الحكم بغير ما أنزل الله
مناقشة تأصيلية علمية هادئة
تأليف
بندر المحياني
صماد الأثري
مركز الفرسان

الحكم بغير ما أنزل الله

مُناقشة تأصيليّة علميّة هادئة

تأليف

بندر المحياني

صَمَّادُ الأَثَرِيّ

مركز الفرسان

މިފޮތަށް ޙަވާލާދީ

މިފޮތުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ހެޔޮގޮތުގައި
ނަޤްލުކޮށް ނަކަލުކޮށް ބޭނުންކުރަނީ
އެންމެހާ ކުށްތެރި ވައްކަން
ހުޅުވައިލެވިގެންނެވެ.

އެހެނަސް އެއި މިފޮތުގައާ އެއްވެސް
އެއްޗަކަށް އެއްވެސް ބަދަލުކުރުމެއް ތަފާތެއް
ގެނައުމެއް ނެތިއެވެ.

- އުމަރު ޝަރީފް -

2024މ – 1446ހ

الله
بسم الله الرحمن الرحيم

ފިހުރިސްތު

ފިހުރިސްތު 5

މުތަރުޖިމުގެ މުގައްދިމާ 15

މުއައްލިފުގެ މުގައްދިމާ 20

ފުރަތަމަ ވަޙްޔު: ކޮންމެހެންވާ ދެނެގަތުމަށް ޖެހޭ ޤާނޫނުތައް 30

ފުރަތަމަ ޤާއިދާ: ﷲ ބާރައިވެރިވުމާ ގުޅޭ ރުބޫބިއްޔަތުގެ ކަލިމާ މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ކުރެއްވުން 30

➢ ފުރަތަމަ އަސްލު: ﷲ ތަޢާލާގެ ޝަރީޢަތް ރުބޫބިއްޔަތުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.
30 ....

➢ ދެވަނަ އަސްލު: ﷲ ތަޢާލާގެ ޝަރީޢަތަށް ފުރިހަމައަށް ބޯލަނބާ، ރުހިމާއަށް ޢަމަލުކުރުން ޝަރީޢަތުން ރުބޫ ހުރުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. 31

➢ ތިންވަނަ އަސްލު: ﷲ ގެ ޝަރީޢަތުން ރުބޫ ނުކުރާ މީހާގެ މައްޗަށް ވައްދާ ބަސްކުރުމަށް އިސްތިޢުޖަލް ވެއެވެ. 32

➢ ހަތަރުވަނަ އަސްލު: ﷲ ތަޢާލާ އާއި ރަސޫލާގެ ރުކުނުތަކާ އަޑުއަހާ ކިޔަމަންތެރިވުމަށް އިންސާނާ ލާޒިމުވެގެންވެއެވެ. 33

➢ ފަސްވަނަ އަސްލު: ﷲ ތަޢާލާގެ ރުބޫބިއްޔަތު އެނގޭ ހުކުމް ދިނުމަކީ ރުބޫބިއްޔަތެވެ. 33

➢ ހަވަނަ އަސްލު: ﷲ ގެ ޝަރީޢަތުން އަރާ ޤަވާއިދު ފިޔަވައި ޤާނޫނު ގަބޫލުކުރުމަކީ ޝިރުކެވެ. 34

ދެވަނަ ޒާއިދާ: ކާފަރުވާ ކަންތަކާއި ތެރެއަށް ދީނާ ވެއްޖުމަކީ އެއިން އަދި އޭނާ
ކާފަރުވުން ލާޒިމުކުރާ ކަމެއް ނޫނެވެ. 35

ތިންވަނަ ޒާއިދާ: ވެރިޔާ ކާފަރުވުމުކަން އަދި އޭނާއާ ދެކޮޅަށް ނިކުތުން ހުއްޓުމުން
ލާޒިމުވެ ނުކުރެވޭނެ. 37

ހަތަރުވަނަ ޒާއިދާ: ޝަރީޢަތާ ޚިލާފުވެގެންވާ ޙަދަތަކާއި އަސްލަކީ: ކާފަރު ނުވުމެވެ.
ކާފަރުވުމަކީ މިއަސްލަކުން އިސްތަށް އަންނަ، އޭރުން ނަމުދެރުކާ ކަމެކެވެ...... 43

ފަސްވަނަ ޒާއިދާ: الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ހުކުމްކުރުމަކީ ވަކި މިންވަރެއް ހުއްޓެވޭ
އަނެއް މިންވަރު ހުއްޓެވޭނީ ކަމުގެ އަސްލުތަކެވެ........................ 48

ހަވަނަ ޒާއިދާ: (ތަޤްލީދު ކުރުން) ދީނުގެ ޤަވާޢިދުތަކާ ބަސްބަލުވުމަކީ ބައިވަރު
މައްސަލަތަކެއް އަދުގެ ސަބަބަކެވެ.............................. 50

ދެވަނަ މަބްޙަޘް: الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ކުރެއްވުމުގެ މައްސަލައިގެ ތަފްސީލު
56 ....

ފުރަތަމަ ހާލަތް: އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުން ހުކުމްކުރުން 56

ފުރަތަމަ މައްސަލަ: (ބުނެވުނު ނުކުތާތަށް މިބާވަތުގައި ކާފަރުވާނޭއެވެ.) ... 58

ދެވަނަ މައްސަލަ: (އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ހިފުމަށް ކަމުދާކަން ޤަބޫލުކުރާ
ނުބަޔަކީ ކާފަރު ޙަލާލުކުރުން ހުކުމްކުރުވާކަމަށް ނުނުގެން)........... 58

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (ޖާހިލުކަމުގެ ސަބަބުން އެކަށީގެން އަދި އިސްލާމީޝަރީޢަތް ޙަލާލު ކަމަކަށް ސަބަބު
ހިތަށް ވަޑައިގެން ނުނީ ބުނެވުނު ނުތުބުން)......................... 61

ހަތަރުވަނަ މައްސަލަ: (ކަމެއްގައި ދޮގުހެދި ފުޤަހާއު ހުރަގެ އެއީ އޭގެ ޝަރީޢަތު
އިސްލާމީ ޙަލާލުކުރުމަށް ނުބަލާނުން)............................. 65

ފަސްވަނަ ފަޞްލު: (ބައެއްގެ އަނބިމީހާ ކައިވެނިކުރި މީހާގެ ޙަޤީޤްގެ ޝުބުހަ) 70

ހަވަނަ ފަޞްލު: (ބައެއް ބާރުވެރިންގެ އިބާރާތްގައި އިސްތިބްރާއުގެ ތަފްޞީލް ކާފަރުކުރުވުން ނެތި ގޮސްފާން) 77

ދެވަނަ ބާބު: ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރުކުރުން 81

ފުރަތަމަ ފަޞްލު: (ހުކުމް ނުކުރިއަސް މިހާލަތްގައި ކާފަރުވާން) 83

ދެވަނަ ފަޞްލު: (ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރުކުރުމުގެ ޙަޤީޤަތް) 83

ތިންވަނަ ފަޞްލު: (ޤަރީނާތަކުން ބަދަލުވެގެން އާއާ ނަޢުބަދަލް އިންކާރުކުރުން ދެކޮޅުހަދާފަރާތަށް އޭގެ ޤާޟީގައި ނުނިންމާން) 85

ހަތަރުވަނަ ފަޞްލު: (ކާފަރުކުރުމުއްނެތި އިންކާރުކުރާކަމަށް އިބާރާތްތަކުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާގޮތުން) 85

ތިންވަނަ ބާބު: ދޮގުކުރުން 86

ފުރަތަމަ ފަޞްލު: (މިހާލަތްގައި ހުކުމް ނުކުރިއަސް ކާފަރުވާން) 88

ދެވަނަ ފަޞްލު: (ދޮގުކުރުމާއި އިންކާރުކުރުމުގެ ތަފާތު) 88

ތިންވަނަ ފަޞްލު: (ދޮގު ކުރުމަކީ ހިތުގެ އަމަލެއް) 89

ހަތަރުވަނަ ފަޞްލު: (ޤަރީނާތަކަކުން ބަދަލުވެގެން އާއާ ދޮގުކުރާކަމަށް ބުނުމުގެ ނުކޮށޭ) 90

ފަސްވަނަ ފަޞްލު: (ދޮގުކުރުމުގެ އިބާރާތް އެއްސަފަށް ފުރާނަ ބޭނުންކުރާއިރު ހުޅުވާލުން) 90

ހަތަރުވަނަ ބާބު: ޝަކުން ގޮތްކުރުން 91

ފުރަތަމަ ފަޞްލު: (މިހާލަތްގައި ހުކުމް ނުކުރިއަސް ކާފަރުވާން) 92

ދެވަނަ މައްސަލަ: (ޤުރުއާން ކިޔެވުމުގެ ހުކުމް) 93

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (ޤިރާއަތްކުރުމަށް ބަރާބަރުކަން އޮންނާ ޝަރީޢަތުގެ ދަރަޖަ
އެއްޗެއް ޤުރުއާނުގައި ނުހިނގާނޭ) 93

ހަތަރުވަނަ މައްސަލަ: (ޝަރީޢަތަށް ޢަމަލުކުރުން އިސްލާމް ދީނުގެ ރުކުނު
އިބާދަތްތަކުގެ ހުރިހާ) 94

ފަސްވަނަ ބާބު: އެއްބަރާބަރު ހަދަހަމަކުރުން......................... 95

ފުރަތަމަ މައްސަލަ: (މުބާރާތްތަކުގެ ބަލަން ނުކުރުމަށް ކާރަތްކަން) 96

ދެވަނަ މައްސަލަ: (އެއްބަރުކުރުމުގެ ހުކުމް އަދާކުރުން) 97

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (ޤިރާއަތަށް ބަރާބަރުކަން އޮންނާ އެއްބަރާބަރުކުރުމަށް
ނުހިނގާނޭ) 97

ހަތަރުވަނަ މައްސަލަ: (الله އަށް ޢިބާދަތްކުރުމާއި ޝަރީޢަތަށް ޢިބާދަތްކުރުން
އެއްބަރާބަރުކުރުމަށް އިސްލާމް ދީނުގެ ހުކުމްތައް) 98

ހަވަނަ ބާބު: ތަބާވެރިކަމުގެ (ބަރާބަރުކުރުން) 99

ފުރަތަމަ މައްސަލަ: (ތަބާވެރިކަމުގެ އިސްލާމީ ދީނުގެ ހުކުމްތައް) 100

ދެވަނަ މައްސަލަ: (ބާރުއަރުވާ ބޭފުޅުން ... ...) 100

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (ތިރިކުރުމަށް ... الله އާއި ... ...
...) 100

ހަތަރުވަނަ މައްސަލަ: (... ... ...
...) 107

ފަސްވަނަ މައްސަލަ: (... ... ...) 109

ހަތްވަނަ ބާބު: އިސްލާމްދީނާޚިލާފު ކަން ބަދަލުގައި އެހެން ދީނުތައް ކުރުން ... 112

ދެވަނަ މައްސަލަ: (މަބްދީކުރުމާއި އިސްލާމްދީނާޚިލާފުކުރުމުގެ ދަރަޖަ) 114

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (ﷲ ގެ ބުނުއްވުން ބުނުއްވުމުން ދުނިޔޭގެ ކަންތައް ތަކަށް ނަޒަރުކުރުމާއި އިސްލާމްދީނާޚިލާފުކުރުމާ ހަމަ ﷲ ގެ ބުނުއްވުން ދުނިޔޭގެ ކަންތައް) 115

ހަތަރުވަނަ މައްސަލަ: (ﷲ ގެ ބުނުއްވުމާ އެނބުރި އެހެން ބުނުއްވުންތަކަށް ރުޖޫޢަވުމާއި ޢަމަލުކުރުން ނުވަތަ އިސްތިޙްސާނުގައި ނަފްސު ދޫކޮށްލުން)........... 121

ހަތަރުވަނަ މައްސަލަ: (ފިޤުހީ އިޖުތިހާދު ޤިޔާސް ﷲ ގެ ބުނުއްވުމާ އެނބުރި ބުނުއްވުން ދެކޮޅަށް ޤިޔާސްކުރުން).................. 122

ފަސްވަނަ މައްސަލަ: (މުޅި ޝަރީޢަތް އަމަލުކުރުމާ ބައެއް ބަދަލުކުރުމާއި ބައެއް އަމަލުކުރުމާ ދަރަޖަކުރުން) 124

ހަވަނަ މައްސަލަ: (ބައިވެރިވުމާއި އަޑުއިވުން ޚާޞްކުރުމާއި ބަދަލުކުރުމަށް ރާއްޖެއިން ބޭނުން ބޭނުން)........................... 126

އަށްވަނަ ބާބު: ޤާނޫނު ހެދުން........................... 133

ދެވަނަ މައްސަލަ: (ޤާނޫނު ހެދުމުގެ ޙަރާމް ބާޠިލުކުރުން އަދާކުރުން ރާއްޖެއިން ބޭނުން ބަލާލުމުގެ ނަމޫނާ)................................. 134

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (ޤާނޫނު ހެދުމާ ﷲ ތަޢާލާގެ ޝަރީޢަތުގެ ބަދަލުގައި އެހެން ގޮތަކަށް ބޭނުން ބޭނުން) 134

ހަތަރުވަނަ މައްސަލަ: (ޤާނޫނު ހެދުމާ ދުނިޔަވީ ޙުކޫމަތްތަކުގެ ބަސް މުސްލިމުންނަށް އިތުރުނުވުމާ ޢަމަލުކުރުން) 140

ފަސްވަނަ މައްސަލަ: (އިލްމު އުފެދުން ދެކޮޅަށް އަމަލު ހިނގާކަމުގެ އަޑު ބާބު) 149

ނުވަވަނަ ބާބު: އާއްމު ބަޝަރީ (އާއްމުކޮށް އެންމެންގެ މައްޗަށް ޝަރުޢުކޮށް
ޤާނޫނުން ކަނޑައެޅުން)............................. 152

ފުރަތަމަ މައްސަލަ: (ޤާނޫނުން ކަނޑައަޅާ އެންމެންގެ މައްޗަށް މަޖުބޫރާ މިޔާގެ
ނުބައިކަން ބޭނުމަށް އަދި ކާފަރުވާކަން ދަރިވެއް ޝަރުޢީ)....... 153

ދެވަނަ މައްސަލަ: (ޤާނޫނުން ހަމަޖެހި ކުރާ ޝަރުޢީ ހަމަތަކުގެ އަސާސް
ވެރިކަމުގެ ރަސްމީ ދާއިރާގައި ކުރެވޭ ކަންތައް ޝަރުޢީ ގޮތުން ބެލުން)
153 ....

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (ޙުކުމް ކުރުމުގެ ޝަރުޢީ ޤާނޫނު ހަމަޖެހިފައިވާ
ބުނުއްވާ ކަމަށް ބަލާކުރުމެވެ)............................ 159

ހަތަރުވަނަ މައްސަލަ: (މިސާލަކަށް ކުރުމުގެ ރަސްމީ ދަރަޖަ އިސްލާމީ ވެރިން
ވިލަވަޅު ދެން ގުޅޭގޮތް)............................ 164

ފަސްވަނަ މައްސަލަ: (ޝަރުޢީ ޤާނޫނީ ކަންކަން މިނިވަން އަދި ވެރިން ސަބަބު
އެއްގަމުގައި ބޭނުމަށް ބަލާ)......................... 168

ހަވަނަ މައްސަލަ: (އިލްމީ ތަރުތީބުން މިނިސްޓްރީ ޙުކޫމަތުން ބޭނުމަށް) . 171

ދިހަވަނަ ބާބު: ފުރަތަމަކޮށް ޢިލްމު ފަސްލުގައި.................. 172

ފުރަތަމަ ފަޞްލު: ﷲ ބާވައިލުއްވި ގޮތަށް ހުކުމް ކުރުމުގެ މައްސަލައާއި ހުކުމް
ބަސް... 172

ދެވަނަ ފަޞްލު: އަހަރެން މިޒާޖުކުރުމުގެ ކަނޑައެޅި ނަވަ ބާރުތަކުން ހަމަތަ ބަޔާންކުރި
ގޮތުގެ ދިރާސާކުރެވޭ ގޮތުގެ ނަޞީޙަތް:......................... 174

ތިންވަނަ ފަޞްލު: އަހަރެން ޖަޒާއުގެ ކަނޑައެޅި ގޮތާ މިޞްރުގެ ޢިލްމު ފިޤުހުގެ
އެއްބަސްވުމުގެ ނަޞީޙަތް.............................. 176

ހަތަރުވަނަ ފަޞްލު: އަހަރެން މިޤާރާރުކުރި ގޯތަށް އިބްނު ބާރުގެ ރިޔާސަތުގައި
ތަޢްނީދުއް ދާއިމާ ޤައުމާ ހުރިތީގެ ބަހާ އެއްގޮތަށް އެއްބަސްވެވޭނުވެސް 178

ފުރަތަމަ ޤައުމާ: 178

ދެވަނަ ޤައުމާ: 181

ފަސްވަނަ ފަޞްލު: އަހަރެން މިޤާރާއި ޤަރާރުކުރުން ބަޔާންކުރަމުންދާ ޚަބަރުގެ ޖަމީޢު ބަޔާން
ބަޔާންކުރެވުނު ބާރުސްޓާރު ބަޔާން (1293 ހ) ގެ ބަސްފުޅާ އެއްގޮތްވާގޮތުން 183

ހަވަނަ ފަޞްލު: އަހަރެން މިޤާރާރުކުރެވޭ އިބްނު ބަސްބާނުގެ އަރޫބާބުންގެ
ބަސްފުޅުތަކާ އިއްތިފާޤުވާގޮތުން 186

ހަތްވަނަ ފަޞްލު: އަހަރެން މިބަޔާންކުރާ ޤަރާރުކުރި ގޮތް އިބްނު ބާރުގެ ބަސްފުޅާ
ދިމާވާ އެއްބަސްވެވޭނުވެސް 188

ފުރަތަމަ މައްސަލަ: (އިބްނު ބާރުގެ ބަސްފުޅު، ބޭރު ސުވާލުތަކުގެ ޖަވާބުދިނުމުގެ
މީހުން ހުރި ގޮތް) 191

ދެވަނަ މައްސަލަ: (އިބްނު ބާޖާގެ ބަސްފުޅު ބޭރު ސުވާލުތަކުގެ ޖަވާބުދިނުން މީހުން
ހުރި ގޮތް) 193

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (އިބްނު ބާރުގެ ބަސްފުޅާއި އިތުރުވެރިން ބައިގައިން
އިޖްމާއުވެގެންވާ ބައިޖެހުނު) 196

އަށްވަނަ ފަޞްލު: މިވައްސަލަގައި އިތުރުވެރިން ވަކިވެވަޑައިގަތާ ގޮތް ބަސްބުނުން
ދެއްވުމަށް ސާރި ޤަރާރުތަކާއި އަދިވާ އިޖްތިމާޢުގައި 203

* ދަންނަވާ އިޖްމާޢު ޤަވާޢިދު ބަޔާންކުރީ: 203

* ދަންނަވާ ބޭރުވެ ޤަވާޢިދު ބަޔާންކުރީ: 212

ފުރަތަމަ ބުނުމުގެ: الله ބަލައިލެއްވި ގޮތާ ޒިޔާރަތް ހުކުމްކުރެއްވުން ހުއްދަކުރައްވާފައިވަނީ ބުނުމުގެ ދަރުމަވަންތަކަމެވެ! 212

ދެވަނަ ބުނުމުގެ: ކާފިރުކުރެވުނު ބާބު ދުރު ބަންދުކުރައްވާފައިވަނީ ދަރުމަވަންތަކަމެވެ 215

ތިންވަނަ ބުނުމުގެ: ޖިހާދަށް އިންސާނުންގެ، ޖިހާދު ކަނޑައެޅިފައިވަނީ، ޖިހާދަށް ނުކުތުމަށް ބަރަޖެހޭ ކަންކަމާ ދަރުމަވަންތަކަމެވެ 216

ހަތަރުވަނަ ބުނުމުގެ: އިޙްސާނީ ދަރުމަ! 218

* ފުރަތަމަ މައްސަލަ: އިޖްތިހާދަކީ ބަޔާއި އިލްމީ ދަލީލު ބަޔަކުންނަކަމެވެ ބުނެވި މިހާ ފަހު މުޖުތަހިދުންނާ ވަކިވެއްޖެ. 224

* ދެވަނަ މައްސަލަ: އިޖުތިހާދު އުސޫލު އިޖުތިހާދަކަމެވެ ބުނެވި މިހާ ފަހު މުޖުތަހިދުންނާ ވަކިވެއްޖެ. 225

* ތިންވަނަ މައްސަލަ: އިޖުތިހާދުގައި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުން (އަހަރެންނަކީ إن شاء الله މުޖުތަހިދެއް ބުނުން) ހުއްދަވެގެންވާކަމެވެ ބުނެވި މިހާ ފަހު މުޖުތަހިދުންނާ ވަކިވެއްޖެ. 226

* ހަތަރުވަނަ މައްސަލަ: ބަހުން ނުވަތަ އަމަލުންވެސް ކުރުވާށޭ ކަމަކަށް ބުނެވި މިހާ ފަހު މުޖުތަހިދުންނާ ވަކިވި އެއްބަސްވުމެވެ 228

* ފަސްވަނަ މައްސަލަ: ވުރިން އަނިޔާވެރިވެރިކަން އެމީހުންގެ އަޤީދާ ޔަޤީންކޮށް މާލިބުވެގެންވާކަމެވެ ބުނެވި މިހާ ފަހު މުޖުތަހިދުންނާ ވަކިވި އެއްބަސްވުމެވެ!
230 ....

ހަތަރުވަނަ މަބްޙަޘު: ޒިޔާރަތް ޤަބުރު ގެންނަ އެއްޗެއް ދުރުކުރުން ތަރުތީބުކުރަން ޖަވާބުދިނުން
234 ....

ފުރަތަމަ ދަރުސް: (އާދަމުގެ ނަރުބުން ވަނީ ކާފިރުއްކަމަން)........... 234

ދެވަނަ ދަރުސް: (ޝަރީޢަތުން ހުކުމް ނަސްޚުކުރާ މިސާލު އީމާންކަމުން ގެއްލި ފިލައިގެން) 240

ތިންވަނަ ދަރުސް: (އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފުން ހުކުމްކުރާ މީހާގެ ގޮތުން ހުކުމް ރަހުމް ޖަޒާތަކީ ގޮތުން ހުކުމް ރަހުން އަހުލުކިތާބުން ކާފިރުވާ) 264

ހަތަރުވަނަ ދަރުސް: (އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފުން އަހުން މިހާރު [illegible] [illegible] [illegible]) 268

ފަސްވަނަ ދަރުސް: (ޤުރުއާނުގައި ހުކުމްކުރާ މިގޮތަށް ﷲ އަހުލު ޝަރީޢަތުގެ ކާފިރުން) 270

ހަވަނަ ދަރުސް: (ﷲ ގެ ހުކުމްތަކުގެ ބަދަލުގައި ބައިވެރިވާ މިގޮތް ޝަރީޢަތުގެ ކާފިރުން) 272

ހަތްވަނަ ދަރުސް: (ހުކުމް ކުރައްވާން ހަމައެކަނި ﷲ އަމުރުކުރައްވާ އަހުލުވެރިންގެ އެއީ ކާފިރުން) 274

އަށްވަނަ ދަރުސް: (ވަޞިއްޔަތް ޤުރުއާން ހުކުމްކުރުމުގައި އިސްލާމްވެރިންނަށް އަނގައިދޭ ކަލޭގެ ބަދަލުގައި ނަފްސާ އަމަލު ކުރުމަކީ) 276

ނުވަވަނަ ދަރުސް: (ޖާހިލިއްޔާ އަހުލުގެ ކުރުމަކީ ﷲ ގެ ހުކުމް ދޫކޮށް ޖާހިލިއްޔާ ހުކުމަށް ރުޖޫޢަވާ ޖާހިލިއްޔަތަކީ) 280

ދިހަވަނަ ދަރުސް: (އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފުން ޤުރުއާނާ ހުކުމްކުރުމަށް ބޯލަނބާ ކަމުގެ ހުކުމް. އަހުލުކިތާބުން އަދި ކާފިރުވުން) 281

އެގާރަވަނަ ދަރުސް: ޖިހާދުގެ ގޮތުން ހުކުމް ކުރަން ދެކުނުވާ އަހުލުގެ ސަޙާބާ ނަޞާރާ 286

ބާރަވަނަ ދަރުސް: އަހުން ސަޙާބާ ނަޞާރާއެވެ 289

ބާރަވަނަ ދަރުސް: ތަތާރުންގެ ނާޞިރު ޤާލާވުނު އިބްނު ކަޘީރުގެ އިޤްތިބާސް ގެންނަން ފެށުން............................... 291

الله ތަޢާލާއަށްވީ ޙައްޤާ ޝަރީޢަތް ބުނެވުނު ކުރުމުގެ ވަސްސަލާމު އިބްނު އުމަރުގެ އެންމެ ވަޢުޒު ދެއްވި ޚުތުބާ. 297

ޚާތިމާ....................................... 306

މުތަރުޖިމުގެ މުޤައްދިމާ

الحمد لله والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء ومن تبعهم بإحسان

إلى يوم الدين، أما بعد:

ހުކުމްއާއި ތަބާވުމުގެ މައްސަލާގައި އަހަރުމެން ކުރިއަށް ގެންދާ
ޚިދުމަތްތަކާއި ފޮތްތަކާއި ބަޔާނުތަކަށް މިފަދަ މުއިތަބަރުކަންތައް މިބާބުގައި
ޙިނގުވިފައިވާ ވަރަށް ރަނގަޅު ކުރު ފޮތެއްގެ **ރިސާލާ ތަދްމުރިއްޔާއެވެ.** އެފޮތުން
ހުކުމްއާއި ތަބާވުމުގެ ބާބުގައި ސަލަފުންގެ މަންހަޖުން ބަޔާނާ އަށާރު، އަދި
ޚާއްޞަކޮށް ޞިފަތްތަކާ ގުޅޭ ކަންތައްތައް ވަކިވަކި މައްސަލަތައް މިގޮތުގައި
ހުށަހަޅައި ދީފައިވާ އިލްމީ ފިކުރީ މައްސަލަތަކުގެ ބާބެވެ. ދައްލަތު ދާއިރާ
މިގޮތް ގެނެސް ޝަރުޢީ ނަޞްތަކާއި ދަލީލުތަކުގެ ބަޔާން މަސައްކަތާއި ޢަޤީދާ
އިލްމީކަން ބަޔާންކުރުމުގެ ޝަރަޙަކަމެވެ. ވަކި އަދިލުން ބަޔާންކުރައްވާ ބައިންދާއިގެން
ރުޤުޔަތުގެ އަޤީދާ ހިމެ ކަންކަންނާ މިކަން، ނުވަތަ ބައްޔާ
ބައްސަލަތުގެ ސިފައިގެ ޝިރުކުގެ ބަސްތަކާއި އަތްތަކާއި އޮތް ޝަރުޢީ މަޤާމު
މިކަމަށް ހިނާ ދަލީލްގެ ދަލީލުތަކަށް ކުރީގެ ބައިތަކުން ގަބޫލުކުރެވޭ. އެއީ
ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގެ އަޞްލު ބައްޔަންކުރުމާ ގުޅޭގޮތެވެ.

ދެން އަހަރުމެން ބައެއް މިހެން ހިތަން އަހާ އަދި ބޭނުމާން ވާހަކައެވެ.
ތިޔަފަދަ ކަމެއް ކުރުމުގެ މައްސަލައިގައި ތިޔަ ވާހަކަތައް ދައްކާ ފޮތެއް ނެތް
ތިޔަ އިލްމީ ކިޔުންތަކެއް؟ ތިޔަކަމަށް މިއަދު މައްސަލައް މިހާރު

ނެތީހެއްޔެވެ؟ ނޫނީ ތިޔަ އުޅެނީ މިހިރަ ޖާހިލުންނަށް ދިފާޢުކޮށްދީ، ވެރިންނަށް ޢުޛުރު ހޯދާދީ މުރުޖިދާން ހެއްޔެވެ!؟ މިކަހަލަ އެކި ބަސްބަސް އެއްލާލާނެއެވެ. މީގެ ބައެއް ކަންކަމުގެ ޖަވާބު މިފޮތުގައިވެއެވެ.

އަނެއްކަމަކީ: މިފަހުން ފާޅުވި ބަރަހަނާނީ ދީނުގައި އެމީހުން ބޭނުންވާ ބާބެއް ބޮޑުކޮށްލާ، އަނެއްބައި ދަށްކޮށްލާ ގަދަރު އެއްކުރާތާ ބަޔަކުއެވެ. އެގޮތުން ތަފާތުކޮށް އެވެރިން، ޤާދިޔާނީން، ބަހާއީ ނިޒާރީ އިސްމާޢީލިއްޔާ، ހަޝަށިއްޔާތަކެއް ބުނާ ހިމެނޭ ބައެއް މުސްލިމުން ފަރުވާތެރިވާންޖެހޭ ބައެކެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން ފިޔަވަޅު އަޅާ ބޭނުމީ ބަޔަކީ މިއީއެވެ، އެނބުރި ސުވާލާ، އިސްލާމީ ދީނުގެ އިތުރުން ބަޔަކު ހުރި މަސައްކަތް ބޭނުމީ އެވެރިން އެކުލަވާލާ މަސައްކަތްތަކާއި އެކަމަކު ދާއިރާގައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ބަދަލުކުރި ބާބުތައް ކަމަށް ވާއިރުގައެވެ.

އަޑުއިވުނު ފަދައިން ބައެއް ބާރަށްވުރެ، މުސްލިމުންގެ އަގުބޮޑު ތަކެތި، ދީނާއި ޝަރީޢަތް ފަސޭހަކޮށްލާ ގޮތެއް ހޯދައިދީ، އަދި އެކަމުގައި ގޮސްހުރެ ފަދަ، ހެދިދާނެ ގޮތުގައި ނެރުމަށް (72) ބުނެވޭ ބަހުރުވައިން ބައިވެރިވާ ޤައުމުތަކުގެ ކަންކަމާ ދިމާއަށް ބަލާއިރު ވަކިވަކި ބައިތައް ފެނިގެންދެއެވެ. ސަބަބަކީ ބަޔަކު ދީނުގެ ދާއިރާ ތެރޭގައި ކޮށްފައިވާ ކަންކަމާ އެއްބައިވަންތަކަމެއް އަދި އެހެންނަމަވެސް ދީނުން ބޭރުގައި މިޤައުމުގެ ބަޔަކާ ސަރުކާރު ނިސްބަތް ކުރާހެން ހީވާ ގޮތަށް ދޭހަވެއެވެ.

އެގޮތުން ޚަވާރިޖުންގެ ބިދުޢަ ހުއްޓުން ތާރީޚީ ފިޔަވަޅު ކުރިބަލިކަމުގައި
އަހަރުސަތާވީސްވަނަ އަހަރު. އަދި ހުއްޓުން ތާރީޚީ މުޅިތަފްސީލް ކާމިލްކޮށް، އެއަހަރު
ބަރުގެ ޚިލާފު މުޅި ހަނދާނަކުރުވުން މުސްލިމުންގެ ވާހަކައެއްވެއެވެ. އަދި އެއަހަރު
ޢަލީއިބްނު އަބީޠާލިބް، މުސްލިމުންގެ އެއަހަރު ބަޔާން ކާމިލްކޮށް
އެއަހަރު ވިލާތްތައް އަދި މުއާވިޔާ ޝާމް މުސްލިމުންގެ ވެރިކަމުގައެވެ. އަދި
ދިޔައީ އެބޮޑު ޖަމާޢަތުގެ، އެމީހުންގެ އަޅުގަނޑު ހިތްވަރުގެން ތައުލީ
މެދުވެރިން ގުރުއާން އިސްލާމްގެ އަދަބުތަކާބެހޭ ނަމާޒުން އެޅުން މުޅިންވެސް
ޖަޒާބަލާގައި ޖިހާދުގެ އަކަޝަތަކާއި ސިޔާސަތު ޒަމާނުގައި ދީނުގެ އުތުރުގެ ނަހަމަގައި
އެކުގެ ޒިޔާރަތް އަމީރުން ގުރުއާން، މުޅި ތަރުޖަމާ ޢަލީ ދީނަށް އުފުލިއަދި
ބަލާ، ޚިލާފުވެގެން ޚަލީފާ ޢަލީ ތަޚްތުރަކު ޝަރުޢީހުރިހާ، ސިޔާސީފުޅު ހަމަ ޤާނޫނީގޮތް
ފިރުޢައުނުގެ ތަބީޢަތަކީ، އުމުރުގެ ދުނިޔާވީ ނަމުންނެވެ ދީނުދުނިޔާ
ހަވާލާދިނުމަށް މަރުހަބާ، އަލްމަތާލު ފަރުހަދު އަދި މުޅިކަމަށް ވާއުމުކާރު
މުސްލިމުންނަށް ފާހަގަވެއެވެ. ހަމަމިއަޅަ ޝަހާދަތުގެ ފަހުރަ އަދި ބަޔާން ދަރުމަތަކުން
ޖުމްލަ މުޅި ޝަރުޢީގޮތުން އިހުމާލް ހައްގުބަހަތަކާ ތަޞައްވުރުކުރުމަށް
ތަރު، ސަލަފުންގެ ތަޢުލީމުގެ ހަމަތަކާވުމުން، އަދި ސަޙަބަތުން
އެޝަރުޢީ ޤާނޫނީ ރަސޫލުﷲ ޤާނޫނުތަކަށް ބުނެދިނެވެ ދީނުގެ ފަހަރާތަކާ
މަސައްކަތް މުސްލިމުންގެ ފާހަގަކުރެވޭ. ޙަޤީޤީ ޖިހާދު ބަޔާނެވެ
ސަލަބަކީ ފިތުނައެއް، އަދި ދެފަށް ބަހުގެ މުސްލިމުންނަށް ހަވާރިޖުންނަކީ

އިރުތިޤާއި، އެހެން ފިރުޤާތަކާ ދެކޮޅުވާ ފަރަގު ބަޔާންކޮށް ތަކުރާރު އިލްމީ ސުންނަތުގެ ހެއްކެއް ނެތުމުންނެވެ.

ދެން އަނެއްކާވެސް: ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ހުކުމްކުރާމީހުންގެ މައްސަލަ ބަލްޚުޞޫޞް، އަދި އާދައި ސަރަޙައްދުގެ ގަނޑަޅު ބަޔާންކުރަން ފެށުމުން އެއްކަލަ ހަރަކާ ވިސްނުމުގެ އަސަރުކޮށްފައިވާ މިހެން ބުނެފައިވެއެވެ: "ބަލަ މިހާރު ނުކުރެވޭ އެބުކަރީ ވެރިންނާއި ބަޔުބޫ ދިފާޢުކުރާ ޖާހިލީން އިސްލާމު ނުކުރެވުނީހެއްތޯ!؟ ދީން އެގޮސް ޖާހިލީންގެ ދިފާޢުގައި އެމީހުންނަށް އިސްތިރާ ރައްދުކުރެއްވޭތޯ!؟" މިހާރަށް ކުއްލިގަނޑެވެ. ބަލަ، ވައްކަންކުރާ މީހާ ކާފިރެއް ނުވާނެ، ޒިނާކުރާ ހަރާމްކާ މީހާ ދެކަ ހަމަ ނުކުރެވުނު، ރިބާކާއި މީހާ ފަހަރު ބާއްޖަވެރިން، ބަސްދުވާ ބަލާގެ ކާފިރުންގެ ނުކުރެވުނު، ރިޝްވަތު ދޭމީހާ އަނެއްކާ ދަރަޖަގެ ވަކި އެހާގެ ރިބައިން އަދި ނުކުރެވުނު ބަނޑާ، އަދި މިތިބަ މުޖުރިމުން ދީނުޖާހިލުން، އެހެން ފަހަރުގެ ގުނަވާ ހަރާމް ކަނޑައި ކާފިރުކުރެވޭތޯ!؟ ކަންކަން ކަލ ކާފި ގެނބެ ދީނުޖާހިލުން ވިސްނުމުގައި ނުކުރެވޭތޯ!؟ މުއުމިނު ބަޔާކަށް ހިފާލާފައި އިސްލާމުގެ ސުންނަތުބަކާ ދީނުޖާހިލުން ނުބަލަ ކާފިރު ވައްބައިލާކަށް، ބަރާކަން ކާފަރަވެރިޔަކު ދީން ފަރަވާ ކާފިރުވެއްޖެ ހަރާމްޖެހިއްސެ ކާފިރުކުރާކަށް ނުބަލަ ނުކުރާފަސާދަވެސްނުވެ. ކާފިރުކުރުމެއްނުވޭ! މުއުމިނު އަހަރުމެންގެ ދީން، ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގެ ނަބައިވެރިކަމެއް، ބަރަކާ އަދި ބަޤީޤާ، މަންހަޖުގެ

މަތީގައި ފަހުމްކޮށް، ބިދުއަވެރި ފިރުޤާތަކާއި މަގުފުރެދިފައިވާ ވިސްނުންތަކުން އެއްކިބާވެވޭތޯއެވެ. ކޮންމެބަޔަކު ކައްސާލައިގެންދިޔައަސް، ހިތަށްވާ ޗޯބިކޮން މަތިކުރާ މީހަކު ވެއްބެނުޖެރަސް، ހިތަށްވާ ޙަޤީޤަތް ބަޔާންކުރާ ކަނޑައިގެން ނުދިޔައަސް ފަރުވާލެއް ނުކުރެވެ.

ކުރިންވެސް ބަޔާންކުރެވުނު ގޮތަށް މިއީ ބަންދަރު ބިން ނާއިފު އަލްޢުތައިބީ ލިޔުއްވި (الحكم بغير ما أنزل الله - مناقشة تأصيلية علمية هادئة) " الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުން - ތައުޞީލީ ޢިލްމީ ހަމަހިމޭނުން މުނާޤަޝާއެއް" މިފޮތުގެ ޒުވާބާ މިތަރުޖަމާގައި މިފޮތުގެ ބޮޑުބައި ހަމަ އިނގިރޭސިން ގެނެވިފައިވާނެއެވެ. އަދި އުނިކުރެވިފައިވާނީ މައުލޫމާތާ ނުގުޅޭ އެހެނިހެން އަރަބި ޢިބާރާތްތަކެވެ. އަދި ބައެއް ތަންތަނުގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ގޮތް އެކުލަވައިލެވިފައިވާ ގޮތަށް ފުރިހަމަކޮށްދިނުމަށް ކުރިއަށް ބޭނުންވާ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ތަރުޖަމާގައި ގެނެވިފައިވާނެއެވެ. الله ގެ ރަޙްމަތާއި ބަރަކާތް ދެއްވުން އެދެމެވެ، ފުރިހަމަ ބޭނުންތަކާ ކިޔުންތެރިން ސަލާމަތުން ގެންދެވޭތޯ މަސައްކަތްކުރާނީ، ސިފަކުރައްވާށިއެވެ، الله ގެ ވަޙްދާނިއްޔަތު އެދިގެން އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި ކަމަށްވުން ކަމާއިކުރެއްވި ތަރުޖަމާވެ. آمين.

މުއައްލިފުގެ މުޤައްދިމާ

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته، وبعد:

ﷲ ބާވައިލުއްވި ގޮތާ ހިލާފަށް ބުނެވުނުތަކުގެ ވައްސޮލަތަކީ، އިލްމުގެ ދަރިވަރުންނަށްވެސް އެނގޭ ބޭފުޅި އެތުންއަރާ، ވައްސޮލަ ދިމާވާ ވައްސޮލަކަމުގެ ބާބުތައް، އެކިއެކި ބައިބައި ހުރި ދަރަޖަތަކާ މިނިވަން ވައްސޮލަތައް ބޯދާލަށް ގެނެސްދޭ، ސަލާމަތްވާނެ ގޮތް އެނގެނީ އަދަރުބުރުތަކާ ގުޅިގެން ފަރާތަކުން ބަޔާނެއްގެ ސަބަބުން ކަލާމީ އިސްލާމީ މެދަށް ޖަވާބުދޭ ބަޔަކަށް، އަދި ﷲ ބަޔާނާ ހުށަހަޅުން ވަނީ ދީނުގެ ޢިލްމީ ދާއިރާއިން ބަޔާން މިފަދަ ނިކުނީމެވެ.

ދީން އަސާސީ ގޮތުގައި އަމަލްވެ ބެލުނު ތަޢުލީމީ ގޮތަކަށް މިހާރަށް ބަޔާންކުރުމަށްދޭ ތަޢުލީމީ ޝަރީޢަތުގެ ބަޔާންވީ. ޝަރީޢަތުގެ އަސްލު ބައެއް މިހެން ބަޔާނުގެ ހިފެހެއްޓުމަށް ބަޔާނުގައި ބުނެވިފައިވެ. އެހެން ދީން ރައްކާ ކުރުމަށް ފަހު ދީނުގެ މަނާ ކަމަށްވެ.

އަޅަށްގެ ދަރަޖަ ބަޔާނާއި މިބަދަލުތަކާއި ބަދަލުވެއްޖެ ޓަކައި ޢަދުލު ބޭނުންވެ:

ޢުބާދަތު ބިން ޞާމިތު (34ރ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«فَإِنَّ عَلَى الْحَقِّ نُورًا» [1]

މާނައީ: "ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ޙައްޤުގެ މަތީގައި ނޫރެއްވެއެވެ." މިއެވެ.

ޢަބްދު الله ބިން މަސްޢޫދު (32ރ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«لَا يُقَلِّدَنَّ أَحَدُكُمْ دِينَهُ رَجُلًا، فَإِنْ آمَنَ آمَنَ وَإِنْ كَفَرَ كَفَرَ، وَإِنْ كُنْتُمْ لَا بُدَّ مُقْتَدِينَ فَاقْتَدُوا بِالْمَيِّتِ، فَإِنَّ الْحَيَّ لَا يُؤْمَنُ عَلَيْهِ الْفِتْنَةُ» [2]

މާނައީ: "ދަންނާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންކުރެ މީހަކު އެމީހާގެ ދީނުގައި ވަކި މީހަކަށް ތަޤުލީދު ނުކުރާހުށިކަމެވެ. އެމީހާ އީމާންވެއްޖެނަމަ މީނާ އީމާންވެ، އެމީހާ ކާފަރުވެއްޖެނަމަ މީނާވެސް ކާފަރުވާހުށިކަމެވެ! ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެހެންވެސް ތަބަޢަވާ ބަޔަކަށްކަމުގައިވާނަމަ، ފަހެ މަރުވެފައިވާ މީހާއަށް ތަބަޢަވާށެވެ. އެހެނީ ދިރިހުރި މީހާގެ މައްޗަށް ފިތުނައިން އަމާންކަމެއް ނުވެއެވެ." މިއެވެ.

---

[1] مصنف عبد الرزاق: 21827، الشريعة للآجري: 91، المستدرك للحاكم: 8422

ނޯޓު: މިބަސްފުޅަކީ މުޢާޛު ބިން ޖަބަލު ވިދާޅުވިކަމުގައިވާ ބަސްފުޅުން ތަންކޮޅެކެވެ. އުބާދަތު ބިން ޞާމިތު ނިސްބަތްކޮށްގެން އައިސްފައިވަނީ ވަރުގަދަކޮށެވެ.

[2] المعجم الكبير: 8764، شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 130

އިބްނު ޢުމަރު (74ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«ما فرحت بشيء من الإسلام أشد فرحا بأن قلبي لم يدخله شيء من هذه الأهواء»[3]

މާނައީ: "އިސްލާމްކަމުގައި ހުރި ދެން އަހަރެންގެ ހިތަށް މިހިރަ އަމިއްލަ އެދުންތަކުން (ބިދުޢަތުތަކުން) އެއްޗެއް ނުވަނީމާ އުފާކުރީގޮތް އެހެންކަމަކާމެދު އަހަރެން އުފާވުން ބޮޑެއް ނުވެއެވެ." ވިއެވެ.

ޙުޛައިފާ (36ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«إِيَّاكَ وَالتَّلَوُّنَ فِي دِينِ اللَّهِ»[4]

މާނައީ: "الله ގެ ދީނުގައި ކުލަ ބަދަލުކުރުމާމެދު ތިބާ ސަލަސަލަ [illegible] ސަމާލުވާށެވެ! [illegible] الله ގެ ދީނަކީ އެކައްޗެކެވެ." ވިއެވެ.

އަލްއައުޒާޢީ (157ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«ندور مع السنة حيث دارت»[5]

---

(3) شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 227

(4) مصنف ابن أبي شيبة: 34807، شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 120

(5) شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 47

މާނައީ: "ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިޔާ ދިމާވެގަނެ އަހަރުމެންނަށް ސުންނަތުގައި
އަހުލުވިރި ދަނެވެ." ވިއެވެ.

ސުފްޔާނުއް ޘައުރީ (161ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«استوصوا بأهل السنة خيرا، فإنهم غرباء» [6]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިންނާމެދު ހެޔޮގޮތުން ވަޞިއްޔަތް ކުރައްވާށެވެ! ފަހެ އެއުރެންނަކީ ކަނޑައެޅިގެން ބީރައްޓެހިންނެވެ." ވިއެވެ.

އަލްޙަސަނުލް ބަޞްރީ (110ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«يا أهل السنة ترفقوا رحمكم الله، فإنكم من أقل الناس» [7]

"އޭ ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ! (ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް ރިފުޤު) ރަޙުމަތްތެރިވާށެވެ! ﷲ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރަޙްމަތް ލައްވާށިއެވެ! ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންނީ އެންމެ މަދު މީސްތަކުންނެވެ." ވިއެވެ.

---

[6] شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 49، سير أعلام النبلاء: 273/7

[7] شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 19

ޔޫނުސް ބިން ޢުބައިދު (140ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«ليس شيء أغرب من السنة، وأغرب منها من يعرفها» (8)

މާނައީ: "ސުންނަތަށްވުރެ ބީރައްޓެހިކަން ބޮޑުވެގެންވާ އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެއަށްވުރެވެސް ބީރައްޓެހިވެގެންވަނީ އެސުންނަތް ދަންނަ (ނުވަތަ އެސުންނަތް އަންގައިދޭ) މީހާވެ." މިއެވެ.

ސުފްޔާނުއް ޘައުރީ (161ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«إذا بلغك عن رجل بالمشرق صاحب سنة وآخر بالمغرب، فابعث إليهما بالسلام وادع لهما، ما أقل أهل السنة والجماعة» (9)

މާނައީ: "އިރުމަތީގައި ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިޔަކާވާ ކަމަށް އަދި އަނެކަކު ހުޅަނގުގައި ހުރިކަމަށް ތިބާއަށް ޚަބަރުލިބިއްޖެނަމަވެސް، ދެމީހާ އެދެމީހުންނަށް ސަލާމު ފޮނުވާށެވެ. އަދި އެދެމީހުންނަށް ދުޢާކުރައްވާށެވެ! އަހުލުއް ސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތުގެ މަދުކަމާއެވެ!" މިއެވެ.

(8) شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 23

(9) شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 50

އައްޔޫބު އައްސަޚްތިޔާނީ (131ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«إني أخبر بموت الرجل من أهل السنة وكأني أفقد بعض أعضائي» [١٥]

ވާނީ: "ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަރުވާ ޚަބަރު އަހަރެންނަށް ދެވެއެވެ. ދެންވަނީ އަހަރެންގެ ގުނަވަންތަކުން ބައެއް ގެއްލިގެންދާހެނެވެ." ވިއެވެ.

އަޙްމަދު އައްޔޫބު (131ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«إن الذين يتمنون موت أهل السنة يريدون أن يطفئوا نور الله بأفواههم، ﴿والله متم نوره ولو كره الكافرون﴾» [١١]

ވާނީ: "ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން މަރުވެދިއުމަށް އުއްމީދުކުރާ އެއީ މީހުން ބޭނުންވަނީ އެމީހުންގެ އަނގަތަކުން الله ގެ ނޫރުފުޅު ނިއްވާލާށެވެ. «އަދި ކާފަރުން ކިތަންމެ ނުރުހުނަސް الله އެކަލާނގެ ނޫރުފުޅު ފުރިހަމަކުރައްވާނެއެވެ.»" ވިއެވެ.

---

[١٥] شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 29

[١١] شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 35

އަބޫބަކުރު ބުން ޢައްޔާޝް (193ރ) ގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރެވުނެވެ:

"ސުންނީއަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟"

ވިދާޅުވިއެވެ:

«الذي إذا ذكرت الأهواء لم يتعصب لشيء منها» [12]

މާނައީ: "އަހްވާއަކީ އަމިއްލަ އެދުންތަކެއް (ބިދުޢަތްތަކެވެ) ފާހަގަކުރެއްވޭހިނދު އެއިން އެއްވެސް އެއްޗަކަށް ތަޢައްޞުބުވެ ނުވާ މީހާއެވެ." މިއެވެ.

ޝާޛު ބުން ޔަޙްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ:

«ليس طريق أقصد إلى الجنة من طريق من سلك الآثار» [13]

މާނައީ: "އަޘަރުތަކުގައި ހިނގި މީހާގެ މަގަށްވުރެ ސުވަރުގެއަށް ދިއުމަށް ކުރު މަގެއް ނުވެއެވެ." މިއެވެ.

---

[12] شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 53

[13] شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 112

އަލްފުޟައިލް ބިން ޢިޔާޟު (187ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«من أتاه رجل فشاوره فدله على مبتدع فقد غش الإسلام» (14)

މާނައީ: "އެމީހަކަށް ގާތަށް މީހަކު އައިސް މަޝްވަރާކުރުމުން ދެން ބިދުޢަވެރިޔަކަށް މަގުދައްކައިފި މީހާ ފަހެ އިސްލާމްދީނަށް މަކަރުހަދާ ކުރިއްޖެއެވެ!" މިއެވެ.

އަލްއަވްޒާޢީ (157ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«ليس من صاحب بدعة تحدثه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم بخلاف بدعته إلا أبغض الحديث» (15)

މާނައީ: "އެއްވެސް ބިދުޢަވެރިޔަކަށް، އޭނާގެ ބިދުޢައާ ޚިލާފުވާ ގޮތަށް الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރިވާވާ ހަދީޘް ކިޔައިދެވުމުން، ހަދީޘްތަށް ރުޅި އަންނަ ހާލަތުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ." މިއެވެ.

---

(14) شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 261، حلية الأولياء: 103/8

(15) شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 732، الحجة في بيان المحجة: 207/1

އަބުލް ޢައްބާސް އަލްއަޞައްމު (346ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«طاف خارجيان بالبيت، فقال أحدهما لصاحبه: لا يدخل الجنة من هذا الخلق غيري وغيرك، فقال له صاحبه: جنة عرضها كعرض السماء والأرض بنيت لي ولك؟ قال: نعم، فقال: هي لك، وترك رأيه» [16]

މާނައީ: "ޚަވާރިޖުންގެ ދެމީހަކު ގެފުޅު ވަށާ ޠަވާފުކުރިއެވެ. ދެން އެމީހުން އެކަކު އަނެއް މީހާއަށް ބުނެއެވެ: "މިހިރާ ޚަލްޤުތަކުންގެ ތެރެއިން އަހަރެންނާ ތިބާ ފިޔަވައި އެހެން މީހަކު ސުވަރުގެ ނުވަންނާނެއެވެ." އެހިނދު އަނެކަކު ބުނެފިއެވެ: "އޭގެ ފުޅާކަން އުޑާއި ބިމާ ފަދަ ތަނަވަސް ސުވަރުގެ ބިނާކުރެވިގެންވަނީ އަހަރެންނާ ކަލޭއަށް އެކަނިހެއްޔެވެ!؟" އޭނާ ބުނެއެވެ: "އާނއެކެވެ." އަނެކަކު ބުނެފިއެވެ: "އެހެންވިއްޔާ އެތަން ކަލޭއަށެވެ!" ދެން އޭނާގެ ރައުޔު ދޫކޮށްލިއެވެ." މިއެވެ.

(16) شرح أصول اعتقاد أهل السنة: 2317

އަހަރެން މިފޮތް ބަހާލައިވާނީ ހަތަރު (4) މަޤްޞަދެއްގެ މައްޗަށެވެ:

- ފުރަތަމަ މަޤްޞަދު: ކޮންމެމުސްލިމެއް ދެނެގަންނަންޖެހޭ ދީނީ ބާވަތުގެ ވާހަކައެވެ.
- ދެވަނަ މަޤްޞަދު: ﷲ ބާރަކާތުވާ ގޮތް ހިތާމަހު ބަޔާންކުރުމުގެ މައްސަލައިގެ ބަޔާނެވެ
- ތިންވަނަ މަޤްޞަދު: ފުރިހަމަކަންތަކާ އިބުރު ދަސްކުރުމެވެ.
- ހަތަރުވަނަ މަޤްޞަދު: ހިތާމަވާ މީހުން ގެންނަ އަންގާ ދުރުއްވާ ތަރުބިއްޔަތުގެ ބަޔާނެވެ.

ﷲ ގެ ރަޙްމަތުން ހިދާޔަތްދެއްވައި ސީދާ މަގަށް އެދި ދަންނަވަމެވެ.

ފުރަތަމަ މަބްޙަޘް: ކޮންސްޓިޓިއުޝަން ދަސްކުރުމުގެ ޤަވާޢިދުތައް

* އެއީ ހަ (6) ޤަވާއިދެކެވެ:

ފުރަތަމަ ޤާއިދާ: ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ހުކުމްކުރުމީ ކޮންސްޓި ދުސްތޫރުގެ މައްޗަށްވާ ފަރުޟު ބައިނުން

* މިޤާއިދާގައި ހަ (6) މަބްޙަޘެއްވެއެވެ.

➢ ފުރަތަމަ މަބްޙަޘް: ﷲ ތަޢާލާގެ ޝަރީޢަތުން ހުކުމްކުރުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.

ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿وَأَنِ ٱحۡكُم بَيۡنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَلَا تَتَّبِعۡ أَهۡوَآءَهُمۡ وَٱحۡذَرۡهُمۡ أَن يَفۡتِنُوكَ عَنۢ بَعۡضِ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَٱعۡلَمۡ أَنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُصِيبَهُم بِبَعۡضِ ذُنُوبِهِمۡۗ وَإِنَّ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلنَّاسِ لَفَٰسِقُونَ ٤٩﴾ [المائدة: 49]

މާނައީ: "އަދި ﷲ ބާވައިލައްވާފައިވާ ހުކުމުން އެއުރެންގެ މެދުގައި ކަލޭގެފާނު ހުކުމް ކުރައްވާށެވެ! އަދި އެއުރެންގެ އަމިއްލަ އެދުންތަކަށް ކަލޭގެފާނު ތަބަ ވެވަޑައި ނުގަންނަވާށެވެ! އަދި ﷲ، ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ބައެއް އާޔަތުން ކަލޭގެފާނު އެއުރެން ބަލާކޮށްފާނެކަމަށް

އެއުރެންނާމެދު ރައްކާތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ފަހެ، އެއުރެން ފުރަގަސްދީފިނަމަ، ކަލޭގެފާނު ދަންނަވައިގަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله އިރާދަކުރައްވަނީ، އެއުރެންގެ ބައެއް ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން، އެއުރެންނަށް ޢުޤޫބާތް ދެއްވުމަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ގިނަމީހުން ފާސިޤުންނަކީ ކަށަވަރެވެ."

➢ **ދެވަނަ އަޞްލު:** **الله ތަޢާލާގެ ޝަރީޢަތަށް ފުރިހަމައަށް ބޯލަނބާ، ހުރުމާއެކު އެކަލާނގެ ޝަރީޢަތުން ޙުކުމް ކުރުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.**

الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا﴾ [النساء: 65]

މާނައީ: "އެހެންނަކުންނޫނެވެ! ތިބާގެ ވެރި ރައްބު ގަސަމުއްޔާ ވަޙީކުރައްވަމެވެ. އެމީހުންގެ މެދުގައި ދެބަސްވެ ޚިލާފުވެގަތުމާ ކަންކަމުގައި އެމީހުން ތިބާ ޙުކުމްވެރިއަކަށް ހަދާންދެން އެމީހުން އީމާންނުވާނެއެވެ. ދެން ތިބާ ނިންމާ ކަނޑައަޅުއްވާ ގޮތާމެދު އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގައި ދަތިކަމެއް ވާކަން އެމީހުން ނުދެކޭނެއެވެ. އަދި (ފުރިހަމަ) ބޯލަނބާ ކިޔަމަންވުމުން ކިޔަމަންވާންދެނެވެ."

> **ތިންވަނަ އަޞްލު:** الله ގެ ޝަރުޢުން ޙުކުމް ނުކުރާ މީހާގެ ދައްކަން ވަޙީދުގެ ބަސްފުޅު އިއްވެވިގެންވެއެވެ.

الله ތަޢާލާ ވަޙީކޮށްދެއްވިއެވެ:

﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ۝٤٤﴾ [المائدة: 44]

މާނައީ: "އަދި الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ މީހުން، ފަހެ އެމީހުންނީ ހަމަ ކާފިރުންނެވެ."

އަދިވެސް ވަޙީކޮށްދެއްވިއެވެ:

﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ۝٤٥﴾ [المائدة: 45]

މާނައީ: "އަދި الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ މީހުން، ފަހެ އެމީހުންނީ ހަމަ އަނިޔާވެރިންނެވެ."

އަދިވެސް ވަޙީކޮށްދެއްވިއެވެ:

﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ۝٤٧﴾ [المائدة: 47]

މާނައީ: "އަދި الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ މީހުން، ފަހެ އެމީހުންނީ ހަމަ ފާސިޤުންނެވެ."

ހަތަރުވަނަ ދަލީލު: ﷲ ތަޢާލާ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ އަމުރުފުޅާ ޚިލާފުވުމާމެދު އިންޒާރުދެއްވިގެންވެއެވެ.

ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿فَلۡيَحۡذَرِ ٱلَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنۡ أَمۡرِهِۦٓ أَن تُصِيبَهُمۡ فِتۡنَةٌ أَوۡ يُصِيبَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٌ ٦٣﴾ [النور: 63]

މާނައީ: "ފަހެ، އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅާ ޚިލާފުވާ މީހުންނަށް ފިތުނައެއް ނުވަތަ ވޭންދެނިވި އަޛާބެއް ޖެހިދާނެކަމާމެދު، އެމީހުން ބިރުވެތިވާ ހުށިޔާރުވާހުށިކަމަށެވެ."

ފަސްވަނަ ދަލީލު: ﷲ ތަޢާލާގެ ޙުކުމްފުޅަކީ އެންމެ ހެޔޮ ރިވެތިވެގެންވާ ޙުކުމްފުޅެވެ.

އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿أَفَحُكۡمَ ٱلۡجَٰهِلِيَّةِ يَبۡغُونَۚ وَمَنۡ أَحۡسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكۡمٗا لِّقَوۡمٖ يُوقِنُونَ ٥٠﴾ [المائدة: 50]

މާނައީ: "ފަހެ، އެމީހުން އެދި ހޯދަނީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ޙުކުމަށްތޯއެވެ!؟ ޔަޤީންކުރާ ބަޔަކަށް ﷲ އަށްވުރެ މޮޅަށް ހެޔޮކޮށް ޙުކުމްކުރައްވާނީ ކާކުހެއްޔެވެ."

➤ **ހަވަނަ އަޞްލު:** ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުން އައިސްފައިވާ ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަކަކީ ރޫޙެއް އަދި ނޫރެކެވެ.

އެކަލާނގެ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿وَكَذَٰلِكَ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ رُوحٗا مِّنۡ أَمۡرِنَاۚ مَا كُنتَ تَدۡرِي مَا ٱلۡكِتَٰبُ وَلَا ٱلۡإِيمَٰنُ وَلَٰكِن جَعَلۡنَٰهُ نُورٗا نَّهۡدِي بِهِۦ مَن نَّشَآءُ مِنۡ عِبَادِنَاۚ وَإِنَّكَ لَتَهۡدِيٓ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ٥٢﴾ [الشورى: 52]

މާނައީ: "އަދި ހަމައެފަދައިން ތިމަންއިލާހު އަމުރުފުޅުން ކަލޭގެފާނަށް ރޫޙެއް (ޤުރުއާން) ވަޙީ ކުރެއްވީމެވެ. ފޮތަކީ ކޮންއެއްޗެއްކަން، އަދި އީމާނަކީ ކޮންއެއްޗެއްކަން ކަލޭގެފާނު (ކުރިން) ދެނެވޮޑިގެންނުވާ ކަމުގައި ނުވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ތިމަންއިލާހު އަޅުންގެ ތެރެއިން ތިމަންއިލާހު އެދިވަޑައިގަންނަވާ ބަޔަކަށް، އެއިން ތެދުމަގު ދައްކަވާ ނޫރެއްކަމުގައި އެ ލެއްވީމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނު މަގުދައްކަވަނީ، ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށްކަން ކަށަވަރެވެ."

ދެވަނަ ޤާޢިދާ: ކާފަރުވާ ކަންތަކެއްގެ ތެރެއަށް މީހާ ވަދެއްޖިޔަ އެއިން އަދި އޭނާ ކާފަރުވުން ލާޒިމުކުރާ ކަމެއް ނޫނެވެ.

އެހެނީ މުސްލިމުންގެ ކާފަރުކުރުމަ ބުއްދި ޝަރުޢީ ދަލީލަކާ ނުލައި ނުކުރެވޭނެއެވެ.[17]

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«وليس لأحد أن يكفر أحدا من المسلمين وإن أخطأ وغلط حتى تقام عليه الحجة وتبين له المحجة ومن ثبت إسلامه بيقين لم يزل ذلك عنه بالشك؛ بل لا يزول إلا بعد إقامة الحجة وإزالة الشبهة.»[18]

މާނައީ: "މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން އެކަކުވެސް ކުށެއްކުރިޔަސް ގޯސްވެއްޖަސް އޭނާ ކާފަރުކުރުން އެކަކަށްވެސް ނުވެއެވެ. އަދި އޭނާގެ މައްޗަށް ހުއްޖަތް ޤާއިމުވެ، މަޙައްޖާ (ސާފު މަގު) އޭނާއަށް ބަޔާންވެއްޖުމަށް ދާންދެނެވެ.

[17] ނޯޓް: މިއީ [illegible]

[18] مجموع الفتاوى: 466/12

ޢުމަރުއާގެ އިސްލާމްވުން ޤަވީންކަމް ފާޅުވުމުގެ މިހާރު ޝައިޚާއާގެ ސަބަބުން އާއްޝާގެ ކިބައިން އެކަން ފާޅުވި ނަބިއްޔާއަށެވެ. ކިޔުއްވައި، ރަސޫލާ ޚާދިމުކަން އަދި ޝަރުޢީ ފުރިހަމަ ފުރުމަކީ މުހިއްމު އިސްލާމްވުން ފާޅުވި ނަބިއްޔާއެވެ." މިއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: އަދި ރަސޫލާ ޚާދިމުކަމުގައި އުމަރާގެ ކިބައިގައި މުހިއްމު ކަންތައް ކުރުމުގެ ޝަރުޢީ ފުރިހަމަ ކަމަކީ ކަންތައްތަކެވެ. އެއީ ތަޢުލީމު ނަބިއްޔާ އިލްމުވެރި، ކުރު ނަބިއްޔާ ތަބްލީޣާއި، އިސްލާމް ދީނުގެ ކުރިމަތިލުން ނަބިއްޔާ އިޖްތިހާދާއި، ހުކުމްތަކަށް ބަރަކާތް ނަބިއްޔާއަށް ލިބުނެވެ.

އަދި ފައިދާ ބަލައިރު: އިސްލާމް ދީނުގެ ބާރު ބޮޑުކަމަކީ ނަޞްރު ލިބިދެއްވި ކަންތައް އަދި އުމަރުގެ ފަތުޙް އަދި ކުރިން ދީނާއި ކުރިއަށް ހިނގައިދިޔައެވެ. އެހެން ކުރުމަށް ބާރުލިބުނު ކުރީން ރަސޫލާ ޚާދިމުކަން ޤާއިމުވިއެވެ.

ތިންވަނަ ޤާއިދާ: ވެރިޔާ ކާފަރުވުމަކުން އަދި އޭނާއާ ދެކޮޅަށް ނިކުމުން ހުއްދަވުން ލާޒިމެއް ނުކުރެއެވެ.

އެހެނީ ވެރިޔާއާ ދެކޮޅަށް ނިކުމުން ހުއްދަވުމަށް ފަސް (5) ޝަރުޠުތަކެއްވެއެވެ:

1- ވެރިޔާ، ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުން އަހަރުމެންނަށް އެކަމުގައި ސާފު ހުއްޖަތާއި ބުރުހާނު ވާ ސާފު ކުފުރަކަށް ފެނިއްޖެނަމައެވެ.

2- އޭނާގެ މައްޗަށް ޙުއްޖަތް ޤާއިމުވުމެވެ.

3- އެވެރިޔާ އެމަނުން އެއްކިބާކޮށް ދުރުކުރުމަށް ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވުމެވެ.

4- އޭނާގެ ބަދަލުގައި އެހެން މުސްލިމެއް އެކަށޭނަ ނެގުމަށް ކުޅަދާނަވުމެވެ.

5- މިގޮތަށް ވެރިޔާއާ ދެކޮޅަށް ނިކުމުމުގެ މައްޗަށް، ވެރިޔާ އެކަމުގައި ހުރުމުގެ ފަސާދައަކަށްވުރެ ބޮޑުވެގެންވާ ފަސާދައެއް މުސްލިމުންނަށް ނުޖެހުމެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«فمن كان من المؤمنين بأرض هو فيها مستضعف أو في وقت هو فيه مستضعف فليعمل بآية الصبر والصفح عمن يؤذي الله ورسوله من الذين أوتوا الكتاب والمشركين وأما أهل القوة فإنما يعملون بآية قتال أئمة الكفر الذين يطعنون في الدين وبآية قتال الذين أوتوا الكتاب حتى يعطوا الجزية عن يد وهم صاغرون»[19]

މާނައަކީ: "މުއުމިނުންގެ ތެރެއިން އެބިމެއްގައި އޭނާ ދެރަ ނިކަމެތިވެގެންވާ މީހާ، ނުވަތަ ދެރަ ނިކަމެތިކުރުވިގެންވާ ވަގުތެއްގައި ހުރި މީހާ؛ ފަހެ އޭނާ ކެތްތެރިވުމުގެ އާޔަތާއި، އަހުލުކިތާބުންނާއި މުޝްރިކުންގެ ތެރެއިން ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އުނދަގޫކުރާ [illegible] މީހުންގެ ކިބައިން (ހަމަލާދިނުން ބަދަލު ނުހިފައި) ދޫކޮށް އަނބުރާލުމުގެ އާޔަތަށް އަމަލުކުރާނީއެވެ. ދެންފަހެ ބާރުވެރިކަން ލިބިގެންވާ މީހުން، އެމީހުން އަމަލުކުރާނީ ދީނަށް ފާޑުކިޔާ [illegible] ކުފުރުގެ އިމާމުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުމުގެ އާޔަތާއި، ނިކަމެތިވެ ކުޑަވެގެން ޖިޒްޔާ އަދާކުރަން

---

[19] الصارم المسلول: 221/1

ޙިޖްރަ ދިޔުމަށް ދާންދެން އަހުލު ރިބާޠީންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުމަށްވާ އާދަޔަކަށް." މިއެވެ.

އިބްނު ބާޒު (1420ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«إلا إذا رأى المسلمون كفراً بواحاً عندهم من الله فيه برهان فلا بأس أن يخرجوا على هذا السلطان لإزالته إذا كان عندهم قدرة، أما إذا لم يكن عندهم قدرة فلا يخرجوا. أو كان الخروج يسبب شراً أكثر: فليس لهم الخروج؛ رعاية للمصالح العامة. والقاعدة الشرعية المجْمَع عليها أنه (لا يجوز إزالة الشر بما هو أشر منه)؛ بل يجب درء الشر بما يزيله أو يخففه. أما درء الشر بشر أكثر فلا يجوز بإجماع المسلمين. فإذا كانت هذه الطائفة - التي تريد إزالة هذا السلطان الذي فعل كفراً بواحاً - عندها قدرة تزيله بها وتضع إماماً صالحاً طيباً من دون أن يترتب على هذا فساد كبير على المسلمين وشر أعظم من شر هذا السلطان: فلا بأس، أما إذا كان الخروج يترتب عليه فساد كبير واختلال الأمن وظلم الناس واغتيال من لا يستحقّ الاغتيال إلى غير هذا من الفساد العظيم فهذا لا يجوز» [20]

---

[20] مجموع فتاوى ومقالات ابن باز: 8/203-204

މާނައީ: "ﷲ ގެ ރަސޫލަކު އަމުރުކުރެއްވި ހައްޤާއި ބުރުހާން ތިބިގެންވާ
ސާފު ކުރުމެއް މުސްލިމުންނަން ފެނިއްޖަނަމަ މުސްލިމެވެ. އެހެންނޫން
އުމުރުންގެ ކަބަޅިގަޑި ކުރުމަށްޓަކައި ހިނގަނަމަ މިވެރިޔާ އެއްފަރާތްކުރުމަން
ނިކަމެތިކަމުގައި ހަމައެކަނި ނުވެއެވެ. ދުނިޔެ އުމުރުގެ ކަބަޅިގަޑި
ކުރުމަށްޓަކައި ނުވަނަމަ ވެސް އުމުރު ނުނިކުންނަ ހިނގައެވެ. ނުވަތަ
ނިކަމެތިން މާލިނަ ނުބައިވެއް ކަންނަނަމަ (ވިރިޔާގެ ދަރަޖަ) ނިކަމުގައި
ނުވެއެވެ. އެއީ ޖައްމު ހަބޮޑުކަމެއް ދިޔައިތަކުރުމަކުން ރުމަތާޖަހާލުމެވެ. އިޖުމާޢުވިގެންވާ
ޝަރުޢީ ޙާކިމަކީ: "ނުބައިކަމައް އެއަށްވުރު ނުބައިވިގެންވާ ކަމަކަން
ފިލުވާލުން ހުއްދަވިގެން ނުވެއެވެ." އިއްޔަތަ، ވަޤުބުވިގެންވީ ނުބައިކަން
(އެއްކަން) ފިލުވާލުވީ ކަމަކަން ނުވަތަ އެންބައި ލުއިކަންތަ ކަޑަކަނަލަވާ
ކަމަކަން އެންބައި ދުރުކުރުމުވެ. ދެންމެ ނުބައިކަމައް އެއަށްވުރު ބޮޑު
ނުބައިކަމަކަން ދުރުކުރުމުވި މުސްލިމުންގެ އިޖުމާޢުން ހުއްދަކަމައް ނޫނެވެ.
އެޒަމުން - ސާފު ކުރުމުގެ ކުރި ވިރިޔާ އެއްފަރާތް ކުރަން ޖަބްރުދަކާނދަން
އޮތް- މިޖުމާޢުގެ ކަބައިގައި އެވެރިޔާ ދުރުކުރާން ކުރެވޭނަމަކަން ހުރި، އަދި
މުސްލިމުންގެ މައްސަލަ ބޮޑު ފަސާދައާއި ކުރުމަތިވެވެ، އަދި މިވެރިޔާއަށްވުރު
ބޮޑު ނުބައިކަމައް މުސްލިމުންނަން ނުޖެހި ބާލިޙު ރަނގަޅު ވެރިއައް ލާން
ކުރެވޭނަކަން ހުރެއްޖެނަމަ؛ އެކަމުގައި މައްސަލައާއި ނުވެވެ. ދެންވެސް
ވިރިޔާގެ ދަރަޖަ ނިކަމުގައި ބޮޑު ފަސާދައާއި ވާނަމަ، އަދި އަމާންކަން
ގެއްލުމުވެ، މީސްމީހުންނަން އަނިޔާވެރި، ޚައްޤުނުވާ މިންނަން ހަމަޖެހިލި

ގޮތުގެމަތިން އުފެދޭ ބޮޑު ފަސާދަތަކެއް ފަހެ އެކަން ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ." މިއެވެ.

ޝައިޚު އިބްނު އުޘައިމީން (1421ހ)، ކާފިރު ވެރިޔާއާ ދެކޮޅަށް ނިކުމެވުމާމެދު ވަކިވަކިކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ:

«إن كنا قادرين على إزالته فحينئذٍ نخرج، وإذا كنا غير قادرين فلا نخرج، لأن جميع الواجبات الشرعية مشروطة بالقدرة والاستطاعة. ثم إذا خرجنا فقد يترتب على خروجنا مفسدة أكبر وأعظم مما لو بقي هذا الرجل على ما هو عليه، لأننا خرجنا ثم ظهرت العزة له، صرنا أذلة أكثر، وتمادى في طغيانه وكفره أكثر.» [21]

މާނައީ: "އޭނާ ދުރުކުރުމުގެ އަހަރެމެންނަށް ކުޅަދާނަކަން ހުރިނަމަ ނިކުމެވޭނެއެވެ. އަހަރެމެން ކުޅަދާނަކަން ނުވާނަމަ ނުނިކުމެވޭނެއެވެ. އެހެނީ ހުރިހާ ޝަރުޢީ ވާޖިބުތަކަކީ ކުޅަދާނަކަމާއި ބާރު ޝަރުޠުކޮށްފައިވާ ކަންތަކެވެ. ދެން އަހަރެމެން ނިކުމެއްޖެނަމަ، މިފިރިހެނާ އޭނާ ހުރި ގޮތަށް ބާކީވުމަށްވުރެ ވަރަށް ބޮޑު ބޮޑުތަކެއް ފަސާދަ އަހަރެމެންގެ ނިކުމެވުމުގެ ސަބަބުން ވެދާނެއެވެ. އެހެނީ އަހަރެމެން

ނިކުމެ، ދެން އޭނާއަށް ދިއުމަށް ލިބި (ގަދަވެ) ލާދެވެއްޖެނަމަ އަހަރުމެން ހައްދަވާ ނިކަމެތި ބަޔަކަށްވާނީއެވެ. އަދި އޭނާގެ އަނިޔާވެރިކަމާއި ބައްދުވަނައެކުގެއި ދުވަހުރުން ގިނަކުރާނީއެވެ." ވިއެވެ.

އެކަމުގެ މައްސަލަ ބަލާނަމަ: އިލްމުގެ އަހުލުވެރިން، ބޮޑު ކުޑަކުރުމުގައި ކަނޑައެޅުއްވާފައިވާ ކަމަކަށް ވެރިޔާ ވެއްޖިއްޖެނަމަ؛ އެހެނދުރަކުން އަދި އޭނާއާ ދެކޮޅަށް ނިކުމެން ހުއްދަވުން ލާޒިމެއް ނުވާނެއެވެ. އޭނާގެ މައްސަލަ ބައްޖަވި ޝާއިމުވިޔަސް ވެއެވެ. ހިއްޖަރަ، ވެރިޔާއާ ދެކޮޅަށް ނިކުމެން ހުއްދަވާ އެހެން ސަބަބުތަކެއް ކަނޑުއެޅިގެން ބަލާނެއެވެ.

ހަތަރުވަނަ ޤާއިދާ: ޝަރީޢަތާ ނަހީވެގެންވާ ބަދަލުކަމުގައި އަސްލަކީ: ކާފަރު ނުވުމެވެ. ކާފަރުވުމަކީ މިއަސްލަށް އިތުރަށް އަންނަ، އެއިން ނަގުދުކުރާ ކަމެކެވެ.

މީގެ މާނައަކީ: ޝަރުޢާ ނަހީވެގެންވާ ހުރިހާ ބަދަލުކަމަކީވެސް އެއިން ކާފަރުވާ ބަދަލުކަމެއް ނުވާނެ. އެކަމަކުން ކާފަރުވާނުކަމަން ދަލީލު ދެއްކުމުން ކަމެއް ވެނުވިއެވެ. މިޤާއިދާއިން ދެ (2) މައްސަލައެއް ނިކުމެއެވެ:

1) ނަހީވެގެންވާ ބަދަލުކަމުން ބަދަލެއް އޭގެ އަސްލުކުރުން -އެބަހީ: ކުރުކުރެވިގެން ނުވުމުން- އޭގެ އަސްލާ ޚިލާފަށް -އެބަހީ: ކުރުކުރުމުން- ނަގުދުކުރުން އެދިއްޖެ މިހަރު ފަހަ އެއްޗެ މައްސަލަ ދަރަނި ގެނައުން ޙާޟިރުވެގެންވެއެވެ. ދެންފަހަ އެހާ ދަރަނި ނުގެނެސްދިނަމަ އެހާ ބޮޑު ބަދަލް ބޭނުމެއް ނެތެވެ.

2) ނަހީވެގެންވާ ބަދަލުކަމުން ބަދަލެއްދޭމާ ކާފަރުކުރާ ހިމެނުނަމަ (އެކަން ވަކާލަތް) އިންޑަސްޓްރީން ބޭނުންވެއްޖެ ހިނާ؛ ފަހަ އެހާ އޭގެ އަސްލުކުރުން (އެބަހީ: އަސްލުކަމެއް ނަހީވެގެންވާކަމުން ކާފަރު ނުވުމުންކަމެއް ބޭނު) ދަރަނިދަރުމުން ކުރެއްވެ. އަދި އެއަސްލުކުރުން ބޭރުކަން ނަގުދުކުރާނެ ދަރަނިއެއް ނެތުން ކުރެއްވެ.

އިބްނު އަބްދުލް ބައްރު (463ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«ومِن جِهةِ النَّظرِ الصَّحيح، الذي لا مَدْفَعَ لهُ: أنَّ كلَّ من ثبتَ لهُ عَقْدُ الإسلام في وَقْتٍ بإجماعٍ من المُسلِمينَ، ثُمَّ أذنَبَ ذنبًا، أو تأوَّلَ تأويلًا، فاختلَفُوا بعدُ في خُرُوجِهِ من الإسلام، لم يكُن لاختِلافِهِم بعدَ إجماعِهِم معنًى يُوجِبُ حُجّةً، ولا يُخرَجُ من الإسلام المُتَّفقِ عليه، إلّا باتِّفاقٍ آخرَ، أو سُنّةٍ ثابتةٍ لا مُعارِضَ لها»[22]

މާނައީ: "ޞައްޙަ ނުކުތުވާ ބަލައިރަ ނަޒަރު ހިންގާ ބުރުދުގެ ޙުއްޖަތުން ބާވައިރު: މުސްލިމުންގެ އިޖްމާޢުން އެމީހަކަށް އިސްލާމްކަމުގެ ޢަޤްދު އެއްވެސް ވަގުތެއްގައި ސާބިތުވެއްޖެ ކޮންމެ މީހަކު، ދެން އޭނާ ފާފައެއް ކޮށްފިނަމަ ނުވަތަ (ނުބައިކޮށް މާނަކޮށް) ތަޢުވީލުކޮށްފިނަމަ؛ ދެން އެއަށްފަހު އޭނާ އިސްލާމްކަމުން ބޭރުވެގެންވޭތޯ އެމީހުން ޚިލާފުވެ ދެބަސްވެއްޖެނަމަ؛ ދެންފަހުން އެމީހުން ވެ އިޖްމާޢުއަށް ފަހުގައި އެމީހުންވީ އިޚްތިލާފަކީ އެއިން ޙުއްޖަތެއް ވާނެފަދަ، މާނައެއް ނުވި ކަމެއްކަމުގައި ނުވާނެއެވެ. އިއްތިފާޤުވެވިގެންވާ އިސްލާމްކަމުން އެހެން އިއްތިފާޤަކުން

---

[22] التمهيد: 395/10

މެނުވީ، ނުވަތަ އެއާ މަޖާލުސްވެ އިދިކޮޅުނުވާ ޤާޠިޢު ސުންނަތަކުން
މެނުވީ އިސްލާމްދީނުން ބާޠިލު ނުވާނެއެވެ." މިއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: އިލްމުގެ އަހުލުވެރިން މިސާލަކަށް ވުޟޫ ގެއްލޭ ކަންތަކުގައި ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ކަންކަމާމެދު މިޘާލުން އިބްރާހީމް ނަގާނެއެވެ. އެގޮތުން ދަލީލުގާ ޚިލާފުން ވުޟޫ ބަދަލުނުވާ ކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ވުޟޫއެއް ގެއްލޭނެ ކަންތައް...

❖ އިބްނުލް މުންޛިރު (319ހ) ވިދާޅުވެއެވެ:

«إذا تطهر الرجل فهو على طهارته إلا أن تدل حجة على نقض طهارته» [23]

މާނައީ: "މީހަކު ޠާހިރުވެއްޖެނަމަ އޭނާގެ ޠާހިރުކަމުގެ މަތީގައެވެ. އޭނާގެ ޠާހިރުކަން ބާޠިލުވާނެ ދަލީލަކަށް ވާނަމެއްވެ."
މިއެވެ.

---

[23] الأوسط في السنن والإجماع والاختلاف: 230/1

އަދިވެސް އެބޭފުޅާ ވިދާޅުވިއެވެ:

«وليس مع من أوجب الوضوء من ذلك حجة من حيث ذكرنا بل قد أجمع أهل العلم على أن من تطهر طاهر. وقد اختلفوا في نقض طهارته بعد حدوث الرعاف والحجامة... فقالت طائفة: انتقضت طهارته، وقال آخرون لم تنقض قال: فغير جائز أن تنقض طهارة مجمع عليها إلا بإجماع مثله أو خبر عن رسول الله صلى الله عليه وسلم لا معارض له» [24]

މާނައީ: "އެކަމުގެ ސަބަބުން ވުޟޫކުރުން ވާޖިބުކުރި މީހާއާއި ހަމައެކަމުން ދިމާކުރި ގޮތަށް ހުއްޖަތެއް ނުވެއެވެ. ހަމައެކަމަ، އިލްމުގެ އަހުލުވެރިން އިޖްމާޢުވެގެންވޭ ޠާހިރުވެގެންވެއްޖެ މީހާ ޠާހިރުވެގެންވާކަމަށެވެ. އަދި ނޭފަތުން ލޭ ފައިބާލުމާއި، ޙިޖާމާއަށް ފަހު އެމީހާގެ ޠަހާރަތު ގެއްލޭނެކަމާމެދު އިޚްތިލާފުން ވިދާޅުވިއެވެ... އެބޭފުޅުން އެއްބަޔަކު ބުނީ އެމީހާގެ ޠަހާރަތު ގެއްލިއްޖެކަމަށެވެ. އަނެއްބައެއް ބުނީ: ޠަހާރަތު ނުގެއްލޭކަމަށެވެ. އިޖްމާޢުވެގެންވާ ޠަހާރަތެއް، އެފަދަ އިޖްމާޢަކުން ނުވަތަ ﷲ ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން އައި ފުށުއަރާމީހަކުނެތް ޚަބަރަކުން މެނުވީ ގެއްލުވާލުމަކީ ހުއްދަކަމެއް ނޫނެވެ." މިއެވެ.

---

(24) الأوسط في السنن والإجماع والاختلاف: 173/1

އެއަށްވުރެ އަހަރެން ބުނަމުވޭ: އިސްލާމްދީނުގެ އިލްމުވެރިން، ވުޟޫގެ
އަރުކާނުގައި އެ ގެއްލިއްޖެނަމަ ދަރިވަރެއް ގެނެސްދިނުމަ ދާންދެން އެބައުޅެ
ޤަބޫލުކުރާކަމުގެ ރަނގަޅުވާ ގޮތުގެ ދަލީލެއް ނެތްކަމަށާ! އިސްލާމްދީނަށް
ގެއްލުވާލާފައިވާ ހަދި މިގޮތަށް ހުއްޓި ރަނގަޅުވާ ގޮތަށްލެވޭގޮތްވާނެ.
އަހަރި މީހާގެ އިސްލާމްދީނަށް ގެއްލުވަލި މީހާގެ ވުޟޫ ގެއްލުވާލުމަށްވާތީ
މާބުޒު ކަލާމާ. ފަހު ރިޔާ މިކަން ދަސްކޮށް ހަރުދަނާ ބަޔާނެއްވާ. މިއީ
ފިލާވަ ނިކަމެއްކަމާ.

މިކަމުގެ މައްސަލަ ބަޔާންކުރަން: ﷲ ބާރުއަޅުއްވާ ގޮތް ޒިކުރުކޮށް ދީނުގެ ކަންތައް
މައްސަލައިގެ އަސްލަކީ އެއީ ކަލާމު ކަމެއް ނުވާ. އޮޅުމެއް ނެތި
އެތެރޭގެ ފަރާތަކީ ކަލާމު ކަމުގެ، ހުރިހާ ދަލީލު ގަބޫލު ނުކުރާ
ދީނުގެ ފުރިހަމަކަމެއް. އަދި ދަލީލު ނުދެކެނިކަމަ، އަދި ބުނި ބަހެއް
ބުރަދަނެއް ނުވާ.

ފަސްވަނަ ޤާޢިދާ: الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުމަކީ ވަކި މީހަކަށް ޚާއްޞަވެ އަނެއް މީހާއަށް ޚާއްޞަނުވާ ކަމެއްނޫނެވެ.

އެގޮތުން ޤާޟީއާއި، އަމީރާއި، އެންމެ އިސް ވެރިޔާއަށް އެކަން ޚާއްޞަވެގެން ނުވެއެވެ. ކިއެއްމަ، ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ޙުކުމްކުރާ ކޮންމެ މީހެއް އޭގައި ޝާމިލުވެއެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވެއެވެ:

«وكل من حكم بين اثنين فهو قاض سواء كان صاحب حرب أو متولي ديوان أو منتصبا للاحتساب بالأمر بالمعروف والنهي عن المنكر حتى الذي يحكم بين الصبيان في الخطوط فإن الصحابة كانوا يعدونه من الحكام.» [25]

މާނައީ: "ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ޙުކުމްކުރާ ކޮންމެ މީހަކީ ވެސް ޤާޟީއެކެވެ. އެއީ ހަނގުރާމައިގެ ވައްކަން ހުންނަ [illegible]، ނުވަތަ ދިވާނެއް [illegible] ހުންނަ [illegible]، ނުވަތަ ހެޔޮކަމަށް އަމުރުކޮށް ނުބައިކަމުން ނަހީކުރުމުގެ ވަޒީފާއާއި ހަވާލުވެގެން ހުންނަ މީހެއްވިޔަސްވެއެވެ.
[illegible] ކުޑަކުދިންގެ މެދުގައި [illegible] (އެންމެ ރަނގަޅީ

[25] مجموع الفتاوى: 170/18

ކާކުމުގެ) ހުކުމްކުރާ ދީނާވެސް، ފަދަ ބަޔާބީން އާނާވެސް ބަރަދުންނިރަމި
ހުކުމްކުރާ ހާކިމުންގެ ތެރެގައިއެވެ." މިއެވެ.

އެކަމުގެ މައްޗަށް ބާރާއިބާ: ފޮތުގޭ ހައްޤުވަލާއި ފޮތުގާ ނޫން އަހަރު
މިނޫގެ ހައްޤުވަރި އަރަބިކު (އަބަދު: ބާވައިތައްލުން ގޯތި ޒާތްމަން
ހުކުމްކުރުމުން އަނާރަ ހުކުމް) ވަނީ އެއްވަރުގެ ހަރަހަމަހަރުހަނާވެ.
މަމެނަކަރައިގެ އެއްވެސް ބޫރަހަބަކުން ކާފަރުކުރާ މީހާ؛ އެބޫރަހަން ފައްޗަ
ކޮންމެ މީހަކު -އެއީ އަމީރެއްކަމުގައިވިޔަސް އާންމު މީހެއްކަމުގައިވިޔަސް-
ކާފަރުކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ.

ހަވަނަ ޤާއިދާ: (ތަފްޞީލު ނުކޮށް) އިޖްމާލީކޮށް ޖުމްލަކޮށް ބަސްބުނުމަކީ ބައިވަރު މައްސަލަތައް އަރުވާ ސަބަބެކެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވެއްވެ:

«وَأَمَّا الْأَلْفَاظُ الْمُجْمَلَةُ فَالْكَلَامُ فِيهَا بِالنَّفْيِ وَالْإِثْبَاتِ دُونَ الِاسْتِفْصَالِ يُوقِعُ فِي الْجَهْلِ وَالضَّلَالِ، وَالْفِتَنِ وَالْخَبَالِ، وَالْقِيلِ وَالْقَالِ» [26]

މާނައީ: "ދެންފަހެ އިޖްމާލީކޮށްވާ ލަފްޒުތަކުގައި ދަންނައެވެ! ފަހެ އެފަދަ ބަސްތަކުގައި ތަފްޞީލު ކުރުމެއްނެތި ނަފީކުރުން އަދި ޘާބިތުކުރުމުގައި ވާހަކަދެއްކުމަކީ ޖާހިލުކަމާއި މަގުފުރެދުމަށް، އަދި ފިތުނަތަކާއި ހަލާކަށް، އަދި ބުނެބުނުން ބުނެލުއް ވައްޓާލާ ކަމެކެވެ." މިއެވެ.

އިބްނުލް ޤައްޔިމު (751ހ) ވިދާޅުވެއްވެ:

«أن هؤلاء المعارضين للكتاب والسُّنَّة بعقلياتهم ـ التي هي في الحقيقة جهليات ـ إنما يبنون أمرهم في ذلك على أقوالٍ مشتبهةٍ مجملةٍ تحتمل معاني متعددة، ويكون ما فيها من الاشتباه في المعنى والإجمال في اللفظ يوجب تناولها بحقٍّ وباطلٍ، فبما فيها من الحقّ يقبل من لم يُحِط بها علمًا ما فيها من

---

[26] منهاج السنة: 2/ 217

الباطل لأجل الاشتباه والالتباس، ثم يُعارضون بما فيها من الباطل نصوص الأنبياء. وهذا منشأ ضلال من ضلَّ من الأمم قبلنا. وهو منشأ البدع كلها... فأصل ضلال بني آدم من الألفاظ المجملة والمعاني المشتبهة، ولا سيما إذا صادفت أذهانًا مخبَّطةً» (27)

މާނައީ: "އެމީހުންގެ ބުއްދިބަލައް ހިފަހައްޓަން -ރަސޫލުބޭކަލުންގެ- އޮޅީ ޖާހިލުކަންކަމުގައިވާ ބާރު- ޤުރުއާނާ ސުންނަތާ އެއިން ތަޢާރުޟުވަރުވާ ދެކޮޅުހަދާ މިޔަބަ މީހުން: އެމީހުން އެކަންތަކުގައި އެހެން ހެދުން ބިނާކުރާކަން ކަނަވަރީ އޮޅުންއަރާ ވައްތަރު ބަޔާނު އެކި މާނަތައް އެއިން ނުގި އިޖްމާލީލަފްޡުތަކާ ބަސްތަކާއި މަޢްނަތަކެވެ. އަދި އެބަސްތަކުގައިވާ މާނައިގެ ގޮތުން ވައްތަރުވުމާއި، ތަފްޞުގައި އިޖްމާލީކޮށް ވުމަކީ: އާއާމުދު ބައްޒުން އަދި ބާޠިލުންވެސް (ވާހަކަދައްކަ) ޝާމިލުވުން ތާޖިމްވާ އެއްކަހަލަވެއެވެ. އެގޮތުން އެބަސްތައް ފުރިހަމަކަން އަސްލި ބިގްޑު ވަރާސްޢައްސާ މިހާ، އެބަސްތަކުގައިވާ ބައްދުގެ ސަބަބުން އާދައިވާ ބާޠިލުވުން ޤަބޫލުކުރުމެވެ! އެއީ އޮޅުންއަރާ ވައްތަރުވެ މަސްހުނިވެގެންވާހީއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެބަސްތަކުގައިވާ ބާޠިލު ނަގައިގެން ނަބިއްޔުންގެ ނައްޞުތަކާ ދިމާކޮށް އިދިކޮޅު ހަދުވައިއެވެ.

---

(27) الصواعق المرسلة: 1/572-573

އަހަރުމެންގެ ކުރިންވީ އުއްމަތްތަކުގައި މަގުފުރެދުން މީހުންގެ މަގުފުރެދުން އުފެދި ފާޅުވީ މިކަމުންނެވެ. އަދި އެއީ ހުރިހާ ބިދުޢަތެއްވެސް އުފެދުން ކަންތަކެވެ... ފަހެ އާދަމުގެ ދަރިންގެ މަގުފުރެދުމުގެ އަސްލަކީ: އިޖްމާލީކޮށް ލަފްޒުތަކާއި ވައްތަރުވެ އޮޅުންއަރާ ގޮތަށްވާ މާނަތަކެވެ. ޚާއްޞަކޮށް ޒިހުނުތަކަށް ބައްދަލުވާ ބުއްދިތަކާއި މާނަތައް ވަރަށް ފާސިދުވާ ޢަޤީދާތަކެވެ!" މިއެވެ.[28]

(28) މިބަސްފުޅުގައި އިމާމް އިބްނުލް ޤައްޔިމު (751ހ) ވިދާޅުވެއެވެ: «فإن البدعة لو كانت باطلًا محضًا لما قُبلت، ولبادر كل أحدٍ إلى ردِّها وإنكارها، ولو كانت حقًّا محضًا لم تكن بدعةً، وكانت موافقة للسُّنة؛ ولكنها تشتمل على حقٍّ وباطلٍ، ويلتبس فيها الحق بالباطل» (الصواعق المرسلة: 573/1)

މާނައީ: "ފަހެ ބިދުޢަ ސާފު ޚާލިޞް ބާޠިލުކަމުގައިވީނަމަ އެޤަބޫލު ނުކުރެވުނީހެވެ. އަދި ކޮންމެ މީހަކު އެކަމަށް އިންކާރުކޮށް ރައްދުކުރުމަށް އަވަސްވީހެވެ. އަދި އެކަމަކު ސާފު ޚާލިޞް ޙައްޤުކަމުގައިވީނަމަ އެއީ ބިދުޢައަކަށް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެއީ ސުންނަތާ ދިމާވާކަމެއްކަމުގައިވީހެވެ. އެކަމަކު އެއީ ޙައްޤާއި ބާޠިލު ހިމެނޭކަމެކެވެ. އަދި އެތާގައި ޙައްޤު ބާޠިލާ ވަށައިލެވިގެން އޮޅިގެންދެއެވެ." މިއެވެ.

ޙައްޤު ވިދާޅެވެ. ޙައްޤުގެ މައްސަލައާވެސް އެންމެ ބޮޑު މަގުފުރެދުން އައީ، އަހަރުމެން ސުންނަތުގެ އަހްލުވެރިން ކަމުގައި އެއްޗެއް ބުނާ ބަޔަކު ބިދުޢަ ބޮޑުކަމެއް -ޙައްޤު ބާޠިލާ ވަށައިލެވިގެން- ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތުގައި ޙައްޤާއި ބާޠިލު ބައްދަލުވާ ސަބަބުންނެވެ. އެގޮތުން ބިދުޢަތްތަކާއި ބިދުޢަތުގެ އަހްލުވެރިން ހިފަހައްޓައި ޙަޤީޤަތް ބޮޑުކުރުމަށް ވިސްނުންތައް ބަދަލުވެ ގޮތްގޮތަށް ފުޅާވެއެވެ. އެގޮތުން ބިދުޢަތުގެ ފިކުރުތައް އުފެދުމަށް ސަބަބުވި މުޙިއްމު ސަބަބުތަކުގެ ތެރޭގައި ޚާއްޞަ ބިދުޢަތުގެ ވިސްނުން މަގުފުރެދުމާއި، ޝަރުޢީ ނުސޫޞް ބޮޑުކުރާ ގޮތްތަކެއް ބަޔާނުކޮށް ބިދުޢަތުގެ ފިކުރުތަކުން ވިސްނުން އެ ފުށުއަރާ ގޮތުން، އަދި ބިދުޢަތުގެ މަޢުލޫމާތު ވިސްނުންގެ ބޭރުން ބަޔަކު ބާރުއަޅާ ގޮތަށް ކަމެކެވެ. އަދި އަހްލުސްސުންނަތުގެ އަސްލުތަކާ ޚިލާފުވާ ގޮތަށް ވިސްނުން އެބަ ބިދުޢަތުގެ ފުރަތަމަ ނިސްބަތްވާ މީހުންނަށް ގެނެސްދެއެވެ.

އެއާއެކު އަނެއްކަމަކީ އިބްނުލް ޤައްޔިމް ވިދާޅުވެފަދައިން، ބިދުޢައާއި މަގުފުރެދުމަކީ އެއީ ހުސްއެކަނި ސަބަބެކޭ
އިންސާނަށް ސާފު ބާޠިލާއި މަގުފުރެދުން ފާޅުކުރުމާ އެއްކޮށް ނަފްސާނީއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެކަކުވެސް
އެދެބަރުނުކަން ރަޙްމަތުކުރެވޭ. ނަމަވެސް ދީނުގައި އަލުދުނު ބިދުޢަތުގެ އެގައި ބައްތީގެ ވާހަކަ އޮތީ،
އެދި ބައްޕަގެ ބަހުގެ ކަމުގެ ކުރިމަތިވާނެއެވެ. އެގޭ ސަބަބުން ބަޔަކަށްވެސް ޝަރީޢަތް އަޅުކަން އެއްކަމާ
އެއްވަރަށް ދީނުގެފާއިވެ. އެގޮތުން ހަމަ މައްސަލަތަކުގައި ވެރިކަމުގެ ޖިހާދުކުރާ، އިލްމުވެރި ވެރިކަމުގެ
ހައްތާ ބާރު ހިމެނެއެވެ. الله ގެ ހަދިޔާތަކަށް އިންކާރުކުރި ފުރައްސާރަކުރާ މީހުން އެއީ މުޖުތަމަޢުގައި،
އެހުދިޔާތަކަށް އިޙްތިރާމް އަދަބު ހަމަޖެހުން ވެރިކަން ނުކުރާ މީހުންގެ ވަރަކީ އެކުލެވުން ގެނެސް އަދުލާ
އެކަށޭނެ ކަމުގައި ހަދައެވެ. ހަމަ ކަރަހަތެއް ހަރާމް ކަމަށް ހަމަހަމަ ކުރުމާ، ދީން ބަދަލުކުރާ
މިކަންކަމުގައި ވަސީލަތް ތާއްޔަށްދިނުން މުޅިމުޖުތަމަޢު ގެނެސް އަލާމާތްތާ އެކަށޭނެ ކަމުގައި ހަދައެވެ. މިގޮ
ސަބަބުން ހައްތާ ބާރު މަސްލަހަތު ބިދުޢަ ދީނުގައި ފާވާ، އެބައި ބަދަލު ކާފިރުކުރި، މުޖުތަމަޢުގެ
ކާފިރުކުރި، ޙާލަތު ހުރި ހައްދުކުރުވުމެވެ. އަސްލުބަދަލު ހަމަ މިއަދު ރިފާއީ އެކަމަކު މިއިން
އަސްލު ޙާޞިލުން ރަކަން ބޮޑުވެ އެއް އިދުރުވާން އެއްމެ އަސްލުން ކާފިރުކުރި ޙާލަތު ހުރި ހައްދުކުރުމުން
ރަނގަޅުނުވާނެއެވެ.

ޢަބްދުލް ލަޠީފު ބްނު ޢަބްދުއް ރަޙްމާން ބްނު ޙަސަން (1293ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«فإن الإجمال والإطلاق، وعدم العلم بمعرفة موانع الخطاب وتفاصيله، يحصل به شيء من اللبس والخطأ وعدم الفقه عن الله، ما يفسد الأديان ويشتت الأذهان، ويحول بينها وبين فهم السنة والقرآن» (29)

މާނައީ: "ދެންފަހެ (ތަފްޞީލުކުރުމެއްނެތި) އިޖްމާލީކޮށް މުޠްލަޤުކޮށް ބަޔާންކުރުމާއި، ޚިޠާބު (ތެރިގެންދިނުމުން) މަނާކުރާ ކަންތަކާއި އޭގެ ތަފްސީލުތަކާ ބެހޭ ޢިލްމު ނެތުމަކީ އެއިން ދީންތައް ފަސާދަވެ، ވިސްނުންތައް ބައިބައިކޮށް، ސުންނަތާއި ޤުރުއާން ފަހުމްވުމާ ދެމެދުގައި ވިސްނުންތަކާދު ހުރަސްއަޅާވަރަށް އެއިން އޮޅުންތަކާއި ގޯހާއި، الله ގެ ބަސްތަކުން (އެކަލާނގެ މުރާދުކުރެއްވި ގޮތް ފަހުމްވުމެ) ފުދުންތެރިނުވުން ދިމާވާ ކަމެކެވެ." މިއެވެ.

(29) الدرر السنية: 469/1

އެކަމުގެ މައްޗަށް ބަލާނަމަ: ވާޖިބުވެގެންވަނީ ޝަރުޢު ތަރުޖީޙުވަމުން އެމައްސަލައެއްގައި ތަފްސީލުކޮށްދެއްވާ ކޮންމެ އެމައްސަލައެއްގައި ތަފްސީލުކުރުމެވެ. އަދި ދަރިވަރުން ޙާޟިރުކުރި ތަފްސީލުކަން ބުނުމެއްނެތި ހަމައެކަނި ޢަމަލުކުރާއެއް މައްޗަށް ޝަރުޢުގައި އިޖްތިހާދުން އަޤުލުން ބަޔާންވެގެންނުވެއެވެ.

މިޒާއިދާއިން ތަރުޖަމާ ދެން ބިދާޢަތްވަނީ އަސްނަސަހިވ މަސްއަލައެވެ:

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«من فعل المحارم مستحلا لها فهو كافر بالاتفاق» (30)

މާނައީ: "ހުއްދަކަމަށް ހަލާލުކުރާ ހާލު ހަރާމް ކަންތައްކޮށްފި މީހާ އިއްތިފާޤުން ކާފަރެކެވެ." މިއެވެ.

ދެވަނަ ކަމަކީ: ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުން ހުއްދަކަމަށް އިސްތިޙްލާލުކޮށްފި މީހާ ކާފަރުވެގެންދާނެކަމަށް އަހުލުއްސުންނާ އިއްތިފާޤުވެގެންވުމެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«والإنسان متى حلل الحرام - المجمع عليه - أو حرم الحلال - المجمع عليه - أو بدل الشرع - المجمع عليه - كان كافرا مرتدا باتفاق الفقهاء. وفي مثل هذا نزل قوله على أحد القولين: {ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون} أي هو المستحل للحكم بغير ما أنزل الله» (31)

---

(30) الصارم المسلول: 221/1

(31) مجموع الفتاوى: 267/3-268

މާނައީ: "އަދި އިންސާނާ އެކަމަކަށް އިޖްމާޢުވެވިގެންވާ ޙަރާމް ކަމެއް ހުއްދަކޮށްދިނަމަ، ނުވަތަ އެކަމަކަށް އިޖްމާޢުވެވިގެންވާ ޙަލާލުކަމެއް ޙަރާމްކޮށްދިނަމަ، ނުވަތަ އެކަމަކަށް އިޖްމާޢުވެވިގެންވާ ޝަރުޢު ބަދަލުކޮށްދިނަމަ؛ އޭނާއަކީ ފިޤްހުވެރިންގެ އިއްތިފާޤުން މުރުތައްދުވެގެންވާ ކާފިރެކެވެ. ދެޤައުމުންގެ އެއް ޤައުމުގެ މައްޗަށް، މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވީ މިސާލުގެ ކަންކަމާގުޅިގެންނެވެ: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ﴾ [المائدة: 44] އެބަހީ: الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުން ބަދަލުކޮށް ހުއްދަކުރާ މީހާއެވެ." މިއެވެ.

* މިބާވަތުގެ ހަ (6) މައްސަލައެއް ގުޅިގެންނެވެ:

ފުރަތަމަ މައްސަލަ: (ޙުކުމް ނުކުރިއަސް މިބާވަތުގައި ކާފިރުވާނެއެވެ.)

އޭނާ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމް ނުކުރި ކަމުގައިވިޔަސް މިބާވަތުގައި އޭނާ ކާފިރުވާނެއެވެ. އަދި الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަމަށް އޭނާ ޤަބޫލުކުރާ ހިނދަކުއެވެ.

ދެވަނަ މައްސަލަ: (އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފު ޤާނޫނެއް ހިމެނޭ ކަމުގައިވާން ޝަރީޢަތަށް ނުބަނަނީސް ކުރާ ބަހަނަކުން ހުއްދަކުރާކަމަށް ނުދެކޭން)

އިސްލާމީޝަރީޢަތު ހުއްދަކުރަމުނުދަ ހިމެނޭ ކަމެކެވެ. އަހަރަ އެއީ ޙަޤީޤަތަކީ:

އެއްކަލަ ހުއްދަ ބާވައިލެއްވިކަމަށް ޤަބޫލުކުރުން އިޖުމާޢުކުރެއެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«والاستحلال: اعتقاد أنها حلال له.»[32]

މާނައީ: "އަދި އިސްތިޙްލާލުކުރުމަކީ: އެކަމެއް އޭނާއަށް ޙަލާލުވެގެންވާކަމަށް އިޢުތިޤާދުކޮށް ޤަބޫލުކުރުމެވެ." މިއެވެ.

އިބްނުލް ޤައްޔިމް (751ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«فإن المستحل للشيء هو الذي يفعله معتقدًا حِلّه»[33]

މާނައީ: "އެއްޗެއް އިސްތިޙްލާލުކުރާ މީހަކީ: އެކަމެއް ޙަލާލުވެގެންވާކަމަށް ޤަބޫލުކޮށް އިޢުތިޤާދުކޮށްގެން އެކަމެއްކުރާ މީހާއެވެ." މިއެވެ.

އިބްނު ޢުޘައިމީން (1421ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«الاستحلال: هو أن يعتقد حِلَّ ما حرمه الله. وأما الاستحلال الفعلي فينظر: إن كان هذا الاستحلال مما يكفِّر فهو كافر مرتد، فمثلاً لو أن الإنسان

---

(32) الصارم المسلول: 970/3

(33) إغاثة اللهفان: 593/1

تعامل بالربا، ولا يعتقد أنه حلال لكنه يصر عليه، فإنه لا يكفر؛ لأنه لا يستحله»[34]

މާނައީ: "އިސްތިޙްލާލުކުރުން ހުއްދަކުރުމަކީ: الله ޙަރާމް ކުރެއްވި ކަމެއް ހުއްދަވެގެންވާކަމަށް އިޢުތިޤާދުކުރުމެވެ. ދެންނަމަ ޢަމަލުން އިސްތިޙްލާލުކުރުން ދަންނައެވެ! އޭގައި ބަޔަންޖެހޭ: މިއިސްތިޙްލާލުކުރުމަކީ ސީދާ އެއިން ކާފަރުވާކަމުގައެކަމަ ވެސް އެނގުމާއި ކާފަރު މުރުތައްދުވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް: ދިރާ ރިބާގެ މުޢާމަލާތްކުރުމެވެ. އެކަމަކު އެކަން ޙަލާލުވެގެންވާކަމަށް އޭނާ ނުދެކެއެވެ. ނަމަވެސް އޭނާ ހަމަ އޭގެ މައްޗަށް ދެމިހުންނަނީއެވެ. ފަހެ މިނާ ކާފަރެއް ނުވެއެވެ. އެހެނީ އޭނާ އެކަން ހުއްދައެއް ނުކުރެއެވެ." މިއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: ރިބާގެ ކަމުއަށްލާދެވި ވާހަކައެއް، ފަހެ ނަފްސުގައިވާ ކަމެއް ބަޔާންކުރާދުން (ފުޤަހާއުން ސުލޫކާދުން ބުނެގެން) ވެއްޖެ އެނގިގެން ނުވެއެވެ. -ދީނީގޮތުން ހުކުމްކޮށްފައި ވަނީ ކަމަށް ބަޔާނެވެ.-

---

[34] لقاء الباب المفتوح: 16/50

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (ޤަބީލާތަކަން ބަލައިގަން އޭނާ
އިސްލާމްވެގެންނުވާކަން ބަހާ ހިމޭގެ އަމަލަން ބުނުމު ނުލަހުން)

ކަމުދާކަމާ މީހާ އެކަމުގެ ހުރިކަތި ބަޔާންކުރާމަން ބުނުމުކުރަން ޤަބީލާތަކާ
އެއަށް އަސްކަރުގެ އެއްޗެއް ނުހިނގެ. އޭގެ ދަރަނިކަލު: މުސްލިމުނަށް
ބަޔަކު މީހުން ޤަތުލުކުރިކަމަށް މީހާގެ ވާހަކައެވެ. ދެން އުސާމާ ބިން ޒައިދު
އަންސާރީ އަރާރަވާކުރެއްވާ ގަދަފަދަކޮށްލިއުމަށް އޭނާ ޝާހާދަތް ކިޔެވެ. ދެންވެސް
އުސާމާ އޭނާ ޤަތުލުކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އޭނާ އަމަން ބޭނީ ކަލިމަން
ސަލާމަތްވާން ބޭނުންކަމުގައި ހިތަށްއެރުނުކަމުންނެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ صلى
الله عليه وسلم އެކަމުގައިވަނީ އިހަނުކުރެއްވި ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ:

«أَقَتَلْتَهُ بَعْدَمَا قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» [35]

މާނައީ: "އޭނާ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ކިޔުމަށްފަހު ތިބާ އޭނާ
ޤަތުލުކުރީހެއްތޯ! ؟"

އުސާމާ ވިދާޅުވިއެވެ: އަހަރެންނަށް އިސްލާމްވުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ ހިތައި
އެއްމިޔަކުމުގައި ދަންނަން އަކަށްފައިކުރު އޭނާ ތަކުރާރުކުރެއް އަހަރެންނަށް
ވިދާޅުވުން ގެންދިޔައެވެ.

---

[35] صحيح البخاري: 4269، صحيح مسلم: 96

އެހެން ޙަދީޘްގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވަނީ:

«أَفَلَا شَقَقْتَ عَنْ قَلْبِهِ حَتَّى تَعْلَمَ أَقَالَهَا أَمْ لَا؟» (36)

މާނައީ: "އޭނާ (ހަމަ ރަނގަޅަށް އިޚްލާޞްތެރިކަމާއެކު) އެބަސް ކިޔީ ނޫންތޯ ބެލުމަށްޓަކައި ތިބާ އޭނާގެ ހިތް ފަޅައިގެން ބެލިނަމަތޯ!؟"

އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ:

«فَكَيْفَ تَصْنَعُ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ!؟» (37)

މާނައީ: "ޤިޔާމަތްދުވަހު لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ އަންނަހިނދު ތިބާ އެކަލިމައާމެދު ދެން ކަންތައްކުރާނީ ކިހިނެއްތޯ!؟"

އަހަރެން ބުނަމެވެ: ހިތްތަކުގައިވާ ކަންތަކަށް ޙުކުމްކުރުމަށް ޤަރީނާތަކަށް ބެލުމަކީ އިޢުތިބާރުކުރުން ބޭރު ކަމައްނަމަ؛ ދިޔަން ބުނުމަށް އަދި ... އިޤްރާރު މާނައަށްވާގޮތުންނެވެ. އެހެނީ އެހެން މީހުން ގައިގައި ޖަމާޢަތުންވާ ވަރަށް އެމީހާގެ ގައިގައި އޭނާގެ އިސްލާމްވުމުގައި ތެދުވެރިކަމުގެ ބުނުން ... ޢަމަލް ... ޤަބޫލުކުރުމަށް ... އެއްބަސްވުން

(36) صحيح مسلم: 96

(37) صحيح مسلم: 97

ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم، އުމާމާ ބަސްބަހާގެ ދިރުމިރާދު ބާރުދެއްވާނަމެވެ،

އަދި ހިތްބަސްގަތުމާ އެއްޗެހެއް ގެންދިޔަކަމެއް ފޮނުވާލާނެތީއެވެ

ހިފިހާފަތަށް ފާސްކުރާނަމާއެވެ. ރަސްފަރާ ބަސްބަހާގެ ނުހުރި އެހެން މިހާ

މިހުރިގައި ހުރި ދިރުމިރާދު ބާރުދޭ ކަންކަމުގެ ވާހަކަ ފުރިހަމައެވެ.

ޢަޤީދަތުއްޠަޙާވީ (388ހ) ޝަރަޙަބުނެއެވެ:

«وفي قوله هلا شققت عن قلبه دليل على أن الحكم إنما يجري على الظاهر وإن السرائر موكولة إلى الله سبحانه»[38]

މާނައީ: "އުސާމާގެ ހިތާއި ބެހޭކަމުގައި: "ހިތް ފަޅާ ހިތް ބެލީމުތޯ ބުނެވުނީ"، މިގޮތަ، ހުކުމް ހިނގަނީ ޒާހިރު ފާޅުގައިވާ ކަމުގައި، އަދި ސިއްރުތައް ހަވާލުވެގެންވަނީ الله ތަޢާލާއަށް ކަމުގެ ދަލީލެކެވެ." މިއެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ޝަރަޙަބުނެއެވެ:

«وكذلك الإيمان له مبدأ وكمال وظاهر وباطن فإذا علقت به الأحكام الدنيوية من الحقوق والحدود كحقن الدم والمال والمواريث والعقوبات الدنيوية علقت بظاهره لا يمكن غير ذلك إذ تعليق ذلك بالباطن متعذر؛

---

[38] معالم السنن: 270/2

وإن قدر أحيانا فهو متعسر علما وقدرة؛ فلا يعلم ذلك علما يثبت به في الظاهر ولا يمكن عقوبة من يعلم ذلك منه في الباطن.» [39]

މާނައީ: "އެކިފަހަރަށް އިމްކާންކަމަށްވެސް ފުރުޞަތާއި ފުރިހަމަކަމުގައި، އަދި ބޭރުފުށާއި އެތެރެފުށުގައިވެސް. ދަނެގަތް ދުނިޔަވީ ޙުކުމްތައް ކުރުމަށް: ޙައްޤުތަކާއި ޙައްޤުތައް -ވިސްނުމަކަން ދެނާއި ދުނިޔާއި ޝަރީޢަތުގެ، ވާޖިބު ދުނިޔާއި، ދުނިޔަވީ ޙުކުމްތަކުގެ- އެކުއި އެކުލަވާލެވިފައި އެއްކިބައިގެ އިމާންކަމުގެ ބޭރުފުށުގެ. އެނގޭން ގޮތް ވާހަކަ ސާބިތު. އެހެނީ އެއީ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތާ ދަލީލާ އެކުލަވާލެވިފައި (އެބަސް: ނުވާނެ) ކާލެވެ. ބަހެއް ފަހަރު އެހެން ހުރިހާކަމަކަށް ބެލިޔަސް، އަދި (އެކަން) އެނގޭ ކަމަކަމަށް ގޮތް އެނގޭގޮތް ދަލީލުގެ ކަމަކަށް. އެހެން ބޭރުފުށް އެކަން ފާޅުވެގެން ކަމަށް (އެގެ ބޭރުފުށަށް) ހަމަ ބޭރުފުށުގައި (ބޭރުފުށަށް) އަދި ބޭރުފުށުން އެކަން އެނގިދާނެ ކިބައިން އެނގޭނެ ގޮތް އެ ވިހާނެ (ދުނިޔަވީ ގޮތް) ޙުކުމް ދަލީލާ ކުރުވަން ކަމެއްނުވެ." މިއެވެ.

---

[39] مجموع الفتاوى: 422/7

ﷲ ގެ ޝަރުޢުން ހުކުމް ނުކުރާ މީހާއާމެދު އިބްނު ބާޒު (1420ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«لو ادعى أنه لا يستحله فنأخذ بظاهر كلامه ولا نحكم بكفره»[40]

މާނައީ: "އޭނާ އެކަން ހުއްދަކޮށް ހަލާލު ނުކުރާކަމަށް ދަޢުވާކޮށްފިނަމަ އަހަރުމެން ނަގާނީ އޭނާގެ ބުނުއްވުން ފާޅުވާ ބަހެވެ. އަދި އޭނާ ކާފިރުވެގެންވާކަމަށް އަހަރުމެން ހުކުމް ނުކުރާނަމެވެ." މިއެވެ.

ހަތަރުވަނަ މައްސަލަ: (ކަމެއްގައި [illegible] ތަކުރާރު ކުރާނީ އަދި އޭގެ ޙާލަތުގައި އިސްތިޙްލާލުކުރުމުގައި ނުބުނުން)

އިސްތިޙްލާލުކަން ހުއްދަކުރުމަކީ ސީދާ އަހަރެމެންނަށް އެނގޭނެކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި [illegible] [illegible] ތަކުރާރުކަން ކުރުމުންވެސް އެނގޭނެ ކަމެއް ނޫނެވެ.

[illegible] (4) [illegible]:

✵ **ފުރަތަމަ ފައިދާ:** އިސްތިޙްލާލަކީ ޢިލްމުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން އެއްވަސް ބަޔަކަށް [illegible] (އެބަހީ: [illegible] ކުރުމުގައި [illegible] ތަކުރާރުކުރާނަމަ އެއިން އޭނާ އެކަން ހުއްދަކުރާކަމަށް އެނގޭނެކަމަށް)

---

[40] علق المؤلف من مجلس سماحته، شرح الباب الثالث من كتاب الإيمان من صحيح البخاري، بتأريخ 27 /7/1417 هـ، بقراءة الشيخ عبد العزيز السدحان وفقه الله

ވިދާޅުވެއެވެ. އެއީ ބައްޗު ބަޔާއް ކަމުގައިވާނަމަ އެބާކަރުން އެކަމަށް އަހަރުމެންނަށްވުރެ ކުރިއަރާ ދިޔައީއެވެ.

✸ **ދެވަނަ ވަޖްހު:** އެއީން ތާބިޢުވްކުރަނީ އިޖްމާޢުގެ ދެ (2) ދަލީލު ފުރުޤާނާ ތަޢާރުޟުވުމެވެ.

1- ފާފަތަކާ އަހުލުވެރިން ކާފަރުވެގެން ނުވާ ކަމަށްވާ އިޖްމާޢުއެވެ.

އިބްނު ޢަބްދުލް ބައްރު (463 ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«اتَّفَقَ أَهْلُ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةُ وَهُمْ أَهْلُ الْفِقْهِ وَالْأَثَرِ عَلَى أَنَّ أَحَدًا لَا يُخْرِجُهُ ذَنْبُهُ وَإِنْ عَظُمَ مِنَ الْإِسْلَامِ» [41]

މާނައީ: "އަހުލުއް ސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތް -އެބައިމީހުންނީ ފިޤުހާއި އަޘަރުގެ އަހުލުވެރިންނެވެ.- އިއްތިފާޤުވެގެންވަނީ: އެއްވެސް މީހަކު ކުރާ ފާފައިން -އެ ފާފަ ކިތަންމެ ބޮޑުވިޔަސް- އޭގެ ސަބަބުން އޭނާ އިސްލާމްދީނުން ނުނިކުންނާނެއެވެ." މިއެވެ.

މިއީ އެއްވެސް ޚިލާފެއް ނެތި ޝަރުޢީ މުޖުތަހިދުންގެ އިޖްމާޢުއެކެވެ. އޭގެތުން ފާފަވެރިޔާއާއި، ފާފައިގައި ދެމިހުންނަ، ތަކުރާރުކުރުން ކުރާ މީހާއަށް އެ ޝާމިލުވެގެންވެއެވެ.

---

(41) التمهيد: 22/17

2- ފާފަ ހުއްދަކޮށް ޙަލާލުކުރާ މީހާ ކާފަރުވެގެންވާކަމަށް
އިޖްމާޢުއެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«من فعل المحارم مستحلا لها فهو كافر بالاتفاق»[42]

މާނައީ: "ހުއްދަކޮށް ޙަލާލުކުރާ ޙާލު ޙަރާމް ކަންތައްކޮށްފި މީހާ
އިއްތިފާޤުން ކާފަރެކެވެ." މިއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: ފާފަތަކުގެ އަހުލުވެރިން ކާފަރުވެގެން ނުވާކަމަށް
އެބޭފުޅުން މުޖުތަހިދުން އިޖްމާޢު ގެންނަވާފައިވާތީވެ، ޙަރާމްކަމެއް ހުއްދަކޮށް
ޙަލާލުކުރުން މީހާ ކާފަރުވެގެންވާކަމަށް އެބޭފުޅުން އިޖްމާޢުވެގެންވުމީ
ކަމެއްގައި ތެދުވެރި ދަލީލެއް އިސްތިޙްލާލުގެ ހުއްދަކުރުމެއް ކަމުގައި
ނުބެލެވޭނަމަވާ ދަލީލެކެވެ. މިކަން ހަނދާނުގައި ބަހައްޓާ ތަރައްކާކުރާނަމެވެ.
މިއީ މުހިއްމު ނުކުތާއެކެވެ.

* ތިންވަނަ ވަޢްޒު: އެއިން ތާޖިދުކުރުމަކީ ފާފަތަކުގެ އަހުލުވެރިން
ކާފަރުކުރުމެވެ. އެއީ ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އެއާ ޚިލާފަށް
އިޖްމާޢުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އެގޮތުން މުޅި [illegible] [illegible] [illegible]،
އެކަމުގައި ދަލީލު، އެބަހުރި ކުރައްވާފައިވާ ތަކުރާރުން ކުރުން މީހާއި އެކަމަށް

---

[42] الصارم المسلول: 221/1

ކަނޑައަޅާ މީހާގެ ގޮތުގައި ކާފިރުވެއެވެ. އެހެނީ އެކަލާ ދުނިޔޭ އުފެއްދެވި ﷲ ބަރާބަރު ކުރެއްވި ކަނޑައެޅި ބަޔާންކުރުން ހުއްދަކުރާ މިފަދަކަމުގައިވެއެވެ. އެކަމަކު އޭނާއީ ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ އިޖްމާޢުން ކާފިރެއް ނޫނެވެ.

✵ **ހަތަރުވަނަ ފަސްލު:** އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމްތަކުގެ ބާވަތްތަކާއި އިސްލާމީ ގަވާއިދު، އެކަން ބަލާލާ ހުކުމްތަކުގެ ބާވަތްތަކެވެ އިޖުތިހާދުކުރުމެވެ. އަދި އިޖުތިހާދުގެ ވެރިންގެ ނަފްސުގެ އިޢުތިރާފު އެއްކޮށް ތަމްރީނުކުރެވޭ ސާބިތުން ހައްލުކުރަންޖެހޭ މުސްލިމު ތަފްސީރުން އުމްމަތުގެ ޢިލްމުވެރިން އިޖުތިހާދު ކަމުގެ ދީނުދީނުގައިވާ ކަންކަމެވެ. އެހެންވީ ފަތުވާދިނުމުގެ ހައިސިއްޔަތު އެހެންނަމަ ފަތުވާދޭ ނަފްސާނީ ވެރިކަމުގެ ހައްޤުތަކާއި ސަލަފުއްސާލިހުން އަސާސީކަނޑައެޅޭގޮތެވެ. އަދި ފުރަތަމައިގައި އެކަން ބެލުމާއެކު މިހާރު ބައްޔާބަތުން އެބަސް ފުރަތަ ހަރުމަ ކަނޑައެޅެއްގެންނެވެ. ފަތުވާއަށް އިލްތިޒާމު ހަމަ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުން ބަޔާންކޮށް ނުކުތުމެވެ.(43)

ޝައްކެއްނެތް ގޮތުގައި ސިއްރުގައި ފާފަކުރާ މީހާއި، ފާޅުގައި އެކަންކޮށް ފަޚުރުވެރިވާ މީހާ ދެމެދުގައިވާ ތަފާތު ހުރުމާއެކު، އަދި މީނާގެ ނުބައިކަން ބޮޑުވެގެންވާ ބާރު، އެއްވެސް ބޭކަލަކަށް ފާފައެއް ހާމަކަމުން ފާޅުކުރުން ފަޚުރުވެރިވުމަކީ އެއިން ކާފަރުވާ ކަމެއްކަމުގައި، އަދި އެއީ އޭގެ ޢާރުގައި ހުއްދަކަން ބަޔާންކުރުން ކަމުގައި ކަނޑައަޅުއްވާފައިވެއެވެ. ހިއްލުމަ، ފާފަކުރުމުން އަލްމުޖާހިރު ފަރާތައި އެނޫން މީހުންގެ ކާފަރުވެގެން ނުވެއެވެ.

ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: «كُلُّ أُمَّتِي مُعَافَاةٌ إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ، وَإِنَّ مِنَ الْإِجْهَارِ أَنْ يَعْمَلَ الْعَبْدُ بِاللَّيْلِ عَمَلًا، ثُمَّ يُصْبِحُ قَدْ سَتَرَهُ رَبُّهُ فَيَقُولُ: يَا فُلَانُ، عَمِلْتُ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا، وَقَدْ بَاتَ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ، وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللهِ عَنْهُ» (صحيح البخاري: 6069، صحيح مسلم: 2990)

މާނައީ: "(ފާފަ) ހާމަކޮށް ފާޅުކުރާ މީހުން ފިޔަވައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ މުޅި އުއްމަތަކީ ޢާފިޔަތުގައިވާނެ ބަޔެކެވެ. (ފާފައާއި އުޅުދުން) ހާމަކޮށް ފާޅުކުރުމުގެ ތެރެއިގައި: އަޅާ ބަޔަކު (ފާފަފާރު) އަމަލެއް ކުރުމަށްފަހު، ދަރަ އެއްގޮތަކީ ބައެއް ރޭގަނޑު އެކަން ފަސްކޮށް ކުރުމަށްފަހު ސުބުޙުވާއިރު އޭނާ ހާމަކުރުމެވެ. އޭނާ ބުނާނެއެވެ: "އޭ ފުލާނާ! ތިމަންނަ ރޭގައި މިވެނި އެވެނި ކަމެއް ކުރީމެވެ." އޭނާ ރޭކުރީ އޭނާގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އޭނާ ފޮރުވައިގެން ބޭތިއްބަވައިގެންނެވެ. އޭނާ ހެނދުނަށް ދަނީ اللہ ތަޢާލާގެ ފޮރުވުން އޭނާގެ ކިބައިން ހާމަކޮށް ހުސްކޮށްލަމުންނެވެ."

ފަސްވަނަ މައްސަލަ: (ބައްޕަގެ އަނބިމީހާއާ ކައިވެނިކުރި މީހާގެ ޙަދީޘްގެ ޝަރަޙަ)

އިސްތިޙްލާލުކުރުން ހުއްދަކުރުވާކަން ބަދަލުކުރުން އެނގޭކަމަށް ބުނި ބައެއް މީހުން މިއިން ތަފުސީލުކުރައްވައިފައެވެ. އެއީ: އޭނާގެ ބައްޕަގެ އަނބިމީހާއާ ކައިވެނިކުރި މީހާ ޤަތުލުކުރުމަށް ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަމުރުކުރެއްވިކަމަށް ބަޔާންވެގެންވާ ޙަދީޘުތަކުންނެވެ. އަދި އޭނާގެ ބައްޕަ ތަރުޖަމާކޮށްދެއްވުމުގައި: އެކަލޭގެ ދަރިކަލުން އެމަނިކުފާނު ކަމަށްވާ ދިދައިގެ ކުރިމަތިން (ފުރަތަމަ އޭނާ ދޮށީގައި ބަހައްޓަވައި) ފޮނުއްވި ކަނޑައެޅުއްވިކަމަށް އަރިސްކުރައްވައެވެ.[44]

ފޮނުއްވި ނަގިކަމަށް އިބްނުލް ޤައްޔިމު ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވެއެވެ: (751ހ) "ތަޙުމާ ބުނު މައިން ވިދާޅުވެއެވެ: މިއީ ބައްޕަ ބަދަލުކުރެވޭ."[45]

---

[44] سنن أبي داود: 4457، سنن الترمذي: 1362، سنن النسائي: 3332، سنن ابن ماجه: 2608

[45] زاد المعاد: 21/5

އަދި އެބަރީތީގެ ސަނަދު ބަޔާންކުރައްވައި އިބްނު ހަޖަރު (852ހ)
ބުނެފައިވެއެވެ. އެއީ އަބޫ ޤުދާމާ އިސްޙާޤު ބިން ހިލާލު އަލްމުޢަނީގެ
ރިވާޔަތުގައެވެ.[46]

އަޒަރުން ބުނަމުން: މުޅާ ފަސްބަހިނުމަހައި ނުލިބުނުމަތުނު ދަރިފުޅުކަރަނީ
އެކަށީގެން އެމުދާ ވެއިއް މުދަލެއް ކަމުގައި ބައިލާމުކަލަމެވެ. ފަރިއްޔަތު:
ހަނގުރާމަކަރުމަށާ ނުލައި ކާފަރުންގެ އަތުން އަތުލިބޭ ކަށުނު އެއްޗެހިކަލަމެވެ.
މިއީން ދަރިފުޅުކަރަނީ އެއާ ފަތުލާނުލިބުނީ މުޅިތަކެތިއެއްގެ ޖެހިގެއިކަލަމެވެ.

ދެން އެއަށްފަހު ބުނަމުން: އެކަކުކަ މިއީން ދަރިފުލު ދެއްކަމަށް ސިފަތަކެ
ހަޖަށް ކަމެއް ނޫނެވެ. އެބަހީ މިބަރީތީ ނޫއެހީ އެނގޭ ހިޔެގެ
ޖެހޭކަމަށްމަގީ އެހާޤާ ހުއްދަކުރި އިސްތިޢާޢަތްކަމަކުން ނަބިއްޔާ صلى الله
عليه وسلم ދެނެވަޑައިގަތުމަށްވާގޮތް ގަވާއިދަށެވެ.

އެކަމަކާ ބުރާނުވެރި ހަޔަރު (4) ވަޤުހަކަށާނެވެ:

✵ <u>ފުރަތަމަ ވަޤުތު:</u> ޤާހިރިއްޔާއާގެ އަހުލުވެރިން ދިޔައީ ބައްޖަ އިނގިރޭސިވާ
އަންހެނާއާ ކައިވެނިކުރުން ހުއްދަކުރި ބަރާބަރުކަމުގެ ނުވަތަ. އަދި
އެއަންހެނާއަށް ވެރިޔާގާ މުދަލެއްގެ ގޮވޭއި ބަޔަކުނުތަކެވެ. އެގޮތަން
އެމީހާވެސް ކަންބައިކަލީ ޤާހިރިއްޔާއާގެ އަހުލުވެރިން ކަންބައި ކަރަމުންދިޔަ

______

[46] الإصابة في تمييز الصحابة: 314/1

ގޮތެވެ. އެގޮތުން އެކަން ހަލާލުވާ ހުއްދަވެގެންވާކަމަށް ޤަބޫލުކުރާގޮތުން އެކަން ކުރުމަށް ކުރިމަތިލިއެވެ.

އައްސިންދީ (1138ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«نكح امْرَأَة أَبِيه على قَوَاعِد أهل الْجَاهِلِيَّة فَإِنَّهُم كَانُوا يَتَزَوَّجُونَ بِأَزْوَاج آبَائِهِم ويعدون ذَلِك من بَاب الْإِرْث وَلذَلِك ذكر الله تَعَالَى النَّهْي من ذَلِك بِخُصُوصِهِ بقوله وَلَا تنْكِحُوا مَا نكح آباؤكم ...فالرجل سلك مسلكهم فِي عد ذَلِك حَلَالا فَصَارَ مُرْتَدا فَقتل لذَلِك وَهَذَا تَأْوِيل الحَدِيث عِنْد من لَا يَقُول بِظَاهِرِهِ.» [47]

މާނައީ: "އޭނާގެ ބައްޕަގެ އަނބިމީހާ ކައިވެނިކުރީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ޤަވާޢިދުތަކާ އެއްގޮތަށެވެ. އެހެނީ އެމީހުން ދިޔައީ އެމީހުންގެ ބައްޕައިންގެ އަނބިންނާ ކައިވެނިކުރުމުންނެވެ. އަދި އެއީ ވާރުތަވާ މުދަލެއްގެ ބާބުގައި ގުނުމުންނެވެ. އެހެންވެ الله ތަޢާލާ އެކަމަށް ޚާއްޞަކޮށް ނަހީގެ ބަސްފުޅު ފާޅުކުރުއްވިއެވެ: ﴿وَلَا تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم﴾ [النساء: 22] "އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައްޕައިން ކައިވެނިކޮށްފައިވާ މީހުންނާ ކައިވެނިނުކުރާށެވެ." ... އެގޮތުން އޭނާވެސް ހިފީ އެކަން އެއީ

(47) حاشية السندي على سنن النسائي: 110/6

ޙަލާލު ހުއްދަކަމެއްކަމުގައި ދެކުމުގެ ތޯރާގެން އެފީރުންގެ ގޮތުގައެވެ. ދެން އޭނާ މުޢުތަޒިލާއިންގެ، އަނެއްކާވެސް ފަސާދަތަކުން އާދަ ޤަވާޢިދުތަކުން. މިއީ މިކަމަށްވުރެ ބޮޑުކުރެވޭ ބޭނުމަކާ ނުބައިކަން މާތްކުރުމުގެ ވަރަށް ގޮތެވެ." މިއެވެ.

⁕ ދެވަނަ ފަހުރު: އިސްލާމްކުރިން މިކަމުގެ މާނަކުރުން ނަފްސުގެ ފާއިދާއަށް އާދޭ ކިބައިން އެކަން ހުއްދަކަމާއި ހަލާލުކުރާކަން އަނިޔާކުރުމަށް ވަރަށްބޮޑު ގޯނާކަމަށެވެ.

⁕ އިމާމް އަޙްމަދު (241ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«نرى وَالله أعْلَم أن ذَلِك مِنْهُ على الاستحلال» [48]

މާނައީ: "އަހަރެމެން ދެކެނީ -والله أعلم- އެކަމަކީ އެކަން ހުއްދަކޮށް ހަލާލުކުރުމުގެ ވައްތަރަށް އޭނާ ކުރިކަމެއް ކަމަށެވެ." މިއެވެ.

---

(48) مسائل الإمام أحمد رواية عبد الله: 352/1

އައްޠަޙާވީ (321ހ) ބަޔާންކުރެއްވެ:

«ذَلِكَ الْمُتَزَوِّجَ، فَعَلَ مَا فَعَلَ مِنْ ذَلِكَ عَلَى الِاسْتِحْلَالِ كَمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَصَارَ بِذَلِكَ مُرْتَدًّا، فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم أَنْ يُفْعَلَ بِهِ مَا يُفْعَلُ بِالْمُرْتَدِّ» [49]

މާނައީ: "އެގޮތަށް ކައިވެނިކުރި މީހާ، އެކުރިކަމެއް އެގޮތަށް ކުރީ އިސްތިޙްލާލުން ހުއްދަކުރުމުގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ ޖާހިލިއްޔަތުގައި އެމީހުން ކަންތައް ކުރަމުންދިޔަ ގޮތަށެވެ. ދެން އޭގެ ސަބަބުން އޭނާ މުރުތައްދެއްކަމުގައި ވެގެންދިޔައެވެ. ދެން މުރުތައްދަކާމެދު ކަންތައްކުރާ ގޮތަށް އޭނާއާމެދު ކަންތައްކުރުމަށް ﷲ ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަމުރުކުރެއްވިއެވެ." މިއެވެ.

އައްޝައުކާނީ (1250ހ) ބަޔާންކުރެއްވެ:

«لا بُدَّ مِنْ حَمْلِ الْحَدِيثِ عَلَى أَنَّ ذَلِكَ الرَّجُلَ... عَالِمٌ بِالتَّحْرِيمِ وَفَعَلَهُ مُسْتَحِلًّا وَذَلِكَ مِنْ مُوجِبَاتِ الْكُفْرِ» [50]

---

[49] شرح معاني الآثار: 149/3

[50] نيل الأوطار: 137/7

މާނައީ: "މިޙަދީޘް ކޮށްދެއްވުމުންވެސް މާނަކޮށް ނަގަންޖެހޭ އެއީ އެކަން ޙަރާމްވެގެންވާކަން އެނގިގެންވާކަމާއި، އާދާ އެކަންކުރީ އިސްލާމްދީނުގެ ހުއްދަކުރާ ޙާލަތްތަކާއިވަނީ. އަދި އެއީ ކާފިރުންގެ ވާޖިބުކަމާ ކަމުގެ." މިއެވެ.

✵ މިންވަސް ވަޤްތު: އެމީހެއްގެ ބައްޕަގެ އަންހެނުންނާ ޖަނާޒާ މިހާ، އިރުމަތީގެ އަނބުރާލިކަމުން ކާފަރު ނުކުރެއްވުމެވެ. އެއީ އެބާރު އާދާގެ ހިތުއިން ވަކިރުޅިއަރާފައިވާތީއެވެ.

ދަހަރުން ބުނަމުން: އެމީހެއްގެ ބައްޕަގެ އަންހެނުންނާ ކައިވެނިކުރުމާ މިހާ، ހިތްގެ އިސްލާމްދީނުގެ ހުއްދަކުރެވިފައިވާ ބުރަވުމުން ކާފަރުކުރުވުމާ އެއަރުނާރާ ގެތުން ހިނގުމުން ކަމުގެއިމާރާތު؛ އެމީހެއްގެ ބައްޕަގެ އަންހެނުންނާ ޖަނާޒާ މިހާފަސް ކާފަރުކުރެއްވިއެވެ. ޔަބާ މިކަން ހަމަރާނަގައި ބަރައްޓާ ރައްކާކުރަނީއެވެ. މިއީ މިހަމަ ނުކަޑައިކަމެވެ.

✵ ހަމަރުވަސް ވަޤްތު: މިސާލަކަން މިއަން އެއްބަސްވުމުގެ ގޮތުން ޔަނާޖާތިރަސް، މިނަށްޓަނި އާގައި އުޅުނުއަރުނާ ނަށްޓަކާވެ. އަދި ވާޖިބުވެގެންވާ: ހިތުގައިވާ ކަނޑައަށް ކަސްތުކާރުމަނޖަކައި ޖަހާނާޔަކަން އިއްޔާރުބާރުކަން ނުބައިމީހުންގެ ދަށްޓަން ޖަހާގި އެއްސަ މުޅިކަން ނުވަތަކުރަބާކައި އުނަރަތު ގެންގޮސް މާނަކުރުމެވެ. އެއީ އިސްވެދިޔަ އުސާމާ رضي الله عنه ގެ ޙަދީޘްގައިވާ ގޮތެވެ. އަދި ރަސޫލު ކަލޭގެ ރަސޫލާރުން ހުއްދަކަމާކު

މީހާ ކާފަރުވެގެންވާކަމަށް އިޖުމާޢުވެގެންވުމާއެކު، ފާފަވެރިންގެ ފާފަތައް ކިޔަންދު ބޮޑުވިޔަސް އެމީހުން އޭގެ ސަބަބުން ކާފަރުނުވާކަން ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން ފަދައިން އިއްތިފާޤުވެއެވެ. މުތަޝާބިހު އާޔަތްތަކާ ނަޞްޞުތަކަށް މުޙްކަމު ސާފު ނަޞްޞުތަކަށް އުފުލުމަކީ އަހުލުއްސުންނަތުގެ މަގެވެ. ބިދުޢާގެ އަހުލުވެރިންނާ ޚިލާފަށެވެ.

ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ:

﴿هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ عَلَيْكَ ٱلْكِتَـٰبَ مِنْهُ ءَايَـٰتٌ مُّحْكَمَـٰتٌ هُنَّ أُمُّ ٱلْكِتَـٰبِ وَأُخَرُ مُتَشَـٰبِهَـٰتٌ ۖ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَـٰبَهَ مِنْهُ ٱبْتِغَآءَ ٱلْفِتْنَةِ وَٱبْتِغَآءَ تَأْوِيلِهِۦ ۗ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُۥٓ إِلَّا ٱللَّهُ ۗ وَٱلرَّٰسِخُونَ فِى ٱلْعِلْمِ يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِهِۦ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّآ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَـٰبِ ۝٧﴾ [آل عمران: 7]

މާނައީ: "އަކަލާނގެއީ، ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ފޮތް ބާވައިލެއްވި ކަލާނގެއެވެ. އޭގެތެރެއިން، މާނަ ސާފުކޮށް އެނގޭ އާޔަތްތަކެއް އެބަހުރިއެވެ. އެ އާޔަތް ތަކަކީ، ފޮތުގެ މައިގަނޑު ބައެވެ. އަދި މުތަޝާބިހު އާޔަތް ތަކެއްވެސްވެއެވެ. (ނުސާފު، ވަރަށް އުނދަގޫ މާނަތަކެއްވާއެވެ.) ފަހެ، ހިތުގައި މަގުން އޮޅިފައިވާ މަގުފުރެދުން އަހުލުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ މީހުން، އެއުރެން ފިތުނަ ހޯދުމުގެ ބޭނުމުގައާއި، އެއާޔަތްތަކުގެ ތަޢުވީލު މާނަކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި އޭގައިވާ އާޔަތްތަކާ މުތަޝާބިހު

އާޔަތްތަކުގެ ދުރުސްތެއެވެ. އަދި އޭގެ ތަޢުލީމު اللّٰه އަށް ވުރެ
އެނގިގެންނުވެއެވެ. އަދި އިލްމުގައި ހަރުދަނާ ފާޅުކޮށްދިނުން ތިމަންމެން
އެއަށް ޢިލްމެއްދެއްވި، ހަދާ އެއްބަޔަކީ ތިމަންމެންގެ ފަދަ ބަޔެއްގެ
ޙަޤީޤަތުގެ ބަޔާން. ބުނެއެވެ. އަހުލުވެރިން ގޮސް ހަނދުމަކުން
ނުވާނެނެއެވެ."

ހަވަނަ މައްސަލަ: (ބައެއް ބޭފުޅުންގެ އިބާރާތުގައި އިސްތިޙްލާލުގެ ތަޢްރީފު ކާފަރުކުރުމުގެ ނުލި ގޮތަށްވާން)

އިލްމުގެ އަހުލުވެރިން ބައެއް ބޭފުޅުން، ބައެއް ފާފަވެރިން
އިސްތިޙްލާލުކުރާކަމަށް ބިނާވެގެންވެއެވެ. އެއީ ހިތުގެ އިޢުތިޤާދުން ގުޅިފައި
ނަމަސް މުޢުތަޤިދުކުރަން ޙަރާމް އެއްޗެއް ބަލައިގަންނަނެވެ. ނަމަވެސް
އެބޭފުޅުން އެކަން ކާފަރުވާނޭކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ. މިގޮތަށް އިބާރާތުގައި
ބުނެފި -(ބައެއް ބޭފުޅުންގެ ވާހަކައާއި ފުދޭނެ) ވިޔަދުވާތީ ނެތިފަށްވެސް- މިއީ
އަސްލު އިބާރާތުގައި ފުރާނަ ދެކޭގޮތަށްނުވަތަގޮތެއްގެ ބޭނުމަ ގޮތުގެ.
އެއީ ކުރާތަކުގެ ކާފަރުކުރުމުގެ ނުކުތާ. އަހަރެން އެއީ ބަޔަކު
ނުދެއްކޭނެއެވެ. [51]

---

[51] އޭގެ މިސާލަކީ: ރަސޫލާ ބައެއް އިސްލާމީން ޙަލާލުކުރާ ގޮތެވެ: «لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحِرَ وَالْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ» (صحيح البخاري: 5590)

މާނައީ: "ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުން، ޒިނާއާއި، ފަށްވުރާއި، ބަނގުރަލާއި، މިއުޒިކު ސާމާނު އިސްތިޙުލާލުކުރާ ބައެއްވާނެއެވެ."

ޝައިޚު ޞާލިޙު އާލުއް ޝައިޚު ވިދާޅުވެއެވެ:

«فإذا اعتقد أنَّ هذا الشيء حلال، أو أنَّ الله لم يُحَرِّمْ هذا سواءٌ كان حلالاً على الأمة جميعا أو حلالاً عليه هو، وسواءٌ كان عدم التحريم على الجميع أو عليه هو -لأنها صورتان- فإنَّ هذا هو الاستحلال. فإذاً ضابط الاستحلال المُكَفِّرْ هو الاعتقاد وذلك أنّ الإستحلال فيه جحد لكون هذا الذنب مُحَرَّمَاً، لأنه إذا قال الخمر حلال فإنَّهُ جَحَدَ تحريمها...فإذاً ضابط الاستحلال المُكَفِّرْ أن يعتقد كون هذا المحرم حلالاً وله صورتان:

1- الصورة الأولى: أن يعتقد كونه حلالاً له دون غيره، وهذه تسمى الامتناع.

2- الصورة الثانية: أن يعتقد كونه حلالاً مطلقاً له ولغيره، وهذه تسمى التكذيب أو الجحد المطلق.

فالاستحلال المكفِّر هو الاستحلال بالاعتقاد. قال بعض أهل العلم: وأمَّا ما جاء في حديث أبي عامر أو أبي مالك الأشعري الذي في البخاري مُعَلَّقَاً بل موصولاً، وهو قوله صلى الله عليه وسلم «ليكونن من أمتي أقوام يستحلون الحِرَ -يعني الزنا- والحرير والخمر والمعازف»، هل هذا الاستحلال من الاستحلال العملي أو الاستحلال المكفّر؟ قال طائفة ...أنَّ هذا الاستحلال عملي وليس باعتقاد كون هذه الأشياء حلالاً فلم يُخْرِجْهُمْ من الإيمان إلى الكفر. ولم يُخْرِجْهُمْ من كونهم من هذه الأمة لقوله «ليكونن من أمتي» فجعلهم بعض هذه الأمة. وهذا يُلْمِعُ إليه كلام ابن تيمية وكذلك للحافظ ابن حجر وجماعة. وهو ظاهِرْ في أنَّ المدمن للذنوب يكونُ فِعْلُهُ فِعْلَ المُسْتَحِلْ؛ لكن ليس اعتقاده اعتقاد المُسْتَحِلْ. فقال «يستحلُّون» يعني يستحلون عَمَلاً لا اعتقاداً لأجل ملازمتهم لها وإدمانهم لهذه الذنوب. فضابط الكفر في الاستحلال الذي ذَكَرَهُ هنا (مَا لَمْ يَسْتَحِلَّهُ) يعني ما لم يعتقد أنَّ الله لم يُحَرِّمْ هذا، أو أنَّ الله أباح هذا، أو أنَّ هذا الأمر حلال، أو ليس بحرام إلى آخره.

وهذا القَدْرُ له ضابط أصلي عام وهو: أنَّ الذي يَنْفَعُ فيه ضابط الاستحلال هي الذنوب المُجْمَعْ على تحريمها، المعلومة من الدين بالضرورة. أما إذا كان الذنب مُخْتَلَفاً فيه إما في أصله أو في صورة من صوره فإنه لا يُكَفَّرُ من اعْتَقَدَ حِلَّ هذا الأصل المُخْتَلَفْ فيه يعني في أصله أو الصورة المختلف فيها» (شرح العقيدة الطحاوية: 357/1)

މާނައީ: "އޭނާ މިއެއްޗެއް ޙަލާލުކުރުމުގައި، ނުވަތަ الله ތަޢާލާ ދީނީ ބަޔާންކޮށް ނުކުރައްވާފައިވާން އިޖްމާޢުވެފައިވާނަމަ، -އެ ހެދު ކުރު އުއްމަތުގެ ވަރަށް ހާމަކަމާއެކު ޙަރާމްކޮށްފައިވާ ކަންތައް ހަމަ ޝަރުޢު ކަމެއް ކަމުގައި ދެނެގަންނަން ޙަރާމްކަމާއި އިޖްމާޢުވެފައިވާކަން، ކަމަށް ބައެއް ކަމުގައި ބަޔާން ނުވަތަ ކަމެއް އިޞްތިޙްލާލްކުރުމަކީ ޝަރުޢީގޮތުން ދީނުން ބޭރުވާ ކަމެއް ކަމުގައިވާއިރު އިޖްމާޢުވެފައިވާކަންތަކުގައި ނޫން ކަމެއްގައި އިސްތިޙްލާލްކުރުމަކީ ކާފިރުވުމެއް ނޫނެވެ. އަދި ޒާހިރުކަމާއެކު ދީނުން ބޭރުވާ ފަދަ ކަމެއް ނޫނެވެ. އިޖްމާޢުވެފައިވާ ކަމެއް ނަމަވެސް ބައެއް ސޫރަތެއްގައި އިޚްތިލާފުވެއްޖެނަމަ އެކަމެއް އިސްތިޙްލާލްކުރާ މީހާ ކާފިރެއް ނުވާނެއެވެ..." ކަމުގެ ދެބާވަތް: ފުރަތަމަ ބާވަތަކީ: ޙަރާމްކަން އިޖްމާޢުވެފައިވާ ކަންތައް. ދެވަނަ ބާވަތަކީ: އިޚްތިލާފުވެފައިވާ ކަންތައް.

1) **ފުރަތަމަ ބާވަތަކީ:** އެކަން ޙަރާމްކަމާއި ދެބަސްވުމެއްނެތި އުއްމަތުގެ ޢުލަމާއުން ޙަރާމްކަމަށް އިޖްމާޢުވެފައިވާ ކަންތައް. މިސާލަކަށް ރިބާ ކަމާއި ޒިނޭކުރުމާއި (މިފަދަ ކަންތައް ޙަރާމްކަމުގައި އިޖްމާޢުވެފައިވާނެއެވެ.)

2) **ދެވަނައީ:** އެ އެއްޗެއް ނުވަތަ ކަމެއް ޙަރާމްކަމުގައި އިޚްތިލާފުވެފައިވާ ކަންތައް. މިސާލަކަށް ޙަރާމްކަމުގައި ޢުލަމާއުން އިޖްމާޢުނުވާ ކަންތައް. ނުވަތަ ބައެއް ސޫރަތްތަކުގައި އިޚްތިލާފުވެފައިވާ ކަންތައް.

އެގޮތުން ފުރަތަމަ ބާވަތުގެ ކަންތައް އިސްތިޙްލާލްކުރުމަކީ ދީނުން ބޭރުވާ ކަމެކެވެ. އަދި ދެވަނަ ބާވަތުގެ ކަމެއް އިސްތިޙްލާލްކުރުމަކީ ކާފިރުވުމެއް ނޫނެވެ. ބައެއް އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެއެވެ: ދީނުގައި ބާރުވެރި ބަޔާންތަކުން ޘާބިތުވެފައިވާ ކަންތައް، އަދި ކޮންމެ މުސްލިމަކަށް އެނގިގެންވާ ކަމެއް، އެއީ ނަމާދާއި ރޯދައާއި ޒަކާތާއި ޙައްޖާއި، އަދި ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ނަބީކަމާއި، ރިބާ ދޫކުރުމާ ގުޅޭ ވާހަކަތަކާއި، ޒިނޭކުރުމާއި، ބަނގުރާއި، މިފަދަ ކަންތައް އިސްތިޙްލާލްކުރުމަކީ ކާފިރުވާ ކަމެކެވެ."

މިއިސްތިރާކިއްޔަތުކުރެދެއް (ކާފަރުކުރާ) ބަދަލީ އިސްތިރާކިއްޔަތުން ހުއްޓޭތޯ؟ ނުވަތަ ކާފަރުވާ
އިސްތިރާކިއްޔަތުން ހުއްޓޭތޯ؟ ޤަބޫލުކުރެވޭ ބޮޑުމިން ވިދާޅުވިއެވެ: މިއިސްތިރާކިއްޔަތުކުރެދެއް ބަދަލީ
އިސްތިރާކިއްޔަތެވެ. އަދި މިކަންކަން ޙާލުގައިދެމިތިބޭ ދިޔައިޤާނުނާ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެހެނެވެ
އީމާންކަމުން ކާފަރުކަމަށް އެބުރުން ބޮޑެތި ނުވެއެވެ. އަދި މިހެއްލުމެވެ ބަހައްކަމުގެ އިބްތިދާއުން
އެކަށަލާފަ އެބުރުން ބޮޑެތި ނުކަރުއަލުވެ. އެއީ އެކަށަލާފަގެ ބަސްފުޅުގައިވެ:
"ދީނަކީ ކަށަލާފަގެ އަޑުމީން ވާން" އެވެ. އެގޮތުން އެކަށަލާފަ އެވަނީ އީމާނުން މުއައްމިނުގެ
ބައެއްކަމުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ބައެކެވެ. އީމާން ތަރުދީދުމާ، އެފުދުއިން ބާޣީ އީމާން ބަޤާތަށް،
އަދި ޤަބޫލުކުރެވޭ ބޮޑުމިން ވެރިކަމުން އިސްތިރާކިއްޔަތެވެ. އަދި ފާސިޤުއެކުމުގައި ދުވަހުފުއި
ދުވަހުން މިގޮތަށް ބަރަދުގޮތަށް އިސްތިރާކިއްޔަތު މިހެން ބަހައްކަތްއެވެ. ފަސާދަރާކަމުގެ ފާސިޤުގެ.
ނަޞޭހަތް އެކަމަށް އީމާނުގެ ޙުކުމަކަށް ދެބައިކަމުން، އިސްތިރާކިއްޔަތު ހުރިގަ އީމާނުގެ ފުދައިން
ނުވެއެވެ. އެވާހަކަ އެކަށަލާފަ ބަހުމަތުއަލުފޮތުގައި އެހެނެވެ: "އީމާން އިސްތިރާކި ތިރިކުރެއެވެ."
އެހެން: ބަހުދެވެ ވާހަކަ މަކުދަތަ ނުވެއެވެ. އިސްތިރާކިއްޔަތު ވެރިކަމެވެ. އީމާނުގެ ދެމިތިބުން. އެއީ
އީމާން އެފާގުޅިގެންމެ ތަޢުލީމު ހުރިހާމެ، އަދި އެފާގުޅާގޮތް ދުވަހުފުއި ދުވަހުން ހުރިހާވެ. ދުވަހުގައި
އިސްތިރާކިއްޔަތުގެ ކާފަރުވާ ޤަބޫލުނުވާ މިންގައި އެބޮޑުވާ ބަލަހައްޓާތޯ ކަމާއެއް: "އެބާ
އެކަން އިސްތިރާކި ނުކުރާ ހިނދުކަ" އެހެން: الله ތަޢާލާ މިކަން ބަހާވާ ނުކުރައްވާނެކަން،
ނުވަތަ الله ތަޢާލާ މިކަން ހުއްދު ކުރައްވާކަން، ނުވަތަ މިކަންތައް ބަހައްޓާދެވުނުކަމުގެ، ނުވަތަ
މިކަން ބަހާލާދެން ނުވާކަން އަދި އެފުދައިން އީމާނުގެ ނުކުރާ ހިނދުކަވެ.

މިންވަރާދެ އަދި އަބްޝަރީ ޙައްޤު ތަޢާރުފުވެއެވެ: އެއީ އިސްތިރާކިއްޔަތު ހުއްދަކުރާގޮތް ޝަރުޢީ
މަންފާކާރީ އެކަންކަމުގެ ބަހައްކަތްތަށް އިޤްތިޞާދީގޮތެއް، ދީނުގައި ޝަރުޢީގަވާއިދު އެނގިގެންވާ
ފާސިޤުކަމެވެ. ދުވަހުފުއި އެފާގުޅިގެ އެއްމަޝްހޫރު ޒިޔާފާތުގެ ކަމެއްނުވާ، އެއީ އެފާފާއިގެ
އަބްޝަރީގައި ނުވަތަ އެފާފާއިގެ ޝަރުޢީކަމުން ވަކި ޝަރުޢަށްއެއްގޮތަކަށް ޒިޔާފާތުގެ ކަމެއްނުވާ
ފާހަ އިޖްތިމާޢީ ޒިޔާފާތުގެ ނުވަތަ އަބްޝަރީ ޙައްޤަށް -އެދި މިކަންތައް ޒިޔާފާތުގެ ވަކި
ޝަރުޢަށް ހުއްދަ- ބަހައްޓާލުމުގެ ކަމަކީ އިސްތިރާކިއްޔަތު ވީނަ ކާފަރު ނުކުރާދުވަހެވެ."
މިއެވެ.

ދެވަނަ ބާވަތް: ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރުކުރުން

✱ **އޭގެ ޞޫރަ:** اللہ ގެ ޙުކުމްފުޅަށް ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރުކުރާ ޙާލު اللہ ބާވައިލެއްވިގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުމެވެ.

✱ **އޭގެ ޙުކުމް:** މިބާވަތަކީ ބޮޑު ކުފުރުން ކާފަރުވާ ބާވަތެއްކަމަށް ޢުލަމާއުން އިއްތިފާޤުވެގެންވެއެވެ.

✱ **އޭގެ ދަލީލަކީ:** ދެކަމެކެވެ:

✲ **ފުރަތަމަ ކަމަކީ:** اللہ ގެ ދީނުން (ޟަރޫރީގޮތުން ކޮންމެހެން އެނގިގެންވާ ކަމަކަށް) އިންކާރުކޮށް ދެކޮޅުހަދައިފި މީހާ ކާފަރުވެގެންވާކަމަށް ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އިއްތިފާޤުވެގެންވުމެވެ.

އިބްނު ބާޒް (1420ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«وهكذا الحكم في حق من جحد شيئاً مما أوجبه الله... فإنه كافر مرتد عن الإسلام... بإجماع أهل العلم» [52]

---

(52) مجموع فتاوى ومقالات ابن باز: 76/7

މާނައީ: "الله ވާޖިބުކުރެއްވި ކަމަކަށް އިންކާރުކުރުން ދެކޮޅުހަދާ މީހާއާމެދުގައިވެސް ބުރުދުރީ މިކަމުންނެވެ... އޭނާއީ ޢިލްމުގެ އަހުލުވެރިންގެ އިޖްމާޢުން އިސްލާމްދީނުން ބޭރުކުރުވާ ކާފިރެކެވެ." މިއެވެ.

✵ **ދެވަނަ ކަމަކީ:** الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ހުކުމްކުރުން ވާޖިބުވެގެންވާކަމަށް އިންކާރުކުރުން ދެކޮޅުހަދައިފި މީހާ ކާފިރުވެގެންވާކަމަށް ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އިއްތިފާގުވެފައިވުމެވެ.

މުޙައްމަދު ބިން އިބްރާހީމު (1389ހ) މިކަމާމެދު ވިދާޅުވިއެވެ:

«وهذا ما لا نزاع فيه بين أهل العلم... فإنه كافر الكفر الناقل عن الملة» (53)

މާނައީ: "މިއީ ޢިލްމުގެ އަހުލުވެރިންގެ މެދުގައި ދެބަސްވުމެއް ނުވާ ކަމެކެވެ... ފަހެ އޭނާ މިއްލަތުން ބޭރުވާ ކުފުރުވާ ކާފިރެކެވެ." މިއެވެ.

✱ މިސާލާ ހަތަރު (4) ވައްސަރައް ދުވަސްވެއެވެ:

(53) فتاوى ورسائل محمد بن إبراهيم: 288/12

ފުރަތަމަ މައްސަލަ: (ރުސުލް ނުކުރިއަރަށް މިރާތުވެގެން ކާފަރުވުން)

ﷲ ބާވައިލެއްވި ފޮތާ ޚިލާފަށް އާއި ރުސުލް ނުކުރިއަރަށް މިރާތުވެގެން ކާފަރުވާނެއެވެ. އެއީ ﷲ ތަޢާލާ ރުސުލުން އާއި ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރުކުރާ ހިނދުއެވެ.

ދެވަނަ މައްސަލަ: (ދެނެގަނެ އިންކާރުކުރުމުގެ ޙަޤީޤަތް)

އިންކާރުކުރުން ދެނެގަނެދީ ހިތުގެ ކަމެކެވެ. އޭގެ ޙަޤީޤަތަކީ އެބައިމީހުން ހިތުތެރޭ އެއްބަސްވެގެންވާ ބަހު ބޭރުފުށުން އަނގަބަހުން އިންކާރުކުރުމެވެ. ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿وَجَحَدُواْ بِهَا وَٱسۡتَيۡقَنَتۡهَآ أَنفُسُهُمۡ﴾ [النمل: 14]

މާނައީ: "އެބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް އެކަން ޔަޤީންވެގެންވާ ހާލު އެބައިމީހުން އެކަމަށް ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރުކުރިއެވެ."

މިއާޔަތުން ދަލީލުކުރަނީ ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރުކުރުމަކީ ވެސް ކުފުރުގެ އެއް ބާވަތްތަކުން ދެކޮޅުހަދާ ކަމެއްކަމާ ޒިކުރުވެގެންވާ ކަމަށްވާ ހިތުގައި އިޚްލާޞްތަކުން ވަކިނުވާކަމެވެ.

އައްރާޣިބު އަލްއަޞްފަހާނީ (502ހ) ބުނެފައިވެއެވެ:

«الجُحُود: نفي ما في القلب إثباته، وإثبات ما في القلب نفيه» (54)

މާނައީ: "ޖުޙޫދު ނުވަތަ އިންކާރުކުރުމަކީ: ހިތުގައި ޘާބިތުކޮށްފައިވާ ކަމެއް ނަފީކުރުމެވެ. އަދި ހިތުގައި ނަފީކޮށްފައިވާކަމެއް ޘާބިތުކުރުމެވެ." މިއެވެ.

އަލްފައިރޫޒުއާބާދީ (817ހ) ބުނެފައިވެއެވެ:

«جحده:... أنكره مع علمه» (55)

މާނައީ: "އެއަށް ޖަޙަދުކޮށްފި:...(އެބަހީ) އޭނާއަށް އެކަން އެނގިގެންވާ ޙާލު އޭނާ އެއަށް އިންކާރުކޮށްފިއެވެ." މިއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: ހިތުގައިވާ ކަމެއްނަމަ ދެނެގަތަ އޭނާގެ ނަފްސުގައިވާ ކަމެއް ބަޔާންކުރުން (ދޮގުކޮށް ބަސްބުނުން) ހާމަކުރަނީ މުޅިން ބޮޑުގަނޑުވެ. -އިސްތިރާޖާޖުކުރުމުގެ ވައްސަތުގައި ދޯކާވެލައިވާ ވާހަކައެވެ ބަލާބަލާށެވެ.-

---

(54) المفردات في غريب القرآن: 187/1

(55) القاموس المحيط: 271/1

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (ޤަރީނާތަކަށް ބަލައިގެން އާނާ ނައިބަވަން އިންކާރުކޮށް ދެކޮޅުހަދާކަމަށް އޭގެ ޝާހުގައި ނުނިންމާނެ)

ކަންކުރި މީހާއި އެކަމަށް ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރުކުރާ މީހެއްކަމަށް ޙުކުމްކުރަން ޤަރީނާތަކުން އަންނަ އަސަރެއް ނުވެއެވެ. -އިސްތިސްނާޙުކުމުގެ މައްސަލާގައި ދެކޮޅުވެފައިވާ ވާހަކަތައް ބަލާލާށެވެ.-

ހަތަރުވަނަ މައްސަލަ: (ކާފަރުކުރުމުއެންމެ އިންކާރުކުރާކަމަށް އިބްރާހީމްގައި ޖަނަވަސްކޮށްފައިވާތަން)

އިލްމުގެ އަހުލުވެރިން، ބައެއް ފުޤަހާއިން ދެކޮޅުހަދާކަމަށް ބިސްވުރައްމަވާގެންއެވެ. އެއީ ހިމެނޭ އިޖްމާޢުގެ ނުކުތާ ހަމަޖެހޭ އެކަމަށް. ވާހަކަ ހަމަ އިސްލާމް ދީނުގައި ހިނގައިގެން ނަޖިސް ނުކުރެވެއެވެ. ނަމަވެސް އެއީ އަނެއް ކާފަރުވެގެންވާކަން އެބަ ދެއްކުން ފިރުޢުނާ ބާރުގައިއެވެ. މިގޮތަށް ތަޢުލީމުކުރާ އިބްރާހީމްގެ -ވަޙީދުވެގެންނުވާނަމަ- މިއީ އެކަމަކު އިބްރާހީމްގައި ފުޤަހާއިން ޤަރީބަލާކަމަށްވެއެވެ. އެއީން ކާފަރުވުމުން މުރާދު ނުކުރެވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެއިން ޙުއްޖަތް ނުދެއްކެއެވެ.

ތިންވަނަ ޙާލަތް: ދޮގުކުރުން

* **އޭގެ ޞޫރަ:** الله ގެ ޙުކުމްފުޅު ދޮގުކުރާ ޙާލު الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމް ކުރުމެވެ.

* **އޭގެ ޙުކުމް:** މިޙާލަތަކީ ބޮޑު ކުފުރުން ކާފަރުވާ ޙާލަތެއްކަމަށް އެބޭފުޅުން އިއްތިފާޤުވެއެވެ.

* **އޭގެ ތަޢްރީފު:** الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ދޮގުކުރާ މީހާ ކާފަރުވެގެންވާކަމަށް ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އިއްތިފާޤުވެގެންވެއެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«ثم يقال لهم: إذا قلتم هو التصديق بالقلب أو باللسان أو بهما؛ فهل هو التصديق المجمل؟ أو لا بد فيه من التفصيل؟ فلو صدق أن محمدا رسول الله ولم يعرف صفات الحق هل يكون مؤمنا أم لا؟ فإن جعلوه مؤمنا. قيل: فإذا بلغه ذلك فكذب به لم يكن مؤمنا باتفاق المسلمين.»[56]

މާނައީ: "ދެން އެމީހުންނަށް ބުނެވޭނެއެވެ: އެއީ ހިތުން ނުވަތަ ދުލުން ނުވަތަ އެދޭތިން ތެދުކުރުމެއްކަމުގައި ކަލޭމެން ބުނެފިނަމަ؛ ދެންފަހެ އެއީ އިޖުމާލީކޮށް ތެދުކުރުންހެއްޔެވެ؟ ނޫނީ ކޮންމެހެންވެސް ތަފްޞީލުކޮށް

---

[56] مجموع الفتاوى: 152/7

ބުދުތަކަށް ޤުރުބާނުކުރުމާއި؟ އަޅުކަން އެކަ ކުރަންވާނީ الله ގެ ރަސޫލާކަލަން ބުދުކޯނުބުރި، ހަށްދުގެ ޝިފާޢަތް (ނުވަތަ ހަށްދު އިލާހު ޝިފާޢަތަށް) ނާސިދެއްޖެނަމަ އެކަން ވާނީ މުޝްރިކުންނާހަމައަށް؟ ނުވަތަ ނުންހައްޖެނަމަ؟ ދީން އަދިނުން އެކަން މުޝްރިކުންނާހަމައި ހަދައިދިނަމަ ބުނުވެނުދޭ: އެކަމަނ އަކަންކަން ދެކަދި، ދީންވެސް އެކަ ދިރީކުރުނަމަ؛ މުސްލިމުންގެ އިއްތިފާޤުން އެކަން މުޝްރިކުންނާހަމައި ނުވެއްޖެ." މިއެވެ.

❋ އަދިވެސް އިބުން ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«فكل مكذب لما جاءت به الرسل فهو كافر»[57]

މާނައީ: "ދީނުގައި ރަސޫލުން ގެނައުމް ކަންތައް ދޮގުކުރާ މީހާ ކާފިރެވެ." މިއެވެ.

* ފިޔަވަޅު ފަސް (5) މަޢްސޫލަތައް ދެކިފައިވެއެވެ:

[57] مجموع الفتاوى: 79/2

ފުރަތަމަ މައްސަލަ: (މުޝްރިކުންގެ ބުނުން ނަބިއްޔާ ހިތާމަކުރެއްވުން)

އެނާ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ބުނުން ނަބިއްޔާ ހިތާމަކުރެއްވި

އެނާ ކާފަރުވާނެއެވެ. އެއީ ﷲ ތަޢާލާގެ ބުނުމުގެ އެނާ ދޮގުކުރުމަށްވާ

ހިނދުކަމެވެ.

ދެވަނަ މައްސަލަ: (ދޮގުކުރުމާއި އިންކާރުކުރުމުގެ ތަފާތު)

ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ:

﴿فَإِنَّهُمۡ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ يَجۡحَدُونَ ۝٣٣﴾ [الأنعام: 33]

މާނައީ: "ދެންފަހެ އެމީހުން ކަލޭގެފާނު ދޮގުކޮށްނުލައެވެ. ނަމަވެސް އަނިޔާވެރިން މިސްކީނުން ﷲ ގެ އާޔަތްތަކަށް އިންކާރުކުރުން ދެކޮޅުހަދަނީއެވެ."

ފަހެ ﷲ ތަޢާލާ އެވަނީ އެމީހުން ނަބިއްޔާ ދޮގުކުރުން ނަފީކުރައްވާ، ދޮގުހަދާ އިންކާރުކުރާކަން ޘާބިތުކުރައްވައިފިއެވެ. އެއިން ދަލީލުކުރަނީ އެއްކަމަކީ ތަފާތުވެގެންވާ ކަމެވެ. އެދެކަންތައް ދުރުގައިވާ ފަރަގުތަކެވެ ތަޢާރުފު: ދޮގުހަދާ އިންކާރުކުރާ މީހާ އަޅާ ހިތުން އިޤްރާރުވެގެން ވެސް ދޮގުހަދައި އެނާ ދޮގުހަދާ އިންކާރު ކުރަނީ ކަންތައްކަމާ ޚިލާފަށެވެ. އެއީ ޚިލާފުވެރިކަމެވެ.

އަނެއްގޮތުން ދޮގުކުރާ މީހާ؛ އޭނާ ދޮގުކުރި ދޮގުކުރުން ފިޔަވައި އެހެން ކަމެއް އޭނާގެ ހިތުން އިޢުތިޤާދު ނުކުރެއެވެ.

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (ދޮގު ކުރުމަކީ ހިތުގެ ޢަމަލެއް)

ދޮގުކުރުމަކީ ހިތުގެ ކަމެކެވެ. އެހެނީ އެއީ ބަޔާނަކީ: ބުނެވުނު ކަމެއް ދޮގުކަން، އަދި އެޚަބަރުދީފައިވާ ފަރާތް ދޮގުވެރިކަމަށް ގަބޫލުކުރުމެވެ.

❖ އިބްނުލް ޤައްޔިމް (751 ހ) ވިދާޅުވެއެވެ:

«فَأَمَّا كُفْرُ التَّكْذِيبِ فَهُوَ اعْتِقَادُ كَذِبِ الرُّسُلِ» [58]

މާނައީ: "ދެންފަހެ ދޮގުކުރުމުގެ ކުފުރަކީ: ރަސޫލުން ދޮގުވެރިކަމަށް އިޢުތިޤާދުކުރުން ގަބޫލުކުރުމެވެ." ވިއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: ހިތުގެ ކަމެއްކަމުގައިވާ ކަމެއް، ނަފްސުގައިވާ އެއްޗެއް ބަޔާނެއް ބުނެގެން މުޅި ނުނގެއެވެ. -އިސްތިމްރާރުގައި ދެކެވުން ވާހަކަ ބުނެލުމެވެ.-

[58] مدارج السالكين: 520/1

ހަތަރުވަނަ މައްސަލަ: (ޛާރީ ޝަރީކަކަން ބަލައިގެން އޭނާ ޤުދުރަތާއިގެން
ހުކުމް ނުލިބޭނެ)

ބަދަލުކުރާ ޙިރާ އެކަން ޤުދުރަތާއިގެން ބަލައިގެން ޛާރީ ޝަރީކަކަން އަސަރުވެއެވެ.
ނުވެއެވެ.

ފަސްވަނަ މައްސަލަ: (ޤުދުރަތުނިކަމާއިގެން ޢިބާދަތް އެއަށްވުރެ ފުޅާކަން
ބޭނުންކުރުމުގެ ހުކުމްތަކުން)

ބައެއް ފަދަފުރިން ޤުދުރަތާއިގެން އިސްލާމުވުރިން ބިފުޅުކަމުފަދަނެއެވެ. އެއީ
ހިމެނޭ އިޖުމާޢަކުން ނުހަމަސް އެނގޭ ބަދަލުކުރާ ބަލައިގެންނެވެ. ނަމަވެސް
އެއީ އެނގޭ ކާފަރުވެގެންވާކަމަށް އެބޭފުޅުން ނުބެނގޭ ބާލުގައިއެވެ. މިފަދައިން
ޢިބާދަތުކުރުން -ވަޙީދުވެގެން ވިސްނަސް- އެއީ ހަމައެކަނި ޢިބާދަތުގައި
ފުލާކުރާ ޤަނަވަސްކުރުމުގެކުރެވެ. އެއިން ކާފަރުކަމާއިގެން މުޙާދު
ނުކުރެއެވެ. އަދިހަކަމުން އެއިން ބައިޤީމް ނުދެއްކެއެވެ.

✖ އިބްނު ބާޒު (1420ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«فمن حكم بغير ما أنزل الله يرى أن ذلك أحسن من شرع الله فهو كافر عند جميع المسلمين»[59]

މާނައީ: "ﷲ ގެ ޝަރީޢަތަށްވުރެ ހެޔޮ ކަމަށްދެކެމުން ދެނެގެން ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާ މީހާ؛ ފަހެ އޭނާއީ ހުރިހާ މުސްލިމުންގެ ގާތުގައި ކާފިރެއްކަމުގައި ވާނެއެވެ." މިއެވެ.

✱ މިބާވަތާވެސް ހަތަރު (4) މައްސަލައެއް ގުޅިގެންވެއެވެ:

ފުރަތަމަ މައްސަލަ: (މިބާވަތުގައި ޙުކުމް ނުހިނގިޔަސް ކާފިރުވާނެ)

މިބާވަތުގައި އޭނާ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމް ނުހިނގިޔަސް ކާފިރުވާނެއެވެ. އަދި ﷲ ޝަރުޢުކުރެއްވި ޙުކުމްތަކާ ޚިލާފަށް އެހެން ޙުކުމެއް އެކަށައަޅާ ޙުކުމްކުރުމުގައި ރަނގަޅު ކަމަށްދެކެމުން އިޢުތިޤާދުކުރާ ހިނދުއެވެ.

[59] مجموع فتاوى ومقالات ابن باز: 416/4

ދެވަނަ މައްސަލަ: (ދޮގުހެދުން ވަރިކުރުމަކީ ހިތުގެ ބަދަލެއް)

ދޮގުހެދުން ވަރިކުރުމަކީ ހިތުގެ ކަމަކެވެ. އެހެނީ އެއީ ބަރަކާތްތެރި ފޮތެއްކަމުން އެހެން ކަމަކީ މަސްތަކުން ރަހުމަތް މުސްލިމުންނާ ތަކުރާރުކުރާ ޔަޤީންކުރެވެއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: ހިތުގެ ކަމަކަށްވާކަމަށް، ބަޔަކީ ރަސޫލާ ސަރަހައްދުގައި ބަހައްޓާ ހުރި އިސްލާމީ (ޝަރީޢަތުން) އަދިގެންނުވާނެއެވެ. -އިސްތިރާޙަތުގައި ދުވަހުން ވާހަކައް ބަޔާނުން ރަނގަޅެވެ.-

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (ޤިޔާމަތަކަށްކަން ބަޔަކަށް އާދާ ޝަރީޢަތަށްވުރެ އެއްޗެއް ދޫކުރުމަކީ ނުހިނގާނެ)

ކަމެއްކުރާ މީހާ އެކަން (ﷲ ގެ ޝަރީޢަތަށްވުރެ) މަތިކަން ދޫކުރާވަރަށް ހުކުމްކުރަން ބަދަލުން ޤިޔާމަތަކަން އަސަރެއް ނުވެއެވެ.

ފަސްވަނަ ބާވަތް: އެއްވަރުކުރުން ހަމަހަމަކުރުން

* އޭގެ ބޭނުމަކީ: ﷲ ގެ ބުނުއްވުމުގެ ފިލާވަޅު އެހެން ބުނުއްވުމު ﷲ ގެ ބުނުއްވުމާ ހަމަހަމަކުރުން އެއްވަރުވެގެންނުވާކަމުގެ ދަލީލު އެކަށައަޅައިދިނުމާ ގުޅޭ ޒިކުރުކޮށް ބުނުއްވުމުތަކު.

* އޭގެ ބުނުއްވުމު: އެބާވަތުގެ އިލްމީ ޝަރުޢީ ސޯވާދުގެ ދިރާސާކުރި ބާބު ކުޑަކުދިން ކުޑަކުރާ ބާރަތަކީ އެއްބަސްވުމެވެ.

* އޭގެ ޙަވާލާ: ދިރާސާ އެއީ ޝަރުޢީ ޙުކުމްތައް ޙަޤީޤީ ދިރާސާ ﷲ ބަރަޙަ ވަޒަޢުކުރި މިޝާލުތައް ތިޔާވަޅާ ދިރާސާވެ:

﴿وَمَنۡ أَحۡسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكۡمٗا لِّقَوۡمٖ يُوقِنُونَ ۝٥٠﴾ [المائدة: 50]

މާނައީ: "ޔަޤީންކުރާ ބަޔަކަށް ﷲ އަށްވުރެ ރަނގަޅު ޙުކުމްކުރާނީ ކާކުތޯއެވެ؟"

އެބަހީ: ﷲ އަށްވުރެ ޙުކުމްކުރާ ރަނގަޅުވީ ހުރިހާ ގޮތަކުން އެވެ.

އިސްލާމްކަން ގެއްލޭ ހަތަރުވަނަ ކަންތައްކަން ތަޢްލީޤުކުރައްވާ އިބްނު ބާޒް (1420ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«ويدخل في القسم الرابع: من اعتقد أن الأنظمة والقوانين التي يسنها الناس أفضل من شريعة الإسلام أو أنها مساوية لها أو أنه يجوز التحاكم إليها»[60]

މާނައީ: "މީސްތަކުން ކަނޑައަޅާ ނިޒާމުތަކާއި ޤާނޫނުތައް އިސްލާމްދީނުގެ ޝަރީޢަތަށްވުރެ މާތްކަމަށް ޢަޤީދާކުރުމާއި، ނުވަތަ އެއާ ހަމަހަމަ އެއްވަރުވެގެންވާކަމަށް، ނުވަތަ އެއިން ޙުކުމް ހޯދުން ހުއްދަވާކަމަށް ޢަޤީދާކުރާ މީހާ (އިސްލާމްކަން ގެއްލޭ ކަންތައްތަކުގެ) ހަތަރުވަނަ ބައިން ވެގެންވެއެވެ." މިއެވެ.

* މިބާވަތުގެ ހަތަރު (4) މައްސަލައެއް ގެނެއެވެ:

ފުރަތަމަ މައްސަލަ: (މިބާވަތުގައި ހުކުމް ނުކުރިޔަސް ކާފިރުވާން)

މިބާވަތުގައި އެބަ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ހުކުމް ނުކުރިޔަސް ކާފިރުވާނެއެވެ. އަދި الله ބާވައިލެއްވި ހުކުމްތަކުގެ ޚިލާފަށް އަމުރުން ހުކުމް އަކަރާގެ ހުކުމާ ހަމަހަމަ އެއްވަރުކަމަށް އިޢުތިޤާދުކުރާ ހިނދުކަމެވެ.

[60] مجموع فتاوى ومقالات ابن باز: 132/1

ދެވަނަ މައުޟޫޢު: (އެއްބަރާބަރުކަމުގެ ހިތުގެ އަމަލުތައް)

ހަމަހަމަކަން އެއްބަރާބަރުކަމުގެ ހިތުގެ ކަމެކެވެ. އެހެނީ އެއް ބަރާބަރުވުމަކީ ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި ހަމަހަމަކަމާއި އެއްބަރާބަރުވުމުގެ ރޫހުގައި ކުރެވޭ އިޖުތިމާޢީ ގުޅުންތަކެވެ.

އަޚްލާޤް ބުނެވޭ: ހިތުގެ ކަމާބެހޭ ހާލަތަކަށް، ބަދަލުކުރުން އަންނަ ނޮޅޭގޮތަށް ކަމެއް ބުނެދޭން މުނދޫ (ޢަޤީދާތަކުން) އެނގިދާނެކަމެވެ.
-އިސްތިބުނާކުރާނީ ދެކުނުން ފާސިލީވެއް ބަދަލުން ޢަމަލުތަކެވެ.-

ތިންވަނަ މައުޟޫޢު: (ޤަބޫލުއަކަން ބަދަލުވުން އޮޅާ އެއްބަރާބަރު އެއްބަރާބަރުވާކަން ނެތިމާބެން)

ކަމަށް ވާނީ އަކަން (الله ގެ ޝަރީޢަތާ) ހަމަހަމަކަން އެއްބަރާބަރުވާކަން ދުރުކުރުވުން ބަދަލުން ޤަބޫލުކުރަން ޢަމަލުތަކުން ނުވެއެވެ.

ހަވީރުވަނަ މައުޟޫޢު: (الله އަށް ކިޔަމަންވުމާއި ޝައިޠާނާއަށް ކިޔަމަންވުން އެއްވަރުކުރާކަމަށް ޢިބާދާތް ފުޤާހޫން ހުރެދާނެ)

ބަޔަކު ފާފަވެރިން الله އަށް ކިޔަމަންވުމާ ޝައިޠާނާއަށް ކިޔަމަންވުން އެއްވަރުކުރާކަމަށް އިޢުތިޤާދު ހަމަޖެހިފައިން ބިރުވެތިވާނެއެވެ. އެއީ ހިތުގެ ދިރުމެއްނެތް ނުރަކަށް، އޭނާގެ ހަމަހަމަ ބަޔަކީ ނުބައެވެ. ނަމަވެސް އޭނާ އެކަމުން ކާފިރުވެގެންވާކަމަށް އޭބުރުވެން ފިލާފުސްވެއެވެ. މުޝްރިކު އިބާރާތްކުރުން -ފިޤްހުވެރިންވިޔަސް- ފަދަ ދީނީ އިބާރާތްގައި ފުޤާހޫން ބަނަވަސްކުރުމުގެއެވެ. އެއީން ކާފިރުވެން ކާފިރުކުރާކަމަށް މުރާދު ނުކުރެއެވެ. އަހަންކަމުން އެއީން ހުރިތަކި ނުދިއުކުރާނެއެވެ.

ހަވަނަ ބާވަތް: ތަބްދީލުކުރުން (ބަދަލުކުރުން)

* **އޭގެ ސޫރަ:** ﷲ ތަޢާލާ ބާވައިލެއްވި ގޮތް ހިޔާލަށް ބަދަލުކުރުން، އަދި އޭނާ އެދުނު ގޮތަކީ ﷲ ގެ ޙުކުމްތަކަށް ތަބާވުމެވެ.

* **އޭގެ ޙުކުމް:** މިބާވަތަކީ ބޮޑު ކުފުރެއް ކާފަރުވާކަމަށް ޢިލްމުވެރިން އިއްތިފާޤުވެއެވެ.

* **އޭގެ ދަލީލު:** އިޖްމާޢުއެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«والإنسان متى حلل الحرام - المجمع عليه - أو حرم الحلال - المجمع عليه - أو بدل الشرع - المجمع عليه - كان كافرا مرتدا باتفاق الفقهاء.»[61]

މާނައީ: "އަދި އިންސާނާ އެކަމަކަށް އިޖްމާޢުވެފައިވާ ހަރާމް ކަމެއް ހުއްދަކޮށްފިނަމަ، ނުވަތަ އިޖްމާޢުވެފައިވާ ހަލާލުކަމެއް ހަރާމްކޮށްފިނަމަ، ނުވަތަ އިޖްމާޢުވެފައިވާ ޝަރުޢު ބަދަލުކޮށްފިނަމަ؛ އޭނާވާނީ ފުޤަހާއުންގެ އިއްތިފާޤުން މުރުތައްދުވެގެންވާ ކާފިރަކަށެވެ." މިއެވެ.

---

(61) مجموع الفتاوى: 3/267-268

* މިބާބާ ހަ (6) މައްސަލައެއް ގުޅެއެވެ:

ފުރަތަމަ މައްސަލަ: (ތަބްލީޣުކުރުމަކީ އިއްތިބާޢުވާ މީހުންގެ މަގެވެ)

މިއާޔަތުގައި ލާޒިމުވާ، ދީނުގެކަމާ އިއްތިބާޢުވުމުގެ ބާރުވާ ގޮތުގައިވެއެވެ.
އެހެނީ (ﷲ ގެ ރަސޫލާ ޒިކުރުކުރަން) އަށް ފަހު ރަސޫލާ ﷲ ތަޢާލާގެ
ރަސޫލުކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވީ އަށް ދީނުގެ ﷲ ތަޢާލާގެ ރަސޫލުންގެ
ދީނުގެކަމާ އިއްތިބާޢުވުން އަދި މަގެވެ.

ދެވަނަ މައްސަލަ: (ތަބްލީޣުކުރުމުގައި އިޚްލާޞް މައްސަލައާ ދެމައްސަލައާ
ތަޢާލާގެ ބަރަކާތާއި ހިތުމަގާއި ނަފްސު)

މިބާބުގައި ރަސޫލާ މީހާ އިޚްލާޞް މައްސަލައެއް ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ނަފްސަށް
އަދާކުރާ އެހެން ހިތުތަކުގެ ތަބްލީޣުކުރާމީހުންނެވެ. މިކަމުގައި ދަޢުވަތު ބަޔާން
ބަޔާންކުރެއް ނަފްސުގެއެވެ. އެހެނީ އިޚްލާޞްގައި އެކަމަށް ދީނުގެކަން ޝަރީޢަތުގެ
ނަފްސެވެ. ދީނީ ދަރަޖަތަކަ ޙަޤީޤަތް ވެރިޔާ ދަރަޖާ ދީނުގެކަން ހުކުމްތަކުން
ބަޔާންކުރެވޭން ނަފްސެވެ.

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (ބަޞީރަތް ބާރުގެ ތަބްލީޣުކުރުމަކީ އެކަން ﷲ އާއި
އެކަމާގެ ބަޞީރަތް ނަފްސުތަބްލީޣުކުރުން ޝަރީޢަތުގެ ފަރުޟެއް)

(ﷲ ބާރަކާތުގެ ޒިކުރު ޒިކުރުކުރަން) ރަސޫލާ އާ ރަސޫލާ ބަޞީރަތް ނަފްސުތަބްލީޣުކުރުން
ތަބްލީޣުކުރުމުގައި ފަރުޟެވެ (ޝަރީޢަތުގެ) ނަފްސުތަކަން ހިތުގެ މިގޮތް ހަރަކާތް
ގެނެސެވެ. (އެބަހީ: ﷲ ގެ ޝަރީޢަތް ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ އެއާ ޒިކުރުކުރަން

ކުރި ހުކުމް ދީނަށް ނުވަތަ الله އަށް ނިސްބަތްކޮށްގެންނެވެ.) އެކަން ބަޔާންވުންވަނީ ހަތަރު (4) ވަށްގަނޑަކަށެވެ:

✵ ފުރަތަމަ ވަށްގަނޑު:

❖ އިބްނުލް އަރަބީ (543ހ) ގެނައުމެވެ. -އަދި އައްޝަންޤީޠީ (1393ހ) ވެސް، އަލްޤުރްޠުބީ (671ހ) ގެ ގޮތުން އެއަށް އިޝާރާތްކޮށް ގެންނެވިއެވެ.-:

«إِنْ حَكَمَ بِمَا عِنْدَهُ عَلَى أَنَّهُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ؛ فَهُوَ تَبْدِيلٌ لَهُ يُوجِبُ الْكُفْرَ» (62)

މާނައީ: "الله ގެ ޝަރީޢަތުގައި ނުހިމެނޭ ކަމެއް ދީނުގެ ނަމުގައި އެބަ ހުކުމްކުރުމަކީ އެއީ ކާފިރުވުން ލާޒިމުކުރާ ތަބްދީލުކުރުން (ބަދަލުކުރުން) މެވެ."

(62) أحكام القرآن: 127/2، أضواء البيان: 124/2

✵ ދެވަނަ ވަޢްދު:

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«الشرع المبدل: وهو الكذب على الله ورسوله صلى الله عليه وسلم أو على الناس بشهادات الزور ونحوها والظلم البين فمن قال إن هذا من شرع الله فقد كفر بلا نزاع.» [63]

މާނައީ: "ބަދަލުކުރެވިގެންވާ ޝަރީޢަތަކީ: الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ މައްޗަށް ދޮގުހެދުމާއި، ނުވަތަ މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ދޮގު ހެއްކާއި އެފަދަ ކަންކަން ބޭނުންކުރުމާއި ދޮގުހެދުމާއި، އަދި ބަޔާންވެ ސާފުވެގެންވާ އަނިޔާވެރިކަމެވެ.

ފަހެ މިކަންކަން މިއީ الله ގެ ޝަރީޢަތުގެ ތެރެއިންވާ ކަންކަމޭ ބުނެފި މީހާ ފަހެ އެއްވެސް ޚިލާފެއްނެތި ގޮތުގައި ކާފިރުވެއްޖެއެވެ!" ވިއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: ތަބްދީލުކުރުން ބަދަލުކުރެވިގެންވާ ޝަރުޢަކީ ކޮބައިކަން އެކަށަވާލާނެ ތަބްލީޣުލްއިސްލާމީ އެވަނީ: އާދީ އެބުނާދަޢި الله ގެ ހަރާމްކުރެއްވި ބުނެލެއްވުން ހަލާލްކަމަށް ބަދަލުކުރެވިގެންވާ ބުނެލުމެވެ. އަދި އާދީ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ މައްޗަށް ދޮގުހެދުންކަން ނަސްދީއްވިއެވެ. އަދި

---

[63] مجموع الفتاوى: 268/3

ދަޢުވާކުރާ މިހާ "މިއީ ﷲ ގެ ޝަރީޢަތް" މިހެން ބުނާކަމަށް ނަޞްޞުކޮށް ވިދާޅުވެފައިއެވެ.

✵ ތިންވަނަ ވަޖްހު:

މުޢައްޔަރުކާން ހުސްއެކަނި ޙަރާމްޙަލާލް ބަދަލުކުރުމަކީ (ކާފިރުވާ) ކަމެއް ނަމަ މިއިން ... ދީ (2) އިޖްމާޢު ފުޤަހާއުން ބަޔާންކުރައްވައެވެ:

١ - (ﷲ ގެ ޝަރީޢަތް) ބަދަލުކުރާ މިހާ ކާފިރުވެގެންވާކަމަށް އިޖްމާޢުވެއެވެ. އެއީ އެއްވެސް ފަރުދެއް ޝަރުޢީ ނުވާ މުރުތަދު އިޖްމާޢުވެއެވެ.

✵ އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«والإنسان متى حلل الحرام - المجمع عليه - أو حرم الحلال - المجمع عليه - أو بدل الشرع - المجمع عليه - كان كافرا مرتدا باتفاق الفقهاء. وفي مثل هذا نزل قوله على أحد القولين: {ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون} أي هو المستحل للحكم بغير ما أنزل الله» [64]

---

[64] مجموع الفتاوى: 3/267-268

މާނައީ: "އަދި އިންސާނާ އެކަމަކަށް އިޖުމާޢުވެފައިވާ ހަރާމް ކަމެއް ހުއްދަކޮށްފިނަމަ، ނުވަތަ އެކަމަކަށް އިޖުމާޢުވެފައިވާ ހަލާލުކަމެއް ހަރާމްކޮށްފިނަމަ، ނުވަތަ އެކަމަކަށް އިޖުމާޢުވެފައިވާ ޝަރުޢު ބަދަލުކޮށްފިނަމަ؛ އޭނާވާނީ ފުޤަހާއުންގެ އިއްތިފާޤުން މުރުތައްދުވެގެންވާ ކާފަރަކަށެވެ." މިއުވެ.

2- ހުކުމްކުރުމުގައި އަނިޔާވެރިވުން ބޮޑު ގުނާހުގެ ތެރެ ހިމެނޭކަން ޢުލަމާއުން އިޖުމާޢުވެއެވެ.

އިބްނު ޢަބްދުލް ބައްރު (463ހ) ވިދާޅުވެއެވެ:

«وَأَجْمَعَ الْعُلَمَاءُ عَلَى أَنَّ الْجَوْرَ فِي الْحُكْمِ مِنَ الْكَبَائِرِ لِمَنْ تَعَمَّدَ ذَلِكَ عَالِمًا بِهِ»[65]

މާނައީ: "ޢިލްމުވެރިން އިޖުމާޢުވެގެންވަނީ ހުކުމްކުރުމުގައި (اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފުވެ) އަނިޔާވެރިވުމަކީ ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ތެރެއިން ކަމަށްވެއެވެ. އެއީ އެނގިހުރެ ޤަޞްދުގައި އެފަދައިން ކަންތައްކުރާ މީހާއާމެދުގައެވެ." މިއުވެ.

---

(65) التمهيد لابن عبد البر: 74/5

ޢަރަބިން ބުނެވެ: އަހަރެމެންނަކީ (ދީނުން ބޮޑުވާ) ތަބްލީޣުކުރުމުގެ ޝުޢޫރަކީ ހެޔޮކަމެއް މުޖުތަމަޢުތަކުން އިސްލާމްދީނާދުރުކުރުން ބަދަލުވެ ކުރިއަރާ ގޮތްތަކާއި ނުވަތަ ތަފާސްކުރާ ނިސްބަތްކޮށްގެން. އެއީ އެބަޖެހެން ތަބްލީޣުކުރުމުގެ ޙައްޤުތަކާއި ޢިލްމާއި މުޖުތަމަޢުތަކުގެ ބަދަލުވަނީ، އެއަށް ޙަރަކާތްތެރިވެ ނުވަތަ މަސައްކަތްކުރުން (ބުނެވޭތަކަށް ހަރުދަނާ) ކާރު ޙަރަކާތްތެރިވެ އެބަޖެހެން ޢިލްމުއަދާކުރަނީ މިސްކީނުންނެވެ. އެ ޙަރަކާތްތެރިވެގަތުމަށް: އަދި ބުނެވޭ ދީނަށް ނިސްބަތްވެއްޖެކަމުގެ ބަދަލު ކުރުމެވެ. (ޝަރީޢަތުގެ ބަދަލުގައި ކަރަ ބުނެވޭ ނަމުގައި ކަނޑައެޅުމެވެ.) މިކަން ހަނދާންކުރުން ބަލައިލާތަނުވެ. މިއީ މިޔުގަ ނުކުތާއެކެވެ.

✵ ހަތަރުވަނަ ފަޞްލު:

މިފަޞްލާ ކުރިން ދިޔަ ކަންތައްތަކާ ގުޅުންހުރެއެވެ. ތަބްލީޣުކުރުމުން (ދީނަށް ނިސްބަތްކޮށްގެން ޝަރީޢަތާ ހަމަޔަށް ބުނެވޭބުނުމުން) އިސްލާމްދީނަށް ތަބްލީޣުކުރުން (ދީނަށް ނިސްބަތްކޮށްގެން ބަދަލުވެގެން ބުނެވޭބުނުމުން) މިއަށް ތަފާތުވެގެން ނުވާނަމަ؛ އެއިން ޙަޤީޤަތުގައި ފާފަތަކުގެ އަސަރުތަކުން ކާމިޔާބުވެވޭ. މިސާލަކަށް ތަނބުގެ ބާރާ މިއަދާއި، ބަރަކާތްތަކާ އިޖާބަ ތަނބުކަރުދާން ތަރުކީބާ މިހާރުވެސްކުރެވޭ. އަދި މިއިން ކަންމަ މިހަރުވެސް އަމަލު އިސްލާމްދީނާއި ކަނޑައެޅޭ. އެއީ ﷲ ގެ ބުނުމެވެ ބަދަލުވެ އާންމު ހަމައެކަ އަދުގެން ބުނޭ ކުރިމަތިލެވެ.

އިބްނު ޙަޒްމު (456ހ) ބަޔާންކުރައްވައެވެ:

«فَإِن الله عز وجل قَالَ ﴿وَمن لم يحكم بِمَا أنزل الله فَأُولَئِك هم الْكَافِرُونَ﴾ ﴿وَمن لم يحكم بِمَا أنزل الله فَأُولَئِك هم الْفَاسِقُونَ﴾ ﴿وَمن لم يحكم بِمَا أنزل الله فَأُولَئِك هم الظَّالِمُونَ﴾ فيلْزم الْمُعْتَزلَة أَن يصرحوا بِكفْر كل عَاص وظالم وفاسق لِأَن كل عَامل بالمعصية فَلم يحكم بِمَا أنزل الله.»[66]

މާނައީ: "ފަހެ الله ޢައްޒަ ވަޖައްލަ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: ﴿وَمَن لَّمۡ يَحۡكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ ٤٤﴾ ﴿وَمَن لَّمۡ يَحۡكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ٤٥﴾ ﴿وَمَن لَّمۡ يَحۡكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ٤٧﴾ [المائدة: 47] މިއިން ލާޒިމުކުރަނީ ކޮންމެ އުރުދުންތެރިއަކާއި، އަނިޔާވެރިއަކާއި، ފާސިޤުވެރިއަކާ ކާފިރުވެގެންވާކަމަށް މުޢުތަޒިލީން ބުނުމެވެ. އެހެނީ ފާފައާއިއެކު ޢަމަލުކުރާ ކޮންމެ މީހަކު ވެސް ވަނީ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމް ނުކުރައެވެ." މިއެވެ.

---

[66] الفصل في الملل والأهواء والنحل: 130/3

ދާސައީ: "ރަޖަމުކުރުމާމެދު ތައުރާތުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެންނަނީ އޮތީ ކޮންގޮތެއް ހެއްޔެވެ؟"

އެމީހުން ބުނީއެވެ: "(ފެންނަނީ އޮތީ ޖަލްދުކުރާ ގޮތް) ބޭއިއްޒަތްކުރުން، ފަޟީޙަތްކުރުން، އެމީހުންގެ ގައިގައި ހަރަދު ޖެހުންތަކެއް ލަތުރާތުވެ."

އެހެން ރިވާޔަތްކުރެވިފައިވެއެވެ:

«لَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَاةِ الرَّجْمَ، فَقَالُوا: لَا نَجِدُ فِيهَا شَيْئًا...» (68)

ވިދާޅުވި: "ކަލޭމެންނަށް ތައުރާތުގައި ރަޖަމުކުރުން ނުފެނެނީ ހެއްޔެވެ؟" އެމީހުން ބުނީ: "ތައުރާތުގައި އެއްވެސް އެއްޗެއް (އެފަދަ ހުކުމެއް) އަހަރެމެންނަށް ނުފެނެއެވެ." ވިއެވެ.

އަދި ތައުރާތުގައި ހިތްވަރު މިގޮތަށް އެމީހުންގެ ދޮގުހެދުން ހާމަވެގެންދިޔަ ރަޖަމުގެ އާޔަތްތައް މަތީގައި އަތްބާއި ފޮރުވިއެވެ. އަދި އެގޮތް ކިޔުންވާ ބަހާއި ފޮރުވާ ބައި ހާމަވިއެވެ.

އެހެންކަމުން އެމީހުންނަށް الله ތަޢާލާގެ ހުކުމްފުޅުތައް އިންކާރުކުރާ ދޮގުހަދާ ބައިމީހުންނެވެ. އަދި އެގޮ ބަދަލުގައި އެހެން ހުކުމެއް ގެނައީ، އަދި

(68) صحيح البخاري: 4556

އެމީހުން އެގެނައި ކަނޑައެޅި الله ތަޢާލާގެ ޙުކުމްފުޅުކަމަށް
ދަޢުވާކޮށްގަތީއެވެ.

2) މީގައި މަޤްޞަދަކީ އަދި ބޫނުމަކީ މިޒަމާނުގައި ހިތި ވެރިންނާއި
ޙާކިމުންގެ މައްޗަށް ބަދަލުކުރުމުގެ ބުނަ -އަމަލުކުރުމުގައި
އަސްލު ބުނަ ބަދަލުކުރުން ގޮތުގެ- ފައިސާގެ ނަމާދު!

ވިސްނަވާ، މީގައި މުސްލިމު އިސްލާމީ އަޞްލުގެ ޙުކުމްތަކުން ޝަރީޢަތުގެ،
އަދި އެމީހުން ކަނޑައެޅިގެންވާ އިތުބާރު ގެންނަ (މަޤްޞަދުތަކުގެ)
ބުނާ ޝަރީޢަތުން ޙުކުމްތަކެއް ކަނޑައަޅަމުއެވެ. އެއީ އެގޮތުން ކަނޑައަ
ހިނގުން މަސައްކަތް، ނަމަވެ ނަމާދާއި ޒަކާތް، ނަމަވެ އެކަން ހިނގުން
ވަކިކުރަން ނުކުރެވޭނެ ގޮތެވެ!

ފަސްވަނަ މައްސަލަ: (ބުޚާރީގެ ބަސްފުޅުން ކުރި އިޢުތިރާޟު)

(ދީނުން ބޭރުވާ) މަޤްޞަދުތަކުގެ ބުނާ ކަނޑައެޅިގެންވާ ގޮތް ޒަކާތު
ބަޔަކު މީހުން ބުޚާރީ (256ހ) ގެ މިބަސްފުޅުން ހާމަވެއްޖެއެވެ:

«فَلَمْ يَلْتَفِتْ أَبُو بَكْرٍ إِلَى مَشُورَةٍ إِذْ كَانَ عِنْدَهُ حُكْمُ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم فِي الَّذِينَ فَرَّقُوا بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَأَرَادُوا تَبْدِيلَ الدِّينِ» [69]

[69] صحيح البخاري: 112/9

މާނައީ: "ދެންފަހެ އަބޫބަކުރުގެފާނު (ޢުމަރުގެފާނު ދެއްކި) މަޝްވަރާއަކަށް ފަސްއެނބުރި ނުބައްޔައެވެ. އެއީ ނަމާދާއި ޒަކާތާ ދެމެދު ފަރަޤުކުރުން ވަކިކޮށް، އަދި ދީން ތަބްދީލުކޮށް ބަދަލުކުރުމަށް ބޭނުންވި މީހުންނާމެދު ﷲ ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ޙުކުމްފުޅު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ވުމުންނެވެ." މިއެވެ.

ޙައްޤު ގޮތަކީ: މިއިން ހެކިދެއްކުމަކީ ހަމަޖެހޭ ސިފާދާރުކަމެއް ނުނުވެ. އެހެނީ ބުޚާރީ މުދާކުރެއްވީ އަހަރުން މިޤަދަރުން ކަނޑައެޅި މާނައިގެ މައްޗަށް ތަބްދީލުކުރުމަށް ވެއްދުން ބައެއްގެ ވާހަކައެވެ. އެހެނީ އެމީހުން ދަޢުވާކުރި ޒަކާތްދިނުން ދޫކޮށްލުމަކީ ދީނުންވާ ކަމަކަށްވާތީއެވެ. އަދި އެމީހުން ދަލީލުދެއްކި ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށް ދުންވި ޒަކާތް ދައްކަވައި ނުވާކަމަށެވެ. އެއީ الله ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅު ނަގައިގެންނެވެ:

﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً﴾ [التوبة: 103]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ މުދާތަކުން ޞަދަޤާތް (ޒަކާތު) ނަންގަވާށެވެ."

އެކަމުގެ ބުރުހާނަކީ:

އިބްނު ޙަޖަރު (852ހ) ބުނެފައިވާ ބަހެވެ:

«قال القاضي عياض وغيره كان أهل الردة ثلاثة أصناف... وصنف ثالث استمروا على الإسلام لكنهم جحدوا الزكاة وتأولوا بأنها خاصة بزمن النبي صلى الله عليه وسلم وهم الذين ناظر عمر أبا بكر في قتالهم كما وقع في حديث الباب» [70]

މާނައީ: "ޤާޟީ ޢިޔާޟުއާއި އެހެން މީހުން ބަޔާންކުރިއެވެ: މުރުތައްދުވީ މީހުންވީ ތިން ބާވަތަކަށެވެ... އަދި ތިންވަނަ ބާވަތަކީ: އިސްލާމްދީނުގެ މަތީގައި ދެމިހުރެ ނަމަވެސް ޒަކާތަށް އިންކާރުކޮށް ދެކޮޅުހަދާ، އެއީ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ޒަމާނަށް ޚާއްޞަވެގެންވާކަމެއް ކަމަށް ތައުވީލުކުރި ބައެކެވެ. އެބަޔަކާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުމާމެދު ޢުމަރުގެފާނު އަބޫބަކުރުގެފާނާ މުނާޒަރާކުރެއްވީ އެމީހުންނާ މެދުގައެވެ. އަދި މިބާބުގެ ޙަދީޘްގައި ދިޔަގޮތަށެވެ." މިއެވެ.

[70] فتح الباري: 276/12

ހަތްވަނަ ބާބު: އިސްތިބްދާލު ކުރު ބަދަލުގައި އެހެން ބޭނުން ކުރުން

* އެގެ ޖުމަލަ: އިސްލާމްދީނަކީ އެއްވެސް ކަމެއް ނުވި الله ބާވައިލެއްވި ދީނާ ހިލާފަށް ޢަމަލުކުރުމެވެ. އެގެ މާނައަކީ الله ބާރުގެ ޢަމަލުތަކު ފިޔަވައި އެހެން ބަދަލުގައި ކުރުމެވެ. އެއާއި އެކަން އެހެން ހަމައެކަނި ބަރާބަރުކަމާއި މިހާރުގެ ޢަމަލުތަކާއި، އިސްލާމްދީން ދުވަސްވަރު މިހާރުގެ ޢަމަލުތަކާއި، ދުވަސްވަރު މިހާރުގެ ޢަމަލުތަކާއި، ދުނިޔަވީ ޢަމަލުތަކާއި، އަހަރުމެންގެ މިހާރުގެ ޢަމަލުތަކާއި، އަދި އެހެން އެއްބަސްވުމާ ބާރުގެ الله ގެ ދީނަށް ނިސްބަތްވާ މިހާރުގެ ޢަމަލުތަކާއި ހިމެނެއެވެ.

* އެގެ ބާރު: އެއީ ކުރާ ކަމެކެވެ. އިސްލާމްދީނުގެ މުސްލިމުން ބަރަކާތް ކުރުމެވެ.

* އެގެ ދަލީލު: ދަލީލުތަކެވެ:

ހ - އަލްއިސްލާމް ހިފަހައްޓައިގެން ބާރުގެ ބަރާބަރުކަން މިހާ ކަމަށްވެގެން ނުވާނެކަން އެއްބަސްވެ އިޖްމާޢު ވެގެންވާކަމެވެ.

✤ އިބްނު ޢަބްދުލް ބައްރު (463ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«وَأَجْمَعَ الْعُلَمَاءُ عَلَى أَنَّ الْجَوْرَ فِي الْحُكْمِ مِنَ الْكَبَائِرِ لِمَنْ تعَمَّدَ ذَلِكَ عَالِمًا بِهِ»[71]

މާނައީ: "ޢިލްމުވެރިން އިޖްމާޢުވެގެންވާނީ، ޙުކުމްކުރުމުގައި (الله ބާވައިލެއްވި ގޮތް ޒިޔާދުވް) އަނިޔާވެރިވުމަކީ ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ތެރެއިންވާ ކަމެއްކަމެވެ. އެއީ އެނގިހުރެ ޤަޞްދުގައި އެފަދައިން ކަންތައްކުރާ މީހާއާމެދުގައެވެ." މިއެވެ.

އަނިޔާވެރިވެ ޚުދުމުޚްތާރު ވެރިޔާ އިސްލާމީބަލާދުތަކުން (الله އަށް ނިސްބަތްކުރެވޭ ޙުކުމްތަކުގެ) ބަދަލުގައި އެހެން ޤާނޫނުތައް ހެދީ މިހާރެވެ. އެހާ ފަރަޤެއް ތަފާތެއް ނުވެއެވެ. އެއީ އެހާ އަނިޔާވެރި ޚުދުމުޚްތާރު ވެރިކަލުން الله ގެ ޙުކުމްތަކުގެ ޚިލާފަށް އެހެން ޙުކުމްތަކެއް އެހާ ބަދަލުގައި ކުރަން ފެށިފަހުންނެވެ.

2- އެހާ ބޮޑު ކުފުރު ވާނެކަމަށް ތާއީދުކުރާ ދަލީލުތައް ނަކަލުކުރުންނެވެ.

އެއީ އިސްލާމްދީނަ ޚިލާފު ޤަވާނީނުތަކުން، ޙުކުމްކުރުން ވީމާ ޙަރާމްކަމާއި

---

[71] التمهيد لابن عبد البر: 74/5

ވަދެފައިވާ އިސްލާމްކަމުން އޭނާ ބޭރުވެގެންވާކަމަށް އަހަރުމެން ކަނޑައަޅާނީ ދަލީލެއް ނެތިމުންނެވެ.

✱ މިހާތަނާ ހަ (6) މައްސަލައެއް ދެއްވެވޭ:

ފުރަތަމަ މައްސަލަ: (ތަބްދީލުކުރުމާއި އިސްތިބްދާލުކުރުމުގެ ފަރަޤު)

ތަބްދީލުކުރުމާއި އިސްތިބްދާލުކުރުމާ ދެމެދު ފަރަގެއް ވެއެވެ. އެވާހަކަ އިސްވެ ގޮސްފުއެވެ. އެ ދަރަސްމަތުގެ މާނައިގައި ފަރަޤު އިތުރުކޮށް ދެ (2) ވަޞްފަކުން ބަޔާންކުރައްވެ:

✵ ފުރަތަމަ ވަޞްފު: އެއީ މައްސަލައިގެ ޙުކުމަށް ބަދަލުއައުމެވެ. އެގޮތުން ތަބްދީލުކުރުމަކީ މިއާ ދަރުބާރުކަރުނި އެގޮތަށް ކަންތައް އޭ ﷲ ތަޢާލާ ޙުކުމްކުރެއްވި. އަނެއްކާވެސް އިސްތިބްދާލުކުރުމަކީ މިހާ އެހެން ދަރުބާރެއް ނުކުރުމެވެ.

✵ ދެވަނަ ވަޞްފު: އެއީ މައްސަލައިގެ ޙުކުމް ގެންނަނުވެ. އެގޮތުން ތަބްދީލުކުރުމަކީ މިހާރު އިޖުތިހާދު އަހަރުވާރާސް އިޖްމާއުން ހާޒިރުކުރުމެވެ. އަނެއްކާވެސް އިސްތިބްދާލުކުރުމަކީ މިހާ ހާޒިރުވެގެންނުވާކަމަށް އެއްވެސް ދަލީލެއް ނެތުމެވެ.

ދެވަނަ މައްސަލަ: (الله ގެ ރަސޫލާގެ ޞަޙާބީން ނަމާދު ދޫކޮށްލުން ކާފަރުކަމެއް ކަމުގައި ދެކެވޮޑިގެންވި ގޮތާއި ނަމާދު ދޫކޮށްލާ މީހާ الله ގެ ރަސޫލާ ދެކެވޮޑިގެންވި ގޮތް)

އިސްލާމްދީނުގެ ޝަރީޢަތުގައި ނަމާދު ދޫކޮށްލާ މީހާ ކާފަރުކަމުގައި ދެކެވޮޑިގެންވީ ވަރަށް ސަލަފުންނެވެ. ޞަޙާބީން ނަމާދު ދޫކޮށްލާ މީހާ ކާފަރެއް ކަމަށް ދެކެވޮޑިގެންވިއެވެ. އެހެނީ މިއީ الله ބައްޔާ ދެކެވޮޑިގެންވި ގޮތް ދެއްކުމެވެ. ބަޔަކު ދެކެވޮޑިގެން ވިދާޅުވި ނަމާދު ދޫކޮށްލުން ކުޅަދާނަކަމެވެ. ޙަދީޘްގައި ބަޔާންވެގެންވާ ގޮތުން ދެކެވޮޑިގެންވިއެވެ. އަދި ނަމާދު ދޫކޮށްލާ މީހާ ކާފަރު ކަމުގައި ދެކެވޮޑިގެންވީ ޞަޙާބީންގެ އިޖްމާޢުން ކަމުގައި ވެއެވެ. ޙަދީޘްގައި ވާ ގޮތުން ޞަޙާބީން ދެކެވޮޑިގެންވިއެވެ.

ދަލީލު ޙަދީޘް: (الله ގެ ރަސޫލާގެ ޞަޙާބީން ނަމާދު ދޫކޮށްލުމެއް ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ޢަމަލެއް ދޫކޮށްލުން ކާފަރުކަމެއް ކަމުގައި ނުދެކެއެވެ. ޢަބްދު الله ބިން ޝަޤީޤު ރަޙިމަހުﷲ ވިދާޅުވިއެވެ:

«كَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم لَا يَرَوْنَ شَيْئًا مِنَ الأَعْمَالِ تَرْكُهُ كُفْرٌ غَيْرَ الصَّلَاةِ» (72)

(72) سنن الترمذي: 2622، تعظيم قدر الصلاة: 948، المستدرك للحاكم: 12

ވާނީ: "މުޙައްމަދު صلى الله عليه وسلم ގެ ޙަދީޘްތަކުން، ސަލަފުން ދީފައި
ހަމަޖެހިލާގެ ގޮތުގައިން އައްޔާސް ކަލޭގެ ދެކެނަސްޖީ ކަމަށާއި
ދެކޭނަހަމަތަކެވެ." މިއެވެ.

ދެންފަހަރު ބުނެވިއްޖެނަމަ: ﷲ ބާވައިލެއްވި ޤާނޫނު ހުކުމްކުރުން
ދޫކޮށްލައިގެން ގާނޫނުތައްގެ، ﷲ ބައްޔަ ވަޢުދުވާ މިބަޝަރުން
ބަދަލުކުރުން ކާފިރު ވާނަ ނުވެސްހެއްޔެވެ؟

﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴾ [المائدة: 44]

ވާނީ: "އަދި ﷲ ބާވައިލެއްވި ޤާނޫނުން ހުކުމްނުކުރާ މީހުން، ފަހެ
އެމީހުންނީ ހަމަ ކާފަރުންނެވެ."

ޖަވާބު: އެހެންނެވެ. އެއީ އާދައިގެ ބަދަލުކުރުން ދަރަޖަ ކުރާއެވެ.
ސަލަފުން އަހުލުއްސުންނާ ވަތްޖަމާޢަތުގެ ބަދަލުކުރުން ކާފަރު މިދާނަ
ނުންނެވުގެ މައްސަލަ އިޖްމާޢުވެ އެއްބަސްވެގެންނެވެ. ކަސްރުގެ، މިއާދަމީ
ބަދަލުކުރަން ނަމަ މީހުން ހަވާޖިދުންނާއި ދުރުގަޅުއްޖެހުންނަތް އެބަދަލުކުން
ނިކަސްބަޔާކުރުމުއެވެ.

އަލްއާޖުއްރީ (360ހ) ވިދާޅުވިއެވެ: (ސަޢީދު ބުން ޖުބައިރު (95ހ) ވިދާޅުވިއެވެ.)

«وَمَا يتبع الحرورية من المتشابه قول الله عز وجل: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ ثُمَّ يقرؤون معها: ﴿ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ﴾، فَإِذَا رأوا الإمام يحكم بغير الحق، قَالُوا: قَدْ كفر، فمن كفر عدل بِهِ، ومن عدل بربه فقد أشرك بربه، فهؤلاء الأئمة مشركون، ومن أطاعهم فيخرجون فيفعلون مَا رأيت، لأنهم يتأولون هَذِهِ الآيَة» [73]

މާނައީ: "ޙަރޫރީން (ޚަވާރިޖުން) ތަބަޢުވާ މުތަޝާބިހު އާޔަތްތަކުގެ ތެރޭގައި: ﷲ ޢައްޒަ ވަޖައްލަގެ މިބަސްފުޅުވެއެވެ: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ ދެން އެމީހުން އެއާއެކު (އެވާސަކުރަން ބޭ ކުފުރުކަމަށް ދައްކަން) މިއާޔަތް ކިޔަވައެވެ: ﴿ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ﴾ ދެން އެމީހުންނަށް ވެރިޔާ ޙައްޤާއި ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާތަން ފެނިއްޖެނަމަ އެމީހުން ބުނެއެވެ:

[73] الشريعة للآجري: 341/1

"އޭނާ ކާފަރުވެއްޖެއްވެ! އަދި ކާފަރުވެއްޖެ މީހަކު އެވަނީ އެކަލާނގެއާ އެހެން ފަރާތެއް ހަމަހަމަކޮށްފިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާ އެހެން ފަރާތެއް އެއްވަރުކޮށްފިމާ އޭނާގެ ވެރި ރައްބާ ޝަރީކުކޮށްފިއެވެ. އެހެންކަމުން މިތަ ވެރިންތަކަކީ މުޝްރިކުންތަކެކެވެ! އަދި އެވެރިންނަކީ ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެ ބަޣާވާތްތެރިންނެވެ."

ދެން އެމީހުން ނިކުމެގެން، ޢިބާދަތް ކިޔަ ފުރުސަތު ގޮތަށް (މިހުން ކާފަރުކުރުން، މުރުތައްދު ހަމަޖެއްސުން، ޚަވާރިޖުވާ މިގޮތަށްކުރަން) އެކިބަޔަކުވެއެވެ. އެކިބާ އެމީހުން މިއާރާ ބަލައިލާހަކުން އަޅުގަނޑު މާނަކުރަމުންދެއެވެ." މިއެވެ.

ޢިބްނު ޢަބްދުލް ބައްރު (463ހ) ވިދާޅުވެއެވެ:

«وقد ضلَّت جماعةٌ من أهلِ البِدَع من الخَوارِجِ والمُعتزِلةِ في هذا الباب، فاحتجُّوا بهذه الآثارِ ومِثلِها في تَكفيرِ المُذنِبينَ، واحتجُّوا من كِتاب اللَّه بآياتٍ ليسَتْ على ظاهِرِها، مِثل قولِهِ عز وجل: ﴿وَمَنْ لم يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾» (74)

މާނައީ: "ބިދުޢަގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިންވާ ޚަވާރިޖުންނާއި މުޢުތަޒިލީންގެ ބައެއްމީހުން މިބާބުގައި މަގުފުރެދިގެން ދިޔައެވެ. އެމީހުން ފާފަވެރިންނާމެދު

(74) التمهيد: 390/10

ކުފުރުގެ ބަސް އައިސްފައިވާ އަޘަރުތަކުން އެމީހުން ހުއްޖަތް ދެއްކިއެވެ. އަދި اللّٰه ގެ ފޮތުން އޭގެ ބޭރުފުށުގައިވާ ގޮތަށް މާނަ ނުނެގޭ އާޔަތްތަކަކުން ހުއްޖަތްދެއްކިއެވެ. އެއީ މިސާލަކަށް މިފަދަ އާޔަތްތަކެވެ: ﴿وَمَنْ لم يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ [المائدة: 44] " اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ހުކުމްނުކުރާ މީހުން ދަންނައެ، އެމީހުންނަކީ ހަމަ ކާފިރުންނެވެ." މިއެވެ.

(އަބުލް ޢަބްބާސް) އަލްޤުރްޠުބީ (656ހ) ބަޔާންކުރިއެވެ:

«﴿وَمَنْ لم يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ يحتجُّ بظاهره من يُكفِّرُ بالذنوب، وهم الخوارج، ولا حجَّة لهم فيه.» [75]

މާނައީ: "﴿وَمَنْ لم يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ މިއާޔަތުގެ ބޭރުފުށުގެ މާނަ ނަގައިގެން، ފާފަތަކުން ކާފަރުކުރާ ޚަވާރިޖުން ހުއްޖަތް ދައްކައެވެ. އެމީހުންނަށް އޭގައި ހުއްޖަތެއް ނެތެވެ." މިއެވެ.

(75) المفهم لما أشكل من تلخيص كتاب مسلم: 117/5

އަބޫ ޙައްޔާން އަލްއަންދަލުސީ (745ހ) ބަޔާންކުރައްވައެވެ:

«وَاحْتَجَّتِ الْخَوَارِجُ بِهَذِهِ الْآيَةِ عَلَى أَنَّ كُلَّ مَنْ عَصَى اللَّهَ تَعَالَى فَهُوَ كَافِرٌ، وَقَالُوا: هِيَ نَصٌّ فِي كُلِّ مَنْ حَكَمَ بِغَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَهُوَ كَافِرٌ، وَكُلُّ مَنْ أَذْنَبَ فَقَدْ حَكَمَ بِغَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَوَجَبَ أَنْ يَكُونَ كَافِرًا...» (76)

މާނައީ: "ޚަވާރިޖުން މިއާޔަތް ނަގައިގެން، اللہ އަށް ނާފަރުމާންވާ ފަރާތަކީ ކޮންމެ މީހަކު ކާފިރުވާނެކަމަށް ދަލީލު ނަގައިފިއެވެ. އަދިހެން ބުނެފައެވެ: މިއީ اللہ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ ކޮންމެ މީހަކު ކާފިރުވާނެކަމުގެ (ނައްޞު) ނަޞްއެކެވެ. އަދި ފާފައެއްކުރާ ކޮންމެ މީހަކު އެއީވެސް اللہ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ މީހެކެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހަކު ކާފިރުވުން ވާޖިބުވެއެވެ." މިއެވެ.

މުޙައްމަދު ރަޝީދު ރިޟާ (1354ހ) ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ:

«أَمَّا ظَاهِرُ الْآيَةِ فَلَمْ يَقُلْ بِهِ أَحَدٌ مِنْ أَئِمَّةِ الْفِقْهِ الْمَشْهُورِينَ، بَلْ لَمْ يَقُلْ بِهِ أَحَدٌ قَطُّ.» (77)

---

(76) البحر المحيط: 270/4

(77) تفسير المنار: 335/6

މާނައީ: "ދެންފަހެ މިއަދުގެ ބޮޑުވެރިން ފާޅުގާ މާނަ، މަސްތުރުވެގެންނާ ފިތުނާގެ އިމާމުންގެ ތަރުއިން އަހަރުމެންވެސް އެހެން ނުބުނާށެވެ! އަދި ހިއްމަ، (ސުލްޠާނުންގެ އަހުލުވެރިންގެ ތަރުއިން) އެއްވެސް މީހަކު ދުވަހަކުވެސް އެހެން ބުނެފައި ނުވެއެވެ!" މިއެވެ.

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (الله ގެ ހުކުމުގެ ބަދަލުގައި އެހެން ހުކުމެއް އަނިޔާވެރިވާ ޤާނޫނުތައް ލިޔުމާ ކަނޑައެޅުން ނިންމާކަމަށް އިޚްތިޔާރުދިނުން)

އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ސަބަބުން ކާފިރުވާ މީހުން، الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްކުރުމާ ޚިލާފު ކާފިރުކަމުގެ ޤާނޫނުތަކެއް ހެދުމެވެ. މިއީ ސުލްޠާނުންގެ އަރުވާލެވިފައިވާ ޙުކުމް އިޚްތިޔާރުކުރުމަށް ކުރެވޭ ކަންތައް. އެކަމުގެ ބައިވެރިކަމުގެ ދެ (2) ވަރަކަށް ބެހިގެންދެއެވެ:

١ - الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުމުގެ ޝަރުޢީ ޙުކުމް ކަމުގައި ނުވާ ޝަރުޢީ އަޙްކާމުތަކަށް އެއްބަސްވެވިފައިވާ އިއްތިފާޤުވެގެންނެވެ.

❖ **އިބްނު ޢަބްދުލް ބައްރު (463ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:**

«وَأَجْمَعَ الْعُلَمَاءُ عَلَى أَنَّ الْجَوْرَ فِي الْحُكْمِ مِنَ الْكَبَائِرِ لِمَنْ تَعَمَّدَ ذَلِكَ عَالِمًا بِهِ»[78]

---

[78] التمهيد لابن عبد البر: 74/5

މާނައީ: "އިޚްލާޞްތެރިން އިޖްތިހާދުވެރިންނަށް ޙުކުމްކުރުމުގައި (ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފުވުން) އަނިޔާވެރިވުމަކީ ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ތެރެއިންވާ ކަމެއްކަމުގައެވެ. އެއީ އެންމެ ބޮޑު ޝިރުކާއި ކުފުރުގެ ބާވަތުގެ ކަމެއްކަމުގައި ނުވިޔަސް ވާކަމުގައެވެ." މިއެވެ.

2- ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކޮށްފި ކޮންމެ މީހަކު ކޮންމެވެސްކޮށް ﷲ ގެ ޙުކުމް ދޫކޮށްލައި އެހެން ޙުކުމެއް ބޭނުންކުރާ ކޮށްފިއެވެ. އެއްވެސް ބަދަލުކުރުމަކީ ސިޔާސީ ރިޢާޔަތް ކުރުމެއްވެސް ނޫނެވެ.

ހަމަޖެހުން ވަގުތީ: (ފަރުދުންނާއި ބަޔަކު ކޮންމެ މީހަކީ ﷲ ގެ ޙުކުމް ބަދަލުކޮށް ދޫކޮށްލާ މީހުން ކާފިރުން)

އިސްލާމީ ޤާނޫނުތަކެއް ނޫނަސް ޤާނޫނުތަކާ ބެހޭ، އެބަހުރި ޤާނޫނުތަކެއް ނުވަތަ ނިޒާމްތަކެއް އަހުލުވެރިން އިޖްތިހާދުކޮށް ހުރެ ޤާނޫނުތަކުން ނަގާފައެވެ. އެއީ ފަރުދުންގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެހެން ފަރުދުތަކުން ޢިލްމުވެރިކަމަށް ﷲ ގެ ޙުކުމާއި ދޫކޮށްލައި އެހެން ޙުކުމެއް ބޭނުންކުރުމެވެ. -އެއީ ޝަރީޢަތާއި އަމިއްލަ ހަވާނަފްސުގެ އެދުމުގެ ބުނުމެވެ.-

އިބްނު ޙަޒްމު (456ހ) ބަޔާންކުރެއްވެ:

«فَإِن الله عز وجل قَالَ ﴿وَمن لم يحكم بِمَا أنزل الله فَأُولَئِك هم الْكَافِرُونَ﴾ ﴿وَمن لم يحكم بِمَا أنزل الله فَأُولَئِك هم الْفَاسِقُونَ﴾ ﴿وَمن لم يحكم بِمَا أنزل الله فَأُولَئِك هم الظَّالِمُونَ﴾ فيلْزم الْمُعْتَزلَة أَن يصرحوا بِكفْر كل عَاص وظالم وفاسق لِأَن كل عَامل بالمعصية فَلم يحكم بِمَا أنزل الله.»[79]

މާނައީ: "ފަހެ ﷲ ޢައްޒަ ވަޖައްލަ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾﴾ ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٥﴾﴾ ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٤٧﴾﴾ [المائدة: 47] އިން ތަކްފީރުކުރަނީ ކޮންމެ ފާފަވެރިޔަކާއި، އަނިޔާވެރިޔާއި، ފާސިޤުވެރިޔާ ކާފިރުވެގެންވާކަމަށް މުޢްތަޒިލީން ބުނަންޖެހޭ. އެހެނީ ފާފައެއްކޮށް އުޅުނުމުގެ ބަދަލުން ގެންނަ ކޮންމެ މީހަކު ފަހެ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމް ނުކުރެއެވެ." މިއެވެ.

---

[79] الفصل في الملل والأهواء والنحل: 130/3

ފަސްވަނަ ދައްސަފަ: (މުޤި ޝަރީޢަތް އެއްކަލަ ބަރަކާތްތަކާ އެއްފަރާތްކޮށްލުމާއި އޭގެ އެއްބަލަ ބަރަކާތްތަކާ ފަރަތްކަތްތަށް)

ބައެއް ނަސްރާނީ ފާސިޤު މީހުން ދެކޭ ގޮތުގައި: އިސްލާމީ ޝަރީޢަތަކީ ހަރުދު، މުޅި ޝަރީޢަތް އެކުއެއް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުން ބަލަދުވަލި އެކަން އެއްކޮށް ގެންސްފިހަމަ ބޭނުމީ ކުރެވުން ކާނަލްފަށްތައް. މީހާ ރައްޔިތުންތަކުގެ ނަފާ ބަލަގެ. އެހެނީ ޝަރުޢީ ދަރަޖަތައްކަން، އެއް ހަކުމު އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އެކަކަށްވުރެ ގިނަ ހުކުމް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުން ބަލަދުވަލި ގެނައުމާ ދުވުދު ފަރަގެއްވާލުން ބޭއާން ނުކުރެއްވޭ. އަދި އެއަށް ދަރިފުރޭ ނުބާލަޖާ ކުދެ އެވޭ ގުދާތުން ހުއްދަވެވެން ނުވެއްވެ. ރަނގަޅުވެ. މުޅި ޝަރީޢަތް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް މީހާ، އެއްހަދުމު ދަދު އެއްކޮށް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތު މީހާހަދުމު ޖަމީލާ ބޭނުފުންވެއްވޭ. ސަރަޙައްދު ބަދަލު މިހާރު ކުރިއަށްދާ: ހާލަތްތަކޭ. އެއަހަރު ދަރިފުރޭ ނުވެއް. މިބަޔާންކުރަނީ އެދުމީހުންތަކު ޖަމީލާ ބޭނުފުންވީ ހާސިލުވާ ނުނުވެ.

އެކަކަށްވުރެ ބޮޑުވާކަމެއް: (ދީނަށް ނިސްބަތްކުރެވިގެން ނޫން) މުޅި ޝަރީޢަތް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް މީހާ ހާދަރާކަމުގަނޑު؛ ދުވަސް ޝަރީޢަތްގެ ހަރަކާތްތަކާ އެއްބަސް، ނުވަތަ ދުބައިކާ އެއްބަސް، ނުވަތަ ތިނބައިކާ އެއްބަސް، ނުވަތަ މިދުއައިން ބަލަދުވަލާ މީހާގެ ބުނެވޭ ކިޔަހައްދާ!؟ އެކަން ސުވާލުކުރަމުން ގޮސް ކަށްފުވެ ހާމަވީ އެއިން އެކަހެކުކަށްވަސް ދަރިފުރޭ ނުވެއްވޭ. އެއީ: އެންމެ ބުނާގޮތް ފުރަތަމަ ދުވަސް މުޅި ޝަރީޢަތް

އިސްތިބްދާދުކޮށްފި މީހާގެ ހުކުމަތީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ ދެންފަހެ އޭނާ
ކާފަރުކޮށްލުމަށް، އަހަރެމެން އުފަންވި ކާފަރުވެރިކަމަށް ވުރެ އޭނާ ކަނޑައެޅި
ސަލާމަތް ވެވޭނެކަމެއްވެ. އެއީ: މުޅިން އަހުލުވި ބަދަލުކުރުން
އިސްތިބްދާދުކުރުމެވެ. އޭނާ ކާފަރު ހުކުމްކުރިކަމަ އުފަންވި އަހަރެމެން
ބަލައި ބަލާއިދޭތެރޭ އެއްބަސްވުމާ ކަންތައް ގެންގުޅުއްވައެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: ދެންފަހެ ކޮންމެހެން އަހުލުވި އިސްތިބްދާދުކުރުން އެއީ
ހަމަޖެހުން އެއްގޮތް ނުބައިކަން ބަލާއިދޭތެރޭގައި؛ ދެން ދަރަނިތައް
ކަލަ: އެއީ ބަޔާ ކާފަރުކުރުން ދުވަ މީހުންގެ ގޮތްގައިވެސް އުޅުމުން ކާފަރު
ކުރުވުން ގޮތެއް ނުބައިކަމެވެ. އަޅުގަނޑު ޝަރީޢަތުން ބުނުއްވި ނުބައި،
މުސްލިމުންގެ ބިނބަލާގައި اللّٰه ގެ ބަޔާނާގެ ބުނުއްވުފުޅުން މަދު
މިންވަރަކަށްވީމަ ބުނުވި ނުކުރުވި ނުވެއެވެ. މަދުވީމަ ފިސަދުވީމަ
ކުރުވެވުން ވެރަކަން ޝަރީޢަތުން ބައެއް ވެއެވެ. އަހަރެންދުން ކާފަރުކުރުވެ
ދެއްކެވި އަހުލުވި ޝަރީޢަތް ދަރަނިތާ ބަދަލުކުރުނުކަމުގެ ބޮޑު މިހެން
ދެއްކެވުން ނަހަވެވެވެ.

ހަވަނަ މައްސަލަ: (ބޭރުފުށާއި އެތެރެފުށުން ތަޝައްބުހުވުމާއި މިއާރުތަކާއި ކާފަރުންނާވައްތަރުވުމަށް ބުނާ ބުނުން)

މިއާރުތަކާއި ކާފަރުކުރުމުގެ މައްސަލަ ބައެއް ފާހަގަކޮށްދޭން ތަފްސީލުކޮށްދިނީ:
ސުންނަތުގެ ހަދީސްތަކުން ދަލީލުނެގުމާއި ކަމަށްވާ ވާޖިބުވަމުގެ ކަރާހިޔްކަމެވެ:
އެތެރެފުށާއި ބޭރުފުށް އެކަކީ އެއްކަލަ ތަޝައްބުހަކީ އެއްފަދަ ގުޅުމެވެ
ހަދީޘާއިންނެވެ. (އެބަހީ: ބޭރުފުށުން الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ހިލާފަށް
ހުކުމްކުރަން ބަދަލުގައި ހުކުމްބަޔާނުގެ ގެންނަ ވީގޮތާ އެތެރެފުށުން އެވަސް
އަޤީދާއަކަށް ނުވާން، އިސްލާމްގެ ހުކުމްތަކުގައެވެ.) މިގޮތަށް ތަޝައްބުހުވުމަކީ
ސިފަތަކާ ހަމައެއް ނުވާހަމައެވެ. އެއީ ދެބައިގެ ބަޔަކަށް ބަހާލެވިފައެވެ:

1) އެހެން އެއީ މުސްލިމުން ވަކިވެގެން ހުރުމަކީ ކަލްބުގެ ތަޝައްބުހު
ނުވެ ހަމަގައި ތަޝައްބުހު ވެއްޖެވެ.

2) އަދި އެއީ ބޭރުފުށުގައި އެވާ މައްސަލަ ނަމަވެސް ސިފަ
އެމައްސަލައިން އެމައްސަލަގައި ތަޝައްބުހުވެއްޖެވެ.

އެގެ ބަޔާނަކީ މިހެން ބުނެވޭނެވެ: މިމައްސަލާގައި ސުންނަތުގެ
ހަދީޘްތަކުގެ އިޖްމާޢުގެ ނިޔާކުރެއްވި: މިގޮތް ކިބައިގައި ބޭރުފުށުން ހިތާމަން
ނުވަތަ ފަސާދަވެފައި އެތެރެފުށުގައި ހިތާމަން ނުވަތަ ފަސާދަވެފައި މިންވަރެއްގެ
ވައްތަރުވެއެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«ثم القلب هو الأصل فإذا كان فيه معرفة وإرادة سرى ذلك إلى البدن بالضرورة لا يمكن أن يتخلف البدن عما يريده القلب ولهذا قال النبي صلى الله عليه وسلم في الحديث الصحيح: {ألا وإن في الجسد مضغة إذا صلحت صلح لها سائر الجسد وإذا فسدت فسد لها سائر الجسد ألا وهي القلب}... فإذا كان القلب صالحا بما فيه من الإيمان علما وعملا قلبيا لزم ضرورة صلاح الجسد بالقول الظاهر والعمل بالإيمان المطلق كما قال أئمة أهل الحديث: قول وعمل قول باطن وظاهر وعمل باطن وظاهر والظاهر تابع للباطن لازم له متى صلح الباطن صلح الظاهر وإذا فسد فسد» [80]

މާނައީ: "ދެންފަހެ އަސްލަކީ ހިތެވެ. އެހިތުގައި މަޢުރިފަތާއި ޤަސްދުކުރުންވާނަމަ؛ ޟަރޫރީގޮތުން ހަށިގަނޑަށްވެސް އެކަންތައް ދާނެއެވެ. އަދި ހިތް ބޭނުންވާ ކަންތަކުން ހަށިގަނޑު ފަސްޖެހި ޚިލާފުވުމަކީ ވާނެކަމެއް ނޫނެވެ. މިހެންވެ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم، ޞައްޙަ ޙަދީޘްގައި ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ: "ދަންނާށެވެ! ހަށިގަނޑުގައި މަސްކޮޅެއްވެއެވެ. އެމަސްކޮޅު އިޞްލާޙުވެއްޖެނަމަ ޖަސަދުވެސް އެއްކޮށް

[80] مجموع الفتاوى: 187/7

މުޅި ހަށިގަނޑު ހެޔޮވެ ރަނގަޅުވެއެވެ. އެމަސްކޮޅު ނުބައިވެ ފަސާދަވެއްޖެނަމަ އެއަށްބަލައި މުޅި ހަށިގަނޑު ނުބައިވެ ފަސާދަވެއެވެ. ދަންނާށެވެ! އެއީ ހިތެވެ!"... އެހެންކަމުން އިޚްލާޞް ހިތުގެ ޢަމަލުގެ ގޮތުން އެހިތުގައިވާ ޢަމަލުތަކުން އެހިތް ރަނގަޅުވެ ހެޔޮވެގެންވާނަމަ؛ ބޭރުފުށުގެ ބަހުންނާއި، މުޖުތަމާ އީމާންކަމުން ބަދަލުވާގޮތުން އެހެންކަމުގެ ޝަރީޢަތުން ހެޔޮ ރަނގަޅުވުން ތަބީޢަތުވެއެވެ. އެއީ ސަލަފުގެ އިމާމުން ވިދާޅުވެފައިވާ ފަދައިންނެވެ: (އީމާންކަމަކީ) ބަހާއި ޢަމަލެވެ. އެތެރެފުށުގެ ބޭރުފުށުގެ ބަހާއި، އެތެރެފުށުގެ ބޭރުފުށުގެ ޢަމަލެވެ. އަދި ބޭރުފުށުވެސް އެތެރެފުށުން ތަބަޢަވެ، އެއަށް ތާބިޢުވާ އެއްކަލައް ގޮތެއްގައެވެ. އެތެރެފުށުން ހެޔޮ ރަނގަޅުވެއްޖެނަމަ، ބޭރުފުށުން ހެޔޮ ރަނގަޅުވެއެވެ. އަދި އެ ފަސާދަވެއްޖެނަމަ މި ފަސާދަވެއެވެ." މިއެވެ.

މިއަށްފަހު ތަޤުވާކުރުމުގެ ގޮތުން ބުނެވޭނެއެވެ: ޝަރުޢީ ނަފްސު ގޮތުގައި މުޅި ޝަރީޢަތުގެ ބަދަލުގައި އެހެން ކަލޭ ޝަރު ގެރެން އިސްލާމީ ބަދަލުކަމަކީ މިހާ؛ ފަރާ އަނގަ ހަބަރިން އަމާނާތް ފަރާތަށްލައި މިންވަރަށް ބާޒުވެގެންވާ ފަރާތްތަކަށް އެއްބަސްވެވޭތޯ ވީއެވެ. އަމާނާތް ފަރާތަށް الله ޝަރީޢަތް އެކުލަވާ އިސްލާމީ ބަދަލުކަރު ބަދަލުކުރުމެވެ.

ނަމަވެސް މިސްކިތަކީ ބަރުޒުޚް ވަރަށް ޒިޔާރަތް: ބާރުދުންނަށް ތާރީޚް މިފަރާތަކަށް ނަޑާ ހިސާބު ބަދަލު - އެއީ އިސްލާމީ ގޮތުގެ ހުކުމް އަމާލާ

ފަސާދައަކަށް ނިކަމެތިވާ ނަޞީޙާއަކަށްވާހިނދު- އެބަދަލުގެ ވެރިއާގެ
މައްކަން ބޮޑު ކުރުމުކުރަން ބުރުމުކުރާވާ ހިސާބަން، ބޮޑު ކުރުގެ ބައްދަން
ފުރުޞަ ނުވަތަ ނުނުވާއެވެ؟

މި ސުވާލަން ޖަވާބުދިނުން ގޮވާލަނީ ބޮޑުކުރުން މިގާލު ކަނޑުކާގެ މައްކަން
ބުރުމުކުންކަމާ އަރުން ޝަރުޢީ ތަރުޖަމާކުރަން ނަޞަރު ހިނދާ ބޮޑުކުރުމެވެ.
އައިކާ (އެބަހީ: އެނގޭ ކާރުބަލު ތިނުން ބޮޑުވާއިމަޤާމު ބުރުމުކުރުމުގެ
މައްސަލައާ) ބޮޑުކުރާއި އެމްބުރުކުރުން އެކަމީއަށްކާމި ތަޖްމުކުރުމުގެ ޤާއިދާއާ
ކައިރިންވެސް ދުރުންވެސް ގުޅުމެއް ނެތެވެ.

ދެން އެއްބަކަ ޒިޔާދަވާ ވަކިބައެއްގެ ބަސްގާނެވެ: ބޮޑުކުރުން
އެގޮތުން ފައިދާ މިންވަރުގެ ބުރުމުކުރީ ބޮޑު ކުރުމެވެ.

އެހެރަން ބަސްވަސްތަކެވެ: އެގޮތުން މިންވަރު ބޮޑު ކުރަން ވާސިލުކުރިކަމަށް
ތަރުޖަމާ ކަބައިރަތްއެވެ؟ ދެންވެސް އެހާ (ބޮޑުކުރާއި އެމްބުރުކުރު)
ތަޖްމުކުރުމުގެ ގަވާއިދުން ތަރުޖަމާދެއްކާއިރުގަނަމަ ވެސް އެހާ އެވަނީ ދެބަސްވަ
ޒިޔާދަވެގެންވާ މަބަރުޖުން ތަރުޖަމާކުރާއިރުގައެވެ. އަދި ޤަބްސުދުކުރުވާ
ކަންތައްކަން ތަރުޖަމާ ނަމްކަމަކަން ތަރުމާކުރިއެވެ. އެރުންކަމުން
އެހެރަން ތަޖްމުވެގެންވަނީ އެރުން ތަރުޖަމާކަން ތަރުޖަމާކުރުމެވެ.
މުނާދުކުރަނީ މިއެވެ.

(އެބްރާހަމް ބާރުކުން އާނާ އަނެއްކާ) ދާތުވެރިޔާ ރައީސާ އިބްރާހީމް
ޝަރަޢީގޮތުން ދީނާއި މިމިސާލު ބަޔާންކުރެވެން:

އަހަރުމެން މިސާލަކަށް ވަގުތުގެ ވަކަލަން ބަލައިލިނަމަ އަހަރުމެންނަށް
ފެންނާނީ އެބައޭ އިމާންކަމުގައިވާ މައްސަލައާއި ފަސާދައަށް ސަބަބުން
ގެންދާ އެބާ އެފަރާތް އަރައިނުގެންނަކުވާ. އަދި ދާދި އިބުރާ
މިންވަރަކަށް އެފަސާދަކަށް ހައްލާ އިބުރަތެއްގެންދައްވާ. ނަރަވެސް
މިފަސާދައާއި މިމައްސަލައިގެ މައްޗަށް، އެއީ އިސްލާމްކަމުގެ މިއްލައިން
ބާރުކަންޑާ ކަމްއަކަށް ނުވެސް ބުކަމުރާމުން ފަށ

ބުނުއްކުރެވުނު ކަމެވެ. އެހެންނަމަވެސް މިފަސާދަވުން މިއަދުވެސް ބޮޑުކުރާނީ ކުފުރަން ފޮރުވާ މި އެތެރެފުށުގައި ބޮޑުވެރިން ގުޅުން ހިންގުމާއި ޤަބޫލުކުރާ ގުޅިގެންނެވެ. ހުއްޓަސް، އެކަން ނުބައިވި ބޮޑުން ފާޅުވި މީހުންގެ ވާހަކަ ބުނެވޭ އެކަން ތަކުރާރުވާ ބޮޑަށް ކުރިއެރުމެވެ.

އަހަރެން މިމަބްޙަޘް ނިންމާލަނީ ﷲ ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅުން: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾﴾

❖ މިއާޔަތު އަލްބާނީ (1420ހ) ކުރައްވާފައިވާ ތަފްސީރުކުރެއްވުން:

«من آمن بشريعة الله تبارك وتعالى، وأنها صالحة لكل زمان، ولكل مكان، ولكنه لا يحكم فعلاً بها، إما كلاً وإما بعضاً أو جزأً فله نصيب من هذه الآية، له نصيب من هذه الآية، لكن هذا النصيب لا يصل به إلى أن يخرج عن دائرة الإسلام.» [81]

(81) جامع تراث العلامة الألباني في المنهج والأحداث الكبرى: 246/5

މާނައީ: " الله ތަޢާލާގެ ޝަރީޢަތަށް ޢީމާންވެ، އަދި އެއީ ކޮންމެ ޖަމާޢަތަކަށް
އަދި ކޮންމެ މަކާނަކަށް ރަނގަޅު މުނާސަބު އެއްޗެއްކަމަށް ޢީމާންވެ،
ނަމަވެސް ބަދަލުކުރުމުގައި އޭނާ އެދިން ޙުކުމް ނުކުރާނަމަ -އެކުއެކީ
ވިޔަސް ނުވަތަ ބަޔަކުވިޔަސް ނުވަތަ އެއްބަޔަކުވިޔަސް ޙުކުމް ނުކުރާނަމަ-
ފަރު އާންމަކަށް މިއާދަތުން ނަބިއްޔެއް ވެއްޖެ. އާންމަކަށް މިއާދަތުން
ހިއްސާއެއްވެއްޖެ. ނަމަވެސް މިހިއްސާއަކުން އަދި އިސްލާމްކަމުގެ
ދީނާއިން އާންމު ބޮޑެތިއުސޫލުތަކުން ނުބައިވޭ." މިއެވެ.

އަށްވަނަ ބާރަތް: ޤާނޫނު ހެދުން

* **އޭގެ ބުރުޒު:** އޭނާ އަމިއްލައަށް ގެނައި އެއްޗެއް ޙުކުމަކުން ﷲ ބަލައިގަތުމަށް ގޮތް ހިފާފައި ޙުކުމްކުރެވިފައެވެ.

އޭގެ މާނައަކީ އިސްލާމް ނުވަތަ ޤާނޫނު އަދުލުވެރި މިޔަދި އޭނާ ޙުކުމްގެ ގޮތުގައި ބަލަހައްޓާ، އަދި އޭނާ އެކަން އިސްތިޢުމާލުކުރާ ހުއްދަކުރުމާ މިޔަހޮކުމްގައި، އިސްލާޙުކުރާ ދަރަޖަތާ މިޔަހޮކުމްގައި، އަދި ދީނީކުރާ މިޔަހޮކުމްގައި، އަދި މަޝްވަރާ މަޢުލޫމާތު މިޔަހޮކުމްގައި، އަދި ހަމަހަމަކަމާ އެއްބަރުލުމާ މިޔަހޮކުމްގައި، އަދި އޭނާ އެގޮތުގެ ޙުކުމް ﷲ ގެ ދީނަށް ނިސްބަތްވުމާ މިޔަހޮކުމްގައި ކުރުމެވެ.

* **އޭގެ ޙުކުމް:** ހުރި ހުކުމެވެ. އިސްލާމްދީނުން ބައްޕާ ހުކުމެވެ.

* **އޭގެ ދަލީލު:** އޭނާ ހާލަތުތަކުން ތާޢަތްކުރާ ދަލީލެއް ނެތުމެވެ.

އޭނާ ޝަރީޢަތުގައި ބޭނުން ހުކުމްތަކުން ހަމަޖެހިފައިވާ ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ނަޞާ ވަސީލަތްތަކަށް ޢަމަލުކުރުމުގެ ސާބިތުކަމެވެ. ހަމަ އެހެންނަމަވެސް، އޭނާ މިހާރު ޙުކުމްތަކުން ޙުކުމްކުރާ މީހާއި، އެކަން އަމިއްލަ ހުޅުވާލުން ޙުކުމްކުރާ މީހާ ދަލީލުން ދައްކައިދެވޭނެ ފިޔަވަޅުއެޅުމަށް ނުވެއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: މިހިސާބު ފިޔަވަޅުއެޅުމަކީ ހަމައެކަނި ބަލަހައްޓާދޭ ހުއްދަތަކެވެ. ޝަރީޢަތުގައި މިހެނަން އަޅުވާފައި ދަލީލުތަކެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެއްބަސް ބަލައިގަތުމަށް ޝަރުޢީ ދަލީލުގެ ވަރުގަދަކަން އެނގޭނެއެވެ.

* މިސާލަކާ ހަތަރު (4) މައްސަލައެއް ގެނެސްދެމެވެ:

ފުރަތަމަ މައްސަލަ: (ޤާނޫނުހެދުމުގެ ޖަރީމާ ބޫލިޔަސް އެކަމުން ކާފަރުވާނޭކަމަށް ދަލީލެއް ނެތް)

ޝަރީޢަތާ ޚިލާފުވެގެންވާ ޙުކުމްތަކެއް އުފައްދައިގެން ނެރޭ މީހާ ފަހަރެއްގައި އެހެން ކަންތައް ނުކުރާ ޙާލަތުވެސް ޖަރީމާ ބޮޑުވެގެން ވެދާނެއެވެ. ހަމަވެސް ބަޔާންކުރެވުނު ނުކުތާއަށް: ކާފަރުވުމުގެ. އިކުރާރު ދަލީލެއް ނެތެވެ. ބަޔާންކުރެވުނު މިކަންކަމުގައި އެއްވެސް ޤާނޫނުހެދުމެއް ބެހޭ ނުވަތަ ކުރާ ކާފަރުވުމެއް ނުވެއެވެ.

ދެވަނަ މައްސަލަ: (ޤާނޫނުހަދާ މީހާ الله ތަޢާލާގެ ޝަރުޢުކުރުމުގެ ޙައްޤެއް އަރައިގަނެފިކަމަށް ބުނާ ބުނުން)

ބައެއް ފާސިޤުން މިސާލުގައި އޭނާ ކާފަރުވާނޭކަމަށް ދަލީލުދެއްކި: އެހެނީ އޭނާ އެޤާނޫނުން އުފައްދައިގެން ނެރުން ބޭނުމީ الله ތަޢާލާގެ ޙުކުމަށް ކަންކަމުން ކަމެއްކަމުގައިވާ ތަޝްރީޢުކުރުން ޝަރުޢުކުރުމުގައި އޭނާ الله ތަޢާލާއާ އިތުރުކޮށް ދިމާކޮށްފިކަމަށް ނަގައިގެންނެވެ.

ޖަވާބަށް ބުނަމެވެ: ޙައްދުފަހަނަ އޭގެ ބާޠިލު ތަފްސީރުކުރުމެވެ. އެހެނީ ޤާނޫނުހަދާ މީހާފަހެ ދުރާލާކަންކުރު އެއް ބާވަތެއްގައެވެ:

✹ ފުރަތަމަ ބާވަތް: އޭނާ އެ ޢަމަލުކޮށް، އަދި ބަލައިގަތުން ލާޒިމުވާ
ތަޝްރީޢުކުރުން ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަކާއި ޢަޤީދާތަކުގައި ދީނީ ކަންކަމާއި
ތަޝްރީޢުގައި އަމަލުކުރުން ނުޖެހޭ. އަދި މިނޫން ޝަރުޢީ ދަލީލުތައް ނިކުމޭ
ކާފަރުވެގެންވާ މީހުންނެވެ. އެހެންވީ އެއީ ﷺ ރަސޫލާ ކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް
އިސްތިޤްރާރު ކުރައްވާ މީހުންނެވެ.

✹ ދެވަނަ ބާވަތް: އޭނާ އެއްވެސް ކަމެއް، އެކަމަކު އެއީ ބަލައިގަނެވޭ އެއްޗެއް
ދީނަށް ނުބައިކަމެވެ. މީނާ ކާފަރެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ތިން (3)
ބާވަތަކަށް ބެހިގެންދެއެވެ:

1) ފުރަތަމައީ: އޭނާ ކާފަރުވާނެކަމަށް އެއްވެސް ދަލީލެއް ނެތެވެ.

2) ދެވަނައީ: ދުވަހެއް ޝަރުޢީ ދަލީލުތަކުން ސާބިތުވާ ކަމަށްވުރެ
އަމަލު ދީނުގައި ނުބައި އެކަމަށް، އަހުލުއް ސުންނަތުގެ ކާފަރުވުމުގެ
ކަރާހިއްޔަތް. މިނޫން ބަދަލު ދުނިޔަވީ ކަރާމާތް ކުރިއަށް މީހުން
ކާފަރުވެއެވެ. (ކާފަރަކަށްވުން ލާޒިމުވެއެވެ.) އެއީ ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ
އިތުފާޤުން އޭނާ ކާފަރު ނުވާނެކަމެވެ.

3) ތިންވަނައީ: ބަރާބަރަށް ކަމަށް ކުރަނީ ތަޝްބީހުކުރުމުގެ ޝިރުކެވެ،
ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން ކާފަރު ނުކުރެއެވެ. ދަލީލު ބަޔާންކުރުމަށް
އެމީހުންނަށް ﷲ ތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ:

«مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي» (82)

މާނައީ: "ތިމަންއިލާހު ހެއްދެވުމާއިވެ ގޮތަށް ހެއްދުމަށް ދިޔަ މީހަކަށްވުރެ އަނިޔާވެރިޔަކު ބޮޑު ކާކުހުރީތޯ!؟"

އިތުރަށް ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކުރައްވައިފައިވޭ:

«أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهُونَ بِخَلْقِ الله» (83)

މާނައީ: "ޤިޔާމަތްދުވަހު އެންމެ ބޮޑަށް ގަދަފަދަވަރުގަދަގޮތަކަށް މީހުންނީ ﷲ ގެ ހެއްދެވުންތަކާ ވައްތަރުކުރާ މީހުންނެވެ." މިއެވެ.

އެދުވުންތަކީ ދުވުދުގައި ހަރަދުކުރި ނުވެއެވެ. އެހެނީ ތަސްވީރުކުރާ ބޮޑުބާރަމުން މިކަމަކީ ﷲ އާއެކު ހެއްދެވުމާ ވަރަށްބޮޑު ގުޅުމެއް އޮތް ކަމެއް ހިމެނެއެވެ. އަދި ތަޞްވީރު ކުރުމާއި މިކަމަކީ ﷲ އާއެކު ޝަރީކުކުރުމާ ވައްތަރުކަމެއް އޮތް ކަމެއް ހިމެނެއެވެ. ދެންފަހު ޝަރީކުކުރުން ބަދުއާކުރުމާ މިކަމަކީ ހަރާމްކަމެކެވެ؛ ފަހަ ބޮޑުބާރަން ބޮޑުބާރަށް މިކަމުގެ ހަރާމްކަމެކެވެ! އެހެންކަމުން. މިހެން ވަރަށްބޮޑު ކަށަވަރުކަމާ މިކަމުގެ ގޮތުގައި ބޮޑުބާރަށް

(82) صحيح البخاري: 5953، صحيح مسلم: 2111

(83) صحيح البخاري: 5953، صحيح مسلم: 2107

މިހާރު ކާފަރުވެގެންނެވެ. އެއީ ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ އިއްތިފާޤުން އެކަ ކާފަރު ނުވާ ބާވަތުގައެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: ނުބައި އަކުވެރިޔާއާއި، ތަބްލީޣުކުރާ މީހާ ކާފަރުވާކަން ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އިއްތިފާޤުވެގެންވުމާއި އަހަރެން ދަންނަ މިބަޔާންކުރި ކަންތައްގެ ތަފާތެއް ނުވާކަން ދަލީލުން ސާބިތުވެއެވެ. ޙަދީޘާ މިކަން ހަނދާން ބަހައްޓާ ރައްކާތެރިވާށެވެ. މިއީ މުހިއްމު ނުކުތާއެއްކަމެވެ.(84)

---

(84) [illegible]

[illegible]

ޖުމްލަތުގައި ފިތުނައިގެ ވިއްސާރަސްވިއެވެ. ވަކިން ޚައްރިޖުން ޚިލާފުވެ، ކަނޑުތަކުން ފެނުނުއިރު ޢިލްމުވެރިން ހިތްވާ ކާރު

ބުނުބަސް، އަދި މިހެން ކަނޑައެ ނުކުރެވޭ މީހުން ޙުކުމްކުރެވޭތީ ހަމަ ކަނޑައަޅާލާ ބޮޑު ބުނުބަސް

އަހަރެން މިއަދުގެ އަޅުގަނޑު ވާޖިބުވާ ގޮތުގެ ކަމަކީ. ޢިލްމުވެރިން ވިސްނަވާ ކަމެއް، ވެރިކަމުގައި ހުރެފައި އަހަރުގެ

ޤާނޫނުތަކާ ޚިލާފުވާ އަމުރުތަކަށް ކިޔަމަންވާން ނުޖެހޭނެއެވެ! މިއީ ދީނުގެ ޤަވާޢިދެކެވެ. ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: «السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ، مَا لَمْ يُؤْمَرْ بِمَعْصِيَةٍ، فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ.» (صحيح البخاري:7144، ومسلم: 1839)

މާނައީ: "މުސްލިމު މީހާ އެދޭ ކަމުގައާއި ނޭދޭ ކަމުގައިވެސް އަޑުއަހައި ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ ވާޖިބު ކަމެކެވެ. ފާފައަކަށް އަމުރުނުކުރާހާ ހިނދަކު. ފާފައަކަށް އަމުރުކޮށްފިނަމަ އަޑުއެހުމެއް ކިޔަމަންތެރިވުމެއް ނެތެވެ." ބުޚާރީ.

އަހުލުއްސުންނަތުގެ ޢިލްމުވެރިން ވެރިންނާ ދެކޮޅަށް ޚުރޫޖުވުމާ ހިލާފަށް ދަލީލު ދެއްވާ ޙަދީޘްތައް ދަސްކޮށްލަދެއްވާ ފަދައިން، އެބަހީ ޚަވާރިޖުން ވެރިކަމާ ދެކޮޅަށް ނުކުމެ ބަހައްޓަނީ ކިހާ ދޮޅަސް ބުރަކަމެއް. އަދި ޢާލިމުން ހަދަނީ އެހެން ޚަވާރިޖުންގެ ދަލީލަކަށް ޙަދީޘްތަކެއް ބޭނުންކުރާނެތީއެވެ.

އިބްނު ބައްޠާލް ރަޙިމަހުﷲ (388ހ) ވިދާޅުވިއެވެ: «احتج بهذا الحديث الخوارج ورأوا الخروج على أئمة الجور والقيام عليهم عند ظهور جورهم، والذى عليه جمهور الأمة أنه لا يجب القيام عليهم ولا خلعهم إلا بكفرهم بعد الإيمان وتركهم إقامة الصلوات، وأما دون ذلك من الجور فلا يجوز الخروج عليهم إذا استوطأ أمرهم وأمر الناس معهم» (شرح البخاري: 126/5)

މާނައީ: "ޚަވާރިޖުން މިޙަދީޘް ދަލީލަކަށް ނަގައިފިއެވެ. އަދި އަނިޔާވެރި ވެރިންނާ ދެކޮޅަށް ނުކުމެ، އެވެރިންގެ އަނިޔާވެރިކަން ފާޅުވެއްޖެނަމަ ނުކުތުމަށް ދެކެއެވެ. ނަމަވެސް ޖުމްހޫރުގެ ވިސްނުމަކީ ވެރިންނާ ދެކޮޅަށް ނުކުތުމާއި ވެރިކަމުން ވަކިކުރުން ވާޖިބު ނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އީމާންކަމަށްފަހު ކާފިރުވުމާއި ނަމާދު ދެމެހެއްޓުން ދޫކޮށްލުމުން މެނުވީއެވެ. ވީމާ، އޭގެ ދަށުގެ އަނިޔާވެރިކަމުގައި ވެރިންނާ ދެކޮޅަށް ނުކުތުމެއް ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ. އެބަހީ އެވެރިންގެ ކަންތައްތަކާއި ރައްޔިތުންގެ ކަންތައްތައް ހަމަޖެހިފައިވާނަމަ. (ވެރިކަމުގެ ދަށުގައި ރައްޔިތުން ދިރިއުޅެމުން ދާނަމަ) ދެން އެވެރިންނާ ދެކޮޅަށް ނުކުތުން ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ." ނިމުނީ.

އަނިޔާވެރި ވެރިންނަކީ ﷲ ގެ ދުޝްމަނުން ޒާލިމުން ދުޝްމަނާ، އަދި ﷲ ސަރީޢަތުގެ ކަންކަމުން އަޅުގަނޑުން،
އަމުރުތަކުގައި ކަންބޮޑުވެ ވަނަވާރާ ބުނާކަވ. އަމްރުން އާދާސާ ސަރީޢަތުގެ ގޮތަށް ޙުކުމް ތަޅުކުރުން،
ސަރީޢަތުގެ ގޮތަށް ޙުކުމްކުރެވޭ އަޅުމާ މުސްލިމުންނަށް އަނިޔާކުރުން، އަދި އަކަށްތަކުރުމަށް ސިޔާސީ
ދަރުގައިވާ މުސްލިމުން އަމުރުތަކުގެ. އާއާއިތުވެސް އެފާނުނަށްތައް ސަރަބަނުން އެމުސްލިމުން ކަޑަށް ނުވާނެ.
އަދި އެމުސްލިމާ ދަތުރަށް ނިކަމެތިވެސް ހެއްދަ ނުވާނެ. އަދި ބާވައް މުސްލިމް ހިތަށް ގޮތާ ޒިޔާރަތް އަޑަދަ
އަމުރުތަކާއި ޤާނޫނުތަކަށް ކިޔަމަންވާ މުސްލިމުވެސް ކަޑަށް ނުވާނެ. މުވެސް ކިޔަމަންތެރިކަމުގެ ޝަރުތުގައި
ޒާތުރިޢުން ހަދަޔާއިވާ އަނަޔާ ބަރު ގޮތް. ކިޔަމަންތެރިކަމުގެ ޝަރުތުގައި ކަޑަށްވީ ﷲ ބަރުމުކުރުމުގެ
ކަންބޮޑު ބަރާރުކުރުމުގައި، އަދި ބަރާރުކުރުމުގެ ކަންބޮޑު ގަބޫލު އިއްޔާޤާދުކުރުމުގެ
ކިޔަމަންވާމީއެވެ. އެހެން އިއްޔާޤާދުކުރުމުއްނެ ޤުވްވާކަމުގައި ކިޔަމަންވުމަށް ކަނޑައެޅޭ ނުވާނެ. މިކަންވެސް
ޝަރީޢާ އިސްލާމުގާ އަދި އެހެން އިޖުމާޢުގެ ބަސްބުކަމުގައި ބައްޔަތުވާނެއެވެ. ކޮންމެއަކަސް މިއީ
އެވަނަކަތުއަކުމުގެ ދަނޑިވަޅު ނުނާވެ.

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (ޠާޣޫތަކާ މިޔާއި ޠާޣޫތުއްޔަތަށް ބުނެ މުޠްލަޤުކޮށް އެއިން ކާފަރުކުރުން)

ބައެއް ނަސްރިޔޫ މީހުން މިބާރާތުގައިވެސް ކާފަރުވާނެ ތަރުޖަމާކޮށްފައި:

ޠާޣޫތަކީ މިހާ **الله** ފިޔަވައި އަޅުކަން ކުރެވޭ ކޮންމެ ތަކެއް ކަމަށް ފާހަގަ ކޮށްދީފައި ވަނީ ޠާޣޫތުކަން ފަރުޖު ބޮޑުވެގެންނެވެ. މިގޮތަށް ތަރުޖަމާކޮށްދީފައި ބައެއް ހިސާބުތަކުގައި ނުވެއެވެ. މިގޮތް ކަމަކަށް ބަލާކަމަށްނުވާ ދީ (2)

ވަޒަންކުރެވެއެވެ:

✵ ފުރަތަމަ ވަޖްހު: މިތަރުޖަމާކުރުން ޙިސާބުގެ ބަޔާން ނުކު މުޠްލަޤުކަމެއް މައްސަލައެވެ. އެއީ ޠާޣޫތު ކާފަރުކޮށްދިނުމުގެ މާނައި ނުވަތަ ބަޔާންކުރެވެއެވެ. މިގޮތަށް މުޠްލަޤުކުރާ އަޅުކަން ގެސްޓަކަށް ބަލާކަމަށްނުވާ ދީން ގޮތަކަށްނުވެއެވެ:

ހ- ޠާޣޫތު މިލަފްޒު "ޠަޣާ" ކަނޑު ބޮޑެއް ޒަމާނަކު" ރިވާއެވެ. އަޅުތެރި ދީ (الطغيان) ޠަޣުޔާން ނުވިޔަދާ ބޮޑެވެ. އެއީ ޙައްދުފަހަނައަޅާ ދިއުމެވެ.

الله ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅުގައިވާ:

﴿وَٱجۡتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَۖ﴾ [النحل: 36]

މާނައީ: "އަދި ތިޔަބައިމީހުން ޠާޣޫތާ ދުރުހެލިވެ އެއްކިބާވާށެވެ."

މިގެ ދަރުސް އަލްޤުރްޠުބީ (671 ހ) ބަޔާންކުރިއެވެ:

«أَيِ اتْرُكُوا كُلَّ مَعْبُودٍ دُونَ اللَّهِ كَالشَّيْطَانِ وَالْكَاهِنِ وَالصَّنَمِ، وَكُلَّ مَنْ دَعَا إِلَى الضَّلَالِ» (85)

މާނައީ: "އެބަހީ: ﷲ ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރެވޭ ކޮންމެ ފަރާތެއް ދިރަބަދިލުން ދޫކޮށްލާށެވެ. އެއީ ޝައިޠާނާއި، ކާހިނާއި، ބުދުތަކައިންނެވެ. ހަމަ އެގޮތުން މަގުފުރެދުމަށް ގޮވާ ކޮންމެ މީހަކުވެސް ދޫކޮށްލާށެވެ." މިއެވެ.

އަލްފައިރޫޒްއާބާދީ (817 ހ) ބުނެފައިވެއެވެ:

«والطاغُوتُ:... وكلُّ رأسِ ضلالٍ، والأَصْنامُ، وكلُّ ما عُبِدَ من دُونِ اللهِ، ومَرَدَةُ أهْلِ الكتابِ» (86)

މާނައީ: "އަދި ޠާޣޫތަކީ... އަދި މަގުފުރެއްދުމުގެ ކޮންމެ ބޮޑަކާއި، ބުދުތަކާއި، ﷲ ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރެވޭ ކޮންމެ އެއްޗަކާއި، އަހުލުކިތާބީންގެ ބޮޑެތިންނާ ނުކިޔަމަންތެރި މާރިދުންނެވެ." މިއެވެ.

---

(85) تفسير القرطبي: 103/10

(86) القاموس المحيط: 1307/1

އަހަރެން ބުނަމުވެ: އެހެންނަކަމުން (الطغيان) ޙައްދުފަހަނައެޅުން އެއީ ކާފަރުވާ ކަމަކަށްވެސް ވެދާނެއެވެ. އަދި ފަހަރެއްގައި ކާފަރުވާ ހިސާބަށް ނުދިޔަސް ވެދާނެއެވެ.

އެހެން އިބްނު ބާޒު (1420ހ) ވިދާޅުވެއެވެ:

«فحدّك أن تكون عبداً مطيعاً لله، فإذا جاوزتَ ذلك فقد تعدّيتَ وكنتَ طاغوتاً بهذا الشيء الذي فعلته.. فقد يكون كافراً وقد يكون دون ذلك» (87)

މާނައީ: "ފަހެ ތިބާއަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ޙައްދަކީ ﷲ އަށް ކިޔަމަންވާ އަޅެއްކަމުގައިވުމެވެ. ދެންފަހެ ތިބާ އެ ޙައްދު ފަހަނައަޅާ ގޮސްފިނަމަ، އެހިސާބުން ތިބާ ތިވަނީ ޙައްދުން ނެރުއްޖި، އަދި ތިބާ ތިޔަ ކުރި ކަންތަކުގެ ސަބަބުން ޠާޣޫތަކަމުގައި (ޙައްދުފަހަނައެޅި ފަރާތެއްކަމުގައި) ވެފައިއެވެ... ދެންފަހެ ފަހަރެއްގައި އޭނާ ކާފަރެއްކަމުގައިވެސް ވެދާނެއެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ ދަށުގައިވާ ފަރާތަކަށްވެސް ވެދާނެއެވެ." މިއެވެ.

---

(87) شرح ثلاثة الأصول، الشريط 2، الوجه ب، إصدار تسجيلات " البردين " بالرياض

2- ޢިލްމުގެ އަހުލުވެރިންގެ ބޭކަލުންނާއި، މުޖުތަހިދު އިމާމުން ބަހުދުން ފަހަނައަޅާ ދާ ހިސާބުން އޭނާއާއި ޖާހިލުންވެގެން ބިލްކުލް ކުރާކަށް ބޫދުސްވެއްޖެއެވެ. އެއީ އެބިލްކުރާކަމުން މީހާއަށް ބިޔަރާ ބޮޑުވެއް ނުކިއެވެ.

➢ އެއީ އެބޭކަލުން ޖާހިލުގެ ތަޢާރަފުކުރެއްވުމަށްފަހުގައިވަނީ އެއީ:

«كُلُّ ما تجاوز به العبدُ حدَّه من معبود أو متبوع أو مطاع» (88)

މާނައީ: "އަޅާ އެކަލަމުން އަނބުރާ ބަހުދުފަހަނައަޅާ ގޮސްގެން އަޅުކަންވެވޭ ނުވަތަ ތަބާވެވޭ ނުވަތަ ކިޔަމަންވެވޭ ކޮންމެ ފަރާތެކެވެ." މިއެވެ.

އަހަރެން ފިލާވަޅު އިބްނުލް ޤައްޔިމް (751 ހ) އެވެ. އަދި އިބްނު ޢުޘައިމީން (1421 ހ) މިކަން ތަޢުރީފުކުރައްވާ ފިލާވަޅުއެވެ:

«ومراده من كان راضيا بذلك، أو يقال: هو طاغوت باعتبار عابده، وتابعه، ومطيعه، لأنه تجاوز به حده؛ حيث نزله فوق منزلته التي جعلها الله له، فتكون عبادته لهذا المعبود، واتباعه لمتبوعه، وطاعته لمطاعه طغيانا لمجاوزته الحد بذلك» (89)

(88) إعلام الموقعين: 92/2

(89) القول المفيد: 28/1-29

މާނައީ: "އެކަލޭގެފާނުގެ ދުޢާތަކީ: އެކަމަށް ބުނެގެންވާ ވީރެއެވެ. ނުވަތަ ބުނެވޭނެއެވެ: އޭނާއަކީ އޭނާއަށް އަގުހުރިކަމާ ވިދާޅުވީ، ތަބައްވާ ވިދާޅުވީ، ކިޔަމަންވާ ވިދާޅު ނިޔަތްބަޔަކަށް ޖަޒާދޭށެވެ. އެހެން މުޅިން އެކަމާ މުދަލެއްކަން ވިދާ ހައްދަވާފައިވާ ދިނުމެވެ. އެއީ اللّٰه އޭނާއަށް ކުރެއްވި ޙަރަކާތްތަކާ ދުޢާތަކާ އަދިވެސް ދުޢާތަކެއްކަން ދީފައެވެ. އެހެންކަމުން ތަޢާލާގެ ވީއްލަވުމާ ތަބައްވާ، ތަބައްވާ ކިޔަމަންވާ ވީއްލަވާ، ކިޔަމަންވުން ވިދާޅު ނިޔަތްބަޔަކަށް ޖަޒާދޭށެވެ. އެއީ އޭނާ އެކަމަށް ހައްދަވާފައިވާ ދިނުމެވެ." ވީއެވެ.

ދަރުސް ބުނެވޭ: އެހެންކަމުން ޖަޒާދެއްވާނެއީ ސުވާބުގަތުމަކީ އަސްލުގައިވާ ކަމެއް ނުވާނެ ކަމަކަށް ޖެހިފައިވާ ކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އެއީ އޭނާއީ ޖަޒާދެއްވާނެއީ ހަދި ދިނުމަށް ސުވާބުގެއީ ބުނެވޭ ބަހާއެކުވާނެ އިޚްލާޞް އެކުލަވައިގެން. ސުވާބާ އޭނާއަށް ބަޔާއިގެން ކަނޑައެޅުން ސުވާބައިކަން ނުވަތަދޭނެއެވެ.

➤ އެދުރިއްޖެ އަބަދުވެސް اللّٰه ދިމާލަށް އަދިކަންތަކާ (ދުޢާކުރުން ބުރުދާ) ހަމަ ތަކުރާރުކުރުން ޖަޒާދެއްވާނެއީ ކަމެއް ސުވާބު ހޯދައިދޭއިރު: (ހިތާމައި އިރު ހަމަކާ ތަބައްވާ) ޖަޒާދޭކަމަކާ އަދިކަމެއްވާ އިޚްލާޞްކަމެއް ސުވާބު ކުރުމެ އެހީއެ ނުވަތަ ދެވޭ.

އިބްނު ޤުތައިބާ (597ހ) ބަޔާންކުރިއްވެއެވެ:

«قَالَ ابْن قُتَيْبَة: كل معبود من حجر أَو صُورَة أَو شَيْطَان، فَهُوَ جبت وطاغوت. وَكَذَلِكَ حكى الزّجاج عَن أهل اللُّغَة»[90]

މާނައީ: "އިބްނު ޤުތައިބާ ވިދާޅުވިއެވެ: ހިލައިން ނުވަތަ ސޫރައަކުން ނުވަތަ ޝައިޠާނުންގެ ތެރެއިން އަޅުކަންކުރެވޭ ކޮންމެ އެއްޗަކީ ޖިބްތާއި އަދި ޠާޣޫތެވެ. އެފަދައިން އައްޒައްޖާޖު ބަހުގެ އަހުލުވެރިންގެ ކިބައިން ކިޔާދެއްވިއެވެ." މިއެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«هو اسم جنس يدخل فيه الشيطان والوثن والكهان والدرهم والدينار وغير ذلك...»[91]

މާނައީ: "އެއީ (އެބަހީ: ޠާޣޫތަކީ) ޖިންސެއް ދައްކާ ނަމެކެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ޝައިޠާނާއި، ބުދުތަކާއި، ކާހިނުންނާއި، ދިރުހަމާއި، ދީނާރާއި، އެނޫންވެސް ތަކެތި ވަންނާނެއެވެ." މިއެވެ.

---

[90] نزهة الأعين النواظر: 410/1

[91] مجموع الفتاوى: 566-565/16

އަހަރެން ބުނަމުވެ: ކުރީގެ ޠާޣޫތީ ކާފަރެއްކަމުގައި ވާހަކަ ޚުލާޞާކޮށް (ދިރުމުގެ ބޭނުމުގެ ތަކެއްޓަކަށް) ޠާޣޫތީ ކަލިމަ ބޭނުންކުރެވޭ ހުށަހަޅުއްވާފަ.

އަޅުގަނޑު ... (502ރ) ...:

«الطَّاغُوتُ عبارةٌ عن كلِّ متعدٍّ، وكلِّ معبود من دون الله... ولما تقدّم سمّي السّاحر، والكاهن، والمارد من الجنّ، والصارف عن طريق الخير طاغوتا»[92]

މާނައީ: "ޠާޣޫތީ ކަލިމަ ... الله ... ...، ...، ... ..." މިއެވެ.

[92] المفردات في غريب القرآن: 520-521/1

މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދުލް ވައްހާބު (1206ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«والطواغيت كثيرة والمتبين لنا منهم خمسة: أولهم الشيطان، وحاكم الجور، وآكل الرشوة، ومن عُبد فرضي، والعامل بغير علم.» [93]

މާނައީ: "ޠާޣޫތުންތައް ގިނަވެގެންވެއެވެ. އަހަރެމެންނަށް އެއިން ބަޔާންވެގެންވަނީ ފަސް (5) މީހެކެވެ. އެންމެ ފުރަތަމައީ ޝައިޠާނެވެ. އަދި އަނިޔާވެރި ވެރިޔާއެވެ. އަދި ރިޝްވަތު ކާ މީހާއެވެ. އަދި އެމީހަކަށް އަޅުކަންކުރެވޭތީ ރުހިގެން ހުންނަ މީހާއެވެ. އަދި ޢިލްމަކާއި ނުލާ ޢަމަލުކުރާ މީހާއެވެ." މިއެވެ.

އިބްނު ޢުޘައިމީން (1421ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«وعلماء السوء الذين يدعون إلى الضلال والكفر، أو يدعون إلى البدع، أو إلى تحليل ما حرم الله، أو تحريم ما أحل الله طواغيت» [94]

މާނައީ: "މަގުފުރެދުމަށާއި ކުފުރަށް ގޮވާ ނުވަތަ ބިދުޢަތަކަށް ދަޢުވަތުދީ ގޮވާ، ނުވަތަ الله ޙަރާމް ކުރެއްވި ކަންތައް ޙަލާލުކުރުމަށް ނުވަތަ الله

---

[93] الدرر السنية في الأجوبة النجدية: 1/ 137

[94] شرح ثلاثة الأصول: 151/1

ޙަރާމުކުރެއްވި ކަންކަން ޙަލާލްކުރުމަށް ގޮވާލާ ނުބައި އިޚްތިލާފުތަކަށް ޖާދޫގަރުންނެވެ." މިއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: ކަންމަ ޖާހިލިއްޔާ (މިބުނުއްވާ ގޮތުގައި) ކާފަރުވުމަކީ ކުފުރުގެ އިސްލާމުގެ މިލްލަތުން ބޭރުކުރާ ބޮޑު ކުފުރެވެ. ނުވަތަ އެއީ ތަޢާލާގެ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފު ޙުކުމެއް ކުރުމަކީ ބޮޑު ކުފުރެއްގެ ބާވަތެވެ.

✵ **ދަރުސް ވާޖިބު:** އެއީން ތަޢާލާގެ ޝަރީޢަތް ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އެބަހަމަ ކާފަރު ނުވާނަމަކަށް އިއްތިފާޤުވެގެންވާ މިހެން ކާފަރުކުރުމެވެ. އެއީ ފާސިޤުން ޤާނޫނުގެ ގޮތުގައި ހަމަ މިހާރެވެ. އެހެން ފާސިޤުން ކުރަން ޤާނޫނު ހަމަ މިހާރު، اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތް ހިލާފަށް ޙުކުމްކުރަން ޤާނޫނު ހަމަ މިހާރު ދީނުން -ޤާނޫނު ހަދާގޮތައް- ބަދަލުވެއް ނުވެއެވެ. އެހެން އެ އިންސާނުން ލިޔެ ޙުކުމްކުރަން ޤާނޫނުގެ ގޮތުގައި ހަދާމަށް ވެއްޖެއްނުވެ.

އެގޮ ދުސްތޫރު: މަގުސަދުކުރަން ނުދެން ބޭނު ޤަވާޢިދުތަކެވެ. އަދި އުމުރުތަކުގެ މައްސަލަ ރައްޔިތުނަށް ކަނޑައެޅޭ، އަދި އުމުރުން ކުރިއަށް ދާނެ ވަޒީ ނިޒާމެއް ކުރިޔަށެވެ. ދީން އުމުރުތަކުގެ އެ ކަންކަމުގެ ދައުލަތުގައި، އަސާސީ ގާނޫނު، އަދި ދުސްތޫރު ދުނިޔަޔަށް ބިނާވެގެން ހުރުމުގެ ގޮތަށް އިސްލާމީ ކަމަށް ދީނީ ވިޔަފާރި ދި ރައްޔިތެވެ. ދީން އުމުރުން ސިޔާސަތުން ވަކިކުރެވެ.

އަމުރުކުރާ މީހަކީ މީނައެވެ. ދެން އެމީހުން އަމުރަށް ކިޔަމަންވެއެވެ. އަދި އޭނާ ނަހީކުރުމުން މިމީހުން އެކަމަކުން ދުރުވެއެވެ. އެހެންކަމުން މީނާ އެވަނީ ފާފައެއް ޤާނޫނަކަށް ހެދި މީހަކަށް ވެފައިއެވެ. އެއީ އެއާއެކުވެސް އޭނާ ކާފަރަކަން ނުވާ ޙާލުގައިއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: ޤާނޫނުހެދުމުގެ ސަބަބުން ކާފަރުކުރުމުން އެބިނާކުރި އަޞްލަކީ ޞައްޙަ އަޞްލެއްކަމުގައިވާނަމަ މިފަދަ ކާފަރުކުރުމުން ވާޖިބުވީއެވެ. އެއީ އެކަމަކު އޭނާއީ އެބަހުރު ކާފަރު ނުވާނެކަމަށް ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އިއްތިފާޤުވެ އެއްބަސްވެގެންނެވާ ފަޤީހުންގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން މީހަކަށްވާ ޙާލުގައިއެވެ.

ހަތަރުވަނަ މައްސަލަ: (ޢިލްމު އުނގެނުން ދަރިވަރުން އެންމެ ޚިޔާލުވެ އެއް ޙާލަތް)

މިޙާލަތަކީ ޢިލްމު ހޯދާ ދަރިވަރުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑަން ދެބަސްވެފި ޚިޔާލުވެގެންވާ ޙާލަތެއްވުމާއެކު، މިޖަމާޢަތުގެ ތިން ޢިލްމުވެރިންނަކީ އިބްނު ބާޒު، އަލްބާނީ، އަދި އިބްނު ޢުޘައިމީން، މިތިން ބޭފުޅުންވަނީ މިޙާލަތުގައި ކާފަރު ނުވާނެކަމަށް އެއްބަސްވެގެންނެވެ.

އިބްނު ބާޒު (1420ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«فإذا سن قانوناً يتضمن أنه لا حد على الزاني، أو لا حد على السارق... فهذا قانون باطل، وإذا استحله الوالي كفر» [95]

މާނައީ: "ދެންފަހެ ޒިނޭކުރާ މީހާގެ މައްޗަށް ޙައްދެއް ނުވާނެކަމަށް، ނުވަތަ ވައްކަންކުރާ މީހާގެ މައްޗަށް ޙައްދެއް ނުޖެހޭނެކަމަށް ހިމެނޭ ޤާނޫނެއް އޭނާ ކަނޑައަޅާ ޝަރުޢުކޮށްފިނަމަ... ފަހެ މިއީ ބާޠިލު ޤާނޫނެކެވެ. އަދި ވެރިޔާ އެކަން އިސްތިޙުލާލުކޮށް ހަލާލުކޮށްފިނަމަ ކާފަރުވެއްޖެއެވެ." މިއެވެ.

އަދި ޤާނޫނެއް ޝަރުޢުކުރުން ކަނޑައަޅާ މީހާ އެކަން ހަލާލުކުރުން ބަރާބަރުކޮށްފިނަމަ ވެސް ކާފަރުވާނޭ އަލްބާނީ (1420ހ) ދަރުސްތަކުގައިވާ ވާހަކަ (سلسلة الهدى والنور، الشريط 849، الدقيقة 72) އިން ބަލާލާށެވެ.

އިބްނު ޢުޘައިމީން (1421ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«الحكم بغير ما أنزل الله ليس بكفر مخرج عن الملة، لكنه كفر عملي؛ لأن الحاكم بذلك خرج عن الطريق الصحيح ولا يفرق في ذلك بين الرجل الذي يأخذ قانونا وضعيا من قبل غيره ويحكمه في دولته، وبين من ينشئ

(95) مجموع فتاوى ومقالات ابن باز: 120/7

قانونا ويضع هذا القانون الوضعي، إذ المهم هو: هل هذا القانون يخالف القانون السماوي أم لا...»[96]

ފަތުވާ: " الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޤާނޫނުތަކާއި މިއްލަތުން ބަދަލު ކުފުރެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު އެއީ (މިއްލަތުން ބޭރު ނުވާ) ޢަމަލީ ކުފުރެކެވެ. އެހެނީ އެފަދައިން ޙުކުމްކުރުމާ ދިމާ ބަޔަކަށް ގަދުން ސިޔާސަތުގެއެވެ. އަދި އެކަމުގައި، އެހެން ފަރާތްތަކުން ވަސްވާސީ ގެންނަނީ ނަގައިގެން އެއްގޮ ދަކުރުމަކީ ބޮޑުކުފުރު، އަންނައުޅުން އަމިއްލަކޮށް ވަސްވާސީ ގެނެސްދީ އެއްބަސް ގެންނަ ބޮޑު ކަމަކަށް ވަސްވާސް އަށްވެއެވެ. އެހެނީ ބަދަލުގެ އެން މިހާ ދަތިކަމަކަށް ދިމާވެ ސިފައިގެ ފެންނަ ޒިކުރުތަކާ ނަލަފުކަ ނޫނެވެ." މިއެވެ.

---

[96] فتنة التكفير: 25/1

ނުވަވަނަ ބާރަތް: ޙައްޤު ތަޝްރީޢު (ޙައްޤުބޫލުކުރުން އެންމެންގެ މައްޗަށް ޝަރުޢީކޮށް ވާޖިބުވުން ކަށަވަރުވުން)

* އާދޭ ބުނުރަ: الله ބާވައިލެއްވި ގޮތް ޒާހިރުން ބުނުއާރުން، ލިބުނުމަށް އޮޅޭ ދަރުމައިވާ ކަންތަ ލިޔުމޭ ވައްކަން ޙައްލުކުރުވާ ބުނާއުކުރުމަށް ހަމަޖެއްސާ ކަނޑައެޅުމެވެ.

އާދޭ މާތަކާ الله ގެ ބުނުމު ދިނުވައި އަޅުން ބުނާމުން އޮޅާ ބައަތުގެއި ގެނެސް، އޮޅޭ ބާރުގެ ދަރުމައިވާ ލިޔުމޭ ވައްކަން ލިބުނުމު ހާޖަތުކުރައްވާފައިވެ. އެއާއިއާ ހުރިދަރުކުރުން އިސްލާމީޝަރީޢަތުގާ ލިޔުއްނުކުރުމަށް، އަދި އިންސާނުކުރުން ދަރުކުރުދާ ލިޔުއްނުކުރުމަށް، އަދި ދޮގުކުރުގާ ލިޔުއްނުކުރުމަށް، އަދި އަޅުވަކުރުން ހަމަހަމަކުރުގާ ލިޔުއްނުކުރުމަށް، އަދި އޮޅާ ގޮސަތި ބުނުމު الله ގެ ދީނަށް ނިސްބަތްކުރުގާ ލިޔުއްނުކުރުމަށް ނުވާ ބާރުގައިއެވެ.

* އާދޭ ބުނުމު: ކަރު ކަފުރުވެ.

* އާދޭ ދަލީލު: އޮޅާ ކާފިރުވާން ޓީހަ ދަލީލުއް ނަބަވުމެވެ. އެއަށ ޝަރީޢަތުގައި އޮޅާ ބަޔަ ކާފިރުން ކާފިރުވުން، އަ ބުނުމު ޙައްޤުކުރުމުގެ މައްސަލަތަ ނަވަޔަ އަޅުން ލިބުނުނަތް އެއާނީޖަހުކުރުމުގެ މައްސަލަތަ ނަގައެވެއެވެ. ހަމައެއްޔަތް ޙައްޤުކުރުން ބުނާއުކުރުން ޝަރީޢަތުކުރާ ލިބުނު، ޙައްޤު ނަކުރާ ލިބުނާ ދަރުމައިވަ ބަބުޔައިވަ ނުކުރުއެވެ. އަދި އަލިބާރެ ދަރުމައިވާ ލިޔުނުނަތް ހާޖަތުކުރާ ލިބުނާއި ހާޖަތުނުކުރާ ލިބުނާފައިވެ ބަބުޔައިވަ ނުކުރުއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: މިގޮތަށް ތަޤުލީދުކުރުން ފަރަޟުކުރަމުދިޔާ ބައްދަލުކުރުމެއްވާނަމަ ޝަރީޢަތުގައި މިކަމާދޭތެރޭ އާޔަތާ އިހުމާލު ނުކޮށްފިނަމެވެ. އަދި މިކަމަށް ބާރުދޭ ކަންކަން ޝަރުޢީ ދަލީލުތަކުގައި އައިސްފެވެ.

* މިބާވަތުގެ ހަ (6) ވަސްވާސްތައް ގޮތުގައި:

ފުރަތަމަ ވަސްވާސް: (ޤާނޫނު ކަނޑައަޅާ އިންސާނުގެ ވައްކަން މަޤުބޫލުކުރާ މީހާގެ ނުބައިކަން ބޭނުންކޮށް އެނގޭ ކާފިރުވާނެކަމަށް ދަލީލެއް ނެތި)

ތަފްސީރެވެ. އާއިލާން އިންސާނުގެ ވައްކަން ޙަޤީޤަތުން ނުވަތަ އެއިރެއްގެ ދުވަސްވަރު މިންނަން ތަޖްރިބާކޮށްފިނަމަ، އާއިލާން ޙަޤީޤަތަށް މިހާ ނުވަތަ ތަޖްރިބާކަށް މިހާރުވެސް ތަޢުލީމާ ބޭރުގެ މުސްލިމުންނަކީ ގޮސްއެވެ. ނަމަވެސް ބަރުޤުރާރުވެ މަދަލުތަކީ: ކާފިރުވާނެ. އެއްކަން ދަލީލެއް ނެތެވެ. ބަރުޤު މިހާރުވެސް އެއްކަން އެކަމު ޢަޤީދާ ބާޠިލު ކާފިރުގެ ނުހަނު.

ދެވަނަ ވަސްވާސް: (ޤާނޫނު ހަދާނީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ އެޤާނޫނު މާލީގޮތުން ތަފުސީލުކުރުން ދީނީގޮތުން ބޭނުމަކު ތަޖްރިބާއެއް ވައްކަން ބިސާރުކުރުން)

ބައެއް ނަންބަރު މިހާރު، މިބާރުކަމުގައި ކާފިރުވާނެކަމުން ތަޖްރިބާތަކުގައި ތަޖްރިބާއް ބޭނުންކުރަނީ. އެގޮތުން، ﷲ ގެ ޙުކުމްތަކުން އެހެން ގޮތަކަށް ޙުކުމް މާފުއްޔާ ބޭފުޅު ތަފުސީލުކުރުމަށް އެހެން ދީނީގޮތުގެ ވުޒޫލޭ އެހެން ﷲ ގެ ޙުކުމްގެ ބަދަލުގައި އެހެން ޙުކުމެއް އެހެންގެ ކަނޑައަޅުން ގޮތަކަށް، ދީން އެއަށް ހަޅުނާ

އޭނާ ގެނައި ކަންތައް އޭނާގެ ތަރުގައިވާ މީހުންގެ މައްޗަށް ޖާއިޒު ޙުކުމެއްކަމުގައި ނުހަދާނެކަމަށެވެ. މިގޮތަށް ތަޢުލީމުދެއްވުމަކީ ރައްދުކުރުމުގެންވާ ކަމެކެވެ. ހަތަރު (4) ވަޞްފަކަށްޓަކައިއެވެ:

✵ **ފުރަތަމަ ވަޞްފު:** އިލްމުގެ އަހުލުވެރިން ޤަވާޢިދެއް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވަނީ މަޛްހަބަކުން ލާޒިމުކުރާ ގޮތް އެއީ އޭނާ ދިޔަ ޤަބޫލުކުރާ މަޛްހަބުކަމުގައި ނުވާޖިބެވެ. އެއީ އާއްމުން އެކަން އެނގި، އެގޮތުގައި ލާޒިމުވެ ހިފައިގަތުމަކީ ނުވާނެއެވެ. އަދި ވީމާ، އޭނާ ބުނާ ބަހުން ލާޒިމުވާ ގޮތް ދޭ ޒާތުފުވޭނެ ގޮތް ޤަބޫލުކުރާ އިޢުތިޤާދުކުރާނެއެވެ. އެއީ އެކަމީ އަނެކަމީ ލާޒިމުކޮށް ގޮތް ފުރިހަމަ ގެނެސްދިނަސް، އަދި ބަސްބުނާ ވިސް އެލާޒިމްގައި ނުހިފަހައްޓައިފިނަމަ ތަޢުޠީލުގެ ނިސްބަތްކުރެވޭނެކަމެއް ނުވެއެވެ.

✺ **އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:**

«ولازم المذهب لا يجب أن يكون مذهبا بل أكثر الناس يقولون أقوالا ولا يلتزمون لوازمها. فلا يلزم إذا قال القائل ما يستلزم التعطيل أن يكون معتقداً للتعطيل، بل يكون معتقداً للإثبات ولكن لا يعرف ذلك اللزوم» (97)

(97) مجموع الفتاوى: 461/16

މާނައީ: "މަދްހަބަކުން ލާޒިމުވާ ކަމެއް އެއީވެސް މަދްހަބުކަމުގައިވުން ވާޖިބެއް ނޫނެވެ. ކިއެއްޔަ، ގިނަ މީސްތަކުން ބަސްތަކެއް ބުނެ، ދެން އެބަސްތަކުން ލާޒިމުވާ ކަންކަމުގައި ލާޒިމުންވެއެވެ. އެގޮތުން ތަޢުޠީލުކުރުން ލާޒިމުވާފަދަ ބަހެއް މީހާ ބުނެފިނަމަ؛ އޭނާ ހަމަ (ބަރީޢަތްތެރިވެސް) ތަޢުޠީލުކުރުން (ބިޔަރަމަށް ގެއްލުވާލާ އަދި الله ސިފަވާކަމަށް) އިޖްތިހާދުކުރަން ވާކަމަށްވުން ލާޒިމެއް ނުކުރެއެވެ. ކިއެއްޔަ، އޭނާ ހަމަ ފާސިޤުކުރުން އިޖްތިހާދުކުރާ މީހަކަށް ވެދާނެއެވެ. އަކަމަކު (އޭނާ އެބުނީ ބަހުން ނިކުންނަ ކަންކަން) އެއިން ލާޒިމުވާކަން ނޭނގިދާނެއެވެ." މިއެވެ.

އަދިވެސް އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«فما كان من اللوازم يرضاه القائل بعد وضوحه له فهو قوله، وما لا يرضاه فليس قوله. وإن كان متناقضا... فأما إذا نفى هو اللزوم لم يجز أن يضاف إليه اللازم بحال» (98)

މާނައީ: "ދެންފަހެ ލާޒިމުތަކުން އެބަސްބުނި މީހާ އެކަން ސާފުވުމުންފަހު ރުހިއްޖެކަމަށް ފަހެ އެވެސްވާނީ އޭނާ (ޤައުލުކަން ބުނާ) ބަސްކަމުގައިއެވެ. އޭނާ ނުރުހޭ ކަމެއް އެއީ އޭނާ ބުނާބަސްކަމުގައި ނުވާނެއެވެ. އެއީ

---

(98) مجموع الفتاوى: 42/29

އެކަން ފުށޫއަރާ ދެކޮޅުނުޖެހިދިޔަސްމެއެވެ... ދެންފަހެ އޭނާ (ދެކޭ މަޛްހަބާއި ބުނާ ބަހުން އެގޮތަށް) ލާޒިމުވުން ނަފީކޮށްފިނަމަ؛ އެއްވެސް ބާވަތެއްގައި އޭނާއަށް އެއާޖިމް ނިސްބަތްކުރުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ." މިއެވެ.

އަދިވެސް އެބޭފުޅާ ވިދާޅުވިއެވެ:

«وأما قول السائل: هل لازم المذهب مذهب؟ أم ليس بمذهب؟ فالصواب: أن لازم مذهب الإنسان ليس بمذهب له إذا لم يلتزمه، فإنه إذا كان قد أنكره ونفاه كانت إضافته إليه كذباً عليه»[99]

މާނައީ: "ދެންފަހެ ސުވާލުކުރާ މީހާގެ ބުނުމުގައިވާ: މަޛްހަބެއްގެ ލާޒިމްއަކީވެސް މަޛްހަބެއް ކަމުގައި ވާނޭތޯ ނުވަތަ ނުވާނޭހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ: ޤަބޫލުކޮށް ނެތި ރައްދުކުރުން ޙާޞިލްވާ އެހެން ކަމެއް އެއްވެސް ހަމަ އޭނާ ޤަބޫލުކުރާ ގޮތްތަކުގައި ބުނެވުނު ނުވަތަ ނޫންނޫ) ފަހެ ޢަނަދު ގޮތަކީ: އިންސާނާ ދެކޭ މަޛްހަބަކުން ލާޒިމުވާ ކަންތައް އެއީ އޭނާ އެކަންކަން ބަލައިގަން ޤަބޫލުކުރާނަމަ ހިނދަކު އޭނާ ދެކޭ މަޛްހަބެއްކަމުގައި ނުވާނެއެވެ. އެގޮތުން އޭނާ އެކަމަށް އިންކާރުކޮށް ނަފީކޮށްފިނަމަ

---

(99) مجموع الفتاوى: 217/20

އެހިނދުން އެކަން އޭނާއަށް ނިސްބަތްކޮށްދެއްވާނީ އޭނާގެ މައްޗަށް ހެދީ ދޮގެއްކަމުގައެވެ." މިއެވެ.

✵ **ދެވަނަ ފައިދާ:** މިގޯތަން ތަޢުލީމުކުރުން ނުވެވެސް ވަދެނެވެ. އެހީ އާނާގެ އަމިއްލަ ހުކުމަތްތަކުން ޝަރީޢަތުން ބާތިލު ކަމަށް ބޭތުކާޅީ ކަމަނަގަބޫލުވަން ދަލާ އިރާދީގޮތުގައާ ހާލު އަށަދަރުދަސް ކަމާލާހާ (އާބަދީ: ޝަރުހުއްލާތު ޝަރީޢަތުގެ ޤަވާޢިދުތަކާ ހާލުގޮތަޝާ) ދީނަށް ބާދަނަޝައެވެ. އިބުން ތަރައްޤީއަށް މަސްލަހަތު އިސްލާހުކުރާނީއެވެ. އެއީ ތަރައްޤީކުރާ ނަތީޖާ ފަހުން ހާޞިލުކުރުމަށް، އަދި އެކަން ބުނާ މީހުންގެ ތަރައްޤީގެ އަސަރުތަކާބެހޭ ގޮތުން ހާލަތު ބަދަލުވެއެވެ.

އަޤީދާ ބަދަލުވެ: ހާލަތާ ކަންތައް (ބަދަލު ބާރަކާތްތަކާ) ގުޅުންހުރި އެކަން ތަރައްޤީވެގެން ގުޅުންހުރި ކަންތައްތަކެވެ. އެކަން ނުފެނިއެވެ. ޚާއްޞަ ދީނުގެ ދުވަސްވަރު ތަފްސީލުކުރި ޖާހިލިއްޔަތު ގުޅުންހުރި ދީނުގެ ނުބައިކަން ކަނޑައެޅިފައިވާ ފަހަރުގެ ހަމަތަކުގެ ބަދަލުގައެވެ.

✵ **ތިންވަނަ ފައިދާ:** އެކަމަކީ އެއްވެސް އިލާހު މާނައެއް އިބްރާހީމާއި ނޫހު ކަލޭގެފާނު ސުލައިމާނުގެ އަދުލުވެރިން ދީނުގެ މުސާރަ ބަދަލުވެއެވެ. އެހީ ބަރަކާތްތަކާ ޝަރީޢަތްތަކުން ދުރުވެގެން އެކުލެވޭ. ދަރަޖަ ޝަރީޢަތުގެ ދުރުވެގެން އަދަބުގެ ގަބޫލުކުރެވެއެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«ومن ثبت إسلامه بيقين لم يزل ذلك عنه بالشك.» (100)

މާނައީ: "އެމީހެއްގެ އިސްލާމްކަން ޔަޤީންކަން ޘާބިތުވެއްޖެ މީހަކު ޝައްކެއްގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ކިބައިން އެކަން ފިލައިނުދާނެއެވެ." މިއެވެ.

މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދުލް ވައްހާބު (1206ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«ولا نكفر إلا بما أجمع عليه العلماء كلهم» (101)

މާނައީ: "ހުރިހާ ޢިލްމުވެރިން އެކަމަކާއެގެ މައްސަލަ އިޖްމާޢުވެ އެއްބަސްވެވުނުވާ ކަންތައްތަކުން މެނުވީ އަހަރުމެން ކާފިރު ނުކުރަމެވެ." މިއެވެ.

✵ ހަމަރުވަސަ ވަޤްރު: އެއިން ތާޚިރުކުރަނީ ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އެމީހަކު ކާފަރު ނުވާނޭކަމަށް އިއްތިފާޤުވާ އެއްބަސްވެގެންވާ މީހާ ކާފަރުކުރުމެވެ. އަދި ޝިރުކަންވުރެ ދަރަޖައިގާ ފާޚަރުގައި ޝަރުޢީކޮން ކަނޑައަޅާ ޙިސާބެވެ. އެގޮތުން ބައްޖަރަކު އާނގާ ބާޠިލާއި ހަރުގުވެރިންގެ

---

(100) مجموع الفتاوى: 466/12

(101) الدرر السنية: 102/1

ތެރޭގައި ފާފައެއް ކުރުމަށް ކަނޑައަޅާ ޝަރުޢީ ހުކުމް، އަދި އެކަން އެމީހުންނަށް ތާޢީދުކޮށް، އަދި އޭނާއަށް އިންކާރުކުރާ މީހުންނާ ޒިދާދުވެ، އަދި އޭނާއަށް ނަޞޭހަތްތެރިވާ މީހުންގެ ބަސް ނާހާ ހެދިޔަސް؛ އަހުލުއް ސުންނަތުގެ ގާތުގައި އޭނާ ކާފަރު ނުވެއެވެ. އަނެއްކޮޅުން މިގޮތަށް ބަސްބުނުމުގައި ހިފާ މީހުންގެ ގާތުގައި އޭނާ ކާފަރުކުރެވެއެވެ. (އެގޮތަށް ޖާއިޒްވެއެވެ.)

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (ޔަހޫދީން ކާފަރުވީ ޝަރުޢުކޮށް ޤާނޫނު ހަދައިގެންކަމަށް ބުނުމާއި އޭގެ ތަފްޞީލު)

އޭގެ ތެރެއިން އެއްބަޔަކު މިސާލަކަށްވެސް ކާފަރުވާކަމަކަށް ދަލީލުކުރާ ދަރުހުދާއި ޔަހޫދީން (ރަޖުމުގެ ހުކުމްގެ ބަދަލުގައި) ދޫން ކަނޑައަޅައިގެ ބަދަލުކުރިއިރުއެވެ. ދެން އެމީހުންނާމެދު الله ތަޢާލާ ބާވައިލެއްވިއެވެ:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ لَا يَحْزُنكَ ٱلَّذِينَ يُسَٰرِعُونَ فِى ٱلْكُفْرِ مِنَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِأَفْوَٰهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِن قُلُوبُهُمْ ۛ وَمِنَ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ ۛ سَمَّٰعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّٰعُونَ لِقَوْمٍ ءَاخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ ۖ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ مِنۢ بَعْدِ مَوَاضِعِهِۦ ۖ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَٰذَا فَخُذُوهُ﴾ [المائدة: 41]

މާނައީ: "އޭ ރަސޫލާއެވެ! އެއުރެންގެ ހިތްތައް އީމާންނުވެ، އެއުރެންގެ އަނގައިން ތިމަންމެން އީމާންވެއްޖައީމުއޭ ބުނި މީހުންގެ ތެރޭއިންނާއި،

ޔަހޫދީން ކަމުގައިވި މީހުންގެ ތެރެއިން ކާފަރުވުމަށް އަވަސްވެގެންނަ މީހުންނާމެދު، ކަލޭގެފާނު ހިތާމަ ނުކުރައްވާށެވެ! އެއުރެންނަކީ، ދޮގުތައް ގިނަގިނައިން އަޑުއަހާ މީހުންނެވެ. (އަދި) ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ނާންނަ އެހެންބަޔަކުގެ ބަސް، ގިނަގިނައިން އަޑުއަހާ މީހުންނެވެ. (ތައުރާތުގެ ކަލިމަތައް އެ ހުންނަންވީ ތަންތަނުން ބަދަލުކުރެތެވެ. އެއުރެން ބުނެތެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިކަލިމަތައް (އެބަހީ: ބަދަލުކުރި ބަސްތައް) ދެވިއްޖެނަމަ، އޭގައި ތިޔަބައިމީހުން ހިފަހައްޓާށެވެ!"

އަދި މިއާޔަތްތަކެވެ:

﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾﴾ ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٤٥﴾﴾ ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿٤٧﴾﴾ [المائدة: 47]

އެގޮތުން އޭނާ ދެކުނީ އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ކުފުރުގެ ޙުކުމް ކުރެއްވީ އެއީ މޫނު ކަޑުކޮން ދިދި އުނގުޅުން ޙާއްމު ޝަރީޢަތުން ޙުކުމްކުރުމަށް ދެކޮޅުހެދި ޝަރީޢަތް ބަދަލުކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. މިއީ ޙުކުމްކުރުމަށް ދެކޮޅުހެދި ނުކުމެ ޙާކިމްކުރަން ބަޝަރީޢަތުން ޝަރީޢަތްކުރާ ކާފިރުވުމެވެ. އެހެންވެ ދެކޮޅުހެދި ކާފަރުވެގެންވާކަމަށް ދެކޮޅުހެދިކަމަށް ޔަހޫދީންނާއި، އެކުދިވެރިކަމާ ބަޝަރީޢަތުން ނުން އެހެން ކަންތައް ކާފަރުވެގެންނެވެ. އެކަން ބަޔާންވެގެންވާ ދަލީލަކީ މިއެވެ:

1 - އެމީހުން ޢިނާދުކުރާ މުޙްތަސަރުވިޔަވުމުގައިވާ ﷲ ތަޢާލާގެ ޙުކުމްތަކުން އިންކާރުކުރިއެވެ. މިއީ ޔަހޫދީންގެ ޢާދަތަކާއި ބަދުނަސީބުކަމާވާ ކަންތައްތަކެވެ. އޭރުން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އެމީހުންގެ ގާތުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ:

«لَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَاةِ الرَّجْمَ، فَقَالُوا: لَا نَجِدُ فِيهَا شَيْئًا...» (102)

ވާނީ: "ކަލޭމެންނަށް ތައުރާތުގައި ރަޖުމުކުރުން ނުފެންނަނީތޯ؟" އެމީހުން ބުނެއެވެ: "ތައުރާތުން އެއްވެސް އެއްޗެއް (އެފަދަ ޙުކުމެއް) އަހަރުމެންނަކަށް ނުފެނެއެވެ." މިއެވެ.

އަދި ތައުރާތުން ހިމެނޭ މިހާ އެމީހުންގެ ތެރެއިން ހިތްވިހިނދު ރަޖުމުގެ އާޔަތުގެ މަތީގައި އެއާގެ އަތުން ފޮރުވިއެވެ. އަދި އޭގެ ކުރިންވާ ބައާއި ފަހުންވާ ބައި ކިޔުއްވިއެވެ.

މިއިންކާރުކުރުމަކީ، ކުރިން އިސްރާއީލީ ދަރިކޮޅުގެ ޢާދަވެއެވެ. އެއީ ބޮޑު ކުށްތަކުގެ އިއްތިފާޤުވެގެންވާ ގޮތުގައި ދީނާ ހަރުދަނާ ކަންތަކެވެ.

---

(102) صحيح البخاري: 4556

2- އެމީހުންވަނީ ޒިނޭކުރާ މުޙްޞަނު މީހާއާމެދުގައިވާ ﷲ ގެ ޙުކުމުގެ ބަދަލު ކޮށްފައިއެވެ. އެގޮތުން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އެމީހުންނާ މިހެން ސުވާލުކުރެއްވިނދު:

«مَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَاةِ فِي شَأْنِ الرَّجْمِ فَقَالُوا نَفْضَحُهُمْ وَيُجْلَدُونَ.» (103)

މާނައީ: "ރަޖުމުކުރުމާމެދު ތައުރާތުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެންނަން އޮތީ ކޮންގޮތެއް ހެއްޔެވެ؟"

އެމީހުން ބުނޫއެވެ: "(ފެންނަން އޮތީ ޒިނޭކުރާ މީހުން) ފަޟީޙަތްކޮށް، އެމީހުންގެ ގައިގައި ޙައްދު ޖެހޭނެކަމަށެވެ."

އެހެންކަމުން އެމީހުން އެވަނީ ﷲ ގެ ޙުކުމުގެ ބަދަލުކޮށް، ބަދަލުކޮށްފައި، ދެން އެމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކުން އެގޮތަށް ކަންތައް ﷲ ގެ ދީނަށް ނިސްބަތްކޮށްފައިއެވެ. މިއީ ބޮޑު ކުފުރުކަމަށް އިއްތިފާޤުން އިސްވެ ދީނުން ތަބްދީލުކަން ބަދަލުކުރުމެވެ.

(103) صحيح البخاري: 3635

އެހެންވެ އިބްނު ޢަބްދުލްބައްރު (463ހ) ވެސް ވިދާޅުވިއެވެ:

«وَفِي هَذَا الْحَدِيثِ أَيْضًا دَلِيلٌ عَلَى أَنَّهُمْ كَانُوا يَكْذِبُونَ عَلَى تَوْرَاتِهِمْ وَيُضِيفُونَ كَذِبَهُمْ ذَلِكَ إِلَى رَبِّهِمْ وَكِتَابِهِمْ.»[104]

މާނައީ: "މިޙަދީޘްގައި އެގޭ އިތުރުން ދަލީލުވާ އަދުއްކަވަނީ: އެމީހުން ތައުރާތުގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދަމުންދާއި، އަދި އެމީހުން ހަދާ ދޮގު އެމީހުންގެ ވެރި ރައްބަށް އަދި އެމީހުންގެ ފޮތަށް ނިސްބަތްކުރާކަމެވެ." ވިއެވެ.

އެކަމުގެ މައްޗަށް ބަޔާނަކީ: އާއްމުކޮށް ޝަރުޢުކޮށް ބަޝަރިއްޔަތުގެ ހިދާޔަތާއި ކީރިތިވާނުވާމަން ތަރުޖަމާކުރުން ބަޔާންވެގެން ނުވެއެވެ. އެހެނީ ހަޤީޤަތުގައި، ސުންނަތާއިގެ އަހުލުކިތާބުން އެ ދެކޮޅަށްދެމުން އެއްދަރަޖައެއް ޢަމަލުކުރެވިފައި ކީރިތިވާނުވާމަން އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ދެ (2) ބާރަކަށް ވެއްޖެހިއްޖެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެމީހުން ކީރިތިވާ ބާއްމުކޮށް ޝަރުޢުކޮށް ބަޝަރިއްޔަތުގެ ހިދާޔަތް ފުރިހަމަކުރުން އެހެން ދަރަޖަކަން ބޭނުންވެއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: އާދަމުން ކީރިތިވާނުވާމަން އިތުރުގެ އަހުލުކިތާބުން އިސްލާމީޝަރީޢަތާ ދިމާއަށް ތަރުޖަމާކޮށްދިނުމަށް ބާރުލިބުނު ދަރަޖައެއް ކަނޑައަޅަމުން ކަމުގައިވާ: ތެދުވެރިކަމާ އިންސާފު ކުރުން ނުވަތަ ތަބީރުކުރުން

[104] التمهيد لابن عبد البر: 387/14

ބަދަލުކުރުން ނުވަތަ އެދެކޮޅަށް ޤާނޫނުތައް އުފައްދައި ގަސްދުން، ފަހެ ޚިލާފުކުރުން މިއާ ގުޅުން، ދެބަސްވެގެން މިއުޅޭ މަސްއަލަތަކުގައިވާ: އާއްމުކުރުން ތަޝްރީޢުކުރުން ޝަރީޢަތާ ޚިލާފު ޤާނޫނުތަކާ ގުޅޭ ބައެއް ހުކުމްތަކެވެ. އަދި އެއިން ކާފިރުވާނެ ބާވަތްތަކާއި، ނުވާ، އަދި ތަފްޞީލީ ބަޔާނެއް ކާފިރުވާ އެއްބަސް މިހެން އަދި ވިސްނަވަލާ ގޮތުގެ މަސައްކަތް ކޮށްފައިވާ.

ޝައިޚުލް އިސްލާމް: (މުޙައްމަދު ބިން ޞާލިޙުލް ޢުޘައިމީން ރަޙިމަހުﷲ ވަފާތުވީ ހިޖްރީ 1421)

މުޙައްމަދު ބިން ޞާލިޙުލް ޢުޘައިމީން (1421هـ) ގެ ފަތުވާއެއްގައިވެއެވެ. ޙަވާލާ ދޭހިން އެއިން ތަޢުލީމުދެއްވައެވެ. އިސްލާމީ ބައެއް ޤާނޫނުތައް ޤާނޫނުހިން ބަލާހެއް:

➢ **ޢަރަބި ފަތުވާ:**

ވިދާޅުވިއެވެ:

«ومن هؤلاء من يضعون للناس تشريعات تخالف التشريعات الإسلامية لتكون منهاجاً يسير الناس عليه، فإنهم لم يضعوا تلك التشريعات المخالفة للشريعة الإسلامية إلا وهم يعتقدون أنها أصلح وأنفع للخلق، إذ من المعلوم

بالضرورة العقلية، والجبلة الفطرية أن الإنسان لا يعدل عن منهاج إلى منهاج يخالفه إلا وهو يعتقد فضل ما عدل إليه ونقص ما عدل عنه»[105]

މާނައީ: "(ބޭރު ކުދުރުވާ) މިފިންގެ ބުރާގައި: އިސްލާމީ ތަޝްރީޢުއްޔާ ޒިކުރުވެގެންވާ ތަޝްރީޢީއްޔާއި (ކޫނިއްޔާއި) މިސްކާހުންނަން ކަނޑައަޅާފައި މިންވަރެވެ. އެއީ މިސްކާހުން އަސްލާ ވަލީލާއި ހިނގާނެ ފަހަރަކުގައި ބޭރަކިވުމަކީވެ. ތިރަ ޒިކުރުކުރެވުނުހަނާ އެސިކިއްޖުރާނިއްޔާ ވާހަނަކަށްވެގެން ތަދަ ބިޔަކަން އެމިން އިލާހީ ފިކުރާ ޒަބުރާކާ ނާސި އެމިން އިސްލާމީ ޝަރީޢާ ޒިކުރުވެގެންވާ އިލްހާމީ ކަނޑައެޅުމެވެ. އެހެން ބުއްދީގެ ޝަރުޢީގެ ޙުކުމް އަނިގެންވާ، ހަދި ފިޔާޅިގެ ޙުކުމްވެސް އަނގަހަލާފައި: ހިންގާނާ އެއް ކަނޑަށްޗު އެއާ ޒިކުރުވެގެންވާ ކަނޑަލާފައި ދޫކޮށް: އާހާ އެދިޔަ ކަނޑަށް ވާހަކަވެގެންވާ ގަނޑަލާފައި ހަދި އާހާ ދޫކޮށްލި ކަނޑަށް އިނގޭތޯ ދޫކޮށްލި ތަނަށް އިޙްސާސްކުރާހެއްޔެވެ." މިއެވެ.

(105) شرح ثلاثة الأصول: 158/1

ޝައިޚް އިބްނު ޢުޘައިމީން (1421ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«لأن هذا المشرع تشريعاً يخالف الإسلام إنما شرعه لاعتقاده أنه أصلح من الإسلام وأنفع للعباد»[106]

މާނައީ: "އެހެނީ އިސްލާމްދީނާ ޚިލާފުވާގޮތަށް މިޝަރީޢަތް ޝަރުޢުކުރީ ކަނޑައަޅާ މިހާ އެމީހުން ޝަރުޢުކުރިކަން ކަމަކީ: އިސްލާމްދީނަށްވުރެ އެއީ މާ ރަނގަޅުވުމާއި އަޅުތަކުންނަށް މަންފާ ބޮޑުކަމަށް އިޢުތިޤާދުކުރާތީއެވެ." މިއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: މިޢިބާރާތުގައި ކާފިރުވުމުގެ ސަބަބުތަކުން ގެނެސް ފާހަގަކުރެވޭ ތިން ކަމެއްވެއެވެ:

1) އެއީ، އެވަނީ ޝަރީޢަތުގާ މިހާ ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ޙުކުމްތައް ބަދަލުކޮށްލެވޭނެ ދަރަޖައަށް ދެކުމެވެ. މިގޮތުން ދަރަޖައެއްގައި ބަލައިގަތުން ހުރި ކަމެއްކަން އިސްލާމް ހިނގައްޖެއެވެ.

2) ޝަރުޢު އުވާލި މިޝަރީޢަތުގައި ކަނޑައަޅުއްވާ ހުކުމް އިޢުތިޤާދަށް ޚިލާފުކުރުމެވެ. މި ޝަރީޢަތުގެ ޝަރުޢުކުރެއްވި ޙުކުމްތަކާއި ޚިލާފު އެހެން ދީނުގެ ޝަރީޢަތް މިޝަރީޢަތުގައި ޝަރުޢުވާކަން ޙުކުމްކުރާ

[106] شرح ثلاثة الأصول: 159/1

ކުފުރު ގެނުވާނޭ ކަމެއް. އެހެންކަމުން މިމައްސަލައިގައި ޝައިޚުގެ ބަސްގައި ހިފާފައި، އަނެއްކާވެސް މިފުރާގައި އިއްތިބާރުކުރަން ތަޤުލީދުކުރާމީހުން އިނގޭ އަޒީޒާކަމުން ދެކޭ މީހުން ނިކަން ވިސްނާ ފިކުރުކުރޭތޯ ބަލާށެވެ!

3) ޝައިޚުގެ ގައުލުގައި މިގޮތަށް ޙާލަތެއް ނުހިމެނެއެވެ. އަދި މިމައްސަލާގައި ނޫނީ ޙާލަތެއްގައި ކާފިރުކުރާކަން ޝައިޚު ބަޔާނު ނުކުރައްވައެވެ. ޙާލަތް ނަގައިގެން ކާފިރުކުރުމަކީ ބައްޕޭކުރާގޮތަކަށް (އެހެން މައްސަލައިގެ ހުކުމަށް) އެނގިގެން ވިދާޅުވެފައެވެ. އަދި ކާފިރުކުރާގޮތުގެ އެހެން މައްސަލައިގެ އިސްތިސްނާ އެހެން ވިދާޅުވެފައެވެ.

➤ **ފަހުގެ ފަތުވާ**

ޝައިޚު އިބްނު އުޘައިމީން (1421ހ) ވިދާޅުވެއެވެ:

«وإذا كان يعلم الشرع ولكنه حكم بهذا، أو شرع هذا، وجعله دستوراً يمشي الناس عليه؛ يعتقد أنه ظالم في ذلك، وأن الحق فيما جاء به الكتاب والسنة: فإننا لا نستطيع أن نكفر هذا» [107]

---

[107] شريط "التحرير في مسألة التكفير" بتاريخ (22/ 4/1420)

މާނައީ: "އޭނާއަށް ޝުކުރުދެއްވާ ގޮތް އެނގޭ، އެހެންނަމަވެސް (އެއާ ޒިކުރުކުރެން) މިގޮތުން ބުނެވިފައިވޭ، ނަބަވީ މީހުން ޝުކުރުއާއެކު ކަސްދުކުރާ، އަދި އެއީ މީސްތަކުން އަގުގެ ވަލީގައި ހިނގާނެ ދުސްތޫރުއަކުގައި ހެދި މިހާ؛ އާނާ އަކަސްތަކުގައި އަނިޔާވެރިވެގެންވާކަން އިއުތިޤާދުކުރާނަމަ، އަދި ބައްޔާ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގައި އައިސްފައިވާ ގޮތަކުގައި ޤަބޫލުކުރާނަމަ؛ ދެންފަހު މިނާ ކާފިރުކުރުމަށް އަހަރުމެންނަށް ކުރުދާނެވެސް ވާނަކަމެއް ނެތެވެ." މިއެވެ. މިފަހެވެ ފުރިހަމަކަން މިފޮތުގެ ފަހަކަށްދާއިރު ބަލާލާށެވެ.

ފަސްވަރަށް ވައްސަރު: (ވަސަލީ ގާނޫނުތަކާ މިލަކުން އަދި ކުރިން ނުތަ އެއްޗެއްކަމަކަށް ބުނާ މީހުންގެ ބަސް)

ބައެއް މީހުން ދެކޭނީ ޕާއުލުކާނަށް ޝުކުރުއަދާކުރުން ތަޝްވީރުއައިއް ހެދުން މިފަހަރު ޢަމަލުތަކުގައި މެދުވީ ނުވެސް ހިނގާނަކަށެވެ. އަދި އޭގެ މައްޗަށް އެމީހުން ބިނާކުރާކަމީ: އެބާރުތަކުގައި ކާފިރުވާނާކަމަށް ދަލީލެއް ނުތޯ ބޭނުގެން، އަދި ކުރިން އެމުއްސަ އިހުމުގެ އަހަރުވެރިން މިބާރުތަކުގައި ކާފިރު ނުކުރާކަމަށް ބުނުމުގެ ކާފިރުކުރުމުން ދުރުވުމުގައި ހިފުހައްޓަން ބޭއްޔަހަ ނުވާނަކަމަށެވެ. މިރައްޔުގައި ގެހެވެއްވެ. އެއީ ދުރުކަމަށްބަހައްޓަށެވެ:

1- އެއިން ތާއީދުކުރަނީ މިޔާދަތަކައި ކާފަރުވާހަކަތަކަށް ވަސް އެއްވެސް އައްޔާމުން ދަލީލު ނުދެއްކުމެވެ.(108)

---

(108) އެއީ މިޒާނުން ގަންނަގޮތް އޭގެ ތަކުދިފަ. އަލްބަޤަރާ ޤާނޫނުތަކުގެ ޝަރީޢަތުން ހަދާފައި، ޤާނޫނުކުރުމާއި ފަހަރުވާކަށް، އޭގެ މައްޗަށް ކުރިޔަށް ބަލަހައްޓާއިރު އަދި ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުގެ ތަޢުލީމުދޭނަމަ

އިޖުތިމާޢީގެ ބަސްޤާނޫނުގެ ގަވާއިދާއި، މިސާ މިބަސްނަމަ "ބަލަ ތިޔަ ކަންތައް ހިތާ އަދާކުރުމަށް" ތިޔަ

ބަލަހައްޓާ އަޚްލާޤުގެ މިންވަރަށް ނަފްސާނީ، ކުޅި ދުވަ ކުޅަރާ ކާޑު ކުޅުމުގެ ހާލަތް އެއީ މުސްލިމު

ޢަމަލުތަކުގެ އޮތް އެއްބަސްވުމުގެ ޖިސްމާނީ ސިފަތަކުގެ ވަރުގަދަ ކަމުގެ ޙަޤީޤަތުގެ ހަރުދަނާކަން ތާޢީދު

ދެނެގަނެވޭ" ބޭނުން އެހެނިހެން އެއްބަސްވުމާ ތަފާތުކަން ގެއްލިގެން ދިޔައިމަ، ދީނެއް މިސާ ނަމަވެސް ކަންތައްތަކެއް ވެރިކަމުގެ ހިސާބު

ދެކެވޭ އެއީ ފަރުދުގެ ފައިދާގެ ނަފްސަށް ބިނާވެފައި ނުވާތީ ސިޔާސީ ދައުލަތްތަކުގެ ނަތީޖާ. އެކަމަކު

ކޮންމެ ސަރުކާރެއް އަޚްލާޤީ ދަރަޖައެއް ކުޅަދާނަކަން ނަފްސާނީ ގޮތުން އިޖްތިމާޢީ ބަސްކުރަށް ދީނާއި ކުރިމަތިލާނެ ވަރު

ކުޅެދި ފަހަރެއްގައި އެކަން ރަނގަޅުކުރުމަށް ފާހަގަކޮށްފައިވާ އަދި ކުރިއަރާ ސިޔާސަތު ގެނެސްދީ ހިތްވަރާއި ހިތްވަރުގެ ނަތީޖާއެއް

ހިއްސާކުރާނީ؟! މުސްލިމު ސަރުކާރުގެ އަޚްލާޤީ ހިފެހެއްޓުމުގެ ސިޔާސަތު ބަލަހައްޓާނެ ބާރުވެރިކަމެއް ނޫނީ މިބަސްކަން

ތިޔައަޅުގަނޑު ބުނާކަށް ނޫނެއްނަމަވެސް. ދީން އެހެންމެ ހުރިހާ ކަމެއްގައި ހަމަހަމަކަން ހިފެހެއްޓުމަށް ދިރިހުރި ބަރާބަރުވާނެ

ދަލީލު ކަމަށް ވެވޭނެ އެކަމަކު ހަމަ ކުޅަދާނަ މުސްލިމު އަޚްލާޤީ ގޮތުން ފަހަރެއްގައި އެކަން ނަތީޖާ ދެކެ.

އެކަށީގެން ވަޒީފާ، މުޤައްރިރު ސަރުކާރު ބަލައިގަނެ ދީނާއި ސިޔާސީ މެދު އެއްބަސްވާ ނަފްސާނީ ހެއްދުމަށް ހެވ

ދެކޭގެ ކުރިން އިޖުމާޢު ކަމުގެ ޙަޤީޤަތްތަކުގެ ދީނަށް އިތުބާރު ވެރިކަން، ނަފްސު ދެކެ ބަލާނީ ކުޅަދާނަ ހިތްވަރު

ނަމަ، ފެއްޓުމާ މިސާ މިބަސް "އަޚްލާޤު ޝަރީޢަތުގެ އުޞޫލު" ކަންތައްތަކުގެ ބާރުވެރިކަމާއި ދުރުކުރުމަށް ހެވ. އެކަމަކު

އެކަށީގެން ވަޒީފާ، މުޤައްރިރު ސަރުކާރު ބަލައިގަނެ ސިޔާސީ ގޮތުގެ ޢިލްމާއި ތަޢުލީމާއި އެކަށީގެން އިޖުތިމާޢީ ދަރަޖައެއް

ބަލަހައްޓާ އަދި ބެލުމާ ބަލާ ހިތްވަރު ކުރިން ހުރިހާ ކަމަކީ ފަހަރެއްގައި ދީނާއި ޤާނޫނު، ކުރީ ޝަރުޠަށް ޤާބިލުކަން ގެނެސްދެވި. އަދި

ހިތްވަރު ކުޅަދާނަ ކުރުމަށް ފަހަރު އިޖުތިމާޢީ ދީނީ ތަޢުލީމު ޚިދުމަތް ދަރިވަރުން ގެނެސްދޭން ނުކުރާނެ ކަމެއް

ބަލަހައްޓާ ޒިންމާއާއި ފަސްޓެއް! ޤާނޫނީ ގޮތުން ނަތީޖާ ބަލަހައްޓާ ހިތްވަރު ދެކޭ ބޭނުން ދެއްކުމަށްވެސް ބަލަހައްޓަވާށެވެ!

މިއީ އިންޖީލު ބުނާނެ ބަހެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ އޭނާ (މިޔާރާލީގައި ކާފަރުވާނާކަމުން) އެވަނީ (ޙަޤީޤީން ރަޖަމާގެ ބުނުމުގެ ބަދަލުގައި) މީނު ކަވާކަން ދަރި އުނަގެވުމުގެ ވާހަކައިން ދަރިފުޅުގައެކާލާމުއެވެ. މިހެން ދަރިފުޅުގައެކާލުމަން ރައްދު ޖަވާބުދިނުން އިސްވެ ހިނގައަށްޖެއްވެ. އަދި މިވާހަކައިގައި ކާފަރުކުރުވުން ޔިހޫދީ ނަސާރާ ސަފަރުކަރި ޔަހޫދީކަން ތަސްދީޤުއް އުކުޅަވާލާ ޝަރުއީކުރުން ނޫނުކަމެވެ.

2- ޔަހޫދީން ތަސްދީޤުކުރުމާ އުކުޅަވާލާ ޝަރުއީކުރުން މިގެ އެތަކެއް ވޭރުންތަކެއް ކުރުންވަނީ ހިނގާފައިއެވެ. އަދި އިސްލާމް އަހުލުވެރިންގެ ތަރިއްކަން އުކުޅުވަސް އެގެ ސަތަބުން ކާފަރުވާނާކަމަށް ފެތުވާ ނުދެއްވައެވެ. އެގޭ އެއް މިސާލަކީ: އެތަކެއް ޖަމާއަތުސްރު ފަރަތައިގެން މުސްލިމުންގެ ދިނަ ބިންތަކަކަށް ބަދަލުކުރުން ކަންތަކެއް ކަމުގައިވާ ބޭރުން ނަގުމުގެ ވަރުސަރުކުރުވެ. އުނިގަނޑުވެކަވަޔާ އެ ބޭރުން ތަކެއް ކަނޑައެޅި ފަރާތް އުކަން ތާރީޚުކުރު ދަތުބުރުކުރާކަމުގައި، އެއަށް ޔަދަލު ނުކުރު ދުކުރާނާ މިހާރަށް އަދިވެސް ޔޫރަބަތަކު ކަމެވެ. އެއީ އުކަން ޔަރާމުވެގެންވާ ޔާލުގައިއެވެ. އަދި ކިޔުއްތަ، الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޔުކުމުކުރުމުގެ ބާރަތަކުގެ ތެރެގައި އުކަން ވާ ޔާލުގައިއެވެ. މިޔަމަލަކީ ކާފަރުވާ ޔަމަލުކަން ވީނަމަ؛ އިސްލާމުގެ އަހުލުވެރިން އެއްސެން ވިދާޅުވީއެވެ. އަދި ޔަހޫދީން ޝަރުއީކުރުން ތަސްދީޤުކުރުމަކީ (ދީނުން ބޭރުވާ ކާފިރު) ކުފުރެއްކަމުގައި ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ.

އަދި އެބޭފުޅުން އެކަންތަކާ ޚަރިދަން އެތައް ޖަމާޢަތެއްގައި އުޅެންޖެހުމާއެކު އެކަން ބަޔާން ނުކޮށް ހަދު ނުލިއްބިގެނެވެ.

ހަވާލާ މައްސަލަ: (އިލްމުގެ ތަރިވަރުން މިޞްރާތަކާދު ޒިޔާރަތްކުރުން ޠަބަޤާތު)

އިލްމު ހޯދަން އެދި ތަރިވަރުންގެ ދުރުގައި އެންމެ ވަރުގަދައަށް ޒިޔާރަތް ދަތުރުފުޅު ބާރަޅުއްވަގެން މިސްރުގައި ތިބި، މިޞްރުގެ ބިން ނިސްބަތްވާ ތަފާތު އިލްމުވެރިން: އިބްނު ބާޒުއާއި، އަލްބާނީއާއި، އިބްނު ޢުޘައިމީނާއި މިސްރުގައި ކަލްދުންވާނަ ދަރުމަތަކުން. -ކުރިން ބާރުމިގައި ދާހިލް ކުރީމަ ބަރަކާތެވެ.-

ތިންވަނަ މަރްޙަލާ: ފުރިހަމަކަމާއެކު ހިތުން ފަށްފުޅުތައް

* އެއީ އަށް (8) ފަށްފުޅުތަކެވެ.

ފުރަތަމަ ފަށްފުޅު: الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ހިތާހަމަން ޤުރުއާނުކިޔުމުގެ މަޤްޞަދަށްއާދޭސް ކުރުން

○ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ހިފާފަން ޤުރުއާނާ މިހާ ބޮޑު ކުޑަކުރުން ކާފަރު ންވާނެއެވެ. އޭނާ އެކަން ބަޔާންކޮށް އިސްތިޢާޛާހެދުން ހުއްދަކަން، ނުވަތަ ދެކޮޅުހަދާ އިންކާރުކުރުން، ނުވަތަ ދޮގުކުރުން، ނުވަތަ މަލާމާތް މުށިކުރުން، ނުވަތަ އެއްވަރުކުރުން ހަމަހަމަކުރުން، ނުވަތަ އޭނާ އެގެނި ކަންތަކެއް الله ގެ ދީނަށް ނިސްބަތްކުރުން -ތަބީޢީ ގޮތުން ނިކަމަ-، ނުވަތަ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ހިފާފަން ޤުރުއާނުގެ ބާރުބާރުކަން ހަދާ އެއާއެކު އެކަކުގައި ބަދަލު އޭނާގެ ނަފްސަން ތިލަވާފަން އެޖީބާރުކުރުން ބަރުދަސްކުރުން، ނުވަތަ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ހިފާފަން ޤުރުއާނުގެ ބާރު ބަރުދަސްކުރުން އެނގޭ ބާއްޖަވެރި ބަހެއްގެ ބަހުރުވަލާއި ވަޑައިގަތުން. އަޅުގަނޑު ހިފާފަން ކާފަރު މީހާ ކާފަރުވާނެއެވެ. ވެއި ހިފާފައި ނަތީ ކަންތައްތަކެވެ.

- އެނޫން ޕާލަމަންޓަރީ ކުޑަ ކުރުމެވެ. މިއްލަމުން ބޮޑު ނުވާ ކުރުމެވެ.
ބޮޑެމި ފާލަމަކުން ވާ ކަމެވެ.

- މިނޫން ގޮތަކަށް ބުނެލިދާ؛ އޭނާ އެބުނި ކަންތަކުގެ ދައްކަން ޕަވީރަ
ޕަތްބަ ދަލީލެއް ނުގެނެވެއެވެ.

ދެވަނަ ފަޞްލު: އަހަރެން މީޤާތުތަކާއި ކަނޑައެޅި ނުވަ ބާރަވަން ހަތަރު ބަނޑުއެއްގައި ވެނުވި އިޙްސާނާއި މުދުމުރު ނުވާއެވެ:

1- (ބޫޖު ކުފުރަނުވާ) ޤަބޫލުކުރުން ބަދަލުކުރުމުގެ ބުރަދަލި ކޮބައިކަން ކަނޑައަޅާ ހަމަޖެއްސުމުގައިވެއެވެ.

❖ ޢަސަރުގެ ބައްޔާއިގުޅޭ: އާދާ އެގެނެއި ކަށްބައް ދީނަށް ބަސްފިލާ ސާބިތުން ނިސްބަތްކޮށްދެއްވައި މެދުވި ޤަބޫލުކުރުން ބަދަލުކުރި މިހާރަން ނުވާނެއެވެ.

2- ހަތްވަނަ ބާރަތަކުރަމުގައިވާ އިސްލާމުބަޔާކު (ﷲ ގެ ދީނަން ނިސްބަތްކުރުމުން ނުޖެ ބަދަލުކުރީ އަހެން ބައެއް ކުރުގެ ބާރަތުގެ) ބައެއް ފަރުދުންގެ ޖަމާޢަތް ބަދަލު ކުރުމުގައިވެއެވެ. އެމީހުން ބައެއް މީހުން އަކުރުގައި ފާހާލު، މިސާލެއް ބަދަލުގައި އަދިއޭ ބަދަލުގައި އަހެން އަދިންގެ ގޮތުގައި މިހާ ކާފަރުވެގެން ބާރުބާރަކަން ބެހެއްޓެވެ.

❖ ބައްދީ ޢަސަރުގެބައްޔާ: އާދާ ކާފަރުވެގެންކަން އެއްވެސް ދަލީލެއް ނެތެވެ.

3- އަށްވަނަ ބާރަތްކަމުގައިވާ ޤާނޫނުތަކުގެ މައްސަލަތަކެއްގެ މައްޗަށް ހިލާފު ކުރުމުގައިއެވެ. އެގޮތުން ބައެއް މީހުން އެބާރަތުގައި ހިލާފުވޭ، އެއީ ބޮޑު ކުށްތަކުން ކަށަވަރާ ބާރަތްއަކުގައި ހުރިއެވެ.

❖ ހައްދު ދަސްކުރަންޖެހޭ: އެކަމުން އޮންނަ ކަނޑައެޅިފައިވާ އަޅުވާށް ދަލީލެއް ނެތެވެ.

4- ނުވަވަނަ ބާރަތް: ޔާއްލާހުން ފަސްލުގައި ކަށަވަރާ ޝަރުޢީކުރުމުގެ ބާރަތުގެ މައްޗަށް ހިލާފު ކުރުމުގައިއެވެ. އެގޮތުން ބައެއް މީހުން އެބާރަތުގައި ހިލާފުވޭ، އެއީ ބޮޑު ކުށްތަކުން ކަށަވަރާ ބާރަތްއަކުގައި ހުރިއެވެ.

❖ ހައްދު ދަސްކުރަންޖެހޭ: އެކަމުން އޮންނަ ކަނޑައެޅިފައިވާ އަޅުވާށް ދަލީލެއް ނެތެވެ.

ތިންވަނަ ފަސްލު: އަހަރެން ޤަރާރުކޮށް ކަނޑައެޅި ގޮތާ މިޒަމާނުގެ ތިން އިލްމުވެރިން އެއްބަސްވެގެންވެއެވެ.

އެމީހުން ޢަބްދުލް ޢަޒީޒު ބިން ޢަބްދު الله ބިން ބާޒު (1420ހ) އާއި، މުޙައްމަދު ނާޞިރުއްދީން އަލްއަލްބާނީ (1420ހ) އާއި، މުޙައްމަދު ބިން ޞާލިޙު ބިން ޢުޘައިމީން (1421ހ)، އަހަރެން މިފޮތުގައި ޤަރާރުކޮށްފައިވާ ގޮތާ ޚިލާފު ނުވެއެވެ.

އެމީހުން އަލްބާނީވަނީ، އިސްތިޙްލާލުކޮށް ހުއްދަކޮށްދީގެން ވެސް الله ބާވައިލައްވާ ގޮތާ ޚިލާފަށް ހުކުމްކުރުން ބޮޑު ކުފުރެއް ނުވާނެކަމަށް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވެއެވެ.

އަދި އިބްނު ބާޒުވަނީ އަލްބާނީގެ މިފަތުވާއަށް ތަޢުލީޤުކުރައްވާ، އެކަމަށް އިޤުރާރުވެ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ:

«فألفيتها كلمة قيمة، قد أصاب فيها الحق، وسلك فيها سبيل المؤمنين وأوضح - وفقه الله - أنه لا يجوز لأحد من الناس أن يكفر من حكم بغير ما أنزل الله بمجرد الفعل من دون أن يعلم أنه استحل ذلك بقلبه» [109]

---

[109] مجموع فتاوى ومقالات ابن باز: 124/9

މާނައީ: "އަހަރެންނަށް އެދަމުވާ ފެށުނީ ބައްޔާ ދިމާވެގެންވާ ވަރަށް އަގުހުރި ފަރުވާއެއްގެ ގޮތުގައިއެވެ. އަދި އާދައި އެބޭފުޅާވަނީ މުއުމިނުންގެ މަގުގައި ހިއްޖަވާފައިއެވެ. الله އެބޭފުޅާއަށް ތައުފީޤު ދެއްވާނީއެވެ. އެބޭފުޅާ ބަރަކާތްތެރިކުރައްވާފައިވާ الله ބާރީތަޢާލާގެ ގޮތާ ޒިކުރާން ބުނުއްވުނި މިހަށް ހުސްއަކަސި އާނާ އެކުރި ބަޑަޅަށް ބަތަލުގެން، އާނާގެ ހިތުން އެކަން ހުރިތަކުރޮ އަސަގުއުނިމް ކާފަކުރުމަށް އެއްވެސް މިހަކަށް ހުރިތަވެސްން ވާނަކަމެއް ނުނަކަށެވެ." މިއެވެ.

➢ އަދި އަޅުބާނީގެ ފުރުވާއާއި، އިބުން ބާޖުގެ ތައުޒީފަށް އިބުން ޑުފައިމުނުއަށް ހިމާދުވެފުފައިއެވެ. ދުން ޝުއިނު އެއަށް ތައުޒީފުކުރައްވާ، އިޒުޢަރުވިއެވެ. ހަހައްކަށް ބާއްމުކާށް ޝައުޤުއްކުރުމުގެ ބާރަތް ފުޙަރުވައިއެވެ.

➢ ދުން އެއަށް ފަހު އިބުން ބާޒުއިމުނުވަށް މިނާރަތުގައި ކޮށް ހުރާފުން ރަޙްމަތުފުވައިއެވެ. ޝުއިނުގެ ބަށް އިސްތި ހިނގައްޖެއެވެ...

ހަތަރުވަނަ ފަޞްލު: އަހަރެން މިޤާނޫނުތަކު ގޮތަށް އިބްނު ބާޒުގެ ރިޔާސަތުގައި ހަރަކާތްތެރިވި ދާއިމީ ފަތުވާ ކޮމިޓީގެ ބަޔާ އައްޑާމާ އެއްބަސްވެގެންނެވެ (110)

ފުރަތަމަ ފަތުވާ:

ސުވާލު: ކާފަރުކުރުން ހުއްދަވެގެންވަނީ ކޮންއިރަކުންހެއްޔެވެ؟ އަދި ހުއްދަނުވާނީ ކޮންއިރަކުންހެއްޔެވެ؟ އަދި اللّٰه ބަޔާނާގެ މިބަސްފުޅުގެމާނާ ކާފަރުކުރުމުގެ ވައްތަރަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾﴾ [المائدة: 44]

---

(110) ދަންނައެވެ! އަދި ބޭރުގައި ބައިންދާނެވެ! ކުރެވޭ ވަކި ބޮޑު އިސްލާމްދީނުން ނެރޭ، ނުވަތަ ވަކި ކުޑަކުފުރެއް އަދި ޤާނޫނުތަކާ، ވަކި ބަހަކީ އެއްބަސް އެއްވެސް ޝަރީޢަތުގެ އަސާސް އެއްބަސް ބަޔަކު ސާބިތުކޮށް އަދި ބަސްދަނޑުގެ ދީގެ ކަލާން ނުކުމެ. ހުރިހާ ބަސްތަކުގެ ބައިސް ސަރަހައްދު ބަހައްޓާ. އަހަރެމެންނަށް ސަރަހައްދު އަދި ސަރަހައްދު އަދި ސަރަހައްދު އެދިގެން ހިފާފައި ހިނދުކޮޅު ސަރަހައްދު ބަލައިލި ސަރަހައްދު. އެކަމަކު ސަރަހައްދު އަދި ސަރަހައްދު އެއީ އެއީ ފަދަ ފުރިހަމަ ސަރަހައްދު ބައިގަނޑު ހިމެނޭ ސަރަހައްދު ފަދަ ބަހަނަ ދިރާސާކުރާ ސަރަހައްދު ބަލާ ފަދަ ހިފާފައި.

ޖަވާބު: ..."ދެންފަހެ ތިބާގެ ބަހުގައިވާ: "ކާފިރުކުރުން ހުއްދަވާނީ ކޮންއިރަކުހެއްޔެވެ؟ އަދި ހުއްދަ ނުވާނީ ކޮންއިރަކުހެއްޔެވެ؟" ފަހެ އަހަރުމެންނަށް ފެންނަނީ ތިބާއަށް އޮޅުން އަރައިގެން އުޅޭ ކަންތައް އަހަރުމެންނަށް ބަޔާންކޮށްދިނުމެވެ. އެއީ އެކަންކަމުގެ ޙުކުމް ތިބާއަށްޓަކައި ބަޔާންކޮށްދިނުމަށެވެ. ދެންފަހެ الله ތަޢާލާގެ އެބަސްފުޅުގައިވާ ކާފިރުވުމުގެ ވައްތަރަކީ ފަހެ ބޮޑު ކާފިރެވެ. ޤުރްއާނީ ތަފްސީރުގައި ބަޔާންކުރައްވައެވެ: "އިބްނު ޢަބްބާސް އާއި މުޖާހިދު ވިދާޅުވިއެވެ: "ޤުރްއާން ތަރުޖަމާކުރުން، އަދި ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ބަސްފުޅުތަށް އިންކާރުކުރުން ދެކޮޅުހެދުމުގެ ގޮތުން الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމް ނުކުރާ މީހާއީ ފަހެ ކާފިރެކެވެ." މިއެވެ. ދެންފަހެ އިންސާނާ ފާފަވެރިއެއްކަމަށް ދެކޭ ޙާލަތުގައި الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމް ނުކުރާ މީހާ، الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްކުރުމުން ދުރުވެ ހިތްވަރުދީ ސަބަބުން ނުވަތަ އެހެދަ އެހެންނަކަށް ވަކާލާތު ދޭ ހިތާމަ ނުވަތަ ސަބަބުން، ހިތާމައާއި ނުވަތަ ހިތްވަރުދޭ ސަބަބުން، ނުވަތަ ބަލިކަމުން ތަކުލީފު ޤަބޫލުކުރާ ސަބަބުން، ނުވަތަ ކަމަކާ ގުޅިގެން ސަބަބުން އަދި ޙުކުމް ބޮޑު ކާފިރު ނުވާ ގޮތް ނުވަތަ އެނގިހުރެ ހަދާ ކާފިރުވުމެވެ. ޝަރީޢަތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުމަކީ ކާފިރުވުމެވެ.
އަދި ނުވަތަ ކާފިރު ނުވާ ކުފުރު، ޒުލްމު ނުވާ ޒުލްމު (ފާސިޤު ނޫން ފިސްޤު) އެވެ.

ތޯފީޤު الله ގެ ހަޟްރަތުންނެވެ. وصلى الله على نبينا محمد وآله وصحبه وسلم.

ރައީސް: އަބްދުލް ޢަޒީޒު ބިން ބާޒު

ނައިބު ރައީސް: އަބްދުއްރައްޒާޤު އަފީފީ

މެންބަރު: އަބްދު الله ބިން ޣުދައްޔާން

މެންބަރު: އަބްދު الله ބިން ޤުޢޫދު [111]

---

(111) فتاوى اللجنة الدائمة: 141/2

ދެވަނަ ފަރުވާ:

ސުވާލު: الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ހުކުމް ނުކުރާ މީހާއީ މުސްލިމެއްހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ ބޮޑު ކުފުރުން ކާފަރުވެގެންވާ މީހެއްހެއްޔެވެ؟ އަދި އޭނާގެ ޢަމަލުތަކަށް ޤަބޫލުކުރެވޭނީހެއްޔެވެ؟

ޖަވާބު: ... الله ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾﴾ ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٤٥﴾﴾ ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿٤٧﴾﴾ ނަމަވެސް އޭނާ އެކަން އިސްތިޙްލާލުކުރުން، އަދި އެއީ ހުއްދަކަމުގައި ޤަބޫލުކޮށް އިންކާރުކޮށްފިނަމަ ފަދަ އެއީ ބޮޑު ކުފުރެއް، އަދި މިއްލަތުން ބޭރުވާ ބޮޑު އަނިޔާއާއި އަދި ބޮޑު ފާސިޤުކަމެވެ. ދެންނަމަ ރިޝްވަތަކަށްޓަކައި ނުވަތަ އެހެން މަޞްލަޙަތަކަށްޓަކައި - އެކަން ޙަރާމްވެގެންވާކަމަށް އޭނާ އިޢުތިޤާދުކުރާ ޙާލު- އެހެން ކަމެއް ކާފިރުނުވާނެ؛ ފަހެ އޭނާއަކީ ފާފަވެރިއެކެވެ. އަދި އޭނާ ބޭހީ ކުދި ކުފުރުން ކުފުރުވެގެންނާ، އަދި މިއްލަތުން ބޭރު ނުވާ ކުދި އަނިޔާއިން އަނިޔާވެރިވެގެންނާ، އަދި ކުދި ފިސްޤުން ފާސިޤުވެގެންނާ މިހެންކަމުގައިއެވެ. އެއީ އާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި ޢިލްމުގެ އަހުލުވެރިން ސާފުކުރުން

ބަޔާންކުރެއްވިގޮތެވެ. ތައުފީޤު ދެއްވަނީ الله ގެ ޙަޟްރަތުންނެވެ. وصلى الله على نبينا محمد وآله وصحبه وسلم.

ރައީސް: ޢަބްދުލްޢަޒީޒު ބިން ބާޒު

މެންބަރު: ޢަބްދު الله ބިން ޣުދައްޔާން

މެންބަރު: ޢަބްދު الله ބިން ޤުޢޫދު[112]

---

[112] فتاوى اللجنة الدائمة: 780/1

ފަސްވަނަ ފަޞްލު: އަހަރެން މިޒާގައި ޤަރުނުތަކުގެ ބަޔާންކުރެއްވި

އަބްދުއް ލަޠީފު ބިން އަބްދުއް ރަޙްމާން ބިން ޙަސަން (1293ރ) ގެ ބަސްފުޅާ އެއާގުޅޭ ފަސްޓުން

ހަމައެއާއެކު ސުލައިމާން ބިން ސަޙްމާން (1349ރ) ވެސް އެކަށް އިޖުމާޢުވެ، އަދި އިލްމުގެ އަހުލުވެރިން ބަޔާންކުރައްވާ، އަޙްކާމްތަކާއި، އަދި ސަލަފުންގެ އިމާމު އަޙްމަދު ބާކަލުންގެ ކިބައިން އެވާހަ ނަގުލުކުރުއްވިއެވެ:

❖ އަބްދުއް ލަޠީފު ބިން އަބްދުއް ރަޙްމާން ބިން ޙަސަން (1293ރ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«ما ذكرته عن الأعراب من الفرق بين من استحل الحكم بغير ما أنزل الله، ومن لم يستحل، فهذا هو الذي عليه العمل، وإليه المرجع عند أهل العلم» (113)

މާނައީ: "އަޢުރާބީންގެ ކިބައިން ފާހަގަ ކުރެއްވި ފަރަގުކުރުމަކީ: ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުމަކީ ޙަލާލުކަމަށް ދެކޭ މީހުންނާއި، ޙަލާލު ނުކުރާ މީހުންގެ ...

---

(113) عيون الرسائل: 605/2

ދެއީއެވެ. އަދި ބިލްދުގެ އަހުލުވެރިންގެ އަރިހުގައި އެއަށް ރުޖޫޢުވެވެ ގޮތަކީވެސް ދެއީއެވެ." މިއެވެ.

އަދި ސުލައިމާނު ބްނު ސަހްމާނު (1349ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«يعني أن من استحل الحكم بغير ما أنزل الله، ورأى أن حكم الطاغوت أحسن من حكم الله، وأن الحضر لا يعرفون إلا حكم المواريث، وأن ما هم عليه من السوالف والعادات هو الحق، فمن اعتقد هذا فهو كافر. وأما من لا يستحل هذا، ويرى أن حكم الطاغوت باطل، وأن حكم الله ورسوله هو الحق، فهذا لا يكفر، ولا يخرج من الإسلام» [114]

މާނައީ: "އެބަހީ: الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާއި ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުން ހުއްދަކޮށް، އަދި ޠާޣޫތުގެ ޙުކުމް الله ގެ ޙުކުމަށްވުރެ މާރަނގަޅުކަމުގައި ހެޔޮކަމަށް ދެކި، (އެބައިމީހުން ދެކުނު ގޮތަށް) ރަސްމުތަކާއި މީހުން ދަންނަނީ ހުސްއެކަނި ވާރުތަވުމުގެ ޙުކުމްތަކުގައި، އަދި ހައްގަކީ އެވެރިން (އެބަހީ: ރަސްމުރު ހިސާބު ބަދަލުވިން) އެގޮތެއްގެ މަތީގައި އޮތިބި އިރުގެ ހާދިސާތަކުގައި ޘަޤާފަތްތަކަށް ދިޔައްޖިހާއެވެ. ފަހެ މިހެން ޤަބޫލުކޮށް އިޢުތިޤާދުކޮށްފި މީހާ ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. ދެންފަހެ މިކަން ހުއްދަ ނުކުރާ މީހާ، އަދި ޠާޣޫތުގެ ޙުކުމް

---

[114] عيون الرسائل: 603/2

ބާޣީވެރިކަމަށް ދޮރި، އަދި ބަޔްތާޔީ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ބިދުޢަވެރިކަމަށް ދަނާވާހި؛ ތަނަ މިނާ ކާފިރުންނުވާނެއެވެ. އަދި އިސްލާމްކަމުން ބޭރު ނުވާނެއެވެ." މިއެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވަނީ އެބަސްފުޅު: އިބްނު ޢައްބާސް (68ހ) އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުންނަށް ނިސްބަތްކުރައްވާ، އަދި އަޙްމަދު ބިން ޙަންބަލް (241ހ) އަށާއި، އެހެނިހެން ސުންނަތުގެ އިމާމުންނަށް ނިސްބަތްކުރައްވާ، އަދި ސަލަފުންގެ އެއްބަސްވުންކަމަށް ވެސް ބާރުއަޅުއްވަން، އަދި ޚަވާރިޖު، އެހެންވެސް ސަލަފުންނަށް ނިސްބަތްކުރައްވާފައިވެއެވެ.[115]

އެފަދައިން އިބްނުލް ޤައްޔިމް (751ހ) ވެސް އެއީ އިބްނު ޢައްބާސްއާއި ޠާއޫސް އެހެން ސަލަފުންގެ ބަސްކަމުގައި ނިސްބަތްކުރައްވައެވެ.[116] އެފަދައިން އިބްނު ބާޒް (1420ހ) ވެސް އެއީ އިބްނު ޢައްބާސް (68ހ) އާއި، މުޖާހިދު (104ހ) އާއި، ސަލަފުންގެ ޖަމާޢަތެއްގެ ބަސްކަމުގައި ބައްލަވައެވެ.

---

(115) مجموع الفتاوى: 350/7، 312/7

(116) مدارج السالكين:519/1

ހަވަނަ ފަސްލު: އަހަރެން ދިވެހިރާއްޖޭގާ އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަސްހާބުންގެ ބަސްފުޅުތަކާ އިއްތިބާޢުވެގެންނެވުން[117]

الله ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅު: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾﴾ [المائدة: 44] މިގެ ތަފްސީރުގައި އެއީ ކުޑަ ކުފުރުކަމަށް އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަސްހާބުންގެ ތެރެއިން ފުޤަހާއުންގެ އަރިހުން ފާހަގަކޮށްފައެވެ. އަދި ފުޤަހާއުންގެ ޢާލިމުންގައި ފުޤަހާއުންނާ ޒިޔާރަތްކުރެއްވި އަކަމަށެވެ އެކިގޮތްތަކަށްވެއެވެ.

---

[117] ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ: «وأما التفسير، فإن أعلم الناس به أهل مكة؛ لأنهم أصحاب ابن عباس كمجاهد وعطاء بن أبي رباح وعكرمة مولى ابن عباس وغيرهم من أصحاب ابن عباس كطاووس وأبي الشعثاء وسعيد بن جبير وأمثالهم» (مجموع الفتاوى: 347/13)

މާނައީ: "ތަފްސީރާ ބެހޭގޮތުން އިލްމުގައި ދަންނަވާނަމަ! އޭގައި އެންމެ އިލްމުވެރިވެގެންވަނީ މައްކާގެ ރައްޔިތުންނެވެ. އެހެނީ އެބައިމީހުންނީ އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަސްހާބުންނެވެ. މުޖާހިދުއާއި، ޢަޠާއު ބިން އަބީ ރަބާޙުއާއި، އިބްނު ޢައްބާސްގެ މައުލާ ޢިކްރިމާއާއި، އެނޫންވެސް އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަސްހާބުން ކަހަލަ ޠާވޫސްއާއި، އަބުލް ޝަޢުޘާއުއާއި، ސަޢީދު ބިން ޖުބައިރުއާއި އެފަދަ ބޭކަލުންނެވެ." މިއެވެ.

ޠާވޫސް (106ހ) ވަފާތުވިއަހަރު:

«ليس بكفرٍ ينقل عن الملة» (118)

މާނައީ: "އެއީ މިއްލަތުން ބޭރުކޮށްލާ ކުފުރެއް ނޫނެވެ." މިއެވެ.

ޢަޠާ ރަބާހު (114ހ) ވަފާތުވިއަހަރު:

«كفر دون كفر، وظلم دون ظلم، وفسق دون فسق» (119)

މާނައީ: "ކުފުރު ދޫނަ ކުފުރެވެ. އަދި ޡުލްމު ދޫނަ ޡުލްމެވެ. (ދީނުން ބޭރުނުވާ ކުދަ އަނިޔާވެރިކަމެވެ.) ފިސްޤު ދޫނަ ފިސްޤެވެ. (ކުދަ ފާސިޤުކަމެވެ.)" މިއެވެ.

---

(118) تعظيم قدر الصلاة: 574، تفسير الطبري: 465/8

(119) تفسير الطبري: 464/8، تعظيم قدر الصلاة: 574

ހަތްވަނަ ފަޞްލު: އަހަރެން މިބަޔާންކޮށް ޤަވާޢިދު ގޮތް އިބްނު ޢައްބާސްގެ ބަސްފުޅާ ދިމާވާ އެއްބަސްވެގެންވެސް

الله ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅުގައިވާ: ﴿وَمَن لَّمۡ يَحۡكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ ٤٤﴾ އެއީ މިއްލަތުން ބޭރު ނުވާ ކުޑަ ކުފުރުކަމަށް އަހުލުއްސުންނަތުގެ ސަލަފުން ކުރީގެ ޢާލިމުން އިމާމުން ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ.[120]

[120] ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވެއެވެ: «إذا لم نجد التفسير في القرآن ولا في السنة رجعنا في ذلك إلى أقوال الصحابة فإنهم أدرى بذلك لما شاهدوه من القرآن والأحوال التي اختصوا بها؛ ولما لهم من الفهم التام والعلم الصحيح والعمل الصالح؛ لا سيما علماؤهم وكبراؤهم كالأئمة الأربعة الخلفاء الراشدين والأئمة المهديين... ومنهم الحبر البحر " عبد الله بن عباس " ابن عم رسول الله صلى الله عليه وسلم وترجمان القرآن ببركة دعاء رسول الله صلى الله عليه وسلم له حيث قال: {اللَّهُمَّ فقهه في الدين وعلمه التأويل} " وقال ابن جرير: حدثنا محمد بن بشار أنبأنا وكيع أنبأنا سفيان عن الأعمش عن مسلم عن مسروق قال: قال عبد الله يعني ابن مسعود: نعم ترجمان القرآن ابن عباس... فهذا إسناد صحيح إلى ابن مسعود أنه قال عن ابن عباس هذه العبارة وقد مات ابن مسعود في سنة ثلاث وثلاثين على الصحيح وعمر بعده ابن عباس ستا وثلاثين سنة فما ظنك بما كسبه من العلوم بعد ابن مسعود؟ . وقال الأعمش عن أبي وائل استخلف علي عبد الله بن عباس على الموسم فخطب الناس فقرأ في خطبته سورة البقرة – وفي رواية سورة النور - ففسرها تفسيرا لو سمعته الروم والترك والديلم لأسلموا» (مجموع الفتاوى: 13/365-366)

މާނައީ: "އަހަރުމެންނަށް ޤުރުއާނުން އަދި ސުންނަތުން ތަފްސީރު ނުފެނިއްޖެނަމަ؛ އެކަމުގައި އަހަރުމެން
ރުޖޫޢަވާހިނދު ޞަޙާބީންގެ ބަސްފުޅުތަކަށެވެ. އެހެނީ އެބޭފުޅުން އެކަން މާބޮޑަށް ދަންނަވައިގެން އިލްމު
ލިބިގެންވެއެވެ. އެއީ ޤުރުއާން އެބޭފުޅުންނަށް ފާޅުވެއްޖެގޮތް، އަދި އެބޭފުޅުންނަށް ހާއްސަކޮށްދެވުން
ހުރިހާގޮތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އެއީ އެބޭފުޅުންނަށް ލިބިގެންވާ ފުރިހަމަ ފަހުމުވުމާއި، ސާލިހު އިލްމާއި،
ސާލިހު އަމަލުތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ. ޚާއްސަކޮށް އެބޭފުޅުންގެ އިލްމުވެރިންނާއި ބޮޑެތި ލިބިގެންވާ، ހިދާޔަތުގެ
އިމާމުން، ހަތަރު (4) ޚަލީފާއިންނާއި ރަސޫލުﷲ ގެ ބޮޑެތި އިލްމުވެރިންގެ ތެރެއިން... ހިތްޕުޅު ޞާފު
އިލްމުވެރިޔާ، ﷲ ގެ ރަސޫލާ ގެ ބައްޕަފުޅުގެ ދަރިކަލުން، ﷲ ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ
ދުޢާފުޅުން ބަރަކާތް ލިބިގެންވި އަބްދު ﷲ ބިން އަބްބާސް ފަދައެވެ. އެއީ މިހެން ދުޢާކުރައްވައިދެއްވިއެވެ:
"އޭ ﷲ އެވެ! އެކަލޭގެ ދީނުގައި ފިޤުހުވެރިކުރައްވާ، ތައުވީލު (ޤުރުއާނުގެ ދީނުގެ އިލްމު މާނަކުރުން)
އުނގަންނަވައިދެއްވާނދޭވެ." އިބްނު ޢަބްބާސް ވިދާޅުވިއެވެ: އަހަރުމެންނަށް ޚަބަރުދިން ބިން އައްޝަރ
ކިޔައިދިނެވެ: އަހަރުމެންނަށް ވަކިއު ޙަބަރުދެއްވިއެވެ: އަހަރުމެންނަށް ސުފްޔާނު، އަޢްމަޝުގެ އަރިހުން،
މުސްލިމުގެ އަރިހުން، މަސްރޫޤުގެ އަރިހުން ޙަބަރުދެއްވިއެވެ: އަބްދު ﷲ -އަބްދަ-: އިބްނު މަސްޢޫދު
ވިދާޅުވިއެވެ: "ޤުރުއާނުގެ ތަރުޖަމާނަކީ ކިހާ ރަނގަޅުވެރިޔެއް" ... މިއީ އިބްނު މަސްޢޫދު
މިއްބަރުކޮށް ވިދާޅުވިކަމެވެ. އިބްނު މަސްޢޫދުގެ އަރިހުން ސަހަދަކުރެވިގެން ބަޔާންކުރެވުނެވެ. އަދި
އިބްނު މަސްޢޫދު އަޅުގަނޑު ބޭފުޅަކު ޤަރާރުގެ މަރުކަޒު ތިރިސްތިސްތާން ހަރަކާތްކުރައްވައެވެ. އަދި އެއްކަލަ
އިބްނު ޢައްބާސް ތިރިސް ހަމަހަރު ވަކަނުން ދުނިޔެއިން ވަކިވެވަޑައިގެންނެވެ. އިބްނު މަސްޢޫދު ފަހުމު
އިބްނު ޢައްބާސް ހައްދުވި އިލްމުގެ އަދި ތިބާއަށް ހިތަށް ކޮންގޮތަކަށްތޯ!؟ އަދި އަޢްމަޝު ބުނެ،
އަބޫ ވާއިލް ވިދާޅުވިއަކަށް ރިވާކުރައްވައިފައެވެ: "އިޖުތިމާޢު ޙައްޖު މޫސުމުގެ ތަޢުލީމް (އިޖުތިމާޢުގެ) ބަދަލުގައި
އިބްނު ޢައްބާސް ޚުޠުބާކުރައްވައިފައެވެ. ދެން އަލްބަޤަރާ ސޫރަތުގެ، އަދި ސޫރަތުލް ބަޤަރާ ސޫރަތް -
އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ނޫރު ސޫރަތް- ކިޔަވައިދެއްވިއެވެ. އަދި އެ ސޫރަތް އަލަށްގެނބުމަށް ތަފްސީރުކުރައްވައިފައެވެ.
ރޫމުންނާއި، ތުރުކުންނާއި، ދައިލަމީންނަށް އެއްޗެއް އިވިއްޖެނަމަ އިސްލާމްވެދާނެވެ!" މިއެވެ.

އެގޮތުން ޢަބްދުއް ރައްޒާޤުގެ ތަފްސީރުގައި، މަޢުމަރުގެ އަރިހުން، އިބްނު ޠާވޫސްގެ އަރިހުން، އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅު (ޠާވޫސް) ގެ އަރިހުން، އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވިކަމަށް ނަޤުލުކުރެއްވިއެވެ:

«هِيَ بِهِ كُفْرٌ» (121)

މާނައީ: "އެއީ އެކަމުންވާ (ނުވަތަ އެކަމަކުންވެވޭ) ކާފިރުކަމެވެ."

✖ އިބްނު ޠާވޫސް (132 ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«وَلَيْسَ كَمَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ وَمَلائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ» (122)

މާނައީ: "އަދި އެއީ ﷲ އާއި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނާއި، އެކަލާނގެ ފޮތްތަކާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނަށް ކާފިރުވާ މީހާ އެއްފަދައަކުން ނޫނެވެ." މިއެވެ.

މީ އެއްވެސް ތާބިޢީންގެ ނުވާ ބަސްއެއް ސަނަދެއްނެތެވެ.

* މިފަޞްލާ ތިން (3) މައްސަލައެއް ގުޅެއެވެ:

---

(121) تفسير عبد الرزاق: 713، تعظيم قدر الصلاة: 570

(122) تفسير عبد الرزاق: 713، تعظيم قدر الصلاة: 570

(114ރ) ގެ އަރިހުން- ފާޙިޝްވެގެންވެއެވެ. އެވާހަކަ އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ. ޝަރާބީއެއް ދޮގުހަދާ ގަދުރަށް، އެބާކުރާގެ އަސްލުބާރުތަކުގެ ގަދުރަށް އެނގިގެންދެއެވެ.

3) (އިބްނު ޢައްބާސްގެ ބަސްފުޅު ރިވާކުރެއްވި ރާވީ) އިބްނު ޢުމަރު (132ރ) އޭނަސްފުޅުގައިވާ ކުޑަކަހަލަ ކުށް ރަޝްވަތު ބަޔަކީ ކުށުގައިވެއެވެ. ބަސްފުޅު ރިވާކުރެވޭ ގޮތުގަ ވިދާ، އަހަރެން ވިހެނިހެނިސް އޭނަސްފުޅުގެ މާނަ ދަނެގެންވެއެވެ.

4) އިބްނު ޢައްބާސް އެވިދާޅުވި ބޭސް ކުޑަކަހަލަކުން ބިޑުގެ އަހަރެމެންގެ ބޭނުއިން އޭނަފުޅުގެ ގޮންސުރުއި ނުވެއެވެ. ހިއްކަމަ، އަޅުގަނޑާ ބޮޑުވުން ނިކަމެތިވެގެން ދާދަ ފަހުން އިބްނު ޢައްބާސް މުޅިދުނިޔެއިން ކުޑަ ކުށްކަމަކުން އެއްނގާކަމުން އަޅުގަނޑާ ބޮޑަށްހާރާ ހިތާމަވެއެވެ. ޝާއްދުވެގެން އެބައެރިކުރެވޭ. އަދި ބަޔަރިޔާކާރު އަރުވާނުރެވޭ. އަދި ބިޑުވެރިއަކަށް އެނގިގެންނުވާ އަމިއްލަ ފަހުމުގެ ގޮތަކުރެވޭ.

ދަލީލު މައްސަލަ: (އިބްނު ޖުރައިޖްގެ ބަސްފުޅު ބޮޑު ކުފުރުކަމަށް ވާނަކުރު މީހުން ހިތި ގޮސް)

އިބްނު ޖުރައިޖް (132ހ) ގެ ބަސްފުޅު:

«وَلَيْسَ كَمَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ» [124]

މާނައީ: "އަދި އެއީ اللّٰه އާއި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނާއި، އެކަލާނގެ ފޮތްތަކާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނަށް ކާފިރުވާ މީހާ އެއްފަދައަކުން ނޫނެވެ." މިއެވެ.

މިބަސްފުޅަކީވެސް ބޮޑު ކުފުރުގެ މާނަ ނަގުގެ އިރުޝާދުފުޅުކަން އެއް ބަޔާންކުރަން ދަލީލުކުރައްވައިފައެވެ. އެގޮތުން އެއީ اللّٰه އާއި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނާއި، ފޮތްތަކާއި، ރަސޫލުންނަށް ކާފިރުވުމުގެ ދަރަޖައިވާ ބޮޑު ކުފުރުއަކީކަމަށެވެ. ކުފުރު ގިސްމުތަކެވެ. އެއީ ތިން (3) ކަމަކަށްބެހިއެވެ:

1) ކުފުރުވަނީ ދަރަޖަތަކަކަށެވެ. މިއީ ޖަބާރީކަން އިނގިގެންނުވާކަމެވެ. އަދި ހިތާފުގެ މަޤާމުއްކަމުގައި ނުވާ، އަދި

(124) تفسير عبد الرزاق: 713، تعظيم قدر الصلاة: 570

ޖަބުރީޔާތް އުޅުނީ ޤަދަރީގެ މަސްއަލަ ކަމަކަށް އިބްނު ޖާރޫދުގެ ބަސްފުޅު
މާނަކަން ނުދުމި ބާރާކުށްތަ، ކުރިމަތިކަން ކުރުމުވި.(125)

---

(125) އެކަށީގެ ފަހަ، މިއުޅެނީ ފިރުއައުނުގެ އަލައިހިއްސަލާމް ކަލޭގެ ތެރޭގެ ބޮޑު ނުބައިކަމެއް ނުދެއްވުމަށް.
ބޮޑު ކަލޭގެ ތެރޭގައިވެސް އެގޭ އެނގޭ އެހެން ގޮސް ނަމަކަށްވާ އަސްލު ދަރު ދައްކަވައި އަސްނާން
މިންނާއި، އެއްނެތި ކަލޭ ބޮޑު އިޖާބަ ދޭއްވާނެކަމާ މިއްނަވާކަން ނުންގެނީ ކާކުކަމެއްތޯ؟ ހުރާ
ކަލޭމެންނަން އިދުބަނީ ހަދާހަކަން އައްސަލާމް ކަމަށް ދަނާ މިހާ ނުވެވެ. އެއީ އައްނަމެނެވެސް ހަދާ
ކަލޭމެންކަމެއްވެ، އަދި ނަހަކަވައި އިދުބަވައި ދައިމަން އަންނަނާ ބޮޑުކަންނަމާ އަކަމައްޔެވެ. އެކަށީމާ
މަނާއްޔާބު ބޮޑުވާ މަހައްދުކަން ގަދަކަމަން ފަކަދުކަން ބައިވެރިކަންގެން ބަސް ދުގުކަމުބަ އެނގެވެ.
އެގެބަން މުއައްދުދު އެގެންނަވި ގަބަރު އިބްނު ބައްބާސްގެ ބަސްފުޅުވެސް އެއީ ބޮޑު ކަލޭމެންނަކަން
ވިސްނައިދަން އެނގެވެ. އެއީ ސަލީމާކަން ކާގެ ކަލޭމެންނަކަން، އަދި ކަލޭ ދުނަ ކަލޭމެނަކަން ހުރި
ރިވާވާތްވާ ބައިކަރީކަން ބާރުދުކަމެއް، ދުނަ އަހުއްދަ ފަހުމަކަން ވަކި ރިވާވާތްވާ ނަގައިގެންނަވާ.
ދުނަ އެކަން ކާމިއްބާ ނަވާދާ، ނަބަވި އަކަދަން އިބުރު ބާރުދުން އަނަހަކާ އިބްނު މަސްޢޫދުގެ ބަސްފުޅުވެސް
"އެއީ ކަލޭމެވެ." ވާ ރިވާވާތްވާ ގެނަސް އަވަސް ބޮޑުނުވާ ގެބަނަ ބޮޑު ކަލޭމެންނަކަން ފައިބަން އެނގެވެ.

2) الله އާއި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނާއި ފޮތްތަކާއި،
ރަސޫލުންނަށް ކާފަރުވުމީ ކުފުރުގެ އެންމެ މަތީ ބޮޑެތި ދަރަޖަތަކުން ކަމެކެވެ.
އަދި ވުޖޫދުގައިވާ ބޮޑު ކުފުރެއް، އެއަށްވުރެ ދަށުގައި ނުހުރީ ނުވުން ގާތެވެ.
ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅުގެ މުރާދުގައި އެވަނީ ކުޑަ ކުފުރު ނޫންނަމަ
އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅު އެވަނީ ބޭކާރު، ބޭނުމެއް ނެތް ބަހަކަށެވެ. އެހެނީ
އެއިން އަހައްމިއްޔަތުކަން ހުރި ކަމެއް ޝާހިދުކޮން ކަނޑޭނޭގީއެވެ.

3) އާޔަތުގައިވާ ކުފުރަކީ ކުޑަ ކުފުރުކަމަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ބަޔާންފުޅު
ޖާސޫސްގެ އަރިހުން ޗާބެހޭގޮތުން ބުނެވުނެވެ. އެވާހަކަ އިސްވެގޮތްދިޔައެވެ.
އެގޮތުން އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ ބަޔާންފުޅުގެ އަރިހުން ނުހި ބަސްފުޅުގެ
ވަދީ ދުރުކަމެއް ނޫނެވެ.

ތިންވަނަ މައްސަލަ: (އިބްނު ޢައްބާސްގެ ބަސްފުޅަކީ އިލްމުވެރިން ބަލައިގަން އިޖްމާޢުވެގެންވާ ބަޔާންފުޅެއް)

އިބްނު ޢައްބާސް (68ހ) ގެ އަރިހުން މިޙަދީޘް ރިވާވެގެންވެއެވެ:

«إِنَّهُ لَيْسَ بِالْكُفرِ الَّذِي يَذْهَبُونَ إِلَيْهِ إِنَّهُ لَيْسَ كُفْرًا يَنْقِلُ عَنِ الْمِلَّةِ كُفْرٌ دُونَ كُفْرٍ» [126]

މާނައީ: "އެއީ އެމީހުން އެދޭނާ ކުފުރެއް ނޫނެވެ. އެއީ މިއްލަތުން ބޭރުވާ ކުފުރެއް ނޫނެވެ. ކުފުރު ދޫނަ ކުފުރެވެ." މިއެވެ.

އިލްމުގެ އަހުލުވެރިންވަނީ މިރިވާޔަތް ޤަބޫލުކުރައްވާފައި، އަދި ރިވާޔަތް ނިސްބަތްކުރުން ކަށަވަރުވެގެންވާކަމަށް ވިދާޅުވެފައި ވިއްދަވައްދަދިގެން ދެމިއްބަފުޅިއެވެ. އަދި އިބްނުކަޘީރުގެ ތަފްސީރުގައި އެހީން ޞަޙީޙް ދެއްކުމަށް ބުނެފިސެއެވެ. އަދި އިބްނުކަޘީރުގެ ތަފްސީރުގައި އިސްތިދުލާލް ކުރައްވާ ވަރަކަ ނަސްރަފާ، އެއީ އިބްނުކަޘީރުގެ ތަފްސީރުގާ ރައްތަދުކޮށް ވިދާޅުވެ ބުނެފައިވެއެވެ.

---

[126] المستدرك للحاكم: 3219

އެގޮތުން އަލްޙާކިމް (405ހ) އެރިވާތަށް ބަޔާންކުރައްވާ، އަދި އައްޛަހަބީ (748ހ) އެއަށް އިޝާރާތް ކުރައްވައެވެ. އަދި އަލްބާނީ (1420ހ) ވެސް ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ.

✱ އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«كان من قول السلف: إن الإنسان يكون فيه إيمان ونفاق فكذلك في قولهم: إنه يكون فيه إيمان وكفر ليس هو الكفر الذي ينقل عن الملة؛ كما قال ابن عباس وأصحابه في قوله تعالى {ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون} قالوا: كفروا كفرا لا ينقل عن الملة وقد اتبعهم على ذلك أحمد بن حنبل وغيره من أئمة السنة...» [127]

މާނައީ: "ސަލަފުންގެ ބަސްފުޅުތަކުން ވާ އެއްބަސްފުޅަކީ: އިންސާނާގެ ހިތްގައި އީމާންކަމާއި ނިފާޤުކަންވެސް (ދަމަހަވެގެން) ވާނެކަމެވެ. އެފަދައިން އެބޭކަލުންގެ ބަސްފުޅުގައިވާ އަސްލަކީ: އިންސާނާގެ ގައިގައި އީމާންކަމާއި ކުފުރުވެސް ވެދާނެކަމެވެ. އެއީ މިއްލަތުން ބޭރުވާ ކުފުރެއް ނޫނެވެ. އިބްނު ޢައްބާސްއާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުން މިއާޔަތާމެދު ވިދާޅުވިގޮތަކީ: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُون﴾

---

(127) مجموع الفتاوى: 312/7

އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ: "އެމީހުން ކާފަރުވީ މިއްލަތުން ބޭރުނުވާ ކުފުރަކުންނެވެ." އެކަމުގެ މައްޗަށް އަޙްމަދު ބުން ޙަންބަލުއާއި އެނޫންވެސް ސުންނަތުގެ އިމާމުން އެބޭކަލުންނަށް ތަބަޢަވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ." މިއެވެ.

އަދިވެސް އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«وقال ابن عباس وغير واحد من السلف في قوله تعالى: ﴿ومن لم يحكم بما أنزل الله فأولئك هم الكافرون﴾، ﴿فأولئك هم الفاسقون﴾، و﴿الظالمون﴾، كفر دون كفر؛ وفسق دون فسق وظلم دون ظلم. وقد ذكر ذلك أحمد والبخاري وغيرهما» [128]

މާނައީ: "ﷲ ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅުގައިވާ: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾﴾، ﴿فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٤٥﴾﴾، ﴿فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿٤٧﴾﴾ [المائدة: 44-47] މިއާޔަތު އިބްނު ޢައްބާސް، އަދި ސަލަފުންގެ ތެރެއިން އެކަކަށްވުރެ ގިނަ ބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ: ކުފުރު ދޫނަ ކުފުރެވެ. އަދި ޒުލްމު ދޫނަ ޒުލްމެވެ. ފިސްޤު ދޫނަ ފިސްޤެވެ.

---

(128) مجموع الفتاوى: 522/7

އަބްދަދުއާއި ބުރަޖީއާއި އެހެން ބޭކަލުން އެބަސްފުޅެއް ދިރާސާކުރައްވައިފައެވެ."
މިއެވެ.

އަލްވަސް އިބްނު ތައިމިއްޔާ ވިދާޅުވެއެވެ:

«وقد يكون مسلما وفيه كفر دون الكفر الذي ينقل عن الإسلام بالكلية كما قال الصحابة: ابن عباس وغيره: كفر دون كفر. وهذا قول عامة السلف وهو الذي نص عليه أحمد وغيره... كما قال ابن عباس وأصحابه في قوله: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أنزَلَ اللهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُون﴾، قالوا: كفر لا ينقل عن الملة وكفر دون كفر وفسق دون فسق وظلم دون ظلم» (129)

މާނައީ: "އަދި އެންމެ ގަދަގަދަ، އިސްލާމްދީނުން އެއްކޮޅު ބޭރުކުރާ ކުފުރު ނޫން ކުދިކުފުރު ދަރަޖައިގެ ކުފުރެއްވާ ބާރުދައިވާ މުސްލިމުންގެ ގޮތުގައި އެބަ ވެދާނެއެވެ. އެއީ ޞަޙާބީން، އިބްނު ޢައްބާސްއާއި އެހެން ބޭކަލުން ވިދާޅުވިގޮތަށެވެ: ކުފުރު ދޫނަ ކުފުރެވެ. މިއީ ޢާއްމު ސަލަފުންގެ ބަސްފުޅެވެ. އަދި އަޙްމަދުއާއި އެހެން ބޭކަލުންވެސް ނައްޞުކޮށް ވިދާޅުވި ގޮތަށެވެ... އެއީ الله ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅު: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ

(129) مجموع الفتاوى: 7/350-351

ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾ މިއާމެދު އިބްނު ޢައްބާސްއާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުންވެސް ވިދާޅުވެގޮތަށެވެ. އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ: މިއްލަތުން ބޭރުވާ ކުފުރެއް ނޫނެވެ. ކުފުރު ނޫނަ ކުފުރެވެ. އަދި ފިސްޤު ނޫނަ ފިސްޤެވެ. އަދި ޡުލްމު ނޫނަ ޡުލްމެވެ." މިއެވެ.

ކުޑަ ކުފުރާމެދު އިބްނުލް ޤައްޔިމު (751 ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«وهذا تأويل ابنِ عبّاسٍ وعامَّةِ الصحابة في قوله تعالى: ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾﴾ [المائدة: 44]. قال ابن عبَّاسٍ: ليس بكفرٍ ينقل عن الملَّة، بل إذا فعلَه فهو به كفرٌ؛ وليس كمن كفَر بالله واليوم الآخر. وكذلك قال طاوسٌ. وقال عطاءٌ: هو كفرٌ دون كفرٍ، وظلمٌ دون ظلمٍ، وفسقٌ دون فسقٍ» (130)

މާނައީ: "މިއީ އިބްނު ޢައްބާސްއާއި ޢާއްމު އަޞްޙާބާ ޞަޙާބީންވެސް މާނަކުރުމެވެ. އެއީ ﷲ ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުގައިވެއެވެ: އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވިއެވެ: މިއްލަތުން ބޭރުވާ ކުފުރެއް ނޫނެވެ. ޔަޢުނީ، އޭނާ އެކަން ކަންތައްކޮށްފިނަމަ އޭރުންވާނީ ޢަމަލުންވާ ކުފުރަކަށެވެ. ﷲ އާއި އާޚިރަތްދުވަހަށް ކާފަރުވާ މީހާ ގޮތަކަށް ނޫނެވެ. އެފަދައިން ޠާވޫސްވެސް

---

(130) مدارج السالكين: 519/1

ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ޢަޠާއު ވިދާޅުވިއެވެ: އެއީ ކުފުރު ދޫނަ ކުފުރެވެ. އަދި ޡުލްމު ދޫނަ ޡުލްމެވެ. (ދީނުން ބޭރުނުކުރާ ކުޑަ އަނިޔާވެރިކަމެވެ.) ފިސްޤު ދޫނަ ފިސްޤެވެ. (ކުޑަ ފާސިޤުކަމެވެ.)" ވިއެވެ.

އިބްނު ބާޒު (1420ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«يكون كافرا كفرا أصغر، وظالما ظلما أصغر، وفاسقا فسقا أصغر، كما صح معنى ذلك عن ابن عباس رضي الله عنهما ومجاهد وجماعة من السلف» (131)

މާނައީ: "އޭނާވާނީ ކުޑަ ކުފުރުން ކާފަރުވެގެންވާ، އަދި ކުޑަ އަނިޔާއިން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ، ކުޑަ ފާސިޤުކަމުން ފާސިޤުވެގެންވާ ވީނެކަމުގައިއެވެ. އެއީ އިބްނު ޢައްބާސްއާއި، މުޖާހިދުއާއި، ސަލަފުންގެ ޖަމާޢަތެއްގެ އަރިހުން އޭގެ މާނަ ޞައްޙަވެގެންވާ ގޮތުގައެވެ." ވިއެވެ.

އިބްނު އުޘައިމީން (1421ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«لكنْ لمّا كان هذا لا يرضي هؤلاء المفتونين بالتكفير صاروا يقولون: (هذا الأثر غير مقبول، ولا يصح عن ابن عباس)! فيقال لهم: كيف لا يصح وقد تلقّاه مَن هو أكبر منكم وأفضل وأعلم بالحديث؟ وتقولون: (لا نقبل)؟!

(131) مجموع فتاوى ومقالات ابن باز: 223/24

فيكفينا أن جهابذة كشيخ الإسلام ابن تيمية وابن القيم وغيرهما تلقّوه بالقبول ويتكلمون به وينقلونه. فالأثر صحيح»[132]

މާނައީ: "ނަމަވެސް ތަކްފީރުކުރުމުގެ ފިތުނައިގައި ޖެހިގެންވާ މިތިބަ މުޅިން މިއަޘަރާމެދު ހިތް ނުރުހުމުން އެމީހުން ބުނަން ފެށިއެވެ: "މިއީ ޤަބޫލުކުރެވޭ އަޘަރެއް ނޫން، އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަރިހުން މިބަސް ޞައްޙަވެގެން ނުވެއެވޭ" އެވެ. ދަންނަވަން އެމީހުންނަށް ބުނެވޭނެއެވެ: ބަލަ، އެއަޘަރު ޞައްޙަ ނުވެ ހުންނާނީ ކިހިނެއްހޭ، ކަލޭމެންނަށްވުރެ މާ ބޮޑެތި، މާ މޮޅު، އަދި ޝަރީޢަތްވެސް މާބޮޑަށް ދަންނަ ބޭކަލުން އަޘަރު ބަލައިގަން ޤަބޫލުކުރައްވާފައިވާއިރުއެވެ! އެކަމަކު ކަލޭމެން ތިޔަ ބުނަނީ ތިމަންނާމެން ޤަބޫލެއް ނުކުރާނަމޭއެވެ!؟ ފަހެ ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާއާއި، އިބްނުލް ޤައްޔިމްއާއި އެނޫން ތަޖުރިބާކާރު މާހިރު ބޭކަލުން އެއަޘަރު ޤަބޫލުކުރައްވާ، އަދި އެއިން ވާހަކަދައްކަވާ، އެބަސް ނަގުލުކުރައްވާކަން އަހަރުމެންނަށް ފުދެއެވެ. އެހެންކަމުން އެއަޘަރު ހަމަ ޞައްޙައެވެ." މިއެވެ.

---

(132) فتنة التكفير 1/ 24، حاشية 1

އަށްވަނަ ފަސްލު: މިމައްސަލާގައި އިޚްތިލާފުވެރިން ވިދާޅުވެފައިވާ ގޮތަށް ބަސްބުނުމުން ދުށްވަނުން ކުރާ ބިދުޢަތުތަކާއި އަޅުވާ އިޖްމާޢުކަން

މިމައްސަލާގައި ދިން އިޚްތިލާފުވެރިން: އިބްނު ބާޒް، އަލްބާނީ އަދި އިބްނު ޢުޘައިމީން ޤަރާރުކުރެއްވި ގޮތަށް ބަސްބުނުމުން ބައެއް މީސްމީހުން ދުށްވަނުމަށް ކާނު، ބައެއް ހުރި އިޖްމާޢުކަން އަޅުވަން މަސައްކަތްކުރައްވައެވެ. މިދުށްވަނުމަކީ އިޖްމާޢުކަން ދަޢުވާކުރެއްވުމެވެ. އިޖްމާޢުކަމާއި ޚިލާފުވާ ކަމެވެ.

* ދަންނަވާ އިޖްމާޢު ޤަވާޢިދު ބަޔާނު:

✵ ފުރަތަމަ: ދުށްވަނުމަކީ ޤަވާޢިދުތަކެވެ. އެއީ ދެގޮތް (3) ވަޒަނުކުރެވެ:

1- ބާޠިލު ދުށްވަނުމަކީ ކުރިމަތި އަޅަފައިވާ ކުރަން ނުކުޅެދުންތަކެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް އެދުށްވަނުމަކީ ބުރަނަން ބޭނުން ޤަބޫލުނުވެ. އެއީ ބަޔާނަކީ ހަމަ ދުރާލާއިގެން މުސްލިމް ބުރަދަނާއި ނުދިވެ އެއްނުވެސް ދަރުވާތަކާއި ގޮތެވެ.

2- ނަބިއްޔުންނާއި ރަސޫލުންނާއި އަދި އެބޭކަލުންނަށް ތަބާވި މީހުން އެދުނު ދުށްވަނުން ސަލާމަތް ނުވެއެވެ. އެގޮތުން ދީނަށްތަބާވެސް

އެބޭކަލުންނަށް ޖެއްސުންކޮށް ދުއްމުރާކޮށް، ޒޫރަ ހަޖިކޮށް، ގާދުރިއާ ހަދަގާދަރިއެވެ. ދެންފަހެ އެބޭކަލުންގެ ޤަދަރުން އެއްޗެއް އުނިނުވެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ ދަރުމަވަން ބައިބެއް ނުވެއެވެ.

3- އެއީ ﷲ ތަޢާލާގެ މަދުވަރި ޖެހޭކަވެއްނަމަ ވަރަ އެއީ މަދަބަރަފަޝާ ޔީބޭ އަދި ދަރަޖަ އުފުލި ކަމެކެވެ. އެއީ ނުބައިކުރުވެ އަދި މަގާމާމި ޔީބޭ ކަމެއް ނޫނެވެ.

އައްޝާޠިބީ (790 ހ) ބަޔާންކުރައްވައެވެ:

«فَتَرَدَّدَ النَّظَرُ بَيْنَ أَنْ أَتَّبِعَ السُّنَّةَ عَلَى شَرْطِ مُخَالَفَةِ مَا اعْتَادَ النَّاسُ ؛ فَلَا بُدَّ مِنْ حُصُولِ نَحْوٍ مِمَّا حَصَلَ لِمُخَالِفِي الْعَوَائِدِ، وَلَا سِيَّمَا إِذَا ادَّعَى أَهْلُهَا أَنَّ مَا هُمْ عَلَيْهِ هُوَ السُّنَّةُ لَا سِوَاهَا، إِلَّا أَنَّ فِي ذَلِكَ الْعِبْءِ الثَّقِيلِ مَا فِيهِ مِنَ الْأَجْرِ الْجَزِيلِ، وَبَيْنَ أَنْ أَتْبَعَهُمْ عَلَى شَرْطِ مُخَالَفَةِ السُّنَّةِ وَالسَّلَفِ الصَّالِحِ، فَأَدْخُلَ تَحْتَ تَرْجَمَةِ الضُّلَّالِ عَائِذًا بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ، إِلَّا أَنِّي أُوَافِقُ الْمُعْتَادَ، وَأُعَدُّ مِنَ الْمُؤَالِفِينَ لَا مِنَ الْمُخَالِفِينَ؟! فَرَأَيْتُ أَنَّ الْهَلَاكَ فِي اتِّبَاعِ السُّنَّةِ هُوَ النَّجَاةُ، وَأَنَّ النَّاسَ لَنْ يُغْنُوا عَنِّي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا...»[133]

---

(133) الاعتصام: 1/34-35

މާނައީ: "އެހެންކަމުން ކަންތައް ދެނެވޮޑިގެންވާ ގެރިކަނ ހަދަން ޤާއިމުވެ.
(އަލައިހިސްސަލާމް) މީސްތަކުން ހާދަވެ ފަރިތަވެގެންވާ ގޮތާ ހިލާފުވުމުގެ ފަސާދަތަ
މަސައްކަތް އަހަރެން ސުލައިމާނަށް ތަބާވުމެވެ. ދެން ފަހު ހާދަފަދަވީ ހިލާފުވާ
މުޅިންނޭނގޭ ފަރުދު ކަނޑާކަން ކަނޑައަޅައިފި ފަރިގަނޑުންނެވެ.
ޙައްޤުކަން އެކަނޑައަޅުއް އަހަރެމެންނަށް އެމީހުން އެކަނޑައަޅައިގަނެ މަރާލައި
އެދިބެ ގޮތަށް ސުލައިމާނުގެ ހާލަތުގައި، އެއްޗިން ގެރިއް (ސުލައިމާނުގެ ހާލަތުގައި)
ނުވާކަމަށް ދަރިވަރަކު ނިޔާވުމެވެ. ނަމަވެސް އެބަޔަ ދަރިއަނދަރީގެ ތަކުޅިވަރި
ބޭފުޅުންނާ އަޑުއިވި. (އަލައިހިސްސަލާމް) ސުލައިމާނު ސަލާމަތުން ބާރުގެ ނަނާ
ހިލާފުވުމުގެ ޝަރުޢީ މައްސަރު އަހަރެން އުމުރުނަށް ރަސްޖެހިވުމެވެ. ދެން
އަހަރެން ފަރިގަނޑަށް މެދުވެރިކުރުމާ މީހުންގެ ރަށްޖަހާގެ ރަސްމިއަށެވެ. -
ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުން އަނގަވަން ރަސްކަމުގެ ނިޔާކަށްފައިވަނީ އޮތުމެވެ.- ނަމަވެސް
އެކުން އަހަރެން ބޭނުމި ހާދަވީ ފަރިގަތޯގެ ތަގާ އުއްބަސްވާ
މިއަށްލަތެއްވެ. އަދި އަހަރެން ބޭނުމި އުއްބަސްވެ އެއްވެރިޔާ މީހުންގެ
ރަސްއިނބުރެވެ. ހިލާފުވާ މީހުންގެ ރަސްމިކުރުން ނުނުވެ. ދެނެވެ
އަހަރެންނަން ފުރިހަ ސުލައިމާނު ރަސްކަމުގެ (މީހުންގެ ދުއްކާ
ޤުރުގަން) ހަލާކުވެގެން ދިޔަފަށް އެއީ (އަސްވު) ނަޤާވުން ކަމެވެ. އަދި
ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުން މީސްތަކުން އަހަރެންނަންނަ އެއްވެސް ކަމެއް
ޖުއްދާނާނުވެސް ކަމެވެ." މިއެވެ.

✵ ދެވަނައީ: އިލްތިޒާމުވުމަކަށް (އިލްތިޒާމުލްލާޒިމް) ޖަވާބުދިނުމެވެ. އެއީ ތިން (3) ވަޖްހަކުންނެވެ:

1) ބަޔަކު ލާޒިމުވަނީ އަދި އޭނާ ބުނާ ބަސްތަކުގައި ވުން ލާޒިމުވެއް ނުވެއެވެ. ކިއައްކަ، ފަހަރެއްގައި އެލާޒިމުކުރާތާ ކަންތަކެއް އެގޮތެއް ވީމާ އެއާ ޚިލާފަށް ބަސްބުނާ ކަމުގައިވެސް ވެދާނެއެވެ.

2) އެމީހަކީ ނަފްސުން ޖެއްސެއް ނަފީކުރުމު މީހާ؛ ދެން ލާޒިމުވެއް އިލްތިޒާމުކުރުން އަޅުވައިގެން އެވެސް އެކަމަށް ބުނާ ގާބިލުކުރުން ނިސްބަތްކުރުމަކީ ހަގީ ދެކޭކަމެވެ. އެއީ އެއްކަމެ ބަހުގެ ލާޒިމުން އެހެން ބަސްބުނުން މެދުވެރިވެރިކަމެވެ.

3) ހުސްއެކަނި ލާޒިމުވެއް ނަގައިގެން ބަޔަކު ނިސްބަތްކުރުމަކީ ޙައްޤެއް ވައްޓަން ކުރާ ނިސްބަތެއްކަމެވެ. ޙަޤީޤަތުގައި އެތަކެއް ނަގާނެއެވެ. ދަންނަވަ އެއާ ޚިލާފަށް އަދި ބާޠިލުކުރުން އަސްލުއަށްކުރުން ބުނެވިދާނޭހެން އަދި ކަމަށްބޮޑުވާ ޔަޤީންކަން އެނގިދާނެއެވެ!؟

✤ އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވެއެވެ:

«ولازم المذهب لا يجب أن يكون مذهبا بل أكثر الناس يقولون أقوالا ولا يلتزمون لوازمها. فلا يلزم إذا قال القائل ما يستلزم التعطيل أن يكون

معتقداً للتعطيل، بل يكون معتقداً للإثبات ولكن لا يعرف ذلك اللزوم» (134)

މާނައީ: "މަޛްހަބަކުން ތަޢްޠީލުކުރާ ކަމެއް އެދިވެސް މަޛްހަބުކަމުގައިވުން ވާޖިބެއް ނޫނެވެ. ހިއްސާއަކީ، ގިނަ މީސްތަކުން ބަސްތަކަށް ބުނެ، ދެން އެބަސްތަކުން ތަޢްޠީލުކުރާ ކަންކަމުގައި ތަޢްޠީލުނުވެއެވެ. އެގޮތުން ތަބުޢިއްޔަތުން ތަޢްޠީލުކުރާފަދަ ބަހެއް މީހާ ބުނެފިނަމަ؛ އޭނާ ހަމަ (ބަލިޔަކަށްވެސް) ތަބުޢިއްޔަތުން (ބިސްމިއްލާހި ގަބޫލުކުރާ އެދި الله ނަފީކުރައްވާ) އިޘްބާތުކުރާގޮތަށް ފަހަމްކުރުން ތަޢްޠީލުކުރެއެވެ. ހިއްސާއަކީ، އޭނާ ހަމަ ބާތިލުކުރުން އިޘްބާތުކުރާ ވީހަކަ ފަރާތުންނެވެ. އިހަމަކު (އޭނާ އެބުނި ބަހުން ނިކަންނަ ކަންކަން) އެއިން ތަޢްޠީލުވާގޮތް ނޭނގިދާނެއެވެ." މިއެވެ.

---

(134) مجموع الفتاوى: 461/16

އަދިވެސް އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«فما كان من اللوازم يرضاه القائل بعد وضوحه له فهو قوله، وما لا يرضاه فليس قوله. وإن كان متناقضا... فأما إذا نفى هو اللزوم لم يجز أن يضاف إليه اللازم بحال»[135]

މާނައީ: "ދެންފަހެ ލާޒިމުވާކަމުން އެބަސްބުނި މީހާ އެކަން ސާފުވުމުންފަހު ރުހިއްޖެކަމެއް ވީނަމަ އެވެސްވާނީ އޭނާ (ޤަބޫލުކުރާ ބުނާ) ބަސްކަމުގައިއެވެ. އޭނާ ނުރުހޭ ކަމެއް އެއީ އޭނާ ބުނާބަސްކަމުގައި ނުވާނެއެވެ. އެއީ އެކަން ފުށުއަރާ ދެކޮޅުޖެހިގެންވިޔަސްމެއެވެ... ދެންފަހެ އޭނާ (ދެކާ ވަތްކަމާއި ބުނާ ބަހުން އެކަށީ) ލާޒިމުވުން ނަފީކޮށްފިނަމަ؛ އެއްވެސް ބާވަތެއްގައި އޭނާއަށް އެލާޒިމް ނިސްބަތްކުރުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ." މިއެވެ.

---

[135] مجموع الفتاوى: 42/29

އަދިވެސް އެބުނުމާ ވިދާޅުވުމެވެ:

«وأما قول السائل: هل لازم المذهب مذهب؟ أم ليس بمذهب؟ فالصواب: أن لازم مذهب الإنسان ليس بمذهب له إذا لم يلتزمه، فإنه إذا كان قد أنكره ونفاه كانت إضافته إليه كذباً عليه» [136]

މާނައީ: "ދެންފަހެ ސުވާލުކުރާ މީހާގެ ބުނުމުގައިވާ: މަޛްހަބެއްގެ ލާޒިމްއަކީވެސް މަޛްހަބެއް ކަމުގައި ވާނެ ނުވަތަ ނުވާނެހެއްޔެވެ؟ (އެބަހީ: ޤަބޫލުކޮށް ނެތި ޢަމަލުކުރުން ލާޒިމްވާ އެހެން ކަމެއް އެވެސް ހަމަ އޭނާ ޤަބޫލުކުރާ ގޮތްކަމުގައި ބެލޭނެ ނުވަތަ ނޫނޭ) ފަހެ ޞަވާބު ގޮތަކީ: އިންސާނާ ދޭތެ މަޛްހަބުކަން ލާޒިމްކުރާ ކަންތައް އެއީ އޭނާ އެކަންކަން ބަލައިގެން ލާޒިމް ނުކުރާ ހިނދަކު އޭނާ ދޭތެ މަޛްހަބެއްކަމުގައި ނުވާނެއެވެ. އެގޮތުން އޭނާ އެކަމަށް އިންކާރުކޮށް ނަފީކޮށްފިނަމަ އެހިނދުން އެކަން އޭނާއަށް ނިސްބަތްކުރުންވާނީ އޭނާގެ މައްޗަށް ހަދާ ދޮގެއްކަމުގައެވެ." ވިއެވެ.

ދެންފަހެ މިހެން ބުނެވިއްޖެނަމަ: ބަހެއްގެ ލާޒިމަކީ އޭނާގެ ބަސްކަމުގައި ނުވާކަމުން ތިބާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިލްޒާމުތައް ބޭނުންކޮށްގެން [illegible] [illegible]!؟

---

(136) مجموع الفتاوى: 217/20

ޚުލާޞާ: މިހެން ބުނާ މީހާ އެވަނީ ދެކަމެއް ވަސްވުސްނިކޮށްލާފައިއެވެ:

1) ޤައުލަކުން ލާޒިމުކުރާ ބަހެއް، ފާސިދުވާ މީހާއަށް އެކަން އެނގުމުގެ ކުރިން އަދި އެކަން ބަލައިގަތުމުގެ ކުރިން އެހެން ނިސްބަތްކުރުމެވެ. މިއީ އަހަރެން ބުނެފައިވާ ބަހެއް ނޫނެވެ.

2) ފާސިދުވާ މީހާގެ ބަހުން ނިކުންނަ (ލާޒިމު ދެކޮޅުފުށުއެރުން) ފާސިދުކަމަށް ބަޔާންކޮށްދެން ދަލީލުކުރުމެވެ. މިއީ ލާޒިމުތަކުގެ އެތަކެއްސާ ކަމެވެ.(137)

---

(137) ބަހަކުން ނުވަތަ ފިކުރަކުން ލާޒިމުވާކަން ނުނެގޭނެ އޭނާ ދެކި އެއްބަސް ނުވާކަމު އޭނާގެ ފިކުރުގެ ދެކޮޅުފުށުއެރުން އަދި ފާސިދުކަމާއި ހަމަހަމަވެއެވެ. ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ: «بل ذلك يدل على فساد قوله وتناقضه في المقال غير التزامه اللوازم التي يظهر أنها من قبل الكفر والمحال مما هو أكثر...» (مجموع الفتاوى: 217/20)

މާނައީ: "ޔަޤީނުން، އެއީ ދަލީލުތަކެއް (އެބަހީ: އޭނާ ނަގާ ބަހުން ފާސިދުކަމާއި ދެކޮޅުފުށުއެރުން ލާޒިމުވާކަން ދަލީލުތަކެއް) އޭނާ ނަގާ ބަހުގެ ފާސިދުކަމާއި ބަސްބުނުމުގައި އޭނާގެ ދެކޮޅުފުށުއެރުމެވެ. އަދި (މިހާ ބޮޑު ފާސިދު ބަހުގެ ތެރޭގައި) ކުފުރާއި މުސްތަޙީލު ނުވަތަ ނުވާނެ ކަންތައްތަކެއް ދޭތެރެ ފާޅުވާ ލާޒިމުވާ ކަންތައް (އޭނާ އެއްބަސް ނުވެ) ފާސިދުވެ ނުގަބޫލުކުރާ އެއްޗެއް މާބޮޑުވާނެއެވެ.." މިއެވެ.

އެހެންވެ ޒުދު އިބްނު ތައިމިއްޔާވެސްވީ ޒިޔާރުވާ މީހާއަށް ކައްދުރިންދުގައި
މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑަށް ނާޒިލްވައް ބޫނުންކުރާ
ބޫދުއަކަށްވުމެއްއޭ. އެމީހުން ބަހައްގެ (ބަހަކުން ނިކުންނަ ތާޖުމަކާ)
ފާސިދުކަން ބަޔާންކުރުމުގައި ފައިދާކުރާކަމެއްވެއެވެ. އޭގެ މިސާލަކީ: ޒަބްދުންގެ
ދުނިޔޭގެ ކުޅިވަރުތައް ފުރަތަމަ ފުރާނަ ބައްދާ، އޭނާގެ ނުކުތާދުން
ބައްސަވާކުރުމާއި، އޭނާގެ ބަސް ބަދަލުކުރަމުންދާކަމެވެ. އަދި ފުރަތަމައެއް
އޭނާ ބުނާ ބަހުން ނިކުންނަ ތާޖުމަކާ (ދުނިޔެ ނުކުތާދުން) އޭނާއަށް
އެނިގޭތޯބަލަ އޭނާގެ ބަސް ދުވަސް ކުރަފާނާއެވެ.

✱ ދުންޔަ ތަޤްލީދީ ޖަވާބަށް ބަލާލިން:

އެއީ އަބުރުމަތިކާއި ދިރިޒާމުތައް ގެންގޮސް އެއަށް (ތަޤްލީދުކުރުން) ޖަވާބުދީގެންނެވެ. އެއީ ހަތަރު (4) ކަމެކެވެ:

ފުރަތަމަ: ތަރުމީތީ: الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްކުރުން ހުއްދަކުރަނީކަމަށް ތަރުމީތީއް ދައްވާކުރުމެވެ!(138)

---

(138) މިއީ އަހަރުމެން ތަޢުލީމުގެ ރިޔާސަތު އަށް ކާފިރު ކުރި ފަރުވާއެއްކަމެވެ. އެމީހުން الله ގެ ބާރުތަކާ ޒިކުރުކުރަނީ ބުރާލަށްފަދަ ކުރިމަތިކުރި ތަޤްލީދުކުރުން ތަޢުލީމުގެ ސިޔާސަތު ރައްދުލީ، އެހެން ސަރުކާރުގެ މަސްއަލަ ފުރާތަކަށް އެލިބުން އަހަރުމެންނާ ދިމާލަށް ޙުކުމްކުރާ މީހާ އެކަން ހުއްދަކުރަނީކަމަށް ދައްވާކުރެވޭ! ނުވަތަ ބުރާލަށް ކުރިމަތިކުރާ ގާޒީއަކަށް އިޖާޒަތާ ގައުމަކަށް ރާއްޖެއިން ޚަބަރުދީފައި ހުއްދަކުރަނީކަމަށް! الله ގެ ދީނަށް އެކަމަކަށް ދޫކޮށްލާ ބަޔެއް ދުރަށް އެކަށަށް ދީނީ، އަދި އަބުރުގެ އަމިއްލަ އެދުމާއި ހަވާނަފްސަށް، އަދި ތަޤްދީރުވެރިކަން ބުނެކޮށްދީ ފަރުމާތަކާ ޒިކުރުކުރުން ބަދަލުކުރާ ބަސްތަކެއް ދީދީ ބަހުގެ ޙައްޤު ދިރިޒާމުތައް އެގޮތެވެ. މިލްކުގެ ވަސީލަތް ބަލާލާ: ޝަރުޢީ ވައްކަމް ބަޔާނުވި އެގޮތާ ސަރަޙައްދު ދިވެހި ބަހު ނުވަތަ، އަނގަ ފާހަގަކުރަން ސިފައެއް ޙުކުމްކުރާ ބޮޑު ނުރުހުމުގެ ބޮޑެތި ފަރާތް ޝަރީޢަތުގައި ވައްކަން ހުއްދަކުރުމަށް ހުއްދަ ނުވެއްޖެ! ނުވަތަ އެއީ ހަމައެކަނި ކާފިރުކުރާ ކަމަކަށް ބުނެވޭ! ދީނުގައި ނުބައިކަމާ ސަރީޢަތާ ދެކޮޅު ހުކުމްކުރުމެވެ، الله ކަނޑައެޅުއްވި ގޮތްތަކާ ދެކޮޅު ހުކުމްކުރާ ބަޔަކު ނިސްބަތްވާ ކާފިރުކަމެވެ! އަދި މުސްލިމުންގެ ޙުކުމްތަކަށް ޝަރީޢަތާ އިޖްތިހާދު ހުކުމްކުރާ ނުވަތަ ބަދަލުކުރަން ޝަރީޢަތާ ދެކޮޅަށް ސިޔާސަތު ހިންގާ ހުކުމާ ދިމާލަށް ތަޤްލީދުކުރާ ސަރުކާރުތަކަކީ ފާޅުގައި ދީނުން ބޭރުވާ ކާފިރުންނެވެ. ބޮޑު ކުފުރެއް! ތަޤްދީރު ދިވެހިބަހުގެ ޝަރުޢީ ސިޔާސަތު ފާހަގަ ކުރާ ޤާނޫނުތަކަކީ ހުކުމް ބަދަލުކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ހުކުމްތަކެވެ. ދީނާއި ދެކޮޅު ހިންގާ ސަރުކާރުތަކެވެ، އަދި ބޭރުގެ ބަޔަކު ޝަރީޢަތުގައި ބާވައިލާ ވަކިފަރާތްތައް ކަނޑައަޅާ ޙުކުމްތަކަކީ ހަމަ ކުފުރެވެ.

އެމީހުން އެމީހުންނާ ޚިލާފުވާ މީހާގެ ކިބައިން ބޭނުންވަނީ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާ މީހާ، ކާފިރު ނުވާ ޙާލަތްތަކުގައިވެސް ކާފިރު ކުރުމެވެ. އެހެންނޫނީ އެމީހުން ތުހުމަތުކޮށް އިލްޙާދުއްވަސް އެމީހަކު الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުން ކުފުރުކަމަށް ބުނެލުމެވެ! <u>މިއީ ޚަވާރިޖު ބޮޑުވެރިން ނުވެދޭ!</u> މިއަށް ޖަވާބުދޭނީ ތިން (3) ވަޞްފަކުންނެވެ:

✵ <u>ފުރަތަމަ ވަޞްފު:</u> الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުން ހުއްދަކަމަށް ހަދައި ޝަރީޢަތުގެ އަޞްލުވެރިންގެ އިސްލާމީ ޤާނޫނު ކާފިރުކަމެވެ. އެއީ އަނގަ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުން ހުއްދަކަމަށް ބަލައިފިއެވެ. އެހެންވީމާ މިހެން ބުނާމީހާ އިބުން ބާޒުއާއި، އަލްބާނީއާއި، އިބުން ޢުޘައިމީން ކަހަލަ ޢިލްމުވެރިން ކާފިރުކުރައްވާނެ! ؟ އެއީ އިބުން ޢައްބާސްއާއި، ޠާވޫސްއާއި މުޖާހިދުއާއި ޢަމަލު ކުރެއްވި ގޮތުގެ ބާބަތެއް އިހަށް ބަޔާންވެގެން ގޮސްފައެވެ.[139]

---

(139) އާނއެކެވެ! އެމީހުންގެ ތަރައްދުން ބައްދަލުން ނަޞްޢާނީގެން ދިރާ ނުރައްކާގެ ކާފިރުކަން ކަމުގައިވާ ފާޅުވަނީ ޢިލްމުވެރިން އެއްބަސްވެވަޑައިގެންފައިވާ ފަދައިން އެބަތު ކާފިރުކަމުގެ ބާވަތް، އިބުން ތައުވީލުކުރުމެވެ. ހިނދަ އެމީހުންގެ ހަމަޖެހުން ތަޤުލީދުކޮށް ޖަހަން ރިދާތަކާއި ކާފިރުތަކެއްގެ ކުރާ ގޮތުގައިވެސް ވެއެވެ. އަދި އެއީ ތަމްޖީދުވަމުވާ ތަރުތީބުވާ މޭޒުގެ (Trinity) ފަދަ ތިން ކަލާނގެއްގެ ކުރީގެ ބިދުޢަކުރާ ކަމެއްކަމަށް ނުބެލެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތަރައްދުން ޝިރުކުން ޖަހާފައިވާ މިޞްރުގެ ޖިހާދު ކުރާ މީހުން ފަދަ ކަރާމާތްތަކަށް ކާފިރުކަން ނުވާ ފަދަ ދަލީލުތަކާއި އެހެން، އަދި ކާފިރުވާ ޓެރަރިސްޓުންނާއި ކުރާ ކާފިރުކަމަށް ކަނޑައެޅުން ފާޅުކުރުމެވެ. އެމީހުން އެމީހުންގެ ޢަމަލު ކާފިރުވާ އަޅާ އަނގަ އެއްކަމަށްބަލައިގެން ދިޔައިން ކާފިރުވާކަމެވެ. އެމީހުން ގަބޫލުކުރާ ހުކުމް ކާފިރުކުރާ ކަމެއްގައި ކަމަށްޓަކައި ވަޞްފުތަކުގެ ތަޢާރަފު ގައިވެސް އަޅާ ފާޅުކޮށްދޭ އެއްޗެއް ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވެއެވެ. އަދި އެމީހުން އިބުރީމް ކަލޭގެ ފާނަށްވެސް! މިއީ އެމީހުންގެ ދީން ހުރި ހިސާބެވެ!

ކާފަރުޖެހުމާއި ނުޖެހުމުގައިވެސް އިއްތިފާޤުކުރަނީ ބައެއްގޮތަކަށް ހަމައެކަނި ބޮޑުވެރިން ނޫން، އެމީހުންގެ ބޮޑެތި
ރަސްކަލުންގެ ބަހަށް ވަކިކުރިކަމެއްނުވެއެވެ. ދުވަސް އައްސަލާމު އަހަރެން މީހުންނާ ދިމާލަށް ކަން ވަކިކުރިކަމެއްނުވެ
ހިތާ ފަރިވަރު ގޮވައިލީ! އަދި އެމީހުން ވަކިކުރިސްކަރާ ޝައިޚުކަން އިލްމީގޮތުން ބައްޔާމުން ރައްދުކޮށްދީސަލާމް،
އަދި ވަހާބީއުގައި އެޝައިޚުގެ ބަސް ނުހިފެހެއްޓޭ އަހަރެމެންގެ "އަހަރުމެންގެ ޝައިޚުންނާ" "ވިޔަސްނަމަވެސް
ތަބީޢީން އިމާމުންނާ ބައްޔާމާއިންނާ" ހިތާ އަނބާއަށް އިންކާރުކޮށް، ޝައިޚުންނަށް އެހީތެރިވެދިން މީހާ،
އިމާމުކަން ވައްޖެހިއްގެ މީހާ ޖެހޭވަކައި ލަތުބޮއްވެސް އަލުވަލަފާއެވެ. އެމީހުންނާ ހަލާފުވާ ބަޔަކަށް،
އަދި އެމީހުންނަށް ބައިއްވާ ނުދީ ފަސްވަޔަ އެމީހުންގެ ޖަވާބު ދީފަކަށް ބަހަނުބަޔާ ޝައިޚުންނަށް
ޖެހެނދުވެނުން، މުޖުތަހިދުންނާ، ޖާހިލު ވަނީފިރިނުން، ކައިވާއިންނާ ހިމާރުންނާ، ހިކަމުން، އަނބިކަރުވެނު
އަހަރުމެން ބުދުއަވަރުކަށް ބުދުއަވަރުކަމުން ނުވަތަ ބުރުއްޖެހުނު ވެސްޖެހިވާ މިހާރު އިމާމުކަ ހަމައްކަނި
ނިކަމެތިން އަހަރުމެންނަށް ބައްދަލުވުން އަދި ޖެހެނދުވެނުނުވެސް ބަލާކަން ލިބިގަ އެމީހެ ބަހަތަރ
ދަކަވެނުވަނީ ފުރައިރުބޮލުގައި ޖަމާޢަތަކަށް މިބަހުގެ ހެޔޮވެރިކަމެއް ހޯދުމަށް ހުވާތުވެރިވެއެވެ! އަ ބައްދަލުކުރެނެވޭ!
ނިކަން ވިސްނައި ފިކުރުކޮށް ބަލާށެވެ!

✵ **ދެވަނަ ވަޤުތު:** ދިރިން އިލްމުވެރިންވަނީ އެކަން ހުއްދަކުރަން
އިސްތިބްރާއުކޮށްލުމަށް މިހާ ކާފަރުވާނުތަކަށް ބަލިބަޔަކަށް ވިދާޅުވެފައިވޭ.
އެހެންކަމުން އަބަދުވެސް ބަލިބަޔަކަށް އެއާ ޒިޔާރަތް ވިދާޅުވެފައިވާ ކަމުގެ
އިޙްތިރާމު އެހުމެން ގޮތް ނުވެއެވެ.

✵ **ތިންވަނަ ވަޤުތު:** މަރުން ބޮޑާ މިހާ އެވަނީ ދެމަދުއްސަލާއެއް
މަސްހޫރުކަން އެޅުވާލާފައިވޭ:

1- **ބަލިފަރުކަމުން.** ބައްޕަފުދުތަކުގައި މަޖުބޫރީ އަދި ޒިޔާރަތް މިހާ
ދެބަސްފޮތް ކަމާ އެއީއެވެ.

2- **ޢާއިލީ ކަންތައްތަކުން.** އެއީ އާދައި ޒިޔާރަތް ނުބައިކަމެއް.
އެއީ މިހާރު އެކަމުގައި ޒިޔާރަތް އިތުރުކަން ވަރަށް އަދަބާ ކަންތައްކަމެވެ.

ދެވަނަ ބައިގެ: ކާފަރުކަމުގެ ބާބު ދަރު ބަންދުކުރުމާއި ކަންތަކުން ދަރިވަރުކުރުން

އެހެން ބަރުންވެސް އެހެންނާ ޒިޔާރަތް މިހާގެ ކިބައިން، اللہ ބާވައިލެއްވި
ގޮތާ ޒިޔާރަތް ބޮޑުބަރުގާ މިހާ، ކާފަރުންގާ ބަޔަކަށްވަނީ ހަމަޖެހިގެން ކާފަރުކަރުންނެވެ.
އެހެންނެތީ އެހެން ބަރުގެބަރުން އެހެން އިޙްތިރާމު އެއްގާ ބަލިފަރުކަރުމުގެ
ދަރު ބަންދުކުރުން، ކާފަރު ވިޔަދުވެވޭގެން ވާރަކަން އިންކާރުކުރާކަރުކަމަށް! މުއި
ރަހުމަތު ބަރަކާތްގެ ދަރުމަ! އަދި ޖަވާބުދީނީ ދީ (2) ގޮތަކުންނެވެ:

✵ **ފުރަތަމަ ވަޢުދު:** ކާފިރުންނާ މުޤާބަލާގައި ޒިޔާރަތް ބާރުވެރިން ހަމަ ބައެއް ކަންކަމާއި ބަސްތިކަމުގެ ސަބަބުން ކާފިރުވެރިކަމުން ގަދަފަދަކަމާއި ބާރުވެރިކަމެވެ. ޔަޢުނީ، ބައެއް މީހުން މުޢައްސަސާތަކުން ވަކިވަކިން ފާޅުކަށަވަރުކޮށް ގަދަފަދަކަމާއި ބާރުވެރިކަމެވެ.

✵ **ދެވަނަ ވަޢުދު:** މިގޮތުން ބުނާ ދީނާ އެވަނީ ދެ (2) ވައްސަލަތެއްގެ ދުވުދު އޮޅުވާލާފައިވެ:

1- ދަރިފުޅުކަމުގައި ވާރިދުވެގެން އައިސްފައިވާ ކަންތަކަށް އެކަނި ކާފިރުކުރުން ހަނިކޮށް، އެއަށް އެކަނި ޚިޔާލުކުރުމެވެ.

2- ކުފުރު ވުޖޫދުވެގެންވާކަމަށް އިންކާރުކުރުމެވެ! މިއީ ސުންނަތުގެ ދަރުމަވެރިންގެ ތެރެއިން އެކަކުވެސް ބުނާނުން އެއްގޮތް ނޫނެވެ.

ތިންވަނަ ދަރުސް: ޤާދިޔާން އިސްލާމުކުރުން، ޤާދިޔާނު ކަނޑުފާތުފިނަވަރުން، ޤާދިޔާން ފުރުޞަތު ބޭނުންކޮށްފިނަވަރުން ދަރުމަވާކުރުން

އެމީހުން އަމިއްލަ ޒިޔާރަތާ މީހުންގެ ކިބައިން ބޭނުންވަނީ ކާފިރު ނުވާ ބަޔާންކުރައްވައިފައިވާ ﷲ ބާރުއަޅުއްވާ ގޮތް ޒިޔާރަތް ބިރުވެރިކަމާ މިނާ ކާފިރުކުރާތަނަށް. ދީން އެއަށްކުރު އެކަނި ދަރުމަވެރިޔާ ދެކެން ނިޔަތު ޤާދިރުކުރުން ޤާދިޔާނުކަމަށް. އިލްހާމީ އަމިއްލަ ތަރުމުދުކަން އިލްހާމު

އިލްޙާމަޔާ ޤާދިޔާން އިސްލާމުކުރާކަމަށް، ޤާދިޔާނު ކަނޑުފާތުގެ، ޤާދިޔާނުން

ދައްލިބާކާރަނިކަމަށްވެ! މިއީ ރަމަޒު ބަހުރާނު ދޭގޮތް! މިއަކް
ޖަވާބުދިނުންވަނީ ދެ (2) ގޮތަކަށް:

✵ **ފުރަތަމަ ވަޒްނު:** މިހެން ބުނާ މިހާ އެވަސީ ބަހެއްގެ ނޫން ދެ (2)
މުގައްދިމާއައްގެ މައްޗަށް އޮނަށް ބިނާކުރެވިއްޖެއެވެ:

1- (ކަންމަތީ މަސްއަލައެއްގައިވެސް) ކުރަށް ވައްޖެ ކަންމަ
މިހެއް ވަޙީދުން ހާލަތަކަށް ވާސްކަމަށްވެއެވެ. މިއީ ކަށްކަވެއެވެ. އެހެނީ މިހާ
ކުރަށް ވައްޖެ، ނަމަވެސް އެކަން މަނާކުރާ އެހެންކަމެއް ވުމެއް ކުރަށް
ނުވެވެދާނެއެވެ.

2- ވެރިޔާ ހާކަރުވެއްޖެނަމަ ހުސްއެކަށި އެކަމުން އާނާއާ ދިކަރުވެރި
ހަޖަރާރު ހިފެއިގެން ނިކަމެން ހުއްދަވާނަކަމަށް ހިކަރުމެވެ. މިއީ ގޮހެކެވެ.
މިވާހަކަ އިސްވެދާސްވެއްޖެއެވެ.

✵ **ދެވަނަ ވަޒްނު:** މިހެން ބުނާ މިހާ އެވަހީ ދެ (2) މައްސަލަ
މަސްހުނިކަންމާމިދިއައެވެ:

1- ޖިހާދުގެ އަޤުލަކީ، އޭގެ ޝަރުޠު ފޫރާވެދުމަކާއި އުޞޫލުތައް
ރައްކާކުރަ ހަމަކަރުމެވެ.

2- ޖިހާދުކަރުމުގެ އަޤުލަކީ ޝަރުޠުފުރިހަމަވެގެން އިންކާރުކުރުމުގެއެވެ.
މިއީ އަހުލުއްސުންނަތުގެ އާކާވެސް ބުނާން ބަހެއް ނޫނެވެ!

ހަރަބުވެސް ބުނުއްވި: އިރުޖާގެ ދަޢުވާ![140]

މާނައީ: "ދަންނަވަނީ، ޚަވާރިޖުން ދަންނަނީއެވެ! އަހްލުއްސުންނާ ވަލްޖަމާޢަތަށް މުރުޖިއާ މުރުޖިއާންނަކަމުގައި ނަންދެއެވެ. ޚަވާރިޖުން އޮޅުވާ ދޮގެވެ! ޙަޤީޤަތަކީ، މުރުޖިއާންނަކީ އެމީހުންނެވެ! އެމީހުން ދަޢުވާކުރަނީ މީސްތަކުންނާ ޚިލާފަށް ޢީމާނުގައި ތިބީ އެމީހުންނަކަށެވެ! އަދި އެމީހުންނާ ޚިލާފުވާމީހުން މީހުންނަކީ ކާފިރުންނަކަށެވެ!" މިއެވެ.

އާނއެކެވެ! އިރުޖާއަކީ ކާއްއެކޮށްކަމުގައި ބާއްއެކޮށްކަމުގައި ނުނަގާ ގުނުޖާއިން އަނބުގެ ފަސޮގުއްޔާއިން ޢަމަލާ ބުނުމަކީ މުރުޖިއާ ބުނުމެވެ. އަޞްލުގައި ތިމަންބޭފުޅުންގެ އެވިދާގެ ދީނުކާނުކުރި، އަދި އެވިދާގެ ސުވާލުތަކަށް ޖަވާބުދީ އިރުޖާ ސުވާލުތަކަށް، މުރުޖިއާ ސުވާލުތަކާ، އިރުޖާއަށް ފަތުވާދިނުން ކިޔައެވެ! އަދި އެއާއަކީ އިރުޖާއަށް ފުރިހަމަކުރަންވާން ބަރަހާ ހަމަޖެހޭ ކަމެއް ގޮތަކަށް އިރުޖާކުރަނީ މުރުޖިއާއިން ކިޔައެވެ! އަޚްލާޤުރަކާ އެއްގޮތަކަށް ހަމަކަހި ކަންކުރަން އެކަމަކު މުރުޖިއާ ކިޔައެވެ! ދަރަން ވިޔަ ގޮސް އެމީހުން މީހުން ކާފިރުން މުރުޖިއަކަށްވީ ކިހިނެއްތޯ، އިރުޖާ އަޤީދާއަކީ ކާފިރުން އެގޭ އަސާސެއްކަމަކީ ކާފިރުން އަޅަނީ ވަކަރު އެއީ ކާފިރު އެއްކޮޅުކުރުމަށް ނުކުރެވޭނެއެވެ! ފަހަރެއްގައި އެއީ ވެރިންގެ ގޮތުގައި އެވާ މީހުންކަމުގައި ބަދަލުވާނެއެވެ. ނުވަތަ އެހެން އެކަހަލަ ކަސް ވަހަކައް ދައްކައިފާނެއެވެ. އެއީކަ މުރުޖިއާގެ ބުނުމަކީ ކާބައިކަމުގައި އެގޭ ގޮތަ މީހުންނަށް ނުނިގެއެވެ. އެއްބަރަކު މުރުޖިއާ ކިޔާ ކާފިރުކުރަނީ ހަމައެވެ. އަސްލުބަރަކު ގޮތްތަކުގެ ޙަޤީޤަތް ކިޔާ، އެއީ ކިޔާ ކާފިރުބަރަކު ކިޔުން އަހްލުއްސުންނަތަށް ނުކުރެއެވެ!

---

[140] ޙަރްބު އަލްކިރްމާނީ (280ހ) ވިދާޅުވިއެވެ: «وأما الخوارج فأنهم يسمون أهل السنة والجماعة مرجئة، وكذبت الخوارج، بل هم المرجئة يزعمون أنهم على إيمان دون الناس ومن خالفهم كفار» (مسائل حرب: 986/3)

މީގެ އަދި އެންމެ ހެއްލު ވަސީލަތަކީ: އެބަހަރާމުދު ސަލަފުންގެ ބޭކަލުން އިރުޝާދު ތަރުޖަމާކުރުން، އަދި
ހަރުކަށިކަން މުރުޖިންގެ ބާކުރު ޖައްސަވާ މުއްދަތުގާބަކުރު މުތަސައްވިފު މުޙައްމަދުގެ ގާތުގައި އުފުރުތަކުތަށް
އިމާމުންނަށް! އަދި އަލްމުޙައްމަދު އިރުޝާދު ތަރުޖަމާކުރުމަށް އައްކަޅަ ބަނދުވެރު ގެވުއްވެ. ކަންތައްކަސް
ހާމަކުރުމުގެ ނިޒާމުކޮށް ހުރިހައިގޮތެއް، އަދި ސިފަ ކުރިގެ ހާމަކުރުމުގެ ބަލާ އެއްގޮތުގަ ދި މިޒާބަ
މުހިންމު ސަރުދާރުން ބޭރުކޮށްލައްވާ!

އަދި އަމީރުންގެ ބަޔަށް ނިޒާމާކޮށް ޙާކިމުގެ ހަތްސަރަތައް ސަރަފުންގެ އިލްމާ ބަލާރުބާކޮށް، ވިދާޅު
ޖަހަމިންގެ މަޤާމުބާކޮށް، އިރުޝާދުކޮށް ބޭނު ޖަހުގަތުމުގައި އަދާކަ މުޙައްމަދުބާކޮއް! އަބަހާރުން ކާރުބާރުތަށް
ހާޖަތަށް ޖަހަމިންގެ ހަމަޖެ، އަދި އަބަހަރުން ބިދުއަތްގަރުކަރުން ހާޖަތާ އިރުޝާދު ހަމަޖެ އަސްހާބުކިރާމުން
އިބްނު ޢައްބާސްއާއި ސަޢީދުބުނު ޖުބައިރުއާއި، އިމާމު އަޙްމަދުބުނު ޙަންބަލް ބާރުވެރިންނަށް ކަހަލަ މުރީދަ
ތަދުބީރުތަކުގެ ހުރިހައިކަން ނުނިކުމެއްވާ! ޚަލީފާ، އަދި ޢުމަރު ސަރުދާރުންކަލަވާ އަޅު އިލާ އަތުއަސްހާބުވަނީ
ހުދު އިބްނު ޢައްބާސްގެ ބަސްފުޅަކީ އިރުޝާދުގެ ބަހައްކަލަން މުޙައްމަދުކަރުފުއްވެ. ސަލަފުސް އިބްނު ޢައްބާސްގެ
އުސޫލުތަކާ މުރުޖި ނަފްސީ ސަޙާބީއަކާކަލޭ އުފުރުދުނިއްވެ! މިއީ މިސްކީނު ފިކުރުގެ ނަބީއަކަށްވެ!
މިފުރުން ބަދަލުސްކުރު ވަހަކަ ހަރުކަށިކަމާ ގަބޫލު ހުނަރު ހަމަޖެހިގެންދާނެ އަދިގެ ވިސްނުމަކަސް ބަންދުވެއްވާ
ބަސްބަކަނޑުޖަހައި އަބަސްބަކު ދިފާއީކުރަމުން ސަރަފުތަކުން ފުލުފާ، ސަރަފުނަށް އިރުޝާދެއް ކުރިއަށް
ބަހައްބަސް ކުރާކަން ފުރަތަ ނިޔަހައްވާ!

އެމީހުން އެމީހުންނާ ޒާލިމުވާ މީހުންގެ ކިބައިން ބަދަލުހިފުއްވާ ކަލާނގެ

ހަމައެކަނި ﷲ ބަލައިގަތުމަކީ ދުށް ޒާލިމުން ބުނާބަސް ކިޔާ

ކަލާނގެއެވެ. އެހެން ނުހަނު ފަރުވާތެރި އެމީހުން އަސާސެއް އިރުޝާދު ދިނުމަށް

ރަސޫލުބޭފުޅުން، މަޖުބޫރުވާނެތީ ފޮނުއްވި ނިކަމެތި ރަސޫލުބޭފުޅުން، ނިކަމެތި

މުޅިއުމުގެ ސިފައަށް ބަލާ މަސައްކަތް ފެނިގެން ބަޔަކު ރަސޫލުބޭފުޅުން ބަޔަކު!

މިއީ ރަސޫލާ ބޭފުޅުން ދެކެވޭ! **މިގޮ ކަލާނގެވެސް ވިސް (3) ފަހަރަށްކޮށްލެވޭ!**

✵ ފުރަތަމަ ވަޢުދު: މަތަލުސާގެއި އެމީހުންނާ ހަމަޖެހި ލިބިފައިވާގެ

ގޮތަށް އެމީހުން ނުދަށަލާތެ.

✵ ދެވަނަ ވަޢުދު: މީހުން ބަލާ މިހާރަކުން، ކަންކުރާގެ ބާބުގައި

ސަލާމަތްވާ ހަމަޖެހިގެން މުޅިއުމުގެ ފާހަގަ ނަގާނެއެވެ. އެއީ އަނާއި

ބުނާ ދައުރު ފާހަގާ އަދިއިވާ އެކުއިއްވެ. އަޑުއިން ހަމަޖެހި ސަލާމަތްގެ

އިއްޔާދު ބަޔަކާއާއިދި ވެރިވި ނުވާނެއެވެ. ހަމަ އަނާވެސް އަބަދު ބާރުގެ

ހަމަޖެހިގެން -މުޅިއުމުގެ މީހުން- ގެ އިއްޔާދުގައި ހަމަޖެހި ސަލާމަތާ

ދިރުމުއްޤާ ކަމުގެއި ބަޔަކުދެކެނުއެވެ. އަކަމު ހަމަޖެހި ސަލާމަތާ

ޒިޔާދަވާއްޤާ ކަމުކަން ބާރުގެއި ވަހު ނުވާނެއެވެ.

❖ ނަތީޖާ: ބައެއް މީހުން ހަދާ ގޮތަކީ: މަޖުބޫރުވެގެންވާ ބައެއް ދިރިގެވެ

ސަލާމަތްގެ ހަމަޖެހިގެންނާ (ބައެއް ކަމުގައި) އެއްބަސްވެ ދިރުމުގައި

ސަލާމަތްގެ ހަމަޖެހިގެން އެއީ ބައިބައިކަމުގައި ބަޔަކުވެ. އެހެން

ބައެއް ބިދުޢަވެރިން -އެމީހުން އުފެއްދި ބިދުޢަ ނޫން- އެހެން ކަންތަކެއްގައި ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިންނާ އެއްބަސްވުމަކީ ފާޅުކަން ފެންނަން އޮތްކަމެވެ. ޔިއެއްމަ، އަހުލުއް ސުންނާ ވަލްޖަމާޢާ ހުރިހާ ކަމެއްގައި ޝާމިލުވާ ބިދުޢަވެރި ފިރުޤާއެއް ވަރަށްވެސް ނުވެއެވެ.(141)

(141) މިއީވެސް މިޞްރުގައި މިއުޒު ބައެއް ޤާރިއުން ކިޔާ އެއްޗެކެވެ. އެގޮތުން އަހަރުމެން ހަނދުމަ ކުރެވޭ އެއްޗެއް، ހަމައެފަދައިން ބަސް މުގްނީކަމަކީ ޝަރީޢަތުގެ އިލްމުވެރިންގެ ބަސްބަސް ގެންގޮސް ހިފާފައިވާ ސަލަފުންގެ ބަހެކެވެ. ކަމުގެ ދެފުށް ބަލައިގަތުމަށް ތަބާވެވޭނީ އެބައިމީހުން ގޮތުގައެވެ: "ވިދާ އެދުރުވާ ބަސްމަގު ބަހެއް ނޫނީ ސުންނަތް އަހުލުވެރިންގެ ބަސްމަގު ދެއްކުމަށް ކިބައިން މަގުފުރެހު! ކުރުނު ކުރި ވިޔަސް މީސްތަކުންނަށް ކުރި ދިއުމަށް ސަލަފުން ވަސީލަތްތަކުގެ ފާރުވެރިވިއްޔާ! އަދި ބަލާށެވެ ބިދުޢަވެރިން ކަށަވަރުވެއްޖެ ބަސް ބެހުމުގެ ބަސްތަކެވެ. އަދި ނަތީޖާކުރި އެދުރުވެރިކަމުން ސަލަފުންގެ އެބަދަލުތައް ބާވަތްތަކެއް! ބަލާ، ބިދުޢަ ކަމުގެ ކުރިއެރުން ކުޑަކުރަނީ، އަދި ދެއްކެނީ މުދާރާ ހުރިހާ ފަރާތްތަކެވެ ވިދާ ހަމަތަކެއް ލާނެ ނިސްބަތްވާ ބަދަލު އިސްލާމުގެ ރަނގަޅު ބަރަކާތްތަކުން ކަމެއް ތަބާވުމުގެ ގޮތުގައި ބަލާނީ ކޮންބައެއް ސަރަޙައްދަކުންތޯ! ވިދާ ގޮތުގެ ދުވަސްތަކަކީ ކުޅުނބުމުގެ ނިޔާޖި ޕުޑު ބަލާވާން ކިބައިގެ ހާސިލުކުރާނެ ކަމެއް ނުލިބޭނެ ބަދަލަކީ ކޮންކަމެއްތޯ! ވީހަމަ، އެކަން ޤާބިލުކަން ހިތްވަރު ބަލާނުލާ ބިދުޢަވެރިން ހިފަހައްޓާ ބޭނުންކުރާ ކަމުގެ ނިޔަތެއް ޖަހާ ސިފަ ރަނގަޅު ދީނުގެ ތަރުތީބުތަކުން އަޅުގަނޑުމެން ކުރިއަށް ދެމިއޮތުމަށް ސަމާލުކަން ދޭންޖެހޭ ކަންތައްތައް ހަމަ ފާޅުވެއެވެ.

[illegible]

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ރާފިޟީންނާމެދު ވިދާޅުވިއެވެ:

«لَيْسَ كُلُّ مَا أَنْكَرَهُ بَعْضُ النَّاسِ عَلَيْهِمْ يَكُونُ بَاطِلًا، بَلْ مِنْ أَقْوَالِهِمْ أَقْوَالٌ خَالَفَهُمْ فِيهَا بَعْضُ أَهْلِ السُّنَّةِ، وَوَافَقَهُمْ بَعْضٌ، وَالصَّوَابُ مَعَ مَنْ وَافَقَهُمْ لَكِنْ لَيْسَ لَهُمْ مَسْأَلَةٌ انْفَرَدُوا بِهَا أَصَابُوا فِيهَا» (142)

މާނައީ: "އެރާފިޟީންނާ ދެކޮޅަށް ބައެއް މީހުން އިންކާރުކުރާ ކޮންމެ ކަމެއް އަދި ބާޠިލަކަށް ވާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. ހަމައެހެން، އެރާފިޟީންގެ ބަސްތަކުގައި ސުންނަތީގެ އަހުލުވެރިންގެ ބައެއް ބޭފުޅުން އެއާ ޚިލާފުވެ އަނެއްބައި ބޭފުޅުން އެއްބަސްވެ، ދެން އެރާފިޟީންނާ އެކަމުގައި އެއްބަސްވި ބޭފުޅުންނާއެކު ޙައްޤު ތަނަވަސްކަމާވާ (ޚިލާފު މައްސަލަތައް) ވެސް ވެއެވެ. ނަމަވެސް އެރާފިޟީން އެކަމެއްގައި (ސުންނަތީގެ އަހުލުވެރިންނާ) އެކަހެރިވި އެކަށި މައްސަލައެއް، އޭގައި އެމީހުން ޙައްޤާ ދިމާވި ސީދާ ގޮތެއް ނުވެއެވެ." މިއެވެ.

މިހިރާ ބަސްތަކަށް ދެއްކެވެން ވީތަ އިންކާރުކުރާ ދެކޮޅުވެރިން އަދި ހުރިހާ ބިދުޢަތްތަކަށް ރައްދުދޭ ބޭފުޅުން
އެއްމެހާ ސަލަފުންނާއި އެކަކު ބައިވަރު އިމާމުންނަށް ނަސޭހަތްދެއްވާ!؟

(142) منهاج السنة النبوية: 44/1

އަހަރެން ބުނަމެވެ: މިފަރަދުގެ ބަޔާޤަތްތަކުގެ ތަމްސީލުވާ ގޮތަކީ: މުރުޖީން، އެކަންކަމުން އޭގެ ޢާމުގައި ކާފަރުވާ ހުރިހާ ބަދަލުތަކެއްގައި އިސްތިހްޒާއުކުރުންފަދަ އިޢުތިޤާދުއެއް ވުން ޝަރުޢުކުރެއެވެ. އަނެއްކޮޅުން ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އިސްތިހްޒާއުކުރުން ޝަރުޢުކުރަނީ އެއިން ކާފަރުވާ ބައެއް ކަންކަމުގައެވެ. އަނެއްބައި ކަންކަމުގައި އިސްތިހްޒާއުކުރުން ޝަރުޢު ނުކުރެއެވެ.

ދެންފަހެ ބުނުއްވާދެއްވާނަތަ: އެކަންކަމުން ކާފަރުވުމުގައި އިސްތިހްޒާއުވުން ޝަރުޢީވާ ބަދަލުތަކުގެ ޘަވާބުދާރީ ކަބީރައްޓަތޯ؟

ޖަވާބު: އެކަމުގައިވާ ސުވާބަޔަކު ދަރަޖަތެވެ. އެގޮތުން މިކަމުގައި ބޮޑު ކާފަރުން ކާފަރުވާ ކަމެއްކަމުން ދަރަޖަތަކުން ތަފާތުކުރަމެވެ؛ ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އެކަމުން ކާފަރުކުރެއެވެ. އަދި އެކަމުގައި ކާފަރުވުމުކަން އިސްތިހްޒާ ޝަރުޢުއް ނުކުރެއެވެ.

ދެންފަހެ އެކަމަކީ (އޭގެ ޢާމުގައި) ކާފަރުވާކަމުގައި ކަމަށް ދަލީލު ނުކުރާ ކަންތައް -އަދި ފާފަކަމެވެ.- ފަހެ ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އެކަންކަމުން ކާފަރު ނުކުރެއެވެ. އިސްތިހްޒާކުރުން ހުއްދަނުކުރާނަމަ، ދުޢާވެރިޔާ އިންކާރު ކުރުންފަދަ އިޢުތިޤާދުގެ ޝަރުޢީކަމެއްގެން މުނާފިޤެވެ.

އޭގެ މިސާލަކީ: ޖިނޫނުއެވެ. އެއިން ކާފަރުވާނޫނަކަން ދަލީލެއް އައިސްލަދި ނިދުމެވެ. އެހެންކަމުން އެކަމުގައި ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ޤަވާޢިދަކީ ޖިނޫނުކާ މިހާ އެކަން ހުއްދަކުރަން ބަލާލު ނުކުރާ ހިނދަކު ކާފަރު ނުވާނެއެވެ.

✵ **ތިންވަނަ ފަޤުރު:** މިހެން ބުނާ މީހާއަށް މުރުޖިޢުންގެ ރަޢުޔުތަކީ ކާބިލުކަމެއް، އަދި އިރުޖާއިން ސަލަފުވެރިން ކަންކަމަކީ ކާބިލުކަންވާފަދަ ނޫނެވެ. އެގޮތުން އިސްލާމްދީނުގެ އިމާމުންވަނީ އެފަދައިން ބަސްބުނެ މިހާ މުރުޖިޢުންނާ ވަކިވެ ފަރަގުވެ، އިރުޖާއިން ބަރީއަވެގެންވާނޫ މައްސަލަތައް ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ ފަސް (5) މައްސަލަތަކެވެ:

* **ފުރަތަމަ މައްސަލަ: އީމާންކަމަކީ ބަހާއި އިޢުތިޤާދާއި ޢަމަލުކަމަށް ބުނުން މިހާ ފަދަ މުރުޖިޢުންނާ ވަކިވެއްޖެ.**

އަލްބަރްބަހާރީ (329ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«ومن قال: الإيمان قول وعمل، يزيد وينقص، فقد خرج من الإرجاء كله أوله وآخره» [143]

---

[143] شرح السنة: 129/1

މާނައީ: "އީމާންކަމަކީ ބަހާއި ޢަމަލުކަމަށް، އާ އުނިއިތުރުވާންކަމަށް ބުނެފި މީހާ، ދެން އިރުޖާގެ ކުރީކޮޅާއި ފަހުކޮޅުން އެއްކޮށް ނިކުމެއްޖެއެވެ." ވިއެވެ.

*** ދެވަނަ މައްސަލަ: އީމާންކަން އުނިވެ އިތުރުވާކަމަށް ބުނެފި މީހާ ދެން މުރުޖިޢުންނާ ވަކިވެއްޖެ.**

އީމާންކަން އުނިވެ އިތުރުވާކަމަށް ބުނެފި މީހާއާމެދު އިމާމް އަޙްމަދު (241ރ) އާ ސުވާލުކުރެވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ:

«هَذَا بَرِيءٌ مِنَ الْإِرْجَاءِ» (144)

މާނައީ: "މިނާވަނީ އިރުޖާއިން ބަރީއަވެގެންނެވެ." ވިއެވެ.

އަލްބަރްބަހާރީ (329ރ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«ومن قال: الإيمان قول وعمل، يزيد وينقص، فقد خرج من الإرجاء كله أوله وآخره» (145)

މާނައީ: "އީމާންކަމަކީ ބަހާއި ޢަމަލުކަމަށް، އާ އުނިއިތުރުވާންކަމަށް ބުނެފި މީހާ، ދެން އިރުޖާގެ ކުރީކޮޅާއި ފަހުކޮޅުން އެއްކޮށް ނިކުމެއްޖެއެވެ." ވިއެވެ.

---

(144) السنة للخلال: 1009

(145) شرح السنة: 129/1

*** ތިންވަނަ މައްސަލަ: އީމާންކަމުގައި އިސްތިޘްނާކުރުން (އަހަރެންނަކީ إن شاء الله މުއުމިނެކެ ބުނުން) ހުއްދަވެގެންވާކަމަށް ބުނެފި ވީހާ ވަނީ މުރުޖިއުންނާ ވަކިވެއްޖެ**

ޢަބްދުއް ރަޙްމާނު ބިން މަހްދީ (198ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«إِذَا تُرِكَ الِاسْتِثْنَاءُ، فَهُوَ أَصْلُ الْإِرْجَاءِ»[146]

މާނައީ: "އިސްތިޘްނާކުރުން ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ފަހެ އެއީ އިރުޖާގެ އަސްލެވެ." މިއެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«وأما مذهب سلف أصحاب الحديث كابن مسعود وأصحابه والثوري وابن عيينة وأكثر علماء الكوفة... وأحمد بن حنبل وغيره من أئمة السنة: فكانوا يستثنون في الإيمان، وهذا متواتر عنهم»[147]

މާނައީ: "ދެންފަހެ އިބްނު މަސްޢޫދާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުންނާއި، އައްޘައުރީއާއި، އިބްނު ޢުޔައިނާ ފަދަ ޙަދީޘުގެ އަޞްޙާބުންގެ ސަލަފުން،

---

(146) الشريعة للآجري: 283، الإبانة الكبرى: 1188

(147) مجموع الفتاوى: 7/428-429

އަދި ކޫފާގެ ގިނަ އިރްޖާއުވެރިންގެ މަޛްހަބަކީވެސް... އަދި އަބްދުލް ބުނު
ޙަންބަލާއި އަޝްޢަރީން ސުންނަތުގެ އިމާމުންގެ ބާޤިލާނީ ދިޔައީ
އީމާންކަމުގައި އިސްތިޘްނާ ކުރައްވުމުންނެވެ. މީ އެބަޔަކާޚިލާފުން އަރިހުން
މުތަޤައްދިމީން އަހްލުއްސުންނަތިވަލްޖަމާޢަތުގެ." މިއެވެ.

އަދިވެސް އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«فالذين يحرمونه هم المرجئة والجهمية ونحوهم» (148)

މާނައީ: "ދެންފަހަރު އެކަން (އެބަހީ: އީމާންކަމުގައި އިސްތިޘްނާކުރުން إن شاء الله ކިޔުން) ޙަރާމްކުރަނީ މުރްޖިއީންނާއި ޖަހްމީންނާއި އެފަދަ މީހުންނެވެ." މިއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: އިސްތިޘްނާކުރުމަކީ އަހަރެމެންނަކީ الله އިރާދަކުރައްވާނަމަ މުއުމިނުން ބުނުމުގެ ޢިބާރާތެވެ. އެގޮތުން ސުންނަތުގެ އިމާމުން ބާރުއަޅުއްވާގޮތުގައި އެކަން ހުއްދަކުރައްވައެވެ: އެގޮތަކީ: އަޙުމަދު ބިން ޙަންބަލާއި ސުފްޔާނުއްޘައުރީ، ނަސްރު އަދި ބަޔަކު ދޭތެރޭގައި ބަހުގެ ބުނުމުގެ ގޮތުން ބުނުވުން ދަރަޖަވާ ވާހަކަ ބުނުމެވެ. ނަމަވެސް އިމާންކަމުގައި ޝައްކުކުރުމާ ބަހާބަހުން

(148) مجموع الفتاوى: 429/7

އެބޭކަލުން ހުއްދަ ނުކުރައްވައެވެ. ދެންފަހަ މުރުޖިޢުން އެއްވެސް ބާވަތެއްގައި މުޖުތަމަޢުގައި އިސްތިޙްލާލުކުރުން ހުއްދަ ނުކުރައްވައެވެ.

* ހަތަރުވަނަ މައްސަލަ: ބަހުން ނުވަތަ އަމަލުންވެސް ކާފިރުވާނޭކަމަށް ބުނުމީ މިހާ ފަހަރު މުރުޖިޢުންނާ ވަކިވީ އެއްކިބާވުމެވެ

އެހެނީ މުރުޖިޢުންނަކީ އަމަލުތައް އީމާނުގެ ބައެއްކަމުގައި އެއްނުބަލާ ބަޔެކެވެ. ނޫނެވެ. އެގޮތުން އަޤީދާގެ ގޮތުގައި އަމަލަކީ އީމާނުގެ ބާރުގަދަކުރާތަކުގެ ގޮތުންވެސް އަދި ބަލިކަށިކުރާތަކުގެ ގޮތުންވެސް އަސަރެއް ކުރުވާ އެއްޗެއް ނޫނެވެ. އެކަމުގެ މައްސަލަ: އިޢުތިޤާދުން މުސްލިމު ކާފިރުވާނީ ގޮތެއް އީމާނުގެ ގާތުގައި ނުވެއެވެ.

ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަށް ބަދުބަސްބުނުން އެއްކަހަލަވާ މީހާ ކާފިރުކުރުމަށް އިސްތިޙްލާލުކުރުން ހުއްދަކުރުން ޝަރުޠުކުރާ މީހުންނާމެދު އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވެއެވެ:

«رأوا أن الإيمان هو تصديق الرسول فيما أخبر به ورأوا أن اعتقاد صدقه لا ينافي السب والشتم... فهذا مأخذ المرجئة ومعتضديهم، وهم الذين يقولون الإيمان هو الاعتقاد والقول» [149]

---

[149] الصارم المسلول: 518/1

މާނައީ: "އެމީހުން ދެކުނީ އީމާންކަމަކީ ޖަސޫލާ ޒަބަރުދަސްތުވި ކަންބޮޑުވައި އަކަށަވަރާން ބިދުއަރުން ކަމުގައިއުވެ. އަދި އެމީހުން ދެކުނީ އަކަށަވަރާން ބިދުވެރިވެސްގާކަމަށް، ޒުބުރުކުރުން، ބަދަބަސްބުނު އެއްކަލި ގެވުމަކުން ނަފްސާނީ ގެއްލުމާ ނުލާކަމަކަށެވެ... މިއީ މުރުތަދުންނާއި އެމީހުންނަށް ވާގިދީ މީހުން ނަގަމުދެވެ. އެމީހުންނަކީ އިމާންކަމާ (ހުސްއެކަނި) އިއްޔިހާރާއި ބަސްކަމުގައި ބުނާ މީހުންނެވެ." މިއެވެ.

* ފަސްވަނަ މައްސަލަ: ފިރިން އަނިޔާވެރިވިޔަސް ޢުމުރުގެ އަދުއަދާ ކެތްތެރިވުން ވާޖިބުވެގެންވާކަމަށް ބުނެފި ދީނާ ފަދަ މުރުދީންނާ ވަކިވެ އެއްކިބާވުމެއް![150]

(150) އަނގަބަހުންނެވެ! ފަސްބަހުންނެވެ! މިއީ މިއުޅޭ ބަރަޔަންނާއި އުމުރުގެ ތަސްވީރު ފުރަތަ ކަތިޔާ ކަމަށް. އަދި މުރުދީންގެ އޮއް އިޖުތިމާޢީ އުމުރުގެ ވެރިންނާ ފިރިހެނުން ޔަހޫދީންނާ ވައްޒަފާ ނަށަކުރަން ދީނީ ބަލައި ނަޝާ. އަކަމް ބައިގެ އޮލަށް އަށިލާނަމެ މިހިރީ ސަރަޙަ ވިދިވާ ވަނީ. ފަތަލު ބަޔާން ވަކި ސިޔާސަތުގެ ސަރަހައްދު އެއް ފިރިހެނުން ވައްތަރުން ހުކުމް ނިކަތުގެ ވަރަށްއޮޑުވާ ނަފުއާ މުއްސަދި ފާ. ފަ ތިބަވާ ހުރުމަތަށްވުރެ ފިރިހެނުން ވަކިނަމާއި ވަޒަލީ ގޮތަށް. މުރުދީންވަރުގާ ދަޢުވާގައި. ފިރިހެނުން ފަހުން ތިރީގެ ވެހިވެސް. ފަސާދަ ކަމެއް ގޮތަށް ސިފަ ކުރަނީ! ކަ ޖަށް އިޖުތިމާޢީ މުރުދީންގެ އެއްބަސް އެބަހަކާ ދަރަނިވެރިފައިން ސިލްސިލާއަކަސް. ބަލަ އިހަށް މާޖިލިހާ ވިއްސަކާބާނާ ކަމުން ނުކުމެ ސިޔާސީ އޭގެ ދެކޮޅު! ފިރިހާގެ ދިހާ އެއްބަސްވާ، ނަވަޔަ ފިރިހާއާ އަނބިކަނުވާ މުހިންނަކާ މުރުދީންކަނަތް ދައްކާނެ ސިއަރ ގެންނަ ބަދަލުގެ ސިޔާސަތުގެ އިހުގައި އުދުން ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމްކުރަން ސިފަވުން ދީނާ ފަހަރެއްގެ ގާޒީގައި އުގެ އިސްލާމިއްޔަ މިފަދަ ފިރިހެނުން ވަރަށްގިނަ އުގެ ޝަރީޢަތުން. އަނބިމީހާ ވިލާޔަތް ބަލައި ގެންގުޅުމަށް އުގެ ޝަރީޢަތުން މުރުދީންނަށް ފަރާތް، ސިފަކުރަން ސިޔާ ޤާނޫނުކުރަނީ އުގެ ހުރިހާވަގު ރަސްމީ ތިޔަ ވަޙީޢިއްޔާ، އެދި ވަރަށްގިނަ އުގެ ޤާނޫނީ ފިރިހެނުން ވަރަށްގިނަ ހުރިހާ އަދި ސިޔާސީ ބަލައި ގެޢުޒުހަކަ ޝަރީޢަތުގެ ހުރިހާ ވިލާޔަތުގެ ވައިދީ އުގެ ޝަރީޢަތްގެ މުރުދީންނާ ނުވަޒީ ޔައުފަހުއައްދެވެ!؟ ނަހަމަ ފިރިހެނުން ހުރިހާގެ ވަރަށްގިނަ އުގެ މިހުން މުރުދީންނަނޫމަ ނުވާނެއެވެ. ކަންތަތްވެސް އިންސާފުވެރި އައް މިޢަނާކަން ޔަރާބަރާނެވެ!

ދީން ބުނެފާނެއެވެ. "ބަލަ މިހިރިއަލި އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ގާއިމުކުރާ ހިރިޔާއަކަށް. އައިންމެ އާންމު ވަރަށްގިނަ އުގެ މިހުން މުރުދީންނާކަން ނުވާނެއެވެ. މުރުދީންނަނޫނީ ޝަރީޢަތް ގާއިމު ނުކުރާ ފިރިހެނުން ވަރަށްގިނަ އުގެ މިހުންނެވެ."

ޖަވާބުގައި ބުނެލަދާނެއްތެވެ: "އޭ އެހެންވިއްޔާ ދިޔަ ބުނަނީ ކުރީގެ ސަލަފުން ދިޔަ އަޤަރުބަށް ވިދާޅުވިއިރު
އޮތް ހިތާމަތާއި، ހަޤީޤާއިން ޝަރީޢަތް ދާއިމު ނުކުރާކަމަށް ހުއްޓޭވާ!؟ އަހަރެމެން އެމީހުން ވަކަށިގެންވާ
އިލްމުވެރިން މުރުޖިޢުންނަށްވީހުރިތޯ!؟ އަހަރެމާ ދޮންކަލާ ދިޔަ ބުނާ ގޮތަށް ޝަރީޢަތް ދާއިމުކުރާ
ހަޤީޤާއިން އޮތުމުސްލިމް ވީނީ ކާފަރުންނަށް ނުނުކުރާނެތޯ!؟

އަހަރެމެންނާ ދެކޮޅަށްވެސް ނިކުންނަން ޖަހާނަ ނުނުކުރާނެތޯ!؟ ނުނީ ކާފަ ކާފަރުކަމަށް، ކާފަރު ދުނަ
ކާފަރުކަމަށް ބަނާ އިސްލާމުގެ ވަޒަނުން ނިކުތް ބަލާ އަޤީދާއާ އެއްބަފާރުވެދާނެތޯ!؟" ކާނަމައުކަލާ
އެނގިގެންދަނީ އިސްލާމުގެ މުރުތައްދުންނަކީ އަބަދު ދޭނީ ބަލާ ވަރަށް ބަލާކޭއިރުވާ ކަޅި ކަމަށް ނުނުކާމާ.
އަދި އިސްލާމުގެ އަބޫބަކުރު ދިޔަޢާލާ މުރުތައްދުންނާ ކަމަކާ. އަހަރެ ވަރަށް ކާފަރުކަނަތައް، ޢަމަލުތަކުގެން
ޖިހާދުކުރެއްވުމަށް އަބަދުވެސް އިސްލާމް، އެނާ މުރުޖިޢުންގެ މިއަދު އަބޫބަކުރާ ދިޔާދުއްޖަރަމަ ބަލާ
މުރުތައްދުނަކާ.

އެހެނީ އެމީހުންނަކީ އަނިޔާވެރި ވެރިންގެ އަމުރާ ކިޔަމަންވާން ޖާއިޒުނުވާކަމަށް ދީނާ ބައެއް ނޫނެވެ. ހަމައެކަމަކު، މުރުޖިޢުން ދެކޭނީ ވެރިޔާއާ ދެކޮޅަށް ކަނޑިހިފައިގެން ނިކުމެވުމަށެވެ!

މުރުޖިޢުންނާމެދު ޢަބްދު الله ބިން ޖާބިރު (230ހ) ވިދާޅުވެއްޖެ:

«لا يرون للسلطان طاعة» (151)

މާނައީ: "ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންވާން ޖާއިޒުނުވާކަމަށް އެމީހުން ދެކޭކަމެވެ." މިއެވެ.

ސުފްޔާން ބިން ޢުޔައިނާ (198ހ) އާއި އަލްއައުޒާޢީ (157ހ) ވިދާޅުވެއްޖެ:

«إِنَّ قَوْلَ الْمُرْجِئَةِ يَخْرُجُ إِلَى السَّيْفِ» (152)

މާނައީ: "މުރުޖިޢުންގެ ބަސް ނިކުންނަނީ ކަނޑިއާ ދިމާލަށެވެ!" މިއެވެ.

---

(151) عقيدة السلف وأصحاب الحديث: 68/1

(152) السنة لعبد الله: 363

ސުފްޔާނުއް ޘައުރީ (161ހ) ވިދާޅުވެއްވޭ:

«يَرَوْنَ السَّيْفَ عَلَى أَهْلِ الْقِبْلَةِ» [153]

މާނައީ: "އެމީހުން ދެކެނީ ޤިބްލައިގެ އަހުލުވެރިންނާ ދެކޮޅަށް ކަނޑި އުފުލުމުގެ ހައްޤުތެވެ." މިއެވެ.

އަޘަރުން ބުނެދެވޭ: ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން މުރުތަދުން ޚިލާފުވެރިކަމުގައި ގެންނަވާ، އެކަންކަން ބާޠިލުކުރައްވާފައިވާ ކަންކަމަކީ މިއެވެ. އަދި އިލްމު ހޯދަން އުޅޭ ދިނަ ދަރިވަރުންނަކާ ކިބައިން ފުރުޞަތުދީ މުރުތަދުންގެ އަބްޝުލުވާކާ މިއެވެ. ދެން އަމީރުންނާ ޚިލާފުވުމާ ބަޣާވަތް އިސްތިޤާމާގެ ހުކުމު ޤަވާ ތިރުދުވާކުރުން ފެނިއެވެ. އެއީ މުރުތަދުންގެ ޚަރަދުކަންކަން އެއްވެސް ކަމެއް އެހިތާފުވި މީހުން ޤަބޫލުކުރަނިކޮށް ނުވިއްސަވާފައެވެ. އެބައިމަށް ފެންނަނީ ސަރުކާރުގެ އަޚްލާޤުތަކާއި (ވިޔަސްކަން ހުރި މީހުން) އިޠާޢަތުން ބޭރުވުމަށް ދިޔަނަމެވެ. ދެން އަހަރުމެންގެ ޒަމާނުގައި މިއޮތީ ބަޔަކު އައިސް އިޠާޢަތުގެ ތަޢުލީމު އެކުލަވާލެވޭ! އިޠާޢަތީ އޭގެ އަސްލުތަކުގެ ބޭނުން ދެނެގަތުމަކީ ކޮންބައެއް ހުއްޓެވެ!؟ ސަރުކާރުގެ އިމާމުންނަށްތޯ؟ ނުވަތަ މިހިރަ އުޅޭ އިލްމު ހޯދަން މީހުންނަށް ހުއްޓެވެ!؟

---

[153] الشريعة للآجري: 2062، شرح أصول الاعتقاد: 1834

ހަތަރުވަނަ ފަޞްލު: ޚިލާފުވާ މީހުން ގެންނަ އެކި ޝުބުހާތު ނަޤިޟުތަކަށް ޖަވާބުދިނުން

✱ އެއީ ޖުމްލަ (13) ނަޤިލްތަކެވެ:

ފުރަތަމަ ނަޤިލު: (އާދައިގެ ނަސްބުން ވަކި ކާފިރުއްކަމަން)

اللّٰه ވަޙީކުރެއްވި ބަސްފުޅު:

﴿وَمَن لَّمۡ يَحۡكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ ۝٤٤﴾ [المائدة: 44]

މާނައީ: "އަދި اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ މީހުން، ފަހެ އެމީހުންނީ ހަމަ ކާފިރުންނެވެ."

<u>ބުނެވުނެވެ:</u> اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާ މީހާ އާދަމު ނަސްބުން ބަލިބަލީކަން ކާފިރެކެވެ!

<u>ޖަވާބަކީ:</u> މިއާޔަތުގައިވާ ކުފުރަކީ ކުޑަ ކުފުރެވެ. ބޮޑު ކުފުރެއް ނޫނެވެ. އޭގެ ބުރުހާނަކީ ތިން (3) ކަމެކެވެ:

1- އިބްނު ޢައްބާސްގެ ބުނުއްވުން ކުފުރާ މަނިކު ވައްޓަން ނޫންކަމަން ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އިޖްމާޢުވި އައްބަސްވުމެއްގެ މަތީގައެވެ. އެވާހަކަ ފާހަގަކޮށްދެއެވެ.

2- އިބްނު ޢައްބާސް ކުރައްވާ ތަފްސީރެވެ. އެވެސް ޙުއްޖަތެކެވެ.

3- ބައެއް ތާބިޢީން -އިބްނު ޢައްބާސްގެ އަސްޙާބުން- ކުރައްވާ ތަފްސީރެވެ. އެވެސް އިސްވެ ޙުއްޖަތެކެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ ޖަމާޢަތުގައި އެބޭކަލުންނާ އެކަމުގައި ޚިލާފުވެ އެކަކުވެސް [illegible] ނުވެއެވެ.[154]

---

(154) ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވެއެވެ: «إذا أجمعوا على الشيء فلا يرتاب في كونه حجة فإن اختلفوا فلا يكون قول بعضهم حجة على بعض ولا على من بعدهم ويرجع في ذلك إلى لغة القرآن أو السنة أو عموم لغة العرب أو أقوال الصحابة في ذلك.» (مجموع الفتاوى: 370/13)

މާނައީ: "ތާބިޢީ ބޭކަލުން ކަމެއްގައި މައްސަލައެއްގައި އިޖްމާޢުވެ އެއްބަސްވެއްޖެނަމަ ދަލީލަކަށް އެކަން ޙުއްޖަތަކަށްވުމުގައި ޝައްކު ނުކުރެވޭނެއެވެ. ދަލީލަކަށް އެބޭކަލުން ޚިލާފުވެއްޖެނަމަ އެކެ ބަޔަކު ބައެއް ބޭކަލުންގެ ބަސް އަނެއް ބޭކަލުންގެ މައްޗަށް، އަދި ފަހުން އައި މީހުންގެ މައްޗަށްވެސް ޙުއްޖަތަކަށް ނުވާނެއެވެ. އެކަމުގައި ރުޖޫޢަވާނީ ޤުރުއާނުގެ ބަހަށާއި ސުންނަތާއި ސުންނަތަށް ނުވަތަ ޢަރަބީންގެ ޢާއްމު ބަހަށް ނުވަތަ އެކަމުގައި ޞަޙާބީންގެ ބަސްތަކަށެވެ." މިއެވެ.

އަދިވެސް ވިދާޅުވެއެވެ: «من عدل عن مذاهب الصحابة والتابعين وتفسيرهم إلى ما يخالف ذلك كان مخطئا في ذلك بل مبتدعا» (مجموع الفتاوى: 361/13)

މާނައީ: "ޞަޙާބީންނާއި ތާބިޢީންގެ މަޛްހަބުތަކާއި އެބޭކަލުންގެ ތަފްސީރުތަކުން ދުރުކޮށް އެއާ ޚިލާފުވާގޮތަށް އަމަލުކުރާ މީހާ ވާނީ އެކަމުގައި ގޯސްވެރިއެއް ކަމުގައި، އަދި ބިދުޢަވެރިއެއް ކަމުގައެވެ." މިއެވެ.

ދެންފަހެ ބުނެވިއްޖެނަމަ: މުޠުލަގުކޮށް ކުފުރުގެ ވާހަކަ އަންނަހިނދު އަޞްލަކީ ބޮޑު ކުފުރުގެ މާނަ ނެގުމެވެ.

ޖަވާބަކީ: ތިޔަހެން ގެނައުމުގެ އެއްވެސް ބޭނުމެއް ނެތެވެ. އެހެނީ އާންމުގައި އެވާ ކުފުރުގެ މުޠުލަޤް ކުޑަ ކުފުރުކަމަށް ހަވާލާން ކަންކަން ޙަދީޘްތަކުގައިވެއެވެ. އިބްނު ޢަބްބާސްއާއި އެހެން ސަޙާބީންގެ ބަހެއް އަޞްޙާބުންގެ ތަފްސީރުވެއެވެ.

ދެންފަހެ ބުނެވިއްޖެނަމަ: އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވަނީ (الـ) އާއެކު މަޢުރިފާކޮށް އަންނަ (الكفر) ލަފްޒު ހިނގުމާ ބެހޭގޮތުން ވިދާޅުވެފައެވެ. އެކަމުން އާންމުކޮށް ފެނިގެންވާ ބޮޑު ކުފުރު ދިނުމަށް އެބުން ނަގައިދެވެއެވެ.

އެކަމުން އިބާރާތް ވިދާޅުވެއެވެ:

«والكفر المعرَّف ينصرف إلى الكفر المعروف، وهو المُخرِج عن الملَّة»
(155)

މާނައީ: "މަޢުރިފާކޮށް އަންނަ ކުފުރު އެނގިގެންވާ ކުފުރަށް ނިސްބަތްވެއެވެ. އެއީ މިއްލަތުން ބޭރުކުރާ ކުފުރެވެ." މިއެވެ.

---

(155) شرح العمدة: 77/2

ޖަވާބަކީ: އެކަލާނގެފާނު މިކުރެއްވި އިސްތިފްހާމު ހަދިސްގައިވަނީ (الكفر) މަސްދަރަކަށެވެ. އަނެއްހާލަތުން އާޔަތުގައި ހަދިސްގައިވަނީ އިސްމު ފާއިލު (الكافر) އަކަށެވެ. އެ ދެބަސްވަނީ ފަރަގުކުރެވިގެންނެވެ. އެހެނީ މަސްދަރަކީ ދަލީލުކުރަނީ ހަމައެކަނި ފިޢުލަށެވެ. އަނެއްހާލަތުން އިސްމު ފާއިލު ދަލީލުކުރަނީ އެކަމާއި ކަމަކާއި އަދި އެކަންކުރާ ފަރާތަށެވެ.

އެހެންވީ ހެދު އިބްނު ޢަރަފާ ވިދާޅުވެފައިވަނީ: މިއާޔަތުގައިވާ ކުފުރަކީ މިލްކުގެ ކަލާ ކުފުރުކަމުގައިވާނަމަ ސޫރަތުން އެއީ ބޮޑު ކުފުރުގެ ބާވަތެވެ. ހަދީޘްގައި، ސުވާލުގެ ޖަވާބު ބާވަތުގެ އެއްވެސް ކުޑަކުރުމުގެ ބާވަތެވެ.(156)

(156) މިއީ މުޢާމަލާތުގައި އިބްރާހީމް ނިސާބުއިރާ ބައްޔާ ހުރިހާ އަދި ވައްސަލާ ކުޑަކުރުމުގެ މިޢިޔާރު ބަޔާންކުރައްވާ ކުފުރު ކުޑަކުރުމުގެ ބާވަތުގެ ޢަދުލު ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ސުވާލާއި ޖަވާބު، މިއައްމަދު އަލްބަޤަރާ ކުރެއްވި ޝަރުޙު ބެލުމަށް ފަރާތަށް އިބްނު ބާވަތުގެ ކުފުރުގެ ސުވާލާއި ޖަވާބާއި އެއް ކުޑަކުރުމާއި ކުފުރު އަދި އިބްނު ކުޑަކުރުމުގެ ޖަވާބުގެ މިޢިޔާރު ބާވަތުގެ ކަލިމަތުގެ ފަހުން އިބްނު ހުރިހާ ހާލަތެއްގައިވެސް ބޭނުންކުރެވޭ މިނިވަން ބާވަތަކަށް ނުވާނެއެވެ.

އިބްނު ޢުޘައިމީން (1421ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«مِن سوءِ الفهم قول مَن نسب لشيخ الإسلام ابن تيمية أنه قال (إذا أُطلق الكفر فإنما يراد به كفر أكبر)؛ مستدلاً بهذا القول على التكفير بآية ﴿فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ [المائدة 44]، مع أنه ليس في الآية أن هذا هو (الكفر)! وأما القول الصحيح عن شيخ الإسلام فهو تفريقه رحمه الله بين (الكفر) المعرَّف بـ (الـ) و (كفر) مُنكّراً. فأما الوصفُ فيصلح أن نقول فيه (هؤلاء كافرون) أو (هؤلاء الكافرون) بناءً على ما اتصفوا به من الكفر الذي لا يخرج من الملة، ففرّق بين أن يوصف الفعل وأن يوصف الفاعل» (157)

މާނައީ: "ކުފުރުގެ ތަފްސީރު މުޠުލަގުކޮށް އަޅުވައިލެވޭނަމަ އެއީ މުރާދުކުރެވެނީ ބޮޑު ކުފުރުކަމަށް ވިދާޅުވިކަމަށް ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާއަށް ނިސްބަތްކުރުން ބުނުމަކީ ނުބައި ފަހުމުގެ ތެރެއިންވާ ކަމެކެވެ. އެއީ އާޔަތުގައިވާ: "އުލާއިކަ ހުމު ކާފިރޫނަ." މިއާޔަތުން ކާފިރުކުރުމަށް

ބަޔަކަ ސާފު މަންހަޖު އެއްވާ އެއާ ހިތްޖެހޭ ނުވެވުންނެވެ. އިޚުލާޞީ އަމާނާތްތެރިކަން ކޮބައިހެއްޔެވެ!؟
މިފަދަ ބޮޑެތި ސަހަފާތަކުން އަނިޔާވެރި ޢަޤީދާ ޢާއްމުން ވާއްދުން ގޮތްވާ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ!؟

(157) فتنة التكفير:25/1

މިޤައުލު ނަގައިގެން ދަލީލު ދައްކަންވެގެންނެވެ. އެއީ އެއާޔަތުގައި: މިއީ
ކަމަ (الكفر) އާ ނުވެސް ނަކިރާއެވެ. ދެންފަހެ ޝާމިލުން އިސްލާމުގެ
އަރިހުންވާ ބައްޔަ ޤައުލަކީ: (الـ) އާއެކު މަޢުރިފާކޮން އައިސްފައިވާ
(الكفر) ރަފްޢާއި ނަޞިރަކާތާ (كفر) ރަފްޢާ ފަރަގުކުރުމެވެ. ދެންފަހެ
ޞިފަކުރާއިރު އޭގައި: (هؤلاء كافرون) މިއީ ކާފަރުންނޭ ނުވަތަ (هؤلاء
الكافرون) ވެސް ބުނެވޭނެއެވެ. އެއީ އެކަމަކުން ޞިފަކަށްވުން
މިއްލަތުން ބޭރު ނުވާ ކުފުރުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްފައިވާތީއެވެ. އެގޮތުން
ފުރިގެން (ކަމެއް) ޞިފަކަށްވުމާއި، ފާއިލު (ކަންކުރާ މީހާ) ޞިފަކަށްވުމާ
ފަރަގުވެއެވެ." މިއެވެ.

ދެވަނަ ދަލީލު: (ޝަރީޢަތުން ޙުކުމް ނުކުރާ މީހާގެ އީމާންކަންނެތި ގެއްލި ފިލައިގަތުން)

اللّٰه ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުވެސް:

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا قَضَيۡتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسۡلِيمٗا ٦٥﴾ [النساء: 65]

މާނައީ: "އެހެންނަކަންނޫނެވެ! ތިބާގެ ވެރި ރައްބު ގަސަމްދެއްވާ ވަޙީކުރައްވަމެވެ. އެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ދެބަސްވާ ޚިލާފުވެފައިވާ ކަންކަމުގައި އެމީހުން ތިބާ ޙުކުމްވެރިޔާކަމުގައި ހަދާންދެން އެމީހުން އީމާންނުވާނެއެވެ. ދެން ތިބާ ނިޔާ ކަނޑައަޅުއްވާ ގޮތަކާމެދު އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގައި ދަތިކަމެއްވާކަން އެމީހުން ނުދެކެނިސްއެވެ. އަދި (ފުރިހަމަ) ބޯލަނބާ ކިޔަމަންވުމަކުން ކިޔަމަންވާންދެނެވެ."

ބުނެވުނު: اللّٰه ތަޢާލާވަނީ ޝަރީޢަތް ޙުކުމްކުރި ނުކުރާ މީހާގެ ކިބައިން އީމާންކަން ނަފީކުރައްވާފައިއެވެ. މިއީ ތާކީދުކުރައްވާ ކަސަމްފުޅަކުންނެވެ.

ޤާޢިދާ: ނަފީވެގެންވަނީ އީމާންކަމުގެ ފުރިހަމަކަމެވެ. އީމާންކަމުގެ އަސްލު އަދި އެކަށީގެން ނޫނެވެ. އިޛުޢާނުން ބޯލަނބުމަކީ އީމާންކަން

އުނިވެގެންވާކަމަށެވެ. އެއްކޮޅު ފިޔަވައިލުން ޝަކުވާކުރުމަ ކަމަކަށް ނުވެއެވެ. (158)

---

(158) އެއާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި އައްސަމްޢާނީ ވިދާޅުވެއެވެ: «وَالْمرَاد بِهِ: الْإِيمَان الْكَامِل، أَي: لَا يكمل إِيمَانهم» (تفسير السمعاني: 444/1)

މާނައީ: "އޭގެ މުރާދަކީ ފުރިހަމަ އީމާންކަމުގެ ވާހަކައެވެ. އެބަހީ: އެމީހުންގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާނެއެވެ."

އަދި އިބްނު ބައްޠާލުގެ ބުޚާރީގެ ޝަރަޙައިގައި ދެންނެވިއެވެ: «﴿فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك...﴾ [النساء: 65] الآية. يعنى: لا يؤمنون إيمانًا كاملا؛ لأنه لا يخرج من الإيمان بخطرة أخطرها الشيطان ونزغ بها» (شرح البخاري لابن بطال: 100/8)

މާނައީ: "އެބަހީ: އެމީހުން ފުރިހަމަ އީމާންކަމެއް އީމާނެއް ނުވެވޭނެއެވެ. އެހެނީ ޝައިޠާނާ ހިތަށް އަރުވާ އެއިން ވަސްވާސްތަކުގެ ހައްޔަރުކޮށްލާތީ އަދި އީމާންކަމުން (އެއްކޮށް) ބޭރުވެގެން ނުދާނެއެވެ."

އަދި އައްސަޢްދީ އެއާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި ވިދާޅުވެއެވެ: «فالتحكيم في مقام الإسلام، وانتفاء الحرج في مقام الإيمان، والتسليم في مقام الإحسان. فمَن استكمل هذه المراتب وكملها، فقد استكمل مراتب الدين كلها. فمَن ترك هذا التحكيم المذكور غير ملتزم له فهو كافر، ومَن تركه، مع التزامه فله حكم أمثاله من العاصين» (تفسير السعدي: 184/1)

މާނައީ: "ފަހެ ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމުކުރުން އިސްލާމްކަމުގެ މަޤާމުގައެވެ. (ހިތުގައި) ދަތި ނުހުރުމަކީ އީމާންކަމުގެ މަޤާމުގައެވެ. އަދި ބޯލަނބާ ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ އިޙްސާންކަމުގެ މަޤާމުގައެވެ. ފަހެ މިހުރިހާ ދަރަޖަތައް ފުރިހަމަކުރި މީހާ ދީނުގެ ހުރިހާ ދަރަޖައެއް ފުރިހަމަކޮށްފިއެވެ. ދެންފަހެ ފުރިހަމަކުރުވިކަމާ ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމް އެއާ އިލްތިޒާމުވުމެއް (ހިތުން ބޭނުމާ ޢަމަލުކުރުން ބޭނުމެއްވެސް ނެތި) ނުވަތަ ދުލުން ފަހަރެއްގައި މީހާ ކާފިރެކެވެ. އަދި ބަޔަކު އިލްތިޒާމުވުމާ (ބޭނުމާ ޢަމަލުކުރުމާ) އެކު ދުލުން ފަހަރެއްގައި މީހާ އާންމުގޮތަކީ ފާފަވެރިންގެ ޙުކުމެވެ."

އޭގެ ބަޔާނަކީ: ޝަރީޢަތުގައި ވަނީ އަސްލު ނަފީކުރެވި އެކަމަކު ފުރިހަމަކަން ނަފީވާގޮތަށް އީމާންކަން ނަފީވެގެން އައިސްފައިވެއެވެ. އޭގެ މިސާލުތަކުގެ ތެރޭގައި:

ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ މިބަސްފުޅުވެއެވެ:

«لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ» (159)

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންކުރެ މީހަކު އޭނާގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ލޯބިވާފަދައިން އޭނާގެ އަޚާއަށް ލޯބިވެއްޖެއްޔާގެން ދަންދަން އީމާން ނުވެއެވެ." މިއެވެ.

އަދިވެސް ޙަދީޘްގައިވެއެވެ:

«وَاللهِ لَا يُؤْمِنُ وَاللهِ لَا يُؤْمِنُ، وَاللهِ لَا يُؤْمِنُ. قِيلَ: وَمَنْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَايِقَهُ» (160)

މާނައީ: "الله ގަންދީ ބުނަމެވެ! އޭނާ އީމާނެއް ނުވެއެވެ! الله ގަންދީ ބުނަމެވެ! އޭނާ އީމާނެއް ނުވެއެވެ! الله ގަންދީ ބުނަމެވެ! އޭނާ

---

(159) صحيح البخاري: 13، صحيح مسلم: 45

(160) صحيح البخاري: 6016

އީމާންއެއް ނުވެއްޖެއެވެ!" ދެންނެވުނެވެ: "އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ!
ކާކުތޯއެވެ؟" ޙަދީޘްކުރައްވައިއެވެ: "އަނާގެ އުނދަގޫތަކާ ތިރާތަކުން އަނާގެ
އަވަށްޓެރިޔާއަށް އަމާންކަން ނުލިބޭ މީހާއެވެ."

އަހަރެން ބުނަމެވެ: ޝަރީޢަތުގައި ފުރިހަމަކަން ނަފީވުމުގެ މުރާދުގައި
އީމާންކަން ނަފީވުން އަންނަނީ އުނިއެއްޖެހުމަށް، އަދި މިގޮތަށް އިސްތިމާލު
އައުން ވާޖިބުކުރަނިވި މިއާދަތަކުން ކާފިރުކުރުމުގައި ވަޢީދުގަ
ހިތްވުންކަމުގައިކަން އުނިއެއްޖެހުމަށް؛ ދެންނެވީ ތަންތަނުގެ ކަމަށި:
މިއާދަތަކުގައި ނަފީވެގެންވާ އީމާންކަމަކީ އޭގެ އަޞްލު ނުލައި އީމާންކަމުގެ
ފުރިހަމަކަން ކަމަށް ދަލީލުކުރާ ކަންކަން އައިސްފައިވާތީއެވެ. އެގޮތަށް މާނަ
ކުރެވޭނޭ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ދައްކަވައިއެވެ:

✵ ފުރަތަމަވަނީ: މިޙަދީޘުގައި އީމާންކަން ނަފީވެގެން އައިސްފައިވަނީ ތިން (3) މީހަކާދޭތެރޭގައެވެ:

1- ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ހުކުމްތަކަށް ނުކުރާ މީހާއެވެ.

2- ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ކުރައްވާ ހުކުމްތަކާމެދު އަނާގެ ނަފުސުގެ ކަމެއް (ނުރުހި ހިތްހަމަނުޖެހުމެއް) ފެނުނު މީހާއެވެ.

3- ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ހުކުމްތަކަށް ބޯލަނބާ ކިޔަމަންނުވާ މީހާއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: އާދަމުގެއި ނަބީވެގެންވާ އީމާންކަމަކީ އީމާންކަމުގެ އަޞްލު އަދި އެކުއެކީގައި ހަރަދިޔަ ދީނާ؛ މިޔަން ދީނުން ކާފަރުކުރަން ވާޖިބުވެއެވެ. އެއީ ދެވަނަ އަދި ތިންވަނަ ދީނާ ކާފަރުވެގެން ނުވާކަމަން ދަލީލުކުރާ ކަންކަން އަދިސްފަހިވާ އެކުލެވިއެވެ. މިދަލީލުތަކުގެ ބައެއް ފާހަގަކުރެވޭ ދެ (2) ދަލީލުވެއެވެ:

➢ **ފުރަތަމަ ދަލީލު:** އަނަސް ބިން މާލިކު ރިވާކުރައްވާ ބަސްފުޅުގައެވެ:

«لَمَّا فُتِحَتْ مَكَّةُ قَسَمَ الْغَنَائِمَ فِي قُرَيْشٍ فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ: إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْعَجَبُ إِنَّ سُيُوفَنَا تَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ، وَإِنَّ غَنَائِمَنَا تُرَدُّ عَلَيْهِمْ، فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم، فَجَمَعَهُمْ، فَقَالَ: مَا الَّذِي بَلَغَنِي عَنْكُمْ؟ قَالُوا: هُوَ الَّذِي بَلَغَكَ، وَكَانُوا لَا يَكْذِبُونَ، قَالَ: أَمَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَرْجِعَ النَّاسُ بِالدُّنْيَا إِلَى بُيُوتِهِمْ، وَتَرْجِعُونَ بِرَسُولِ اللهِ إِلَى بُيُوتِكُمْ،لَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِيًا، أَوْ شِعْبًا وَسَلَكَتِ الْأَنْصَارُ وَادِيًا،أَوْ شِعْبًا،لَسَلَكْتُ وَادِيَ الْأَنْصَارِ،أَوْ شِعْبَ الْأَنْصَارِ» (161)

---

(161) صحيح البخاري: 3778، صحيح مسلم: 1059

މާނައީ: "ކައުބާ ޖެހިބަލަތުވުނުހިނދު ޤުރައިޝުންގެ ތިރިގަޑު އަނިޔާ މުޤާމުއް ބަހާރުވުންވޯ. އެހިނދު އަންބާރުން ދަންނަވާލީ: "މިއީ ކަނޑައެޅިގެން ހުރި ޙަޤީޤަތެއްކަމެވެ! އެމީހުންގެ ޚާލަތުން އަރަތަވުންގެ ކަނޑިތައް މިހިރަ ތިޔައިތަނިޔައިވޯ. އަންހެނުން ފަރަތަވުން ހުރި އަނިޔާތައް އަނބުރާ އެމީހުންނަށް ތަޢުދުކުރުވިޔައިވޯ." ދެން ﷲ ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އެން އެޅަބަރު ފާރިހިނދު އަބޫކަރުން ޢަމުޝަކުރައިވާ ބަދިޤުކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން ތިމަންކަލޭގާފަނަށް މިނަބަރު ފާޅުކުރަނީ ކޮންކަމެއްތޯ؟" އަބޫކަރުން ދަންނަވިއެވެ: "އައި ހަމަ ކަލޭގާފަނަށް އެފާރިގެތިނވާ ޒަބަރުވެ." އަބޫކަރުންނީ ދަގަހަދާ އަޅާ ބައެއް ނުންނެވެ. ބަދިޤުކުރެއްވިއެވެ: "މީސްތަކުން ދަނޑުތާ ހިފާއިގެން އެމީހުންގެ ގެތަކަށް ދާއިރު، ތިޔަބައިމީހުން ﷲ ގެ ރަސޫލާގެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތަކަށް އެނބުރި ދިޔުމަކީ ރުހުން ކަމެއްތޯ؟ މީސްތަކުން ވާރިސުކަން، ނުވަތަ ޝިފާއަކުން ތަރުޙީ ގޮސް، އަންހެނުންކާ އަންބާރުން އަހަރެން ވާރިސުކަން ނުވަތަ ޝިފާއަކުން ދިޔައިނަމަ؛ މިކަންކަށާގެފާނު ވަޅައިގަންނަވާހިނި އަންބާރުންގެ ވާދީ ނުވަތަ އަންބާރުންގެ ޝިފާއަށްނުދެވެ." މިއެވެ.

އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ:

«يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَدْ رَضِينَا» (162)

މާނައީ: "އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ތިމަންމެން ރުހިއްޖައީމެވެ."

الله ތަޢާލާ އަންސާރުންނާއި އަދި ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ރުހިމާ އަޞްޙާބުންނަށް ރުއްސުން ތައްވާރިއެވެ. އެބޭކަލުންގެ ހެޔޮކަމާއެވެ. އެބޭކަލުންގެ އީމާންކަމުގެ ތެދުވެރިކަމާއެވެ. އަދި އެބޭކަލުން الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށް ކުރައްވާ ލޯބީގެ ބޮޑުކަމާއެވެ.

➢ **ދެވަނަ ދަލީލަކީ:** ޢާއިޝާގެ ޙަދީޘެވެ. އޭގައިވަނީ: ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަނބިއަނބިކަނބަލުން އެކަކުގެ ވާރުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. އޭރު އަބޫ ޤުޙާފާގެ ދަރިކަނބަލުން -އެބަހީ: ޢާއިޝާ- އާދެދު ކަންބޮއެ ކުރައްވާ ގޮތަށް ބަދުނުވެރިކަން އެދިގެންނެވެ. (163)

ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަނބިއަނބިކަނބަލުންނަށް الله ތަޢާލާ ރުއްސުން ތައްވާރިއެވެ.

---

(162) صحيح البخاري: 3147، صحيح مسلم: 1059

(163) صحيح البخاري: 2581، صحيح مسلم: 6240

އަހަރެން ބުނަމެވެ: ދެވަނަ އަދި ތިންވަނަ މީހާގެ ކިބައިން ނަފީވެގެންވަނީ އީމާންކަމުގެ ފުރިހަމަކަން ކަމުގައިވާނަމަ، އެފަދައިން ފުރަތަމަ މީހާގެވެސް ވާންޖެހެއެވެ. ދެވަނަ އަދި ތިންވަނަ މީހާ ކާފަރުކުރުންވާނަމަ އެފަދައިން ފުރަތަމަ މީހާވެސް ހަމަހަމަކޮށް ކާފަރު ނުވެއެވެ. އެއީ އެއްސަރަހައްދަކާ ގުޅޭ އަމިއްލަފަރުދާ ވަކިވަކި ބަސްފުޅު އެކަށައަޅާފައެވެ.

އިމާމު އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) މުއާތަބާވުމުގައި ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްފުޅު މިބާ އަލްޚަވާރިޖުންނަކީ ކަންކަން ސާފުވޭ ހަމަވެގެންދާނެއެވެ:

«وَهَذِهِ الْآيَةُ مِمَّا يَحْتَجُّ بِهَا الْخَوَارِجُ عَلَى تَكْفِيرِ وُلَاةِ الْأَمْرِ الَّذِينَ لَا يَحْكُمُونَ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ. ثُمَّ يَزْعُمُونَ أَنَّ اعْتِقَادَهُمْ هُوَ حُكْمُ اللَّهِ.»[164]

މާނައީ: "މިއާޔަތަކީ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ ވެރިން ކާފަރުކުރުމަށް ޚަވާރިޖުން ހަދައިގެން ހުއްޖަތް ދައްކާ އާޔަތެކެވެ. ދެން އެޚަވާރިޖުން އެކުރި އިޢުތިޤާދު (އެބަހީ: الله ބާވައިލެއްވިގޮތަށް ޙުކުމްނުކުރާ މީހާ ދީނުން ބޭރުވޭ ކާފަރުވެގެންދާނެކަމަށް ކުރި އިޢުތިޤާދު) އެއީ (އެފަދަ މީހުންނާމެދު) الله ގެ ޙުކުމްފުޅުކަމަށް އެމީހުން ދަޢުވާކުރެއެވެ!" މިއެވެ.

---

(164) منهاج السنة: 131/5

✲ އެއާޔަތުގެ މާނަ އީމާންކަމުގެ ފުރިހަމަކަމަށް އަނބުރާލާ **ދެވަނަ ކަމަކީ:**
އޭގައިވަނީ ނާޒުލު ބަޔާނުކުރެވެ. އެއީ އާދަމް ބާވައިޗެއްވުނީ ބަދުރީ އަންސާރީ
ބޭކަރާގެދުރުގައިއެވެ. ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވި ބޭކަލުންނީ ބޮޑު
ކުޑުރަން ވެއްޓުމުން ރައްކާތެރި ކުރެވިގެންވާ ބައެކެވެ. އެގޮތުން،
އައްޒުބައިރުއާއި އެމީހާއާދުރުގައި ދެބަސްވެ އަރައިރުންވުމުން ހިނގިއެވެ.
ފެން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ނިންމެވި ނިންމެވުމާމެދު އެއަންސާރީ
މީހާ ރުޅިއައެވެ. އަދި އޭނާ ދެންނެވިއެވެ: "އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ބޮޑުދައިތަގެ
ދަރިއެއްކަމުގައިވާތީހެއްތޯ!؟" (165)

ދެންފަހެ އެބަދުރީ ބޭފުޅާ އެކަމާ ރުޅިއަރައިސް ނަބިއްޔާ صلى الله عليه
وسلم އެކަންތަކުގައި ނިންމެވިގޮތާމެދު ފުރިހަމަ ބޯލެނބުން ނުރުހިގޮތް
ދެކެވަޑަގެންނެވެ.

✲ **އިބްނު ބާޒު (1420ހ)، الله ތައާލާގެ މިއާޔަތާގުޅޭ ތަފްސީރުކުރައްވާ ވިދާޅުވިއެވެ:**

«فمن زعم أنه يجوز الحكم بغيرها، أو قال: إنه يجوز أن يتحاكم الناس إلى
الآباء أو إلى الأجداد أو إلى القوانين الوضعية التي وضعها الرجال سواء كانت

(165) صحيح البخاري: 2708، 2359، صحيح مسلم: 6065

شرقية أو غربية، فمن زعم أن هذا يجوز فإن الإيمان منتف عنه، ويكون بذلك كافرا كفرا أكبر... أما الذي يرى أن الواجب تحكيم شرع الله، وأنه لا يجوز تحكيم القوانين ولا غيرها مما يخالف شرع الله، ولكنه قد يحكم بغير ما أنزل الله لهوى في نفسه ضد المحكوم عليه، أو لرشوة، أو لأمور سياسية، أو ما أشبه ذلك من الأسباب وهو يعلم أنه ظالم ومخطئ ومخالف للشرع، فهذا يكون ناقص الإيمان، وقد انتفى في حقه كمال الإيمان الواجب، وهو بذلك يكون كافرا كفرا أصغر، وظالما ظلما أصغر، وفاسقا فسقا أصغر» [166]

މާނައީ: "الله ގެ ޝަރީޢަތް ދޫކޮށްލައި އެހެން އެއްޗަކުން ޙުކުމްކުރުން ހުއްދަވާނެކަމަށް ދަބަލާކުރި މީހާ، ނަމަވެސް ބަޔަކާއިން ގާތުން ނަމަވެސް ކާފިރުންގެ ގާތުން ބުނުމު ހުކުމް ތިރިކުން ހުއްދަވާނެކަމަށް، ނަމަވެސް މީހުން އަމިއްލަ އަމުރުތަކުގެ މަސްލަތެއް ފައިސާ ހުރުގަ -އެއީ އިރުމަތީ ނަމަވެސް ހުލަނގު ފައިސާ ރިޝްވަތު- ސަބަބަކުން ބުނުމު އަދުލުން، ތިބި މީހުން ހުއްދަވާނެކަމަށް ދަބަލާކުރި ތިބި އިމާންކަންމަތި އެކަމެއް ނުހިމެނޭ. ޙުކުމް ކުރުން ...

ވީހަކަތެވެ. . . ދެންފަހަ ވާޖިބުވެގެންވަނީ الله ގެ ޝަރީޢަތުން ޙުކުމްކުރުންކަމަށާއި، ޤާނޫނުތަކާއި އުޞޫލުތަށް الله ގެ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފުވާ ތަކެތިން ޙުކުމްކުރުން ހުއްޓުވުމަށްޓަކައި ދެކޭ މިހާ، ނަމަވެސް އޭނާގެ އަމުރަ ނަފްސުގައި ބުނުމު އިއްވާ މިހާރާ ދެކޭގޮތަށް ހަވާނަފްސުގެ އެދުމަކާހުރެ، ނުވަތަ ރިޝްވަތުތަކަށްޓަކައި، ނުވަތަ ސިޔާސީ ކަންކަމާހުރެ، ނުވަތަ އެހާ ވަރުގަދަކުރުވެގެންވާ އެހެން ސަގާފީ ގަބީލާތަކާހުރެ، އާދަޔާ އަނިޔާވެރިވެ ގެންގުޅުން އަދި ޝަރުޢާ ޚިލާފުވާ ޙުކުމްތަކަން އުނިގޮތެއް الله ބާވައިލެއްވި ގޮތް ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާ މީހާ، ވަރަށް މީހުންގެ އީމާންކަން އުނިވެގެންވާ މީހެކެވެ. އެހާގެ ޙަރާމްގައި ހުއްޓުމަށް ވާޖިބުވެގެންވާ އީމާންކަމުގެ ފުރިހަމަކަން ނެތިގެންވެއެވެ. އަދި އެހާ އެކަމުން ވަކިނުވާ ކަމުގެ ކުފުރުވެގެންވާ، ކަމަ އަނިޔާވެރިން އަނިޔާވެރިވެގެންވާ، ކަމަ ފާސިޤުން ފާސިޤުވެގެންވާ މީހެއްކަމުގައިވެއެވެ." ދެއެވެ.

ސުއާލު، އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވެއެވެ:

«كل ما نفاه الله ورسوله من مسمى أسماء الأمور الواجبة كاسم الإيمان والإسلام والدين والصلاة والصيام والطهارة والحج وغير ذلك فإنما يكون لترك واجب من ذلك المسمى، ومن هذا قوله تعالى: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ [النساء 65]، فلما نفى الإيمان حتى توجد هذه الغاية؛ دل على

أن هذه الغاية فرض على الناس، فمن تركها كان من أهل الوعيد لم يكن قد أتى بالإيمان الواجب الذي وُعِد أهله بدخول الجنة بلا عذاب» [167]

މާނައީ: "ﷲ ތަޢާލާއާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ، ވާޖިބުވެގެންވާ ކަންކަމުގެ ނަންބަރުން ނަގައި -އިމާންކަމާއި އިސްލާމްކަމާއި ދީނާއި ނަމާދާއި ޒަކާތާއި ޞިޔާމާއި ޙައްޖާއި އެނޫންވެސް އެފަދަ ކަންކަމުގެ ނަންބަރު- ނަޖާތްހަމަވެވިދާނީ؛ ފަހެ އެކަންތަކުން އެ ނަންބަރުތަކުގެވާ ކަންތައްތަކެއްވާ ވާޖިބެއް ދޫކޮށްލުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ﷲ ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا قَضَيۡتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسۡلِيمٗا ٦٥﴾ [النساء: 65]

މާނައީ: "އެހެންނަކުންނުނުވެ! ތިބާގެ ވެރި ރައްބު ގަސަންދެއްވާ ވަރިހަމައްވުމެވެ. އެމީހުންގެ މެދުގައި ދެބަސްވެ ޚިލާފުވެފައިވާ ކަންކަމުގައި އެމީހުން ތިބާ ޙުކުމްވެރިއަކަށް ހަދާ ދަންދެން އެމީހުން އީމާންނުވާނެއެވެ. ދެން ތިބާ ނިޔާ ކަނޑައަޅުއްވާ ގޮތަކުން އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގައި ދަތިކަމެއްވެސް އެމީހުން ނުދެކެންދެނެވެ. އަދި (ފުރިހަމަ) ބޯލަނބާ ކިޔަމަންތެރިކަމުން ކިޔަމަންވާންދެނެވެ."

(167) مجموع الفتاوى: 429/7

ދެންނަރެ މިހަނދުގެ ވުޖޫދުވެގެންވުމަށް ތަޞްދީޤުން އަސާސްގެ އީމާންކަން ނަފީކުރައްވައިދެއްވުން، އެއިން ތަޞްދީޤުކުރަނީ މިހަނދުގެ ބާޠިލްކުރުމުގަ މީސްތަކުންގެ ދަރަޖަ ފުރިހަމަވެގެންވާ ކަމަކަށް ކުރެއްވިޔަ. އެއީ އަސްލު ފުރިހަމަ ދަރަޖައިގެ ފުރިހަމަކަމާ ހުރިހާ (ފުރިހަމަ ވާޖިބު އިމާންކަމާ) ފުރިހަމަ އަމަލުކުރުމުގެ ތެރޭގައިވެސް. އަދި އެއީ އަމަލުކުރާ އެއްވެސް ބަލާބަސް ނުލާ ސުވަރުގެ ވަދެވޭނޭކަމަށް ވަޢުދުވެވިގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ނުވެއެވެ." މިއެވެ.

❖ އަދިވެސް އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«فما جاء من نفي الأعمال في الكتاب والسنة فإنما هو لانتفاء بعض واجباته. كقوله تعالى ﴿فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم ثم لا يجدوا في أنفسهم حرجا مما قضيت ويسلموا تسليما﴾» [168]

މާނައީ: "ޤުރްއާނާއި ސުންނަތުގައި އަޢުމާލުތަކާއި ނަފީވެގެން އައިސްފައިވުންވަނީ ފަރު އަޢުމާލުތަކުގެ ބައެއް ވާޖިބުތަކެއް ނެތުމުންނެވެ. އެއީ الله ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުގައިވާ ފަދައިންނެވެ: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ

---

[168] مجموع الفتاوى: 22/531-530

يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا﴿٦٥﴾ [النساء: 65]" މިއެވެ.

ދެންވަރަ، ބަދުރުގެ އަހުލުވެރިން ކުރުމަށް ފެއްޓުމުން الله ތަޢާލާ ރައްކާތެރި ކުރައްވާފައި ވާކަމަށްވާ ދަލީލަކީ ކޮބައިތޯ ބުނެވިއްޖެނަމަ ޖަވާބަކީ:

الله ތަޢާލާވަނީ އެބޭކަލުންނަށް ސުވަރުގެ ވާޖިބުކުރައްވާފައިއެވެ. އެއީ ޙާޠިބުގެ ވާހަކައިގައި ވާރިދުވެއެވެ. އެބޭކަލުންނާމެދު ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم މިހެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:

«لَعَلَّ اللهَ اطَّلَعَ عَلَيْهِمْ فَقَالَ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ، فَقَدْ أَوْجَبْتُ لَكُمُ الْجَنَّةَ» [169]

މާނައީ: "الله ތަޢާލާ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ބައްލަވާ ވަޑައިގަތުމުން ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންކަމެއް ކުރާށެވެ! ފަހެ ތިމަންއިލާހުވަނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ސުވަރުގެ ވާޖިބުކުރައްވާފައިއެވެ." މިއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: ބަދުރުގެ އަހުލުވެރިން އެކަމުން ޚާއްޞަވެގެންވެ، އަދި އިސްލާމްދީނުގެ މުއްސަނދިން ބޮޑު ކަންތައްތަކަށް އެމީހުން ފެއްޓުމުން الله

[169] صحيح البخاري: 6939، صحيح مسلم: 2494

ރައްކާތެރިކުރައްވާފައިވާކަމަށް ނުބުނާ މިހާ؛ ފަހެ الله ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅާ އެ ޙަދީޘް ތަޢާރުޟުވާފައިވަނީ ޙާޞިލުކޮށްދިނުމެވެ:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ﴾ [النساء: 48]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން الله އެކަލާނގެއާ ޝަރީކުކުރުމުގެ ފާފަ ނުފުއްސަވައެވެ. އަދި އޭގެން ކަންކަން އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ފުއްސަވައެވެ."

އެއީ ބޮޑު ކުފުރާއި ބޮޑު ޝިރުކަކީ ފުއްސަވާ ފާފައެއް ނޫންކަމާއި، الله ތަޢާލާ ތައުޙީދުގެ އަހުލުވެރިންނަށް ސުވަރުގެ ވާޖިބުކުރައްވާވެވެ.

ދެންފަހެ ބުނެވިދާނެތެވެ: ތައުޙީދުގެ އަހުލުވެރިޔާއި ބޮޑު ކުފުރަކަށް ވެއްޖެ، ދެން އެކުފުރުން ތައުބާވުމަކުން الله ތަޢާލާ އެމީހަކަށް ތައުފީޤުދެއްވާ، ދެން ތައުބާގެ ފުރުޞަތެއް ނެތި ސުވަރުގެ ވަދެވޭނެ ތޯ މާނަ ނުނެގޭނެހެއްޔެވެ؟ ޖަވާބު ހަމައެކަނި ފުރުޞަތެވެ.

އެއަށް ޖަވާބު ދިނުމަކީ ދެ (2) ވަޖުހަކުންނެވެ:

ހ- الله ތަޢާލާގެ ބޮޑުގޭ އަހުލުވެރިންނަށް ފާފަފުއްސަވާފައިވާއެވެ. އަދި އެފުއްސެވުން ތައުބާވުމަކަށް ބޯދޭނެކަމެއް ނުކުރައްވައެވެ. އެހެންކަމުން ވާޖިބުވެގެންވާ އެއްޗެއްގެ ބަދަލުގައި މިއުޒާރު މަތިކަން އިލްތިޒާމުވާކަން އިޖްމާޢުދެކުރައްވައެވެ. އަދި

ﷲ ތަޢާލާ މުޖުތަހިދުން ގެންނެވިކަމެއް ([illegible]) [illegible] ހަނި ނުކުރުމެވެ.

2- މިހެން އަހަރުމެން ބުނެފިނަމަ އެކިބުރު މަރުތަބާގެ ބޭނުން ކަނޑައެޅިފައެވެ. އަދި ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި އެބޭކަލުން ބައިވެރިވުމުން ވަކި އިތުރުކަމެއް އޮތުން ނުވެއެވެ. އެހެނީ އިލްމުގެ އަހުލުވެރިން އިއްތިފާޤުވެގެންވަނީ ހުރިހާ ފާފަތައް -ކުފުރަށް ވާންދެންވެސް- ތައުބާވުމުން ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. ބަދުރުގެ އަހުލުވެރިންގެ ފާފަފުއްސެވިގެންވަނީ އެމީހުން ތައުބާވީމަ ކަމަށް މާނަކުރާނަމަ؛ އެހެން މީހުންނާ އެމީހުން ތަފާތުވެ [illegible] އެކަމުގައި ނެތެވެ.

އަހަރެން މިވަޞްފު ނިސްބަތްވާ އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ގެ ބަސްފުޅުތަކުންނެވެ:

«أن قوله لأهل بدر ونحوهم اعملوا ما شئتم فقد غفرت لكم} إن حمل على الصغائر أو على المغفرة مع التوبة لم يكن فرق بينهم وبين غيرهم. فكما لا يجوز حمل الحديث على الكفر لما قد علم أن الكفر لا يغفر إلا بالتوبة لا يجوز حمله على مجرد الصغائر المكفرة باجتناب الكبائر» [170]

[170] مجموع الفتاوى: 490/7

ވާނަމީ: "އެކަލާނގެ ބަދުރުގެ އަހުލުވެރިންނާ އެކުރަ ވިހުންނަން
ވަޙީކުރެއްވި ބަސްފުޅު: ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުން ހަމަކަމެއް ކުރާށޭ، ފަހެ
ތިމަންއިލާހު ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަފުއްސަވައިދެއްވީމެވެ." މިބަސްފުޅު
ކުރިފާފަތަކަށް އެކަނި ނަގައިދިނަމަ، ނުވަތަ ތައުބާވުން ފުރުޞަތުވެސްދެވަން
މާނަކޮށްދިނަމަ؛ އެމީހުންނާ އެހެން މީހުންނާ ފަރަގެއް ނުވެވޭ.
އެހެންކަމުން އެބަދުރީން އެއީ ކުރިއަށްވުރެކަމުގައި ވާނަކުރުން ހަމަދުނޫފައިވަން
-އެއީ ތައުބާވުން ވެސްނީ ކުރުގެ ފާފަ ނުފުއްސަވާކަން
އެނގިގެންވާކަމުންނެވެ.- ހަމައެގޮތަށް، ބޮޑު ފާފަތަކަށް އެއްލައިބާވުމުން
ފުރުޞަތުދިނުމާ ހުސްއެކަނި ކުރި ފާފަތަކަށް އެބަދުރީ ނަގައިނުލެ
ހެއްދެވުން ނުވަނީއެވެ." މިއެވެ.

ދެންފަހެ ބުނެވިއްޖެނަމަ: މިއާޔަތުގައި އެވަނީ ޝަރީޢަތުން ހުއްދަ ނުކުރާ
މީހާ ކިބައިން އީމާންކަން ނަފީކޮށްފައިއެވެ. އަދި މިހުއްދަ ޤަބޫލުނުކުރުން
އަދި އެސޫރަތީ ހާމަކުރެއްވުން ތަޙްރީމްކޮށް ނުވެއެވެ. އެހެނީ މިއަށްފަހުން ވަޔި
މީހުގެ ކައިތަން ހުކުމުކުރުމުގައި އެއަށް ޝަރުޢީހުކުމާއި މަނާކުރާކަމުގައިކަން
ވާކަމުކާވެ.

މީގެ ޤަވާޢިދު: މުއްދަތުކަނޑާ މިސާލަކީ، އެހެން މީހުންނާ ހަވާލުވު
ފާހަގަވާލައި: އެހީ ނަޑައްބު ބަވައިދެއްވައިފި އެބޫދާ
ދުރުގައިކަމެވެ. އަދި އެއާރަބި އެމީހަކާ ބަލައިލެއްވުން މިހާރަން ބާރުވެއް
ނަމީ އާދަބީ ތިޔެޤުބާ ކުރައްވާން ގެޔަމް ނަމަވެ. ދެންފަހެ އިބްރާހީމިވެސް

ރަފްޢު ޚާއްޞުވެގެންވުމުގެ މައްޗަށްނަގާފައި، ސަބަބު ޚާއްޞަވުމަކުން ނުނަގާއިރު، އެމީހަކާމެދު ނައްޞު ބާވައިލެއްވުނު މީހާ އެނގެ ފުރަތަމައިންވެގެން އޭގެ ތަބައްޔަން ވަދަގެންދާނޭކަމުގައި ޒިޔާދައެއް ނުވެއެވެ.

އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«والآية التي لها سبب معين إن كانت أمرا ونهيا فهي متناولة لذلك الشخص ولغيره ممن كان بمنزلته وإن كانت خبرا بمدح أو ذم فهي متناولة لذلك الشخص وغيره ممن كان بمنزلته أيضا» (171)

މާނައީ: "އެއާޔަތަކަށް ވަކި މުޢައްޔަން ސަބަބެއްވާ އާޔަތެއް، އެއީ އަމުރެއް އަދި ނަހީއެއްކަމުގައިވާނަމަ، ދެން އެއާޔަތަކީ އެޝަޚްޞުއާއި އަދި އެމަޤާމުގައިވާ އެހެން މީހުންވެސް ޝާމިލުވެއެވެ. އަދި އެއާޔަތަކީ މަދަޙަ ތަޢުރީފުކުރުން ނުވަތަ ނުބައިކިޔުން އެއްކަހަލަވެގެން ދެވިފައިވާ ޚަބަރެއްނަމަ، އެއާޔަތަކީވެސް އެޝަޚްޞާއި އެމަޤާމުގައިވާ އެހެން މީހުންވެސް ޝާމިލުކުރާނެއެވެ." މިއެވެ.

---

(171) مجموع الفتاوى: 339/13

✤ އިބްނުލް ޤައްޔިމު (751ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«فلا يَخرجُ محلُّ السَّبب عن الحكم ويتعلَّق بغيره» (172)

މާނައީ: "ސަބަބުގެ މަޙައްލު އެޙުކުމުން ބޭރުވެ، އެސަބަބު އެހެން އެއްޗެއްގައި ނުވަތަ މީހެއްގައި ގޮސް ނޭގޭނެއެވެ." މިއެވެ.

✤ ކިއެއްތަ، އައްޒަރްކަޝީ (794ހ) ވަނީ އެކަމުގެ މައްޗަށް ބައެއް ބޫލުންގެ އިޖްމާޢު ގެންނަވިއެވެ:

«فإن محلَّ السبب لا يجوز إخراجه بالاجتهاد بالإجماع كما حكاه القاضي أبو بكر في مختصر التقريب؛ لأن دخول السبب قطعي» (173)

މާނައީ: "ފަހެ ސަބަބުގެ މަޙައްލު (ސަބަބު އެމީހަކާ ނުވަތަ އެކަމަކާ ގުޅިގެން އައި މީހާ ނުވަތަ ކަންތައް) އިޖުތިހާދުކޮށްގެން އެއިން ބޭރުކުރުން އިޖްމާޢުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އެއީ އަލްޤާޟީ އަބޫބަކުރު މުޚްތަޞަރުއް

---

(172) زاد المعاد: 447/5

(173) البرهان في علوم القرآن: 1/22-23

ތަޤްދީރުގައި ގެންގުޅުއްވާ ގޮތެވެ. އެހެނީ ސަލަފު (އެކަމެއްގެ ދަރަޖަ
ވަންދެނީ ކަނޑައެޅި ތަޤްލީދުކުރުމެވެ." ދިޔުމެވެ.(174)

---

(174) ދަންނަވާ މިއާދައިގެ ހުރިހާ ވަރަށްބޮޑަށް ތަންތަނުގެ ފުރާނައަކީ: اللّٰه ތަޢާލާގެ ޞިފަތްތަކާ ބަރާބަރުކުރުމާއި ސަލަފުންގެ ތަފުސީރު ބޭނުންކުރުމާއި ޤަވާޢިދު ދަރުސްތަކާއި ދިފާޢުކުރުމެވެ. އަދި ސަލަފުންގެ ކިޔަވާ ކަށާގަނޑު ބަޔަކު، އަހުލު ސުންނަތުގެ ބޭފުޅުންނާ ޚިލާފުވާ ބައެއްގެ ޤަބޫލުތައް ދެކޭގޮތް ބަޔާންކުރުމެވެ.
އަދި އެއީ ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތަފުސީރުގެ ބޭނުންވާ ގޮތެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ވަޅަށް ތާނގަ: އެހެނިހެން މުތަކައްލިމުން އަޤީދާގެ މަސްއަލަތަކުގައި ތަފުސީރުކޮށް ދެއްވި ބޭކަލުން ވަނީ ކަނޑައެޅިގެން ބަޔާންކޮށްދީފައެވެ.

ކައިވެނީ މާނަކުރުމާއި ޤަބޫލުކުރުމާއި ގޮތްތަކާއި މިއާދައިގެ އަޤީދާ އަދި ސުންނަތުގެ ސަލަފުންގެ ނިޔަތް އިބާދަތް
ބަސްތަކުގެ. އެހެންވެ އާދައިގެ ނަޤުލުކުރުމުގެ އިޖުމާޢުގެ އަމުރު، އަދި އެކި ސަލަފުންގެ ފަހު
ކިތާބުތަކާއި ނަޤުލުކުރި ޞަޙާބީން ޤަވާޢިދުތަކަށް. އެހެން ދީނުގެ އާދައިގެ މީސްތަކުން ސުންނަތުގެ
އަޤީދާގެ ބަސްތަކުގައި ދީނުގެ ޝަރީޢަތަށް ބަޔާންކުރުމުން ކަނޑައެޅިގެން އޮޅުވާލާ ބަޔާންކޮށްދީފައެވެ. އެހެން އިޖުމާޢު
އަށްވުރެ ނަޤުލުކުރުމުގެ اللّٰه ގެ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ރަސޫލުން އިޖުމާޢުކޮށް، ޙަދީސް
ދަލީލުތައް، އަޙްމަދުބުނުއްވި، އަބޫޙަނީފާގެ ރަސޫލުގެ ޞަޙާބާ ނަބިއްޔާ ވަޙީއާއި ދީނުގެ ބަޔާން
ދަލީލުބަސްތަކުން ބިދުޢަތުވެރިން، އިމާމުއްޝާފިޢީގެ ދަލީލުތަކުގެ ދީނާއި، ޝަރީޢަތުގެ ބަޔާނުން. އެހެންމީހުން
އަދިވެސް ޤަވާޢިދު، އިޖުމާޢުން އަށްޔާ ނަބިއްޔާ ސަލަފުގެ ބަޔާންކުރުން. އަޙުމަދުގެ އަޤީދާ ނަޤުލުކުރި އެހެން
މުއާމަލާތްތަކާއި އިޖުމާޢުގެ ފިޤުހުގެ ބަސްތަކަށް ސަލަފުގެ އަހުލުވެރިން ބޭކަލުންގެ ކަނޑައެޅިގެން މީހާ
ޤަވާޢިދު ދީނުން ބަޔާންވެފައި ވާހަކަ ބޭއަދަބު އިޖުމާޢުގެ ޤަވާޢިދުތަކެވެ. އެއީ اللّٰه ގެ ނަބިއްޔާ
ގެ ބަސްފުޅު ރަސޫލު ސުންނަތުގެ ނަބީގެ. ބަޔަކުން އަށް ބަޔާނާ صلى الله عليه وسلم އާ
މުޢާމަލާތް ދީނީ ބަޔާން "އެއީ ޙަދީޘް ބަޔާން ދީނުގެ ބަސްތަކެވެ" ރަސޫލުގެ ބަސްފުޅު" މިފަދަ ބަޔާން
ލިޔުއްވާފައެވެ.

އަލްއިމާމް ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) އެހެން ތަނެއްގައި ވިދާޅުވެފައެވެ: «فقد اتفقت نصوص العلماء من جميع الطوائف على أن التنقص به كفر مبيح للدم وهم في استتابته على ما تقدم من الخلاف ولا فرق في ذلك بين أن يقصد عيبه لكن المقصود شيء آخر حصل السب تبعا له أو لا يقصد شيئا من ذلك بل يهزل ويمزح أو يفعل غير ذلك. فهذا كله يشترك في هذا الحكم إذا كان القول نفسه سبا... وهذا مثل من يغضب فيذكر له حديث عن النبي صلى الله عليه وسلم أو حكم من حكمه أو يدعى لما سنه فيلعن ويقبح ونحو ذلك وقد قال تعالى: {فَلا وَرَبِّكَ لا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيماً} فأقسم سبحانه بنفسه أنهم لا يؤمنون حتى يحكموه ثم لا يجدوا في نفوسهم حرجا من حكمه فمن شاجر غيره في حكم وحرج لذكر رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى أفحش في منطقه فهو كافر بنص التنزيل ولا يعذر بأن مقصوده رد الخصم فإن الرجل لا يؤمن حتى يكون الله ورسوله أحب إليه ممن سواهما وحتى يكون الرسول أحب إليه من ولده ووالده والناس أجمعين.

ومن هذا الباب قول القائل: إن هذه لقسمة ما أريد بها وجه الله وقول الآخر: اعدل فإنك لم تعدل وقول ذلك الأنصاري: أن كان ابن عمتك فإن هذا كفر محض حيث زعم أن النبي صلى الله عليه وسلم إنما حكم للزبير لأنه ابن عمته ولذلك أنزل الله تعالى هذه الآية وأقسم أنهم لا يؤمنون حتى لا يجدوا في أنفسهم حرجا من حكمه وإنما عفا عنه النبي صلى الله عليه وسلم كما عفا عن الذي قال: إن هذه لقسمة ما أريد بها وجه الله وعن الذي قال: اعدل فانك لم تعدل وقد ذكرنا عن عمر رضي الله عنه أنه قتل رجلا لم يرض بحكم النبي صلى الله عليه وسلم فنزل القرآن بموافقته فكيف بمن طعن في حكمه؟ وقد ذكر طائفة من الفقهاء منهم ابن عقيل وبعض أصحاب الشافعي أن هذا كان عقوبته التعزير ثم منهم من قال: لم يعزره النبي صلى الله عليه وسلم لأن التعزير غير واجب ومنهم من قال: عفا عنه لأن الحق له ومنهم من قال: عاقبه بأن أمر الزبير أن يسقي ثم يحبس الماء حتى يرجع إلى الجدر وهذه أقوال ردية لا يستريب من تأمل في أن هذا كان يستحق القتل بعد نص القرآن أن من هو بمثل حاله ليس بمؤمن.

فإن قيل: ففي رواية صحيحة أنه كان من أهل بدر وفي الصحيحين عن علي عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: "وما يدريك لعل الله اطلع على أهل بدر فقال اعملوا ما شئتم فقد غفرت لكم" ولو كان هذا القول كفرا للزم أن يغفر الكفر والكفر لا يغفر ولا يقال عن بدري: إنه كفر... فنقول: ليس في الحديث أن هذه القصة كانت بعد بدر فلعلها كانت قبل بدر وسمي الرجل بدريا لأن عبد الله بن الزبير حدث بالقصة بعد أن صار الرجل بدريا» (الصارم المسلول: 1/527-529)

ބުނަމީ: "ހުރިހާ ޢަމަލުތަކެއް އިޖުތިހާދުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުގައި ނުވާނެ. ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ޒަމާނުގައި އުނިކަން ކުރުމުގެ ސަބަބުން ކުފުރުވެގެންދިޔަ ބަޔަކު ހުރިކަން ސާބިތުވެއެވެ. އެއީ އެކަމަކީ ބޮޑު ޢަމަލެއް ކަމުގައި ބެލެވޭތީ، ރަސޫލާގެ ޙުކުމަށް އިސްތިސްލާމް ނުވުމުގެ ސަބަބުން ކަމުގައިވާތީއެވެ. ސަޙާބީ ބޭފުޅަކު ގޯނާއެއް ހެދުމުން ނަބިއްޔާ ޙުކުމް ކުރެއްވި ގޮތަށް ރުހުން ނުވި މީހާ ދުނިޔޭގެ ޙައްޤުގައި ކާފިރެއްކަމަށް ހުކުމް ކުރެވިފައިވާނެ. ނަމަވެސް އެކަމާ ގުޅިގެން ނާޒިލުވި ކުރުއާން އާޔަތުގައި ބުނެފައިވަނީ އިސްލާމްދީނުގެ ހުކުމަށް ރުހުން ދިނުމަކީ ތިމާގެ އީމާންކަން ސާބިތުކުރުމެވެ... މިފަދަ ޙުކުމެއް ދޭ ބަޔަކު ނެތިއްޖެއްޔާ، ދީނުގެ ސަބަބުން ވާނުވާ ގޮތް ހަދާ ނުކުރުމަށް ކަމުގައިވާ ހުކުމްތައް ކަނޑައެޅުމާއި ހުކުމްކުރުމަށް އެބަޔަކު ގޮވާލީމުގެ ގޮތުން ނުވާނެ. އެއީ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރޭގައި ބޮޑުބޮޑު ޢަމަލުތަކެކެވެ. ﷲ ތަޢާލާ ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾﴾ [النساء: 65]

ބުނަމީ: "އެހެންނަމަވެސް ކޮންމެ ބޮޑު ކުށެއް ނުވެއެވެ. ކަލާނގެ ހުކުމަށް ރުހުން ނުވެވުމަކީ ކޮންމެހެން ކާފިރުވުމެވެ. މިފަދަ ބަޔަކަށް ކިޔައިދެވޭނެ އަދި ސާބިތު ދަލީލެއް ނެތި ހުކުމް ކުރުން ކުފުރެވެ. ނަމަވެސް ކާފިރުކަމުގެ ކުރިން އޮތް ހާލަތް ދެނެގަނެވޭނެ ދަލީލެއް ހުރުން ބޭނުންވެއެވެ. އަދި (ބޮޑުކަމަކީ) ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ހާލަތަށް ބަލާށެވެ."

ވީމާ ﷲ ތަޢާލާ އޭނާގެ ދީނުގެ ކިބައިން ބޭރުވެ ސާބިތު ދަލީލަކާ ނުލައި ދީނުގެ ކާފިރުކަމަށް ބަލާނުލާ، ދީނާ އެއްގޮތަށް ހުކުމް ނުކުރާ ބަޔަކު ދީނުގެ ހުކުމްތަކަށް ރުހުމެއް ނުލައި އިސްލާމް ދީނުގެ

ސުދުކޮށްކަމަށް ޢަކީދާގެ ނަފްސާނުގެ ގަސްދުއްލާ ފަރިކުރައްވާފައިވާ. އަނެއްކަމުން ޒުކުމާކާދު މިހާ ދަބަސްވެ ޒިކާފުވެއްޖެ މިހާ، ދެން ﷲ ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ވާހަކަ ގެންވެރިނދު އަށާއަށް ދަތި އުނދަގޫވާ އަހަރު ގެސް އަސާގެ ބަސްބުނުމުގައި ނުބައި ހުތުރު ބަސްތަކެއް ބޭނާ ހިސާބަށް ގޮސްފިނަމަ އަސާޔަކީ ދިޔާގަރުދާ ޒަކުއޮތް ދީނާގަރުދާ ގަތްބަދަލު ގެނާ. އަދި އަސާގެ މަރުބަސްތަކޮ ނުފިއްޖެ ތާވަލާ. އަނެއްކަމުން ބުނުއްވި ފަރާތުން ދަނޑުބުރިޔާ ހުރިހާ މީސްތަކުން ވެސް އަސާގެ ރަސޫލާ ﷲ އާއި އަޅުގަނޑު ރަސޫލާގެ އަސާރު ހިތާމަ ފަސްޖެހިފައިވާ ފަލަހަށް އަދި އަސާގެ ދީނާގެ ކަމަށް ހަދައިދެކޮށް އަޅުގަނޑު ދަރުސްޖަހާ ހިތުގައި ހުރި ބޮޑު މަޤާމެއް ހިއްސާކުރުވޭނެ ދަރުމަވަންތަ ޤަދަރުވެރިކަމަށް ތަރުތީބުކުރެވިފައިވާ ގޮތާއި، ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ދަށަށް ދައްކަވައިދެއްވި ބާރުވެރިކަމާއި އިތުރު ތަފްސީރުތައް ހިމެނެއެވެ.

މިއީބަދަލުވާ ކަން މީސްމާއްދާ ގެންގުޅުމަކީ (ހަދީޘްއާއި ސުންނަތާމެދު ޚިޔާލު) "މިއީ ﷲ ގެ ރަސޫލާގެ ބަސްތަކެއްކަމަށް" ވިދާޅުވީ ގެ ދުވަހު އިމާމު (ބުހާރީގެ ޞަޙީޙު) ބޭނުން ބޮޑުކަން ތެދު". އަދި އެހެނިހެން ބުނެބަސް ކިޔުއްވީ:
"އަޅުގަނޑުމެން، މިޤާ ޙަދީޘްތަކުގެ އިޚްލާޞްތެރިކަން ދެކޭ"، ދެން ހިތި އަސްލާކީ މިހާ ބުނެ ބަސްތަކުގައިވާ: "ތިޔަކަން ހިއްޖަލި މިޤާގެ ގައިރުވާތަކެއް ދެކެވެމުން އެހާ ވާނީކަމުތޯ!؟" ފަހު މިއީ ސާފު ހަދީޘްތޯ. އަދި ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ބަރަކާތާ އިތުބާރު ބުނުއްވި ދަރުމަވަންތަ އަދި އަޅުގަނޑުމެން ގައިރުވާ ދަށުގައި ވަނީވެސް ފުރިހަމަ ބާރުވެރިކަމުގެ. އެހެންވެ ﷲ ތަޢާލާ މިއަދުވެސް ބަޔާން ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ނަފްސާނީ ބާރުތަކަށް ކުރިއަރާ ދަނޑިވަޅު އަޅުގަނޑުމެން ހިތުގެ ބާރުއޮޅުވާލާ ދަނޑުދަނޑު އެމީހުން އިމާން ނަފްސާނީ ތަފްސީރު ވަކިކުރަނީއެވެ. ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށާއަށް މާތްދަރުވި "މިއީ ﷲ ގެ ބަސްތަކެއް އިމާމު (ބުހާރީގެ ޞަޙީޙު) ބޭނުން ބޮޑުކަން ތެދު" ބުނި މިއަދަށާ "އަޅުގަނޑުމެން، މިޤާ ޙަދީޘްތަކުގެ ތެދުވޭ" ބުނި މިއަދަކަށް މާތްދަރުވި ގޮތަށް. އަދި ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ބަރަކާތަކަށް ރަސޫލުންނަށް މިހާރު، އުފަދަގެން ޤަވާޢިދުތަކުގައިވާ ތަފްސީރު އަދި އަޅުގަނޑުމެނަށް ދިރާސާކުރައްވައިވެ. ދެން އަޅުގަނޑުމެނަށް އެއްބަސްވެގެން ފުރިހަމަކަމަށް ޤާއިމުވެގެން ބައިގަނޑުވެސް. ދެންވެސް އަޅުގަނޑުމެން ބުނުއްވި ވާޖިބު އެއްޗެހިތައްހިފި މިހާ އަދި ކަށަވަރުކަމެއްތޯ!؟

ވިޔަފާރިތަކުގެ ޤަވާއިދުތައް -ކަމުގެ ތަރުތީބު އިތުރު އިޚްލާޞްތެރި އަމާނާތްތެރި ބަޔަކު އަސާބިޔަކަށް ނަފްސާނީ ހިތާމަ ގޮތަށް- ފުރިހަމަކުރުވާފައިވާ މިސާލު އިޤްތިޞާދުކުރުމަށް ތަޢުލީމު އަދަބުގެ ދިރުމަށް. ދެން ކަމު ތަރުތީބު ބަޔަށް މިހުން ބޭނުން ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އަށާއަށް ތަޢުލީމު އަދަބު ނަފްސާނީ އަނެކި

ތަބައްރުކުކުރުމަކީ ވާޖިބެއް ކަމުގައި ނުވާތީއެވެ. އަސްޙާބުބައަކީ ބުނީ: އެކަކުވެސް އޮތުމަކީ މާފުދެއްވީއެވެ.
އެހެން އެއީ އެކަކުވެސްނުކުރާ ބަޔަކުކަމެވެ. އަސްޙާބުބައަކީ ބުނީ އެކަކުވެސް އޮތުމަކީ ބުރަބާރުދެއްވީއެވެ. އެއީ
ޞަޙާބީއްޔާގެ ފަސްދުވަސްގެން އަމުރުކުރައްވާ، ދެން އެއަށްފަހު (އޭގެ ދަރަޖަށް ފަސްދުވަހު ނުދި) ފަސް
ހިފައިގެން އަސްބަރު ފާރަވާ ހަމައަށް ގޮސްފުރަން ދަނޑުދަން ބަރައްޖެހުން އަމުރުކުރައްވައެވެ. މިހެއްޔާތަކީ
ދަރަ ނަބައި ބަސްތަކެވެ. މިނާގެ ހެޔޮގަޔާ މިހަކީ ދުއްމުނުނަ ސޫނުކުމުގައި ޤަބޫލުނުގެ ނަމަބޭ އެއްމަނާ
ފަދަ މިކާމާދު ވިސްނާ ފިކުރުކުރާ މިހަކަ، މި (އެސްބާބު) މިހާ ޤަވާޢިދުގެން ބައްޔެއްގެ ކަމާމުދު
ސަބަބު ނުކުރާނެއެވެ.

ދަސްފަދަ ބެނޑިއެޅުއްވުމަށް: ނަޞްރު ރިވާޔަތެއްގައިވެސް އައިސްވާ ބަދުރުގެ އަހުލުވެރިންގެ ވާހަކައިންނެވެ. އަދި
ދިރުކަށިކޮށް އަދި ގެ އަހަރުން، ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމަށް ވަނީ: "ތިބާއަށް
އެނގެނީ ކިހިނެއް، ބަދުރުގެ އަހުލުވެރިންގެ މައްޗަށް الله ތަޢާލާ ބައްލަވާ ދެން ވިދާޅުވެއްވާފައި
ވިދާޅުވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަމެއް ކުރާ އެއްވެސް ކަމެއް ކުރާށެވެ. ފަހެ
ފާއިތުވެދިޔައީއެވެ." މިބަސް ކުރުގެ ބަޔާންކުރުމުގައި ބުނެދޭ އެއީ ތަޢާލާގެ الله ބައްލަވާ ކުރުގެ
ފާފަފާއިތުވެދިޔައެވެ. އަދި ކުރުގެ (ބައްލަވާ ނުވެ ބަރުވާއިލްތިޒާމު) ފާއިތުވީ ފާފައެއް ނުންވެ. އަދި ބަދުރީއަކަށް
(ބަދުރު ހަނދާނުގައި ބައިވެރިވި މިހަކަށް) އެނާ ކުރުމުގެ ނުބައިބާވަތްތަކެވެ... އަހަރުމެން ބުނަމުވެ:
މިފަދަ ހިނދު ބަދުރު ހަނދާނުގެ ފަހަރެއްގައި ދެވަނަ އެއްކޮށް ބަލަހައްޓާ އެކަހަލައި ނުވެއެވެ. އަހަރެންނަށް
މިކަން ހިނދު ބަދުރުގެ ކުރިންކުރެވުނު ވެދާނެއެވެ. އަދި އެވިދާޅުވި (މިބަދުރީގެ) ބަދުރީއާ ނަސޭޙަތްވެފައި
އެވަނީ އެއީ އަބަދު الله ބޭނުން ޖަބައްރު މިވާހަކަ ކިޔާދެއްވި އެހީގެ ބަދުރީއަކަށް ވެސްނުވާނެކަމަށް
ކަމުގައިވެވުނެވެ." މިއެވެ.

ތީންވަނަ ދަރުސް: (އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފަށް ހުކުމްކުރާ ދީނާގެ ގޮތުން ހުކުމް ހޯދުމީ ޠާޣޫތުންގެ ގޮތުން ހުކުމް ހޯދުން އެހެންކަމުން ކާފަރުވާން)

الله ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅެވެ:

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا۟ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓا۟ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوٓا۟ أَن يَكْفُرُوا۟ بِهِۦ وَيُرِيدُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ۝٦٠﴾ [النساء:60]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލައްވާފައިވާ ތަކެއްޗަށާއި، ކަލޭގެފާނުންގެ ކުރިން ބާވައިލައްވާފައިވާ ތަކެއްޗަށް އީމާންވެގެން ތިބިކަމަށް ބުނާ މީހުން ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަމުތޯއެވެ؟ އެއުރެން ޠާޣޫތުގެ ގާތަށް ހުކުމް ހޯދާން ދިޔުމަށް ބޭނުންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނަށްވަނީ އެއަށް ކާފަރުވުމަށް އަމުރުކުރެވިގެންނެވެ. އަދި، ޝައިޠާނާ އެދެނީ، ދުރުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމަކުން، އެއުރެން މަގުފުރައްދުވުމަށެވެ."

ބުނެވުނެވެ: ޝަރީޢަތް ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗަކުން ހުކުމް ހޯދާ މީހާވަނީ ކާފަރުވެފައެވެ. އެހެނީ الله ތަޢާލާވަނީ އޭނާގެ ދައްކަން ނިފާޤުކަމުގެ ބުނުމް ކުރައްވާފައިވާތީއެވެ.

އޭގެ ތަފާޞީލު ދެ (2) ވަޤްތަކަށް ބެހެނެވެ:

✱ **ފުރަތަމަ ވަޤުތު:** އާންމުކޮށް. އާދަޔާ އަދިސްފަރުވަހި މުސާފިރުންނާ ދުވަހުއެވެ. ނަމަވެސް އެ މާނަވަހި ދެމެހެކަން ނަވާދު އިޝްތިހާރު އެވޭނުނެވެ:

1) އަމުރުން ވެ އިމާންކަން އަދި ދަރުވާކުރާ އާއިޝާއަކާމުގައިވެ -އަމުރުން މުސާފިރުންކަމުގައިވި- ޖާމިޢުނަށް ހަކަމުކާރަމުން އަމުރުން ބޭނުންވީމައެވެ. މިއީ ހިތާފުވާ މިހާ ހިފަހައްޓައިގެން އޮޅޭ މާނައެވެ.

2) ދަރުމާ ކުރާ އިމާންކަމުގެ ހަރަކާތްތަކުން -އަބަދު: މުސާފިރުން- ގެ ބިފަހަކާގެ ރޯދަގައި އަމުރުން ޖާމިޢުން ހަކަމުހަތުން ދިރިހުމަން ބޭނުންވުންވީމައެވެ. މުސާފިރުންގެ ބިފަހަކާކަން ބިފަހައްޓައި -މިސާލަކަށް ދޭހަދުމަގައި- މުއުމިނާ އަމުރުންނާ ވައްޓަރާވާ އާއޮޑުދިވެހިޔާ އަދި އައިސް ކާރަތުން ޙަޖީމުކުރާ ކަމުއް ނުނުވެ. ދިކާމުގެ މަހުޅަމަން ބަރާނަމަ: ﷲ ބާވައިލައިވު ގެއާ ހިއާރަތަން ހަކަމުކުރާ މިހާ، ފަހަ އައްނާ އަވަސް މުސާފިރުންގެ ބިފަހަކާކަން ބިފަހައްޓައި އަމުރުންނާ ވައްޓަރާފުއްވައިއެވެ. މިއީ އަހުން ދަރުޢަދާ ތަޢުލީމް މުނީފި އަދި އަމުރުން ކާރަތުވައިގެންވުން ވާޖިބުކުރާ ކަމުއް ނުނުވެ.

އަދަބުން ބޭނުމުވެ: ކަމުއް ކާރަތުމާ ކަމުއްކަމުގައި ފުއްޔި ކާރަތުވާކަމުއް ކަމުގައި ނުވާމާ ދުވުދު އިބްނުމާޖާ އަތްޖީގަތަކު އަތުވައިޤުނަމަ އައިސް ކާރަތު

ނުކުރެވެއެވެ. އެހެނީ ކާފަރުކުރުވަނީ އެއިން އެހެން މާނަތަކެއް ނެގި އިބްލިމާޚުކުރުވޫ ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ޤާއިމުކުރުވުން އެއްޗެއް ނޫނެވެ. ހިއެއްމަ، ޔަޤީންކަމުގެ މައްޗަށް ގެނުވި އެހީގާ ނުކުރެވޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން އެކަމުގައި ޢަމަލުކޮށްފި ސަލާމަތްވުން ވާޖިބުވެއެވެ. ޠާއްޣޫތަކީ އިލާހުންގެ މައްޗަށް ނިސްބަތްވާ ހުކުމުކުރުވުމަކީ، އިލާހުން الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކުން ހުކުމްހޯދާކަމަށް ތަރުޖުމާން ތަރުޖަމާ ނުކުރުމުންނެވެ.

* ދަރުސް ވަޤްތު: މިދުނިޔޭގެ ބަސްބުނުމަކީ އަދި މުޖުތަމަޢުތަކާމާ ބަސްބުނުމެއް ނޫނެވެ. ހިއެއްމަ، އެއީ އަޖާއިބުން ކާފަރުވުން ނަތީޖާގެ ކަންތައްތަށް ޝައްބާ ބަސްބުނުމަކެވެ. ޖާއިބުން ކާފަރުވުން މާތުބޮޑުނަމާކަން އިލްތިމާދު ނުކުރާ މިހާ، ފަހަ އަޅާ ބަދު ކާފަރުން ކާފަރުވެގެންނާކަމުދު ޝައްކެއް ނެތެވެ.

އައްޠަބަރީ (310ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«﴿يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا﴾ فِي خُصُومَتِهِمْ ﴿إِلَى الطَّاغُوتِ﴾ [النساء: 60] يَعْنِي: إِلَى مَنْ يُعَظِّمُونَهُ، وَيَصْدُرُونَ عَنْ قَوْلِهِ، وَيَرْضَوْنَ بِحُكْمِهِ مِنْ دُونِ حُكْمِ اللَّهِ، ﴿وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ﴾ [النساء: 60] يَقُولُ: وَقَدْ أَمَرَهُمُ اللَّهُ أَنْ يُكَذِّبُوا

بِمَا جَاءَهُمْ بِهِ الطَّاغُوتُ الَّذِي يَتَحَاكَمُونَ إِلَيْهِ، فَتَرَكُوا أَمْرَ اللَّهِ، وَاتَّبَعُوا أَمْرَ الشَّيْطَانِ» [175]

މާނައީ: "އެމީހުން ބޭނުންވަނީ އެމީހުންގެ ދެބަސްވުމުގައި ޠާޣޫތުގެ ގާތަށް ރުޖޫޢު ހޯދުން ދިޔުމަށެވެ. އެބަހީ: އެމީހުން އެމީހުނަ ވަޒީފާރާތުން ބަޢުޟުން، ހަދި އެމީހުންގެ ބަހުގެ މައްޗަށް އެމީހުން ހަވާލުކުރާ، ޙައްޤު الله ގެ ރަސޫލާ ހުކުމްކުރި އެމީހުންގެ ހުކުމް ދޫކޮށް ދިޔުމަށެވެ. އެމީހުންނަށް އަމުރުވެވުނީ ޝައިޠާނާ ކާފަރުވުމަށެވެ. އެކަމާއެކީ އޭރަށްވެސް: އެމީހުން އެމީހުންގެ ގޮތުން ބުނުމުގެ ދަޢުވާ ޖާހިލީ އެމީހުންގެ ގޮތަށް ގެނައި ކަންތައް ފުރުކުރުމަށް الله ވަނީ އެމީހުންނަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވާކަމަށް. ދުނިޔާ އެމީހުން الله ގެ އަމުރުތަކާ ދުރުކުރާ، ޝައިޠާނާގެ އަމުރަށް ތަބާވުމެވެ." ވިއެވެ.

[175] تفسير الطبري: 189/7

ހަތަރުވަނަ ދަލީލު: (އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ޚިލާފަށް އެހެން ދީނަކަށް ކިޔަމަންވެއްޖެނަމަ އޭނާވާނީ މުޝްރިކެއްކަމަށް ނަޞްޞުގައިވޭ)

ﷲ ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުގައި:

﴿وَإِنَّ ٱلشَّيَـٰطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰٓ أَوۡلِيَآئِهِمۡ لِيُجَٰدِلُوكُمۡۖ وَإِنۡ أَطَعۡتُمُوهُمۡ إِنَّكُمۡ لَمُشۡرِكُونَ ١٢١﴾ [الأنعام: 121]

މާނައީ: "އަދި ޝައިޠާނުން އެމީހުންގެ އެކުވެރި އެހީތެރިންނަށް، ތިޔަބައިމީހުންނާ ޖަދަލުކުރުމަށް ވަޙީކޮށް (ޚަޔާލީ) ހަދައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންވެއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުންނަކީވެސް މުޝްރިކުންކަން ކަށަވަރެވެ."

ބުނެވުނެވެ: ﷲ ގެ އަމުރުފުޅާ ޚިލާފުވާ ކަންތައްތަކެއްގައި ﷲ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ކިޔަމަންވެއްޖެ މީހާ ފަދަ ޝިރުކުކޮށްފިއެވެ.

އޭގެ ޖަވާބުވަނީ ދެ (2) ވަޖުހަކުންނެވެ:

ހ- އާދަމުގެ ބޭރުފުށުން ހީކުރުވަނީ ކޮންމެ ކިޔަމަންތެރިކަމަކީ ޝިރުކުކަމަކެވެ. މިއީ މުރާދުވެގެންވާ ގޮތެއް ނޫނެވެ. އަދި އެއްވެސް ބޭކަލަކު އެހެން ވިދާޅުވެފައި ނުވެއެވެ.

2- އެހެންކަމުން މިތަނުގައި މުޠުލަޤުކޮށްވެގެންވާ ކިޔަމަންވުމި ހަލާލުކުރުމާއި ހަރާމްކުރުމުގައި ވާ ކިޔަމަންވުމެވެ. އެބަހީ: އާލިމުން އެކަމުގައި އެއްބަސްވެ، ހަރާމްކަންތައް ހަލާލުވެގެންވާކަމަށް އަދި ހަލާލުކަންތައް ހަރާމްވެގެންވާ ކަމަށް އިޢުތިޤާދުކުރުން ޤަބޫލުކުރުމެވެ.

ޢަބްދުއް ލަޠީފު ބިން ޢަބްދުއް ރަޙްމާން ބިން ޙަސަން (1293ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«وتأمّل قوله تعالى: ﴿وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ﴾، كيف حكم على أنّ من أطاع أولياء الشيطان في تحليل ما حرّم الله أنه مشرك» (176)

މާނައީ: "އަދި ﷲ ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅާމެދު ވިސްނާ ފިކުރުކުރާށެވެ:

﴿وَإِنَّ ٱلشَّيَٰطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰٓ أَوۡلِيَآئِهِمۡ لِيُجَٰدِلُوكُمۡۖ وَإِنۡ أَطَعۡتُمُوهُمۡ إِنَّكُمۡ لَمُشۡرِكُونَ ١٢١﴾ [الأنعام: 121] ﷲ ހަރާމް ކުރެއްވި ކަންތައް ހަލާލުކުރުމުގައި ޝައިޠާނުގެ އަމުރުތަކަށް ކިޔަމަންވުމަކީ މީހާ މުޝްރިކެއް އެއީ މުޝްރިކެއްކަމަށް އެކަލާނގެ ހުކުމްކުރައްވާފައިވަނީ ކިހިނެއްކަމާ ވިސްނައިލާށެވެ." މިއެވެ.

---

(176) عيون الرسائل: 251/1

ފަސްވަނަ ދަލީލު: (ޤާނޫނުހަދާ ހުކުމްކުރާ މީހާއީ الله އާއެކު ޝަރުޢުކުރާ ކާފަރުން)

الله ތަޢާލާ ވިދާޅުވެއެވެ:

﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَـٰٓؤُا۟ شَرَعُوا۟ لَهُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنۢ بِهِ ٱللَّهُ﴾ [الشورى: 21]

މާނައީ: "ނުވަތަ الله އިޒުނަ ދެއްވާފައި ނުވާ ކަންތަކެއް ދީނުން ޝަރުޢުކޮށް ކަނޑައަޅާދޭ ޝަރީކުންތަކެއް އެމީހުންނަށް ވޭތޯއެވެ؟"

ބަޔާންކުރުން: الله ބާވައިލެއްވި ގޮތް ޚިލާފަށް ހުކުމްކުރާ މީހާއީ، الله ގެ ހުކުމްކުރުމުގައި އެކަލާނގެއާ ބައިވެރިވެ ޝަރީކުކުރާ މީހެކެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާއީ ކާފަރެކެވެ.

ޤަވާޢިދު: ގަބޫލުކުރުން ބަދަލުކުރާ މީހާ ކާފަރުވާނޭކަމަށް ނޫނީ އާދަމުން ދަލީލު ނުކުރެއެވެ. އެހެނީ އެއާއިދަބުން ކާފަރުކަމުގައިވަނީ ދަރަޖައިގައެވެ ޤަވާއިދާތަށް މިހެކެވެ:

١- ޝަރުޢުކުރުމެވެ. ﴿شَرَعُوا۟ لَهُم﴾ [الشورى: 21]

2- ދީނަށް އެކަމެއް ނިސްބަތްކުރުމެވެ. ﴿مِّنَ ٱلدِّينِ﴾ [الشورى: 21]

އަހަރެން ބުނަމެވެ: މިއީ ތަބްލީޣުކޮން ޙުކުމް ބަދަލުކުރުމުގެ ސަންކިދޯ ކަންތަކެވެ. އަދި މިއީ އިޖްމާޢުން ކާފަރުވާކަމުގެއްކަން އިސްވެ ވާހަކަދެކެވިއްޖެއެވެ.

ހަވަނަ ދަރުސް: (ﷲ ގެ ޙުކުމްކުރެއްވުމުގެ ޙައްޤުގައި ބައިވެރިވާ މީހާއި ޝަރީކުކުރާ ކާފަރެއް)

ﷲ ތަޢާލާގެ ބަސްފުޅު:

﴿وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِۦٓ أَحَدًا ۝٢٦﴾ [الكهف: 26]

މާނައީ: "އަދި އެކަލާނގެ ޙުކުމްފުޅުގައި އެކަލާނގެ އެއްވެސް މީހަކު ބައިވެރި ނުކުރައްވައެވެ."

ބުނެވުނެވެ: ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާ މީހާ އެވަނީ ﷲ ގެ ޙުކުމްކުރެއްވުމުގައި ބައިވެރިވާ މީހެއްކަމުގައި އެނގޭ ނަޒަރުން ހަމަޖެހިއްޖެއެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހާއީ ޝަރީކުންނެވެ.

އޭގެ ޢަމަލުތަކީ ދެ (2) ވަޞްފުތަކުންނެވެ:

1 - ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާ މީހާ ހުރިހާ ކާފަރުންގެ ﷲ ގެ ޙުކުމްކުރެއްވުމުގައި ބައިވެރިވާ މީހެއްކަމުގައި އެއްބަސް ނުވެވޭނެއެވެ. އެގޮތުން އެކަމަށް ދޭހަވާ ކަންތައް ދީނުން ނިކުމެ-ގެ ޤާނޫނުތަކެކެވެ. މިހާ- ނުވަތަ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާން އެކަމަށް ބަދަލުކުރާ ޤާނޫނުތަކަށް ތަބާވެ؛ ފަހެ އެކަމީ ﷲ ގެ ޙުކުމްކުރެއްވުމުގައި ޝަރީކުކުރުން ބައިވެރިވުމެވެ. އެއްޗަކީ މީހުން މެއާބަސް ދަނަން ނުވަތައެވެ.

2- މިއާ ޚިލާފުވެ، އަދި އާޔަތް ޢާއްމު މާނައިގެ މައްޗަށް ނަގައިދީ
މީހާއަށް ކާފިރުވަނީ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުމުގެ ހުރިހާ
ޞޫރައެއްގައި ކާފިރުކުރުމެވެ. އެއީ ހަމަ ﷲ ގެ ޙުކުމްފުޅާ ޝަރީޢަތުން
ބައިވެރިކުރުމުގެ ޞޫރަތަކެއްކަމުގައި ބަލައިގަނެވެއެވެ. އެކަމަކު ސުންނަތުގެ
އަހުލުވެރިން އިޖްމާޢުވެގެންވެސް އަނިޔާވެރިވެ ކުޑަކުފުރެއްކަމަށް ޙުކުމްކުރުމާ މީހާ
ކާފިރުވެގެން ނުވާކަމަށެވެ. މިއީ މިގޮތަށް ފަރުމާނުން ތުހުމަތު ޢަމަލުކުރުމަށް
ފުދޭ މިންވަރަކަށެވެ.

ހަތްވަނަ ދަލީލު: (ޙުކުމް ކުރެއްވުން ހަމައެކަނި ﷲ އަށްވާއިރު އެބައްޤަން އަޅައިގަންނާނީ އެއީ ކާފަރެއް)

ﷲ ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅެވެ:

﴿إِنِ ٱلۡحُكۡمُ إِلَّا لِلَّهِ﴾ [يوسف: 40]

މާނައީ: "ޙުކުމްކުރެއްވުން ﷲ އަށް މެނުވީ ނުވެއެވެ."

ބުނެވުނެވެ: އެމިހާރު އަޙުމަދުއަށް ޙުކުމްކުރުން ކަސްތަކަށް ދެކޭ މީހާ އެކީގައި ﷲ ތަޢާލާއަށް ޝަރީޢަތް ކުރުމުގެ ހައްޤު ދެވިފައިވާނަމަ އެއީ ޝިރުކެއް ކުރުމެވެ. އެހެންކަމުން އެކަމަކީ ކާފަރުވުމެކެވެ.

މިއަށް ޤަވާޢިދުތަކުން ދެން (3) ވަނަގޮތަކުންނެވެ:

1 - ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތް ހިލާފަށް ޙުކުމްކުރުމަކީ ޙައްޤު ކަމަށް، އެކަމުގެ ޙައްޤު އެކަމެއް ނަފްސަށް އޮތްކަމަށް ދެނެގަތުމުގެ ގޮތުގައި ޙުކުމް ކުރުމާއި ޝަރީޢަތް އެކަށައިނު ޙުކުމްކުރުމުގައި ﷲ ތަޢާލާއާ ވަކިކަން ދޭނެކަމަށް ދެކުމެވެ. އެއީ ކާފަރުކަމެކެވެ.

2 - މިއާ ޚިލާފުވާ ޤާނޫނު ފަރުމާ ކުރުމެވެ. އެއީވެސް ކުފުރެއް ކަމުގައި ވާނެއެވެ. އެފަދަ ޙުކުމްތަކާއި ޝަރީޢަތުގެ ދިމާލަށް ޤާނޫނު ބަދަލު ކުރުމެވެ. އެއީވެސް ކުފުރެއް ކަމުގައި ވާނެއެވެ.

3- އަދިވެސް މިއާ ޚިލާފުވެއްޖެ މީހަކަށް ލާޒިމުވަނީ ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އެމީހަކު ކާފަރުވެގެން ނުވާކަމަށް އިޖްމާޢުވެގެންވާ މީހެއްކަމުގައިވާ: ތަޞްވީރު އުފައްދާ ޞޫރަކުރަހާ މީހާ ކާފަރުކުރުމެވެ. (އެހެނީ އޭނާ ޚަލްޤުކުރުމުގައި ﷲ އާ ވާދަކޮށް ވައްތަރުކުރަން އުޅުނުކަމަށް ނައްޝުންވާތީއެވެ.)

އަށްވަނަ ދަލީލު: (ވަޟަޢީ ޤާނޫނު ޙުކުމްކުރުމަކީ ޢިލްމުވެރިންނާއި އަޅުވެރިން ރައްބުންތަކެއްގެ ގޮތުގައި ނެގުމާ އެއްގޮތް ކުރުމެއް)

اللّٰه ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުގެ:

﴿اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ﴾ [التوبة: 31]

މާނައީ: "އެމީހުން އެމީހުންގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި އަޅުވެރިން اللّٰه ފިޔަވައި ރައްބުންތަކެއްގެ ގޮތުގައި ނެގިއެވެ."

ބުނެވުނެވެ: اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް އަހުލު ކިތާބުންގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި އަޅުވެރިން ކޮށްދަވިއާ ބުނުމްގައި އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންވުމުން اللّٰه ތަޢާލާ އެމީހުން ސިފަކުރެއްވީ އެމީހުން اللّٰه ފިޔަވައި ރައްބުންތަކެއްގެ ގޮތުގައި އެވެރިން ނެގިކަމަށެވެ. އެހެންކަމުން މިގޮތަށް ނެގުމަކީ ޝިރުކުކަމެވެ.

އޭގެ ފަވާއިދު: ޢިލްމުވެރިންނާއި އަޅުވެރިންނަށް ކިޔަމަންވުން [illegible] ބޮޑު ނުވެއެވެ:

1 - اللّٰه ހަރާމްކުރެއްވި ކަންތައް ހަލާލުކުރެވިދާނެ ކަމަށް ޤަބޫލުކޮށް ދިރިއުޅުމުގައި، އަދި އެކަހާރުގެ ހަލާލުކުރެއްވި ކަންކަން

ހަރާމްވެގެންވާކަމުން އިއުތިޤާދުކުރުމުގައި އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންވެވުނެވެ. މިއީ އެއްވެސް ޝަރުޢީ ގޮތުގައި މިއްލަތުން ބޮޑުވާ ކުފުރެކެވެ.

2- الله ހަރާމްކުރެއްވި ކަންތައް ހަލާލުވެގެންވާކަމަށް، އަދި އެކަމުގެ ހަލާލުކުރެއްވި ކަންކަން ހަރާމްވެގެންވާކަމަށް އިއުތިޤާދު ކުރުމުގައި ހަމައެކަނި الله އަށް އުޅަދުވާފަދައި ފާފަވެރިވުމުގައި އެމީހުން ބުނެގޮތަށް ހެދި ކިޔަމަންވެވުނެވެ. މިއީ ކަންބޮޑުވެރިވެރި ތަބާވެވުނުކަމުގެ ކުރުމެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެމީހުން ކާފިރުވެގެންނުވަތަ އެއްވެސް ތަބާވުމެއް ނުހެދެވެ. އެއާޚު އެމީހުން ތަބާވެވުނިކަމުގައި ހަމަހަމަވުމެއް އެޅުނޑުކަން ކިޔަމަންވާ މިހާ، ނަމަވެސް ފާފަވެރިކަން އަޅުއަދާކުރުން ގޮތަށް ދައުލަތު މިހާރަން ކިޔަމަންވާ ފާފަވެރިންނަށް ކާފިރުނުވެވެ. އަދި އެމީހުން ތަބާވެވުނިކަމުގައި ހުރިހާކަމެއް ބަހައްޓަވާފައިވާ ކާފިރުވެގެން ނުވާކަމަށް އިޢުތިރާފުވެގެންވާ މުސްލިމުން ކާފިރުނުވެވެ. އޭގެ الله އަށް އުޅަދުވާފަދައި އަނބިމުސްލިމުން އަދި ދަރިފުޅުން ކިޔަމަންވާ މިސާލެވެ.

❖ އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«وهؤلاء الذين اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أربابا - حيث أطاعوهم في تحليل ما حرم الله وتحريم ما أحل الله يكونون على وجهين: أحدهما: أن يعلموا أنهم بدلوا دين الله فيتبعونهم على التبديل فيعتقدون تحليل ما حرم الله وتحريم ما أحل الله اتباعا لرؤسائهم مع علمهم أنهم خالفوا دين الرسل فهذا

كفر... والثاني: أن يكون اعتقادهم وإيمانهم بتحريم الحرام وتحليل الحلال ثابتا لكنهم أطاعوهم في معصية الله كما يفعل المسلم ما يفعله من المعاصي التي يعتقد أنها معاص؛ فهؤلاء لهم حكم أمثالهم من أهل الذنوب.» (177)

މާނައީ: "އެމީހުންގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި އަޅުވެރިން ރައްބުންތަކެއްކަމުގައި ހަދާ، ﷲ ހަރާމްކުރެއްވި ކަންކަން ހުއްދަކުރުމުގައި، އަދި ހަލާލުކުރެއްވި ކަންކަން ހަރާމްކުރުމުގައި އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންވެއްޖެ މިމީހުންވަނީ ދެބަޔަކަށެވެ:

ފުރަތަމައީ: އެވެރިން (އެބަހީ: ޢިލްމުވެރިންނާއި އަޅުވެރިން) ﷲ ގެ ދީން ބަދަލުކުރިކަން އެމީހުންނަށް އެނގެއެވެ. ދެން ހަމަ އެބަދަލުކުރުމުގެ މައްޗަށް (އެއްބަސްވެ) އެވެރިންނަށް ތަބާވެއްޖެއެވެ. އެގޮތުން ﷲ ހަރާމްކުރެއްވި ކަންކަން ހުއްދަކަމަށް، އަދި ހުއްދަކުރެއްވި ކަންކަން ހަރާމްކަމަށް އެމީހުންވެސް އިޢުތިޤާދުކޮށް ތަބާވެއްޖެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ބޭނުންހަން ތަބާވެރިވީގޮތްކަމެވެ. އެކަން ރަސޫލާ ހިލާފުކަން އެނގިހުރެ ކިޔަމަންވި ތަބާވުން ގެންނެވި ދީނާ އެވެރިން ހިލާފުވިކަން މުޅީން ދެނެގެން ތިބިއެވެ. މިއީ ކާފިރުކަމެވެ...

---

(177) مجموع الفتاوى: 70/7

ނުވަވަނަ ދަލީލު: (ޚިލާފުވާ އެއްވެސް ކަމެއްގައި الله ގެ ޙުކުމް ހޯދުން އޮއްވާ އެނޫން ގޮތަކަށް ހަދައިދީ ދީނާ އެއާ ޚިލާފުވެއްޖެ)

الله ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުގެވެ:

﴿وَمَا ٱخۡتَلَفۡتُمۡ فِيهِ مِن شَيۡءٖ فَحُكۡمُهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِۚ﴾ [الشورى: 10]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން އެކަންތަކެއްގައި ދެބަސްވެ ޚިލާފުވެއްޖެ ކޮންމެ ކަމެއް، ފަހެ އެކަމެއްގެ ޙުކުމްކުރެއްވުންވަނީ الله އަށެވެ."

ބުނެވުނެވެ: الله ޖެހިވަޑައި އެހެން ފަރާތަކުން ޙުކުމް ހޯދައިދީ ދީނާ ފަދަ الله ޝަރުޢަ ވަޙީއާއި އަމުރުތަކާ ޚިލާފުވެއްޖެއެވެ.

ޤަވާޢިދު: އާޔަތުން ދަލީލުކުރަނީ ޝަރީޢަތަށް ރުޖޫޢަ ހޯދުން ވާޖިބުވާކަމަށެވެ. މިއީ އެއްވެސް އިޚްތިލާފެއް ކަމެއް ނުހުންނެވެ. އެހެނަސް، الله ބަޔާނަށްދީފައި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާ މީހުންނީ ޠާޣޫތުންނާ ޚާއިނުންނަކަށް ވެއްޖެކަމަށް ދަލީލުކުރަނީ ޒާލިމުން ނުވެވޭ. ނަމަވެސް އެއީން ކާފަރުވާނެކަމަށް ދަލީލެއް އާޔަތުގައި ނުވެއެވެ.

ދިހަވަނަ ދަލީލު: (އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ހިލާފަށް ޤާނޫނުހަދާ ޙުކުމްކުރުމަކީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ޙުކުމެއް. އެހެންކަމުން އެއީ ކާފަރުވުން)

ﷲ ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުގެ:

﴿أَفَحُكۡمَ ٱلۡجَٰهِلِيَّةِ يَبۡغُونَۚ وَمَنۡ أَحۡسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكۡمٗا لِّقَوۡمٖ يُوقِنُونَ ٥٠﴾ [المائدة: 50]

މާނައީ: "ފަހެ، އެމީހުން އެދި ހޯދަނީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ޙުކުމްހެއްޔެވެ!؟ ޔަޤީންކުރާ ބަޔަކަށް ﷲ އަށްވުރެ މޮޅަށް ހެޔޮކޮށް ޙުކުމްކުރައްވަނީ ކާކުހެއްޔެވެ."

ބުނެވުނެވެ: ﷲ ތަޢާލާވަނީ ޝަރީޢަތް ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗަކުން ޙުކުމްކުރުމަކީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ޙުކުމްކުރަން ބިނާކުރުމާއިއެވެ. މީގެ މާނައަކީ އެއީ ކުފުރުވުމެވެ.

އޭގެ ޖަވާބަކީ: އެއްކަލަ ޖާހިލިއްޔަތަކީ ނިސްބަތްކުރުމަ، ނުވަތަ އެއީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ޢަމަލުތަކަން ބިނާކުރުމަކީ އަދި އެއިން ކާފަރުވުން ފާޑުކުރާވަރުގެ ނޫނެވެ.

އޭގެ ބުރުހާނަކީ: الله ގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم، އަބޫ ޛައްރަށް ނަޞީޙްކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އަބޫ ޛައްރު މީހަކާ ޖަދުގަންނަވާ ބަދުބަސް ބުނުމުންނެވެ:

«إِنَّكَ امْرُؤٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ» (178)

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަކީ ތިބާގެ ގައިގައި ޖާހިލިއްޔަތުގެ ބައެއް ހުރި މީހެކެވެ." މިއެވެ.

ހަމައެގޮތަށް އެކަންތަކުން ކާފަރު ނުވާނެކަމަށް ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އިއްތިފާޤުވެގެންވާ ބައެއް ކަންކަން އެއީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ޢަމަލުތަކެއްކަމުގައި އެކަތަރު ކާފަރު ސިފަކުރެއްވިއެވެ. އޭގެ ބުރުހާނަކީ: ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވުމުގައި، މައްޗިގެ މަރުވާ އަޑުގަދަ ރޮއި ހަޅޭއްލެވުމެވެ. (179)

ހަމަހެން ބުނަމެވެ: ޖާހިލިއްޔަތަށް ކަމެއް ނިސްބަތްކުރެވުމާއި އެއިން ކާފަރުވުން ލާޒިމުވާކަން ބުނާ؛ ސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން އެއިން ކާފަރު ނުވާނެކަމަށް އިއްތިފާޤުވެގެންވާ ކަންކަމުން ކާފަރުކަމުން ލާޒިމުނުވެއެވެ.

---

(178) صحيح البخاري: 30، صحيح مسلم: 1661

(179) صحيح مسلم: 934

އެއީ މުސްލިމަކު ހަދުގަންނަވާ ބަދުބަސްބުނުމާއި، ނަސަބުތަކަށް ފާޑުކިޔުމާއި، މައްޔިތާގެ މައްޗަށް އަޑުނަގާ ރޮއި ގަޔަގައި ތަރި ހުދުމުވެ.

✥ އަބޫ އުބައިދު އަލްޤާސިމު ބިން ސައްލާމު (224ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«ألا تسمع قوله: ﴿أفحكم الجاهلية يبغون﴾ [المائدة:50] تأويله عند أهل التفسير أن من حكم بغير ما أنزل الله وهو على ملة الإسلام كان بذلك الحكم كأهل الجاهلية، إنما هو أن أهل الجاهلية كذلك كانوا يحكمون. وهكذا قوله: "ثلاثة من أمر الجاهلية الطعن في الأنساب والنياحة والأنواء"... ليس وجوه هذه الآثار كلها من الذنوب: أن راكبها يكون جاهلا ولا كافرا ولا منافقا... ولكن معناها أنها تتبين من أفعال الكفار محرمة منهي عنها في الكتاب وفي السنة»[180]

މާނައީ: "ތިބާ އެކަލާނގެ މިބަސްފުޅު އަޑުނާހަމުހެއްތޯ؟ ﴿أَفَحُكْمَ ٱلْجَـٰهِلِيَّةِ يَبْغُونَ﴾ [المائدة: 50]

"ފަހެ އެމީހުން އެދި ހޯދަނީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ޙުކުމުހެއްތޯ!؟

(180) الإيمان لأبي عبيد: 1/90-92

ތަފްސީރުގެ އަހުލުވެރިންގެ ގޮތުގައި އެއާޔަތުގެ މާނައަކީ: އިސްލާމްދީނުގެ މިއްލަތުގައި ހުރި ދެން ﷲ ބާވައިލެއްވިގޮތާއި ޚިލާފަށް ބަރަކާތްކުރެއްވުމާ، އަބުރުގެ ސަބަބުން އުސޫލުން ޖާހިލިއްޔަތުގެ އަހުލުވެރިން ޢަމަލުކުރިއެވެ.

އެކަންތަކަކީ: އެހެނީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ އަހުލުވެރިން ބުނުއްވުމުގެ އެކަމަކަށެވެ.

(ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ) ޙަދީޘްފުޅުގައިވެސް އެގޮތަށް ވިދާޅުވިއެވެ:

«ثَلَاثَةٌ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ الطّعْنُ فِي الْأَنْسَابِ والنياحة والأنواء»

މާނައީ: "ތިންކަމެއްވަނީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ކަންތަކުގެ ތެރެއިންނެވެ: ނަސަބުތަކަށް ފާޑުކިޔުމާއި، މައްޔިތަކަށް ރޮއިގޮވުމާއި، ނަކަތްތަކަށް. (އަނވާ: ނަކަތްތަކުން ވާރޭވެހުން އެދި ނިސްބަތްކުރުމެވެ."

ޝައިޚުލް ޢިއްޒު ނަމަވެސް ވިދާޅުވި ޚުޠުބާއެއްގައި މާނަކުރެއްވި ގޮތުގައި:

އަހުލުއްސުންނަ ވަލްޖަމާޢަތުގެ ޢަޤީދާ، އަދި ޤަދަރުގެ ވާހަކަތަކުގައި ... އެހެންކަމުން ބުނީ ވާހަކަ:

އަހުލުއްސުންނަ ޤަދަރުގައި ޤަބޫލުކުރާ ނަމަވެސް ބަލާނަމަ ޤަދަރުގެ ޙަޤީޤަތް ވާނީ ބާރުވެރިކަމާ ... ނަކަތްތަކުގެ ބަރަކާތެއް ނުވެއެވެ." ބުނެވެ.

ބުޚާރީ (256ރ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«بَابٌ: الْمَعَاصِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ وَلَا يُكَفَّرُ صَاحِبُهَا بِارْتِكَابِهَا إِلَّا بِالشِّرْكِ لِقَوْلِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم إِنَّكَ امْرُؤٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ وَقَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ اللهَ لا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾» (181)

މާނައީ: "ފާފަތަކީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ކަންތަކުންވާ ކަންތަކެއްކަން ބަޔާންކުރާ ބާބު. އެކަންކަމުން އަޅައިގަންނަ މީހާ ކާފިރުނުވާނެއެވެ. ޝިރުކު ކުރުމަކުންނެވެ. އެއީ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ބަސްފުޅަކާއިއެވެ: "ކަލޭގެފާނަކީ ތިބާ ތިތެރޭ ގައިގައި ޖާހިލިއްޔަތުގެކަމެއް ހުރި މީހެކެވެ." އަދި ﷲ ތަޢާލާގެ މިބަސްފުޅުގައިވެއެވެ:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ﴾ [النساء: 48]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އެކަލާނގެއާ ޝަރީކުކުރެވުމުގެ ފާފަ ނުފުއްސަވައެވެ. އަދި އެހެން ކަންކަން އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ފުއްސަވައެވެ." މިއެވެ.

---

(181) صحيح البخاري: 15/1

އެގާރަވަނަ ދަލީލު: ޠާޣޫތުގެ ގާތަށް ޙުކުމް ހޯދަން ދާކަމަށްވާ އާޔަތުގެ ސަބަބު ނުޒޫލު

اللّٰه ތަޢާލާގެ މިއާޔަތް އެކަމަކާ ގުޅިގެން ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބަކީ:

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا۟ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوٓا۟ إِلَى ٱلطَّٰغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوٓا۟ أَن يَكْفُرُوا۟ بِهِۦ وَيُرِيدُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾﴾ [النساء:60]

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލައްވާފައިވާ ތަކެއްޗަށާއި، ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން ބާވައިލައްވާފައިވާ ތަކެއްޗަށް އީމާންވެއްޖެ ތިބިކަމަށް ބުނާ މީހުން ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯއެވެ؟ އެއުރެން ޠާޣޫތުގެ ގާތަށް ޙުކުމް ހޯދަން ދިއުމަށް ބޭނުންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނަށްވަނީ އެއަށް ކާފިރުވުމަށް އަމުރުކުރެވިގެންނެވެ. އަދި، ޝައިޠާނާ އެދެނީ، ދުރުވެގެންވާ މަގުފުރެދުމަކުން، އެއުރެން މަގުފުރައްދާލުމަށެވެ."

އައްޝަޢުބީ (104ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«كَانَ بَيْنَ رَجُلٍ مِنَ الْيَهُودِ وَرَجُلٍ مِنَ الْمُنَافِقِينَ خُصُومَةٌ فَقَالَ الْيَهُودِيُّ: نَتَحَاكَمُ إِلَى مُحَمَّدٍ، لِأَنَّهُ عَرَفَ أَنَّهُ لَا يَأْخُذُ الرَّشْوَةَ وَلَا يَمِيلُ فِي الْحُكْمِ، وَقَالَ الْمُنَافِقُ: نَتَحَاكَمُ إِلَى الْيَهُودِ لِعِلْمِهِ أَنَّهُمْ يَأْخُذُونَ الرَّشْوَةَ وَيَمِيلُونَ فِي

الْحُكْمِ، فَاتَّفَقَا عَلَى أَنَّ يَأْتِيَا كَاهِنًا فِي جُهَيْنَةَ فَيَتَحَاكَمَا إِلَيْهِ، فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ» (182)

މާނައީ: "ޔަހޫދީންގެ ތެރެއިން މީހަކާ މުނާފިޤުންގެ ތެރެއިން މީހަކާ ދެމެދު ދެބަސްވެ އަރައިރުންވުމެއްވިއެވެ. ދެން ޔަހޫދީ މިހާ ބުނެފިއެވެ: "އަހަރުމެން ޙުކުމް ހޯދާނީ މުޙައްމަދުގެފާނުގެ ގާތުންނެވެ." އެހެނީ އެކަލޭގެފާނު ރިޝްވަތު ނުނަގަންނަވާކަމާއި، ޙުކުމްކުރުމުގައި ވަކިކޮޅަކަށް ލެނބިވަޑައިނުގަންނަވާކަން އޭނާއަށް އެނގެއެވެ. މުނާފިޤު ބުންޖެވެ: "އަހަރުމެން ޙުކުމް ހޯދާނީ ޔަހޫދީންގެ ގާތުންނެވެ." އެއީ އެމީހުން ރިޝްވަތު ނަގާކަމާއި، އަދި ޙުކުމްކުރުމުގައި ވަކިކޮޅަކަށް ލެނބޭކަން އޭނާ ދަންނާތީއެވެ. ދެންފަހެ އެދެމީހުން އެއްބަސްވީ ޖުހައިނާ ވަންހައިގެ ކާހިނެއްގެ ގާތަށް ގޮސް ޙުކުމް އުފުލުމަށެވެ. ދެން މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ." މިއެވެ.

ބުނުންވެ: އެމީހުން ކާހިނެއްގެ ގާތަށް ޙުކުމް ހޯދަން ދިއުމުން ﷲ ތަޢާލާ އެކަނި އެމީހުންގެ ދައްކަން މުނާފިޤުކަމުގެ ޙުކުމްކުރައްވާފައިއެވެ.

(182) تفسير البغوي: 242/2، أسباب النزول للواحدي: 166/1

މިއަށް ޖަވާބުދީ ދީ (2) ވަގްތަކުންނެވެ:

1- އެބަދެރީ ބަރުލަމާނުގައި ބަންދުވުމެވެ. އެއީ ބާރުދީ ބަރުލަމާނުގައި އައްޔާދުވި މަސްއޫލިއްޔަތު ދިމާކުރުމެވެ.

2- ރަދިޔާ ހަވާސްތަކުން ބަދަލުކުރެވެ، އާދަމް ބާރުލުމުގެ މަސްއޫލިއްޔާ މަދުކުރުމެވެ. އަދި މަސްއޫލިއްޔަތު ހަމަޖެހިފައި ހުރުމުގެ ގޮތުގައި ވަގުތު އަދި އެކަން ބޭނުންކުރުން ހަމަޖެހޭގޮތް ވާޖިބުކުރުމެވެ. އެއީ ހަމަޖެހިގެން ހަމަވާ އަދިހަމަވާ މަސްވެރި މަސައްކަތް މަހުލާ -الله ތަޢާލާ ވަޙީދުކުރުމެވެ އަމާޒު ހަމަވާ ވަގުތުގެ ހަމަ- ހަމަވާގޮތުން ދިނުމާ ދިމާވާ ވަޙީދުކުރުން.

ބާރަވަނަ ދަރުސް: އެހެން ސަބަބު ނުޒޫލުވުން

އާޔަތުގެ އެހެން ސަބަބު ނުޒޫލުވެއެވެ. އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވިއެވެ:

«كَانَ أَبُو بُرْدَةَ الْأَسْلَمِيُّ كَاهِنًا يَقْضِي بَيْنَ الْيَهُودِ فِيمَا يتنافرون إليه، فَتَنَافَرَ إِلَيْهِ أُنَاسٌ مِنْ أَسْلَمَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ﴾» (183)

މާނައީ: "އަބޫ ބުރްދާ އަލްއަސްލަމީ ވީ ޔަހޫދީން އޭނާގެ ގާތަށް ދެބަސްވެގެންދާ ކަންކަންތަކުގައި ޙުކުމް ނިންމާ ނިޔާކަނޑައަޅާ ކާހިނެއްކަމުގައިވިއެވެ. ދެންފަހެ މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު އޭނާގެ ގާތަށް ދެބަސްވެގެންދިޔައެވެ. ދެން ﷲ ތަޢާލާ އެމީހުންނާ ބެހޭ ބާވައިލެއްވިއެވެ: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ يَزْعُمُونَ﴾ [النساء: 60]" ވިއެވެ.

މިޙަދީޘްގެ ރިވާޔަތްކުރަނީ ބަރީދާގެ ރިވާޔަތްތަކުގައި އަބޫބަރްޒާ ބަޔާންކުރިއެވެ. އަދި ސަނަދު ރަނގަޅުކަމަށް އިބްނު ޙަޖަރުވެސް ބުނެފައިވެއެވެ.

ބުނެވުނެވެ: ﷲ ތަޢާލާ އެމީހުން ނިޔާކުރުމަށް ނިސްބަތްކުރައްވާފައި އެވަނީ އެމީހުން ކާހިނުންގެ ގާތަށް ބުރުން ޙުކުމްކުރުވުމުންނެވެ.

---

(183) أسباب النزول للواحدي: 1/165، المعجم الكبير للطبراني: 12045

މިއަށް ޖަވާބުވަނީ ދެ (2) ވަޖުހަކުންނެވެ:

1- އެއާދަމްބައެއް އައިސްލަމިއާ ފާރަކައިގެ ސިޔާސީ ތަރީޚުކުރަނީ އުމުރުނަ ދުނިޔެވީކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި އާދަމްގައި އުވަނީ އުމުރުންގެ ހިމާޔަތްކުރުމަށް ބައާންކުރުމެއްނެތެވެ. އަދި އުމުރުންގެ މަސްލަހަތު މުނާފިޤުކަމުގެ ހުކުމުކުރުމުގެ އުމުރުން ހިނދު ހުކުމުގެ ސަބަބުންކަމަށް އާދަމުގައިވެސް އަދި ސަބަބު ނުޖެހުމުގައިވެސް ތަރީޚުކުރާކަމުގެ ނުވެއެވެ. ދެންޖެހެ އުމުރުން ކަންބައްކުރު ގެބަން ކަންބައްކުރި މިލާފަނި އުމުރުންނާ ފައްބަރުވެގެންނެވެ. އަދި މުނާފިޤުންގެ ހިފެހެއްޓުމަށް އުމުރުންނާ ފައްބަރުވާ ދިނަކު އަދި މިއަރުބަން ބާރުވާ ބާޒު ނިފާޤުގެ މުނާފިޤުއްކުމުގައި އެއިން އެގޭ ޖާބުގައިވެން ތާޖިރުއް ނުކުރެއެވެ.

2- މިބައިމިއްން ޤަބީލާތަކު އެދުނު އެދުނުވި ކާފަރުވާ ޤަބީލާއައިކުމުގައިއެވެ. އެއީ ޖާހިލީން ކާފަރުވުން ނަފްސާނީ ގެބަރުވާ ޤަބީލާގެ ބާރުނުވުމެވެ. އެފަދަ އިސްލާމީގެބަސްލެއްވެ.

ސޯޅަވަނަ ދަލީލު: ތަތާރުންގެ ޔާސިޤު ފޮތާމެދު އިބްނު ކަޘީރުގެ އިޖްމާޢު ގެނެސް ދެއްވުން

ތަތާރުންގެ ފޮތް -ޔާސާ ނުވަތަ ޔާސިޤު- ގައިވާ ބައެއް ކަންކަމަކަށް ބަޔާންކުރުމަށްފަހު އިބްނު ކަޘީރު (774ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:[184]

«وَفِي ذَلِكَ كُلِّهِ مُخَالَفَةٌ لِشَرَائِعِ اللَّهِ الْمُنَزَّلَةِ عَلَى عِبَادِهِ الْأَنْبِيَاءِ عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، فَمَنْ تَرَكَ الشَّرْعَ الْمُحْكَمَ الْمُنَزَّلَ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ خَاتَمِ الْأَنْبِيَاءِ وَتَحَاكَمَ إِلَى غَيْرِهِ مِنَ الشَّرَائِعِ الْمَنْسُوخَةِ كَفَرَ، فَكَيْفَ بِمَنْ تَحَاكَمَ إِلَى "الْيَاسَاقِ" وَقَدَّمَهَا عَلَيْهِ؟ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ كَفَرَ بِإِجْمَاعِ الْمُسْلِمِينَ.»[185]

މާނައީ: "އެހުރިހާ ކަމެއްގައިވީ ﷲ ތަޢާލާގެ އަޅުތަކުންކަމުގައިވާ ނަބިއްޔުންގެ މައްޗަށް ބާވައިލައްވާފައިވާ ޝަރީޢަތްތަކާ ޚިލާފުވުމެވެ. ފަހެ ނަބިއްޔުން ޚާތިމުކުރެއްވި މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދި ﷲ ގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވުނު މުޙްކަމު ޝަރީޢަތް ދޫކޮށް، އެހެން މަންސޫޚު ކުރެވިގެންވާ

[184] ނޯޓު: ތަތާރުންގެ ފޮތް ޔާސިޤާއި، ތަތާރުންގެ ޒާތުގެ ބަޔާންކޮށް ވާހަކަދައްކާ އަށާރަވަނަ ދަލީލު ކުރިން ސިފައިސާލާރުއަކީ ނުބައިމީހެކެވެ. ޙުކުމްކުރި މީހުންގެ ސިފައިސާލާރުގެ ދުވަސް ބައި ބަލާލާށެވެ.

[185] البداية والنهاية: 17 / 162 - 163

ޝަރީޢަތްތަކަށް ހުކުމް އުފެއްދެވި ވީހަކު ކާފަރުވެއްޖެއެވެ. ދެންފަހަ ޢަރަބިއްޔާ (ތާބިޢީ) އަށް ހުކުމް އުފުރާ، އޭގެ މައްޗަށް (އެބަހީ: އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ މައްޗަށް) އެތާބިޢީ އިސްލާމް ކުރިއަށް ނެރޭ ވިއާ ކޮންފަދަހާލަތެއް!؟ އެފަދައިން ކަންކޮށްފިމާފަސް މުސްލިމުންގެ އިޖްމާޢުން ކާފަރުވެފައެވެ." މިއެވެ.

ބުނުވުން: މިއީ ޝަރީޢަތް ދޫކޮށްލާ އެހެން އެއްޗަކުން ހުކުމް ކުރާ މީހާ ކާފަރުވެގެންވާކަމުގެ އިޖްމާޢުއެވެ.

ފައިދާ: މިއިޖްމާޢުގައި ދެމިހުންނަކަ މީހާ ގެނދެއެވެ:

1) ﷲ ބާރީތަޢާލާގެ ގޮތަ ޒާތުގަން ހުކުމްކުރުން އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ހުރަދުހާ މީހާ ގެނދެއެވެ.

2) ﷲ ގެ ހުކުމްތަކު މައްޗަށް އެހެން ފަރާތެއްގެ ހުކުމް މަތިކޮށް ޖެހޭކަން މީހާ ގެނދެއެވެ.

އަޅުގަން ބުނަމާ: އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް މީހާއި، މަތިކޮށް ޖެހޭކަ މީހާ ކާފަރުވާނެކަމުގެ އިއްތިސާ ޒިކުރުކުރެވެ.

އެގޭ ބުރާނަލާ: އިބްނު ކަޘީރު (774ހ) އެއިޖްމާޢު ގެންނަވާފައި އެވަނީ ބަޔާންކުރައްވައި އަދި އެމީރުން ކޮންމެއަކަށް ގެތަ ކޮންމެއަކާ މީހުން ކާފަރުވެގެންވާ ކަމާމެދުގައެވެ. އެމީރުން ވެއްޖެހުން ހާރަކާ ޒިކުރުއެއް

ނެޝޮނަލިޒަމްގައި ކާފަރުވާ ބާވަތްތަކެވެ. އެކަން ބަޔާންވެގެންދަނީ ދެ (2) ވަނަ ފަންނުގައެވެ:

✵ **ފުރަތަމަ ވަޤްތު:** އެދުމުން ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތް ޒިޔާރަތް ބަދަލުކުރުން ހުއްދަކަން ބަދަލުކުރިއެވެ.

✤ އިބްނު ތައިމިއްޔާ (728ހ) ވިދާޅުވެއެވެ:

«يجعلون دين الإسلام كدين اليهود والنصارى وإن هذه كلها طرق إلى الله بمنزلة المذاهب الأربعة عند المسلمين. ثم منهم من يرجح دين اليهود أو دين النصارى ومنهم من يرجح دين المسلمين» (186)

މާނައީ: "އެމީހުން (އެބަހީ: ތަޤާރުބުން) އިސްލާމްދީން ހަދަނީ ޔަހޫދީ ދީނާއި ނަޞާރާދީން ފަދައިންނެވެ. އެގޮތުން މިހުރިހާ ދީންތަކަކީވެސް ހަމަ ﷲ ގެ ހަޟްރަތަށް ވާޞިލުވާ ގޮތްތަކެއް، އަދި މުސްލިމުންގެ ގާތުގައި ހަތަރު (4) މަޛްހަބާ ގޮތަށް ކަންކަން ހަދައިގެންނެވެ. ދެން އެމީހުންގެ ތެރެއިން ޔަހޫދީ ދީން ނުވަތަ ނަޞާރާދީން (ވަކި ކަންކަމުގައި) ތަރުޖީހުކުރަމުގައި ބުނާ ބަޔަކުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރޭގައި މުސްލިމުންގެ ދީން ތަރުޖީހުކުރާ ބަޔަކުވެއެވެ." މިއެވެ.

---

(186) مجموع الفتاوى: 523/28

* ދެވަނަ ވަޢުދު: އުޅުންވަނީ الله ގެ ޙުކުމްތަކުގެ މައްޗަށް، الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތްތަކުގެ ޙުކުމު މައިގަނޑު ގާނޫނުހެދުމެވެ.

އުޅުންގެ ތާރީޚުގައިވާ -ޖަންގިޒް ޚާން- އުޅުންތަން އެކުލަވާލިން ޙުކުމްތައް އެކުލެވިގެންވާ އަލްޔާސިޤު- އިބްނު ކަޘީރު (774ހ) ވިދާޅުވިއެވެ:

«وَهُوَ عِبَارَةٌ عَنْ كِتَابٍ مَجْمُوعٍ مِنْ أَحْكَامٍ قَدِ اقْتَبَسَهَا عَنْ شَرَائِعَ شَتَّى، مِنَ الْيَهُودِيَّةِ وَالنَّصْرَانِيَّةِ وَالْمِلَّةِ الْإِسْلَامِيَّةِ، وَفِيهَا كَثِيرٌ مِنَ الْأَحْكَامِ أَخَذَهَا مِنْ مُجَرَّدِ نَظَرِهِ وَهَوَاهُ، فَصَارَتْ فِي بَنِيهِ شَرْعًا مُتَّبَعًا، يُقَدِّمُونَهَا عَلَى الْحُكْمِ بِكِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ رَسُولِهِ صلى الله عليه وسلم. وَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ مِنْهُمْ فَهُوَ كَافِرٌ يَجِبُ قِتَالُهُ، حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى حُكْمِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ -صلى الله عليه وسلم- فَلَا يَحْكُمُ سِوَاهُ فِي قَلِيلٍ وَلَا كَثِيرٍ...»[187]

މާނައީ: "އެއީ ތަފާތު އެކި ޝަރީޢަތްތަކުން -ޔަހޫދީ ދީނާއި، ނަޞާރާ ދީނާއި، އިސްލާމްދީނުގެ ޝަރީޢަތްތަކުން- އޭނާ ނަގައިފައިވާ ޙުކުމްތަކުން އެކުލަވައިލާފައިވާ ފޮތެކެވެ. އަދި އޭގައި ހަމައެކަނި އޭނާގެ އަމިއްލަ ނަޒަރާއި އަމިއްލަ އެދުމަށް ނަގާފައިވާ ޙުކުމްތަކެއްވެސް ވެއެވެ. ދެން އޭނާގެ ދަރިފަސްކޮޅުގައި، އެއީ ތަބާވާ ޝަރީޢަތަކަށްވެގެން ވެއްޖެއެވެ. الله

---

(187) تفسير ابن كثير: 131/3

ގެ ފޮތާއި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ސުންނަތުން ޙުކުމްކުރުމުގެ މައްޗަށް އެމީހުން އެފޮތް ކުރިއަށްނެރެ އިސްކުރެއެވެ. އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެފަދައިން ކަންތައްކޮށްފި މީހާއީ ކާފަރެކެވެ. އޭނާ ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ޙުކުމްފުޅަށް ރުޖޫޢަވެ، މަދުކަމުގައިވެސް ގިނަކަމުގައިވެސް އެނޫން އެއްޗަކުން ޙުކުމް ނުކޮށްލުމަން ދާންދެން އޭނާއާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ." މިއެވެ.

އަހަރެން ބުނަމެވެ: މިޒަމާނުގެ އަދި އެބޭފުޅާ ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްފުޅާމެދު ވިސްނާ ފިކުރުކޮށް މީހާ، ފަހެ އޭނާގެ ގާތުގައި އިބްނު ކަޘީރުގެ ބަސްފުޅާ، އަނެއްކޮޅުން އިސްތިޢުމާރުކުރުން މަޤްބޫލާ މަވާލީން މިހާރުގެ ސުންނަތުގެ މީހުން ގެންނަވާފައިވާ ޝާފިޢީ އިޖްމާޢުއާ އިއްތިފާޤުވެ އެއްބަސްވެގެންނެވެ.

ދެން އެހެންކަމުން، އިސްތިޢުމާރުކުރުމުގެ އަދި މޮޅުން މަޤާމުތައް ނެތި ޝަރީޢަތުގެ ދުސްތޫރާ އެހެން އެއްޗަކުން ޙުކުމް ނުކުރުމުގައި (ބޮޑު ކުފުރުން ކާފަރުވާނަކަމުން) އިޖްމާޢު ބައެއް މީހުން ބުނާގޮތުން ވާނަމަ، އިބްނު ކަޘީރުގެ ޢަމަލުކުރި އުޅުން ބުރުން ނުވަތަ އޭގެ ކުރުން އަދި ބުރުނުން ދާންދެންވެސް، ނުވަތަ އޭގެ ކުރުން އަދި ބުރުނުންނަން ދާންދެންވެސް ހިފުންގަތުން އިތުރުވެރިން އިއްޖުމާޢު ނަރިޔާރުން ޔަޤީންކުރުން ޝާފިޢީ މަޛްހަބުން ޔަޤީނުން ކުރެއްވުމެވެ. ދެންނެވީ އެއާ ހުޅުވުން އެބޭފުޅުން (އެއީ ޢަމަލުކުރަނިވި

ކުރިއްސުރެ) އިޖްމާއު ގެންނަވާފައިވާއިރު އަދި ކަންތައްވާސީ ކިހިނަކުންހެއްޔެވެ!؟ އެއީ އިސްވެދިޔަ ފަދައިން އަނިޔާވެރިވެ ޚުދުމުޚްތާރުކަން ޙުކުމްކަން ވެރިކަންކުރާ މީހާ ކާފަރުނުވާނޫކަމަށްވާ އިޖްމާއުއެވެ.

اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ހުކުމްކުރުމުގެ މައްސަލާގައި އިބްނު އުޘައިމީން އަންގަވާ ފަހުން ދެއްވި ފަތުވާ.(188)

ނޯޓު: "ތަކްފީރުކުރުމުގެ މައްސަލާގައި ތަޙްރީރުކުރުން" ނަން ދެވުން ފަތުވާއެވެ:

○ **ސުވާލު:** الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله، وأشهد أن لا اله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبد الله ورسوله، أما بعد؛

މިސުވާލަކީ ކުވޭތުން އަހަރެން ހުށަހަޅާ ސުވާލެކެވެ. އަދި ކުވޭތުގެ ޢުލަމާއިންނާއި ޚާއްޞަކޮށް ވާހިދު އައްޝައިޚު އަލްޢައްލާމާ މުޙައްމަދު ބިން ޞާލިޙު އަލްޢުޘައިމީނަށް ހުށަހަޅާ ސުވާލެކެވެ. اللّٰه ޝިފާ ރައްކާތެރިކުރައްވާ، ފައިދާހުރިކަމުގައިވާ، އަދި ޝިފާދުއާއި ޝިފާހުލުކުރަ ބޭފުޅުންގެ ޢަބަދުގައި ސަލާމަތުކޮށް ވާރިދުގެ ބަދަލު ދެއްވާށިއެވެ.

މިސުވާލަކީ އިލްމު އުނގެނޭ ދަރިވަރުން އާމައްސަކަމެއްގެ ވަރަށްގިން ދެބަސްވުން ގިނަވެފައިވާ، އަދި ތަކްފީރުކުރުން ބައްލާގާ މުޙައްމަދު ބޭން ބޭރިޔާ އަލްއިޙްޔާއިންގެ ބަހައި ބަސްތަކަށްކުރުހުރި ތަރުޖަމާތައް ދެބަސްވުމަށް މައްސަލައަކާ ގުޅޭގޮތުން ސުވާލެކެވެ.

---

(188) شريط: التحرير في مسألة التكفير، إصدار تسجيلات ابن القيم بالكويت

ފުރަތަމަވަރަށް އަހަރެން ކުދިންނަށް ދަންނަވަމެވެ: السلام عليكم ورحمة الله وبركاته، ﷲ ކުދިންގެ ޢިލްމު އިތުރުކުރައްވާ، ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ކުދިންގެ ދަރަޖަ އުފުއްލަވާށިއެވެ.

ލޯބިވެތި ކުދިންނޭވެ! މިޒަމާނުގައި ޢިލްމުގެ ދަރިވަރުންގެ ގިނަބަޔަކު ވާރަކަތެއް ދީއްލުން ދިނަކަންކުރަމުވާދަޔި: ﷲ ބަޔާން ވަޙީއާގެ ޝަރީޢަތާ ޒިލާފުވެގެންވާ ޝަރީޢަތް ގެނަސް ވެރިޔާއާ މަތިވެރިވާށެވެ. ޝަރީޢަތް ނޫނީގައި އެކަމަ އަ ޝަރީޢަތުން މުސްލިމުންނަށް އަމުރުކުރުން، އުމުރުނުން ޚިލާފުކުރާނެއެވެ. އަދި އެއާ ޒިލާފުވާ މިޔާސަތު ބޮޑުބޮޑު، އަދި އެޝަރީޢަތް ބެލެނިވާ ސިޔާސަތު މުސްލިމުން ހުރި ބަލަހައްޓާ ދިރާސާކުރުމަށް ދަނީއެވެ. ﷲ ގެ ޙުކުމާއި ނަޙުވާއާގެ ހުސްނުވެގެއި މިޝަރީޢަތް ބަޔާއިކާ ދީނުގެ ސިޔާސަތުގެ ސިޔާސީ ދީނީކަމާ ދިރާސާކުރަމުގެ ޒަމާނުގެ ކަންތައް ކަމުގައިވެއެވެ. މިއަދާދު މިޝަރީޢަތް މުސްލިމުންގެ ދައްކަން ޙާޖަތުވާނުވަތަ -އެއީ އެދާއެކު އޭނާ ﷲ ގެ ބަޔާނުދިޔަ ބައްދަލުވާ އެނބުރޭ އެއްކަމަށް އެއީ ބާޖިދުކުރާ، އަދި ބައްދަލު ދީނުއާނާ ސިޔާސަތުގައި ޢަމަލުކުރާ އެއްކަމަކަށްވާ އިއްޒަތާވާ ބާރުދުވައިއެވެ.- ނަމަވެސް އޭނާ ޝަރީޢަތުއަށްވެސް ނުވަތަ ޝަރީޢަތްތެރިކަމަށް މުސްލިމުންގެ ދައްކަން މިޝަރީޢަތް މަޤްބޫލުކުރުވޭނީއެވެ. އެއީ އުފެދި ކަންކަން ބޭނު އުމައްޔާއި، ބޭނު އަޚްލާޤުގާއި، އަދި ކުދިންނަށްވެސް ވަޒީފާ ނުވާނެ، އަދި މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައިން ދިޔަތަކުގެ ފުރުޞަތު ވަޒީފާ

މިފަދަ ކަންތަކުގައި ދައްކަން އާދަކުރާ ފަރިތަކުރަމުން މަސައްކަތްކުރާ މީހާއެވެ. ނަމަވެސް އަހަރެން އެނގޭ ގާތުން ސުވާލުކޮށްފިނަމަ އޭނާ ބުނަނީ ރިބާއަކީ ހަރާމް ކަމެއް، ރިބާކާއިން ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އިޤްތިޞާދީ ހިސާބުކަމުން އަހަރާ ނުވަތަ އެފަދަ ބަރާބަރުކަން އުފެދިދާނެއެވެ. ފަހަރެއްގައި ގެއްލުންދޭ އުފެދެނީ ކަންތަކެއް ވެދާނެއެވެ. އަދި އެހެން ނުވެވޭނެ ދަނޑިއެވެ. އެހެންކަމުން އެފަދަ މިފަދަ ކާރުވާނުގެ ނުވަތަ ނުވާނެއެވެ؟

އަދި ޝައިޚުލް އިސްލާމީ ދީނަށް ނަޞޭހަތްކުރުމާ ކަމަކީ: ދީން ޢިބާދަތްތަކާއި ޝަރީޢަތް، އަޚްލާޤީ ކަންތައްތަކާއި މިނޫން ކާމިލުކަމާއެކު ޝަރީޢަތް ވިޔަފާރިކަމަށް ނަޞޭޙަތްކުރާށެވެ. އަހަރެމެންނަކަށް ދީނުގެ ކަންތަކާ ކާމިލުކަމާއި ދީނުގެ ހުކުމްތަކުގައި މިކަން ވަޢުދުވެފައިވެއެވެ. ދީނަކާއި ދަރުމަ ދީނުގެ ކަންތަކާއެކު ތަބާވާ ކުރިމަތިކޮށް އަދި ބާޠިލު ރަސޫލާ ކުރިމަތިވާނެއެވެ. ބާޠިލު ނުކުރާ މިންވަރެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލުން އެކުލަވާލާފައި އާޔަތެއް އަދިވެ. އަހަރެމެން ޝަރީޢަތް ހިނގުން ބާރަލާފައި އަކަމަށް ޢަމަލުކުރާ ފަރާތަކީ. ފަހަރެއްގައި ﷲ ތަޢާލާ އޭނާގެ ޙިކުމަތް އިސްލާމީ ފަރުދީ ހަދާއިރުގައި ވެގެންދާނެއެވެ. އަދި ﷲ ޙައްޤު ވަޢުދާ ދަރަން ދަރުމަވެރި ދަރަނީވެރިން ފަރުވާ ލިބިދާނެއެވެ. އަދި ހަމަކުރާ ދަރުމަވެރި ކޮމާ ދަރަނީވެރިން ކުރިމަތިވާނެއެވެ.

މިއެވެ. އަދި މިބާބުގައިވާ ޝެއިޚުގެ ދަރިވަރުންނާއި ދަރިންގެ ތޮބި
ޝެއިޚަށް ތޫނުވަމަވެ. އަދި ޝެއިޚުގެ އަޚްލާޤުތަކާއި، ޝެއިޚުގެ
ނަޞޭޙަތްތަކާއި އިރުޝާދުތައް އުނގެނުން އެހީވުން ޝައުޤުވެރިވެގެންނެވެ
އަންގައިދީފައެވެ. ޤުރުއާނާއި ސުންނަތް އަންނަމާނަކުރާ ވިސްނައިދެއެވެ. ހުރިހާ
އަންގެތުގެ ހިތައިން ބާރުޤުވެ ރަގަޅުތައް ގޮތުގެ ޚަބަރާއިދިނުމަށް އަދި ދަންނަވަނީ
ﷲ ތަޢާލާއަށެވެ.

ޝެއިޚުއަށް މިސްވާކު ހުރަވިއަޔަސް: ރަމަޟާން މަހުރިބުން ޝެއިޚުގެ ދަރިވަރު
އަބުލް ހަސަން މުބާރަކް ބިން ސަޢޫދު އިސްމާޢީލް އައްސަލަމުއަލައިކުމްއެވެ. އަދި
ހިޖުރައިން 1420 ވަނަ އަހަރުގެ ރަބީޢުލް އައްވަލް މަހުގެ 22 ވަނަ
ދުވަހުގައިއެވެ. والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته

❑ **ޖަވާބު:** "الحمد لله رب العالمين، وأصلي وأسلم على نبينا محمد وعلى آله و أصحابه ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين، أما بعد..

ހިޖުރައިން 1420 ވަނަ އަހަރުގެ ރަބީޢުލް އައްވަލް މަހުގެ 22 ވީ
އަންގާރަ ދުވަހު، "މުއުރިބަ" ގައިވާ އަހަރުމެންގެ އަޚާ އަބުލް ހަސަނުގެ
ނަމުގައި އައިސްލަމުވާ ރިސާލާ ކުރުއަށް އަޅުއަހަރެމެންނާވެ. އޭގައި އެނގެނީ
އަހަރެންނަށް ސަލާމް ފޮނުއްވުމެވެ. އަދި އަހަރެން ޖަވާބުދީ ބުނަމެވެ:

عليك السلام ورحمة الله وبركاته.

ދެންފަހެ އޭނާ ދިފާޢުކުރި ކަންތައްތަކުގައިވާ ކާފަރުކުރުމުގެ މައްސަލަ، ފަހެ
އެއީ ބޮޑުވެގެންވާ ނުރައްކާ މައްސަލައެކެވެ. އަދި ތަނަވަސްކަން ފަހަމުވޭ،
ކަލޭމެނަށް އެގޭ މާތްރަސްކަލާނގެ ތަނަވަސްކަން އެނގޭ، އަދި ރަސޫލާފުޅާކުރުމުގެ
މައްސަލަ ނުވަތަ އެކަން ނުކުރުމުގެ މައްސަލަ އަންނަނީ ނަމޫނާތައްވެސް
އެނގިގެންވާ ޢިލްމުގެ ދަރިވަރުކޮޅަކު އެމައްސަލާގައި ހުރިގެންވާގޮތެވެ
މުޖުތަހިދުން ވާހަކަދައްކަން އެކަށީގެން ނުވާތީވެ. ދެންފަހެ ޔާއަޚު
މިސްކީނުކަން ދަންނައެވެ! ފަހު މިފަދަ ކަންކަމުގައި ތަޤްލީދުކުރުން ނުވަތަ
އެކަން ނުކުރުމުގެ މައްސަލަ މުޖުތަހިދުން އިލްމުވެރިންނާ ވާހަކަދެއްކުމުގައި
ފަސްދަމަކާއި އެހެން އަނެއް ކަންކަމެކެވެ.

އެންމެ ފަހަރަކު އަބަދުވެސް ފުރަތަމަ ގާޑިޔާ: ޢިލްމުން މިމައްސަލާގައި
މަސްއޫލިއްޔަތު ނުވެވޭ. ވިރާޘަތާއި ކާފަރުވުމުގެ ނުވަތަ ނުކުރުމުގެ ބަޔާންތައް،
އޭނާއާ ދަލީލުން އަބަދުވެސް ނިކަމެތި ހުކުމްތަކުގެ ނުވަތަ ނުކުރުމުގެ
މިކަންކަމުގައެވެ. ޢިލްމުގެ މައްސަލަތަކުގައި اللّٰه އެމުރުގެ މައްސަލަ
މާތްބާރުއަޅާ، ނުވަތަ ކަންތަކުން ބާރުއަޅާއި އަޅުކަންތަކުގެ ސަލާމަތްކަންދީގެން
އަޅުވެވޭ. އަދި اللّٰه އެމުރުންނަށް ނަހީކުރުއްވި -މަކްރޫހްކަންތައް ނުވަތަ
ޙަރާމްކަންތައް ނަހީކުރުއްވި- ކަންކަން ދުކޮށްލުމުގެ އަޅުވެވޭ. އަދި
އެމުރުގެ މުދަލުގައި އަކުވެރިވެ އަކަމީގެ ނުލަބަކަތުގެ ސަލާމަތްކަންދީނުމެވެ.
އަދި ޝަރީޢަތުގެ ޢަމަލުކުރުމަށް ދީނާއި އިތުރުގެ މައްސަލަތަކުގައި
ޒާހިރުވުން ހަނދުމަފައި، ނަމަވެސް އެގޭ ސަބަބުން ބައިބައިވި ޒާހިރުވުމަކަށް

ނުގެންދަވާމާއި، ހިތްތައް ހަމަ އެކައްޗެއްކަމާއި، މަސްލަހު އެކައްޗެއްކަން ދެނެގަތުމެވެ.

ދެންފަހެ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުމުގެ މައްސަލައަށް
ބަލާއިރު: އެކަންތަކީ އެކަލާނގެ ޢިއްޒަތްތެރި ބޮޑުކަމާ ގޮތަށް ޙިކުމަތްތެރިކަން ބިރުގަންނާށެވެ. ކުޑުކަމާއި، އަނިޔާވެރިކަމާއި، ފާސިދުކަމެވެ. އެއީ މިބަހުގެ ބިނާވީ ސަބަބުތަކެއް މައްޗަށް ބިނާކޮށްގެން.

އެގޮތުން ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް ދިޔާ ޙުކުމްކުރަނީ، ބަރަހަނާވެ ﷲ ނިޔާކުރައްވާނެއެވެ ގޮތުގައިކަން އަނިޔާވެރިން އެހެން އަމިއްލަ އެދުމުން ތަބާވެގެންކަމުގައިވާނަމަ؛ ދީނާ ކާފިރުން ނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އާޚިރައި ދުވަހުން އަނިޔާވެރިންނަށް.

ދެންފަހެ އާނ އުއްމަތު އެކުވެރިން ކަލޭގެފާނު ހިނގުން ޖާހިލު ބުނުމާއި
ޝަރީޢަތުން ކަސޫރުކުރަމުން؛ އާނ އެކަލާނގެ މަގުތަކަށް ހުރިހާ
ގޮތަކުން ދިރިއުޅޭނެ - އެއީ ހަދިޔާތަކެއް އާނއަކަށް ތަބާވާތީވެ ޝަރީޢަތަށް-
ފަރު އާނވެސް ކާފަރު ނުވާނެއެވެ. އެހެން ގިނަ މީހުންނަކީ
ބާކީވުމުގެ ހިތައިގަތި ޝަރީޢަތުގެ ބިރުވެރިކަން ޤާނޫނު ކަސޯރުވެއެވެ. ދެން
އެހެންނަށް ގުޅުން ޝަރީޢަތް ބުނާ ނުދަންނަ ދިޔަތެވެ. އެކަލާނގެ އަވަސްތަ
ދަތުރު އާނއަށް ބޭނު ބިރުވެރިއަކާމުގައިއެވެ. ދެން އޭގެ ސަބަބުން
ހިތާމަ މަދުވެރިވެއެވެ.

އަޙްކާމަށް ޝަރުޢީގައިވާ ގޮތް އެނގިފައި، އެހެންނަމަވެސް އޭނާ މިހެން ޙުކުމްތަކުން، ނުވަތަ މިހެން ޝަރުޢުކުރުން، އަދި މީސްމީހުން އާދޭ ވައްކަން ޙަވާލުކުރުން ހިނގާނީ ދުސްތޫރުއާ ޤާނޫނުގައި އެކަމާ މިހާ، އާދޭ އެކަމުގައި އަނިޔާވެރިވުންތަކާއި، އަދި ޙައްޤުވުން ދުރުކުރާނޭ ޤަވާއިދުތަކުގައި ގަވާއިދުވާ ޢަދުލުވެރިކަމާއި ސުލްޙަޢާދަކުރުމަށް ނިކަމެތިކަން ދޫކޮށް މިނާ ކާފިރުވެދާނީ އަޅުވެރިކަން ފުރިހަމަ ކަމުގެ ނުބައި ވެސް.

އަޅުވެރިވުން ކާފިރުވެކަން އަޅުވެރިވުމަށް: މިސްމީކުން އެކަމާހެނދެ ގޮތަކީ ހުކުމް އެންމެ އަޅުވެރިކަން ޙައްޤުވެގެންވާ الله ގެ ޙުކުމް ފުރިހަމަ އެހެން ޙުކުމްކުރުމަށް، ނުވަތަ އެޙުކުމް الله ޙައްޤު ވަޙީއްކުރި ޙުކުމާ އެއްގޮތްކުރަނީ ދުރާ ކޮމިކޮށް. ކޮން ކޮމަޢީ ކާފިރުކަން. އެހެން އަޅާދީ الله ތަޢާލާ މިބަސްފުޅު ދީފައިވާ މާނައީ: ﴿أَلَيۡسَ ٱللَّهُ بِأَحۡكَمِ ٱلۡحَٰكِمِينَ۝٨﴾ [التين: 8] "ޙުކުމްކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް ޙުކުމްކުރައްވާ ފަރާތަކީ الله ނޫންހެއްޔެވެ؟" އަދި މިބަސްފުޅުވެ: ﴿أَفَحُكۡمَ ٱلۡجَٰهِلِيَّةِ يَبۡغُونَۚ وَمَنۡ أَحۡسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكۡمٗا لِّقَوۡمٖ يُوقِنُونَ۝٥٠﴾ [المائدة: 50] "ފަހެ އެމީހުން އެދެނީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ޙުކުމްތަކެއްހެއްޔެވެ!؟ ޔަޤީންކުރާ ބަޔަކަށް الله އަށްވުރެ މާތް ހުކުމްކުރުމަކީ ކާކުހެއްޔެވެ."

ދެން އެއަށްފަހު މިމައްސަލަތަކުގައި، އަހަރުމެން މިހާރު ކާމިޔާބީއާ އެކު މަޝްވަރާކުރީ އަދި އުސްތާއާ ދެކެވުނު ނިކަމެތިން ވާހަކަދައްކަމުން ނުކުތީމު. އަޅުގަ ހަނދުމަފުރުމުގެ ބޭނުމުގައިވާ ބޭނުންވާ ޚިޔާލުތަކަށް ޒިކުރުކުރި (ޢުޛުރުގައި ދެކެވުނު ހަދިޔާއަށް ހިތްހަމަޖެހުން) ނިކަމެތިން ގެންދިޔަތީވެ. އަހަރެ އުއްމީދަކީ އަހަރެ ނުން ތިއުމަތުގައި ހިނދު ކަނޑައަޅާ ބަޔަކަށް މިސާލު އަހަރުމެން މިހާރު ކަމަށްދަނީ ނުނުވެ.

ޝަރުޢީ ގޮތުން އެކިފަދަ ދެކެވުނު ނިކަމެތި ހުއްދަތަކުގެންވާކަން އަހަރުމެން ބައްޕާނަމެވެ؛ ދަން ކިޔާރަ ބާރު ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ކަރަގަދަތަކުގެންވާ ބާރަކާއި ބަޔަކާއި ގުޅިގެންވާ ބަޔަކަށްވެ. ދެން ފަހު އެކިފަދަ އުދަގޮއި ބޭނުންތަކާއި އެހެނަ އެކަކު ހުއްޓާ، މިސްކީނުން ފަގީރާއި ނުހުން ހިތްހަމަޖެހުން ނިކަމެތިން ދަނޑުދަހެވެ! ތިޔަ މިނީ އެއްގޮތް ޝަރުކަތްތަކަށް ގޮސްގައި ސަލާމު ކުރަ ކުރަސްކަމެވެ! ކުރި އޭދީ ޝަރުޢީ ޒިކުރުކުރުމަށް ކުރަކަވެ."

މިހިސާބުން ފޮތް ނިމުނީއެވެ.

❦

ޚާތިމާ

ހުރިހާ ޝާކިރުންނާއި ވެރިންނަށް ހިމާޔަތް ދެއްވުމަށް، އަދި الله ގެ ލޯބިވެތި އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ ސުންނަތުން ބުނުއްވުމުގެ ތަޢުލީމު އެދުންނަން ދެއްވުމަށް އަދަބުން الله ގެ ރަޙްމަތަށް ދަންނަވަމެވެ. އަދި ބަސްތުގެ މައްޗަށް އެދުނުގެ ބަސް ޖަޒާދެއްވުމަށް، އަދި އިސްލާމްދީނާއި ދުސްތޫރުންނަށް ޒިކުރުކުރެއްވުން އެމީހުން ޙަވާލުކުރެއްވުމަށް ދަންނަވަމެވެ.

އެފަދައިންމެ ދުސްތޫރުގެ ބެލެއިން މަގުފުރާތުގެނާ ވެރިންނަށް ހިމާޔަތް ދެއްވާ، އަރަބުންގެ އަޒުނަލުމަދިއާ ޝާހިބުނުންނާއި ބަރުދުގެ އަރުވަފުރިން އެކަމުގެސަކްރާގެ ގެދިގަދިއި ހަދާ، ހިތްހުދައި އެކުވެރިކަމެއްމަތްދުން ދަންނަވަމެވެ. އަދި އަރަބުންނާއި ދުސްތޫރު އެންމެހައިނަން ބަރުގެ ބަދަލުގަކަމި ދައުލަތާ އަށް ބަވާފުރިން ރިޔާސީދާއިރާއާ، އަދި ބާރުލު ބާރުލުގެ ގަބަލަށް ދައުލަތާ، އަރިން އެކުގާބުދަން ހުރިހާ އެންމެއެއްނަށް ބަދަލުފުއްދާތަކާއިދާ. الله އަކީ އަރަބުދުނަށް، އެބަރުއިއްނާއި ބާރުންނަށް ބަލަން ހުޅާވޭ.

وصلى الله على نبينا محمد وعلى آله وصحبه وسلم... والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته.

ލިޔުނީ އަޚާ: ބަންދަރު ބޮޑު ނާއިފު އަބްދުލްރަޙްމާނީ އަލްބުޚާރީ

1427/1/27 ހ